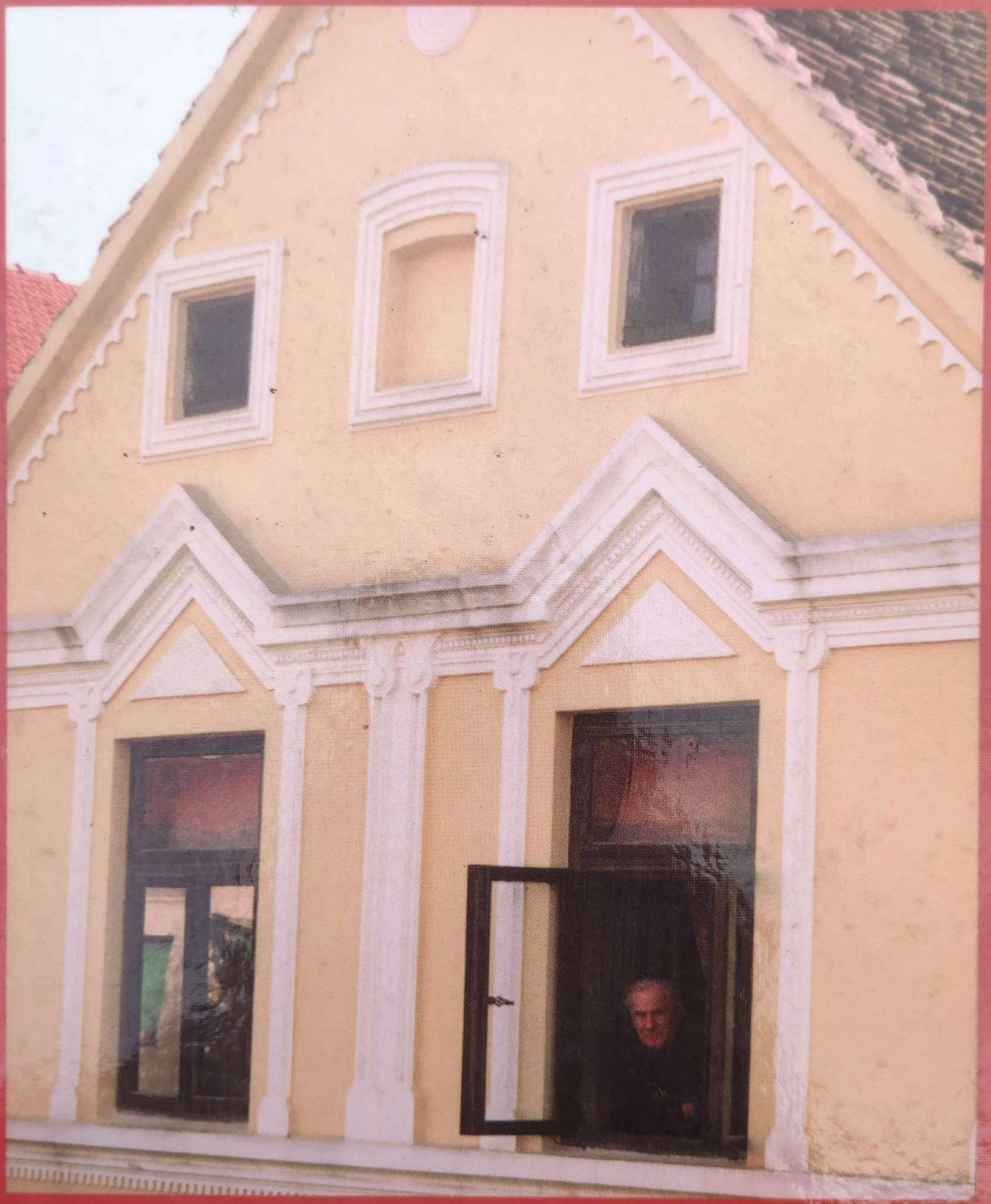

Ivan Ivančan

MOLVE

NARODNI ŽIVOT I OBIČAJI

Ivan Ivančan:
MOLVE - NARODNI ŽIVOT I OBIČAJI

Nakladnici:
OPĆINSKO POGLAVARSTVO MOLVE
"MALI PRINC" d.o.o. KOPRIVNICA

Za nakladnike:
IVAN KOLAR
VJEKOSLAV PRVČIĆ

Urednik, grafička oprema,
lektura i korektura,
autor naslovne stranice:
VJEKOSLAV PRVČIĆ

Autor crteža:
IVAN TUBA

Autori fotografija:
IVAN IVANČAN (crno-bijele)
VJEKOSLAV PRVČIĆ (kolori)
DRAŽEN POKEC (zračne snimke)

Unos teksta:
EOP KOPRIVNICA

Unos nota i kinetograma:
ZLATKO SUBOTIČANEC

Tisak:
"PROSVJETA"d.d. BJELOVAR, 1999.

ISBN 953-6133-09-1

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 39 (497.5 Molve)

IVANČAN, Ivan
Molve - narodni život i običaji : droptinje / Ivan Ivančan ; < autor crteža Ivan Tuba ; autorova fotografija Ivan Ivančan ... et al ... Molve : Općinsko poglavarstvo Molve : Koprivnica : Mali princ, 1999. - 264 str. ; ilustr. (djelomice u bojama) ; 24 cm

ISBN 953-6133-09-1

990819037

IVAN IVANČAN

MOLVE
NARODNI ŽIVOT I OBIČAJI

DROPTINJE

KNJIŽNICA BOŽIDAR ABŽIJA KGZ

REMG.

Invent. broj	423. 073
Sign.	39
	IVANČ

M

Molve, 28. X 1998.

Baka autora Eva Ivančan, kazivačica koja je ponajviše utjecala na unuka
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Na spomen

Pradedi Janku, baki Jevi, dedi Martinu, teci Terezi, tecu Jantonu i svima koji počivaju na molvarskom groblju.

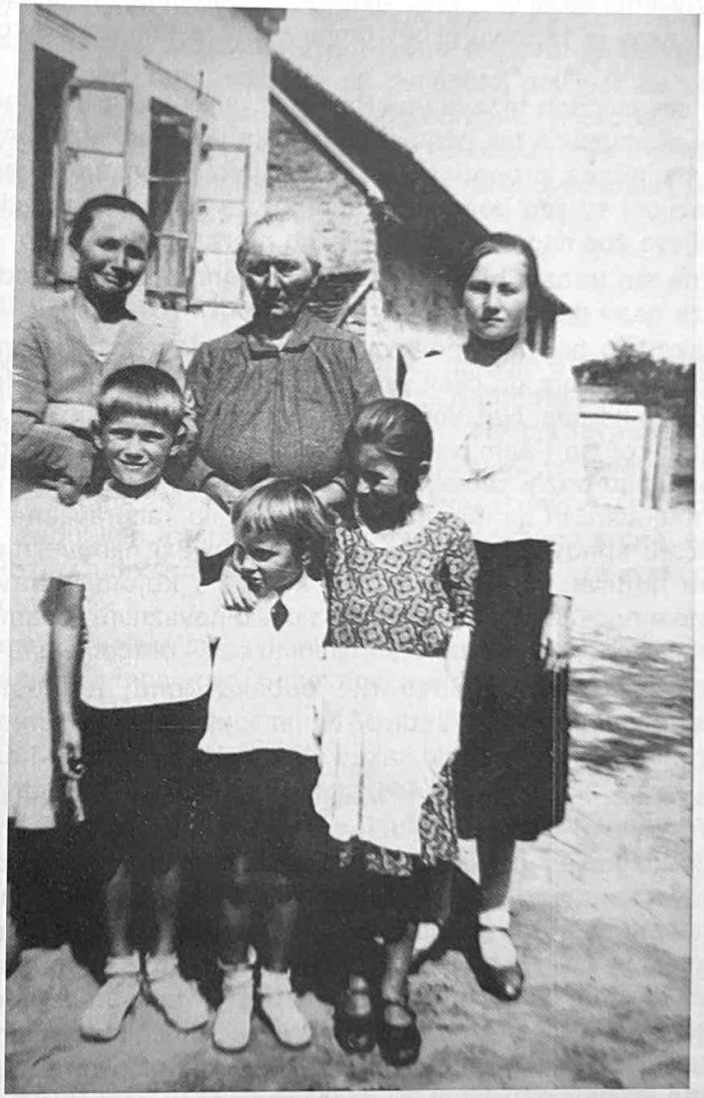

Zadnji red slijeva: Terezija Kokša rođ. Ivančan (autorova teta), Jeva Ivančan (autorova baka - kazivačica), Marica Žufika (autorova sestrična, kći tete Terezije)
Donji red slijeva: Ivan Ivančan (autor knjige), Dubravko Ivančan (autorov brat, pjesnik), Čeča Janica (autorova sestrična)

U POTRAZI ZA TAJNIM ZNACIMA

Je li ljudski život predodređen genetskim nasljeđem ili ga oblikuje milje u kojem čovjek živi? To je pitanje na koje, do današnjeg dana, nije pronađen zadovoljavajući odgovor. Po svojoj prilici krajnja rezultanta ljudskog življenja svodi se, najvjerojatnije, na određenu kombinaciju obiju silnica, a kakav je zapravo njihov omjer ostat će tajna onog koji je sve započeo.

Zašto sin otočnog težaka voli Brahmsa, a djevojka iz elitne obitelji naslađuje se mirisima tek podojenog mlijeka u nekom alpskom seocu? Kako to da pijana propalica nezaustavljivo plače nad pjesničkom improvizacijom svojeg boemskog sudruga, a poznati europski likovni kritičar izljeva žuć nad slikama koje očito ne razumije?!

Tko zna što trebalo bi reći? Možda skromno priznati da odgovora - za sad i za nas - nema?!

Isto tako bilo bi odveć neskromno tražiti odgovor na pitanje što je potaklo našeg autora da cijeli svoj život posveti prikupljanju folklornog blaga svojega naroda. Nesumljivo, ponajveći utjecaj izvršio je tu svakako njegov otac koji se i sam bavio istim poslom. Zarana bio je naš autor svjedokom kako brižni seoski učitelj obilazi svoje suseljane, razgovara s njima, nagovara ih da mu pjevaju već pomalo zaboravljene arije i da se prisjećaju stihova... Vidio je kako otac bilježi njihove riječi, kako pokušava imitirati pokazani plesni korak, s kojom ljubavlju čuva prikupljene mrvice. Ono što se drugima činilo nevažnim, ili samo po sebi razumljivim, on je učinio izuzretno važnim; čak - dragocjenim.

Tu je i baka Jeva. Razborita seoska žena, jednostavna do elementarnih deset zapovijedi po kojima upravlja svojim životom i životima onih na koje ima bilo kakav utjecaj. Katoličanstvo i naslijeđeni poganski običaji žive u našem selu stopljeni u jedinstven svjetonazor bez ikakvih trauma u kolektivnom duhu.

Ivan obožava tu bakinu jednostavnost, mudrost, dobrohotnost, blagost... To razumijevanje za dječje nestašluke. Tu spremnost na trpnju i vječno praštanje. Ona je njegova Šeherezada koja iz večeri u večer pripovjeda sve nove i nove priče otklanjajući tako opasnost smrtne dosade. U dječjem duhu izgrađuje jedinstven svijet ispreden od legendi, priča, pjesama, običaja, moralnih pravila, šaljivih dosjetki, paprenih doskočica i još koječega što je teško opisati a jednostavno pripada miljeu našeg sela na prijelazu 19. u 20. stoljeće.

Vrijeme je to bez radija, televizije i kina. Ljudi su okrenuti vlastitoj obitelji. Punini života u njoj. Ali, odvijaju se i mnogobrojni zajednički radovi sa susjedima (sjetva, košnja i sušenje trave, žetva i mlatidba pšenice, berba i komušanje kukuruza, čehanje perja, svadbe, krštenja, verestovanja i zadnji ispraćaji...) koji u sebi čuvaju tradiciju i strogo poštivanje običaja. Nema improvizacija, nedorečenosti, izmišljanja novoga na mjesto onoga što je možda zaboravljeno. I nesvjesno ljudi vjeruju da duh naroda čuva upravo ponavljanje tradicionalnog.

Važno je ceremonijalno.

Ono daje čvrsti okvir u koji se uklapa ljudsko trajanje. Ono odražava društvenu disciplinu bez koje niti jedno društvo ne ostvaruje vlastiti razvoj. Konačno, ono znači svijest o vlastitoj povijesti bez koje se ne može govoriti o samosvijesti kulturnog europskog naroda.

Stoga je prikupljanje, selektiranje, katalogiziranje tog nacionalnog blaga, rasutog u pamćenju, tako važno. Stoga je dvadesetak Ivančanovih knjiga od neprocjenjive vrijednosti.

Spiritualna snaga krajolika

Molvarski krajolik, specifični pejsaž, ozračje što stvara pozlatu za upućene u njegovu tajnu, nosi u sebi rudimentarnu snagu rodnog podneblja na čijem tlu su generacije predaka predavale svoj znoj kao žrtvu zemlji (mekoti, kako joj tepaju u nju zaljubljenici Molvarci).

S jedne strane zračenje mjesta na kojem je, davno u prošlosti, prema legendi, zagubljen, pa na čudnovat način, ponovno pronađen lipov kip Majke Božje Čudotvorne - taj oreol karizmatičnosti i za svakog Molvarca najveća svetinja.

Uznesen u kolektivnoj svijesti do predmeta magijske snage vrijednog obožavanja. Za molvarsku duhovnost nema ničeg vrjednijeg.

Isprepliću se - gotovo nerazdvojno - vjerska duhovnost i ljepota prirode.

Obližnja Drava sa svojim bajkovitim vrbicima, mrenama na vodi, predvečernjim iskrenjima pod zalaskom sunca, maglicama što se ogledaju u kupolicama mjehura kraj cvjetova lopoča, vitka trstika čija se vretenca samodopadno svijaju pod daškom večernjeg lahora bacivši zadnji pogled na prsten svog struka prije nego veliko kristalno zrcalo sasvim ne utrne... Tek tu i tamo sliku razbije kaplja što se otežala skotrlja niz ivin list. Stoljetna kvrgava stabla okljaštrenih vrba na molvarskim Ledinama i Širinama ispod čijih škrtih krošanja nezainteresirano drijema roda nasađena na visoku štiklu jedne noge nakon preobilnog žabljeg objeda. Prizemna fatamorgana u titravom vrelom zraku ljetnog poslijepodneva, dok se umorna grupa dječaka, bosih nogu, vraća s kupanja, po debeloj prašini seoskog druma. Gladni dječaci sad maštaju o korici kukuružnjaka prelivenoj gustim vrhnjem.

Ti intenzivni mirisi presušenih trava u punim parmama, toplog kravljeg mlijeka, bakine nedjeljne rubenine što je odijeva samo za jutarnju misu, delevarija i katabe, preprżene slanine i mušanki u proljeće kad više nitko nije imao jabuka osim njegovih, a one su još uvijek bile tvrde i sočne. Miris trpuca kad se skida s bolnog čirišta i miris tamjana u tišini velike seoske crkve...

Sve to i još na tisuće takvih dojmova što su potopljeni u baruštini ljudskog pamćenja, a pojavljuju se po vlastitom nahođenju - kad im se prohtije - određuju naš put kao genetski lanci. Kao vjerni krajputaši što nas tek upozoravaju gdje trebamo skrenuti da opasno ne zabasamo na stramputicu.

S druge strane, na istom opisanom mjestu, istovremeno, kao druga strana Janusova (garavog) lica, ovdje živi, duboko u utrobi zemlje, sapet strašnim tlakovima, u smradu sumpora i otrovne žive, sam - vrag! U svom paklu, dakako.

Molve - sinonim za plin, snagu, energiju, tornjeve, visoku tehnologiju, snagu ljudskog uma i vječne pritajene opasnosti. Strah od eksplozije, zagađenja, smrti u najgorim mukama, sveopće katastrofe...

Dva takva strašna kontrasta! Jedan uz drugi. Jedan u drugome. Jedan samo pocrtava značenje onog drugoga. Zastrašujuće. Trajno utkano u podsvijest ovih ljudi, a da toga mnogi od njih uopće nisu svjesni. Oblikuje ih, a da oni o tome pojma nemaju.

Ivančanov životni krug

Ivančan se u svojem plodnom životu naputovao svijetom, a i Hrvatsku je cijelu obišao nekoliko puta. Vrlo detaljno. Zavirio je u narodnu dušu, naslušao se priča o lokalnim običajima, plesnim koracima, nasnimao se magnetofonskih traka s nepoznatim i zaboravljenim arijama, fotografija s detaljima narodnih nošnji, etnografskih predmeta... Pijuckao lokalnu vinsku kapljicu i nevezano čavrljao saznajući tako ono za što njegovi sugovornici nisu ni predmjevali da postoji u njihovom pamćenju. Dolazilo se do onog prelijepog stanja kad duh prhne u nebo, kad se razmrlja oštra crta između realnog i eteričnog, kad se pripovjedač i slušatelj zajednički odlijepe, oslobođeni gravitacije, i polete k onom kolektivnom povjesnom. Onom u sferi božjeg, kamo samo rijetki i iznimno rijetko, tek na tren, mogu zaviriti.

Što Ivančan tamo nalazi? Kakvu tajnu otkriva?

Tajnu koja ni njemu, do dana današnjeg, nije postala sasvim bjelodana. Tajnu što vječno izmiće. Kojoj još nitko, barem ne na duže vrijeme, nije bio u posjedu.

Za koju je mislio - imao dojam - da će je jednom sustići, a ona mu je uvijek izmicala. Slijedila mu trag poput vlastite sjene ili bježala ispred njega dok ju je on zaludu pokušavao sustići. Na dohvat, a ruka je uvijek prekratka! Avaj!

Što ćemo? Kako joj se primaknuti?

Tu je negdje, u nekom plesnom pokretu, u nekoj koreografskoj slici, u nekom čudesnom suzvučju ženskih glasova, u prelijepoj priči nekog starca s Komiže ili u okusu onog hladnog tuduma što je srkao iz bakinog bokala, nakon prolumpane noći...

Mora da je tu negdje! Tâ ne može biti da je čovjek nikada ne može sustići!!!

Ivančan je mrav iz La Fontaineove basne o cvrčku i mravu. On marljivo prikuplja građu cijelo vrelo ljeto (cijeli svoj život). On zna da će doći hladna i gladna zima, ali... u njemu je istovremeno i - cvrčak!

On hoće - pjevati! Razgaliti dušu. Pokazati drugima ljepote koje je uspio pronaći. Podijeliti ih s drugima, jer njemu je znano da se ovo blago "samo djeljenjem umnaža". U njegovim prsima sve pršti od cvrčkove pjesme. On je bezbrižan seoski dječak što bosonog hoda vrelom prašinom puta.

To je smisao njegve tajne! Tajne uopće. Tajne kao takve. Drugog nema. Sve se drugo, prije ili kasnije, razotkriva kao nepotrebno stjecanje. A od toga kad-tad ne preostaje - ništa. Od toga se duh ne deblja. Od toga uopće nema duha. Od toga se ne pôje prekrasna cvrčkova pjesma.

Za Ivančana jedino što vrijedi vrijedi biti cvrčak, a mora biti - mrav. Priroda ga nemilosrdno tjera na to. Ta njegva dualnost je njegvo prokletstvo.

To je tajna kojoj nema odgonetke. Koja ga muči cijelog života.

U jesen života - kakva izlizana pjesnička fraza - Ivančan se vraća svojem ishodištu. U Molve. U smiraj. U potragu "za svojim izgubljenim vremenom". Za slikama, svjetlom i mirisima djetinjstva. U djedovu i bakinu kuću. On to smije učiniti. Tu ga čekaju duhovi prošlosti da mu pomognu, jer ih nikad nije iznevjerio. Kud god po svijetu putovao, kao popudbinu, nosio ih je sa sobom u svojoj tajnoj škrinjici uspomena. Dijelio je s njima sve doživljeno ili procjeđivao kroz njihove sirnice.

Ova knjiga samo je malo otvorena ta škrinjica. Iz nje nas pozdravljaju slike zaboravljenog djetinjstva i dusi predaka. A to je ono što nam možda ponajviše treba u ovom pretužnom vremenu. Kao ohrabrenje za još jednu cvrčkovu pjesmu.

Koprivnica, lipanj 1999.

Vjekoslav Prvčić

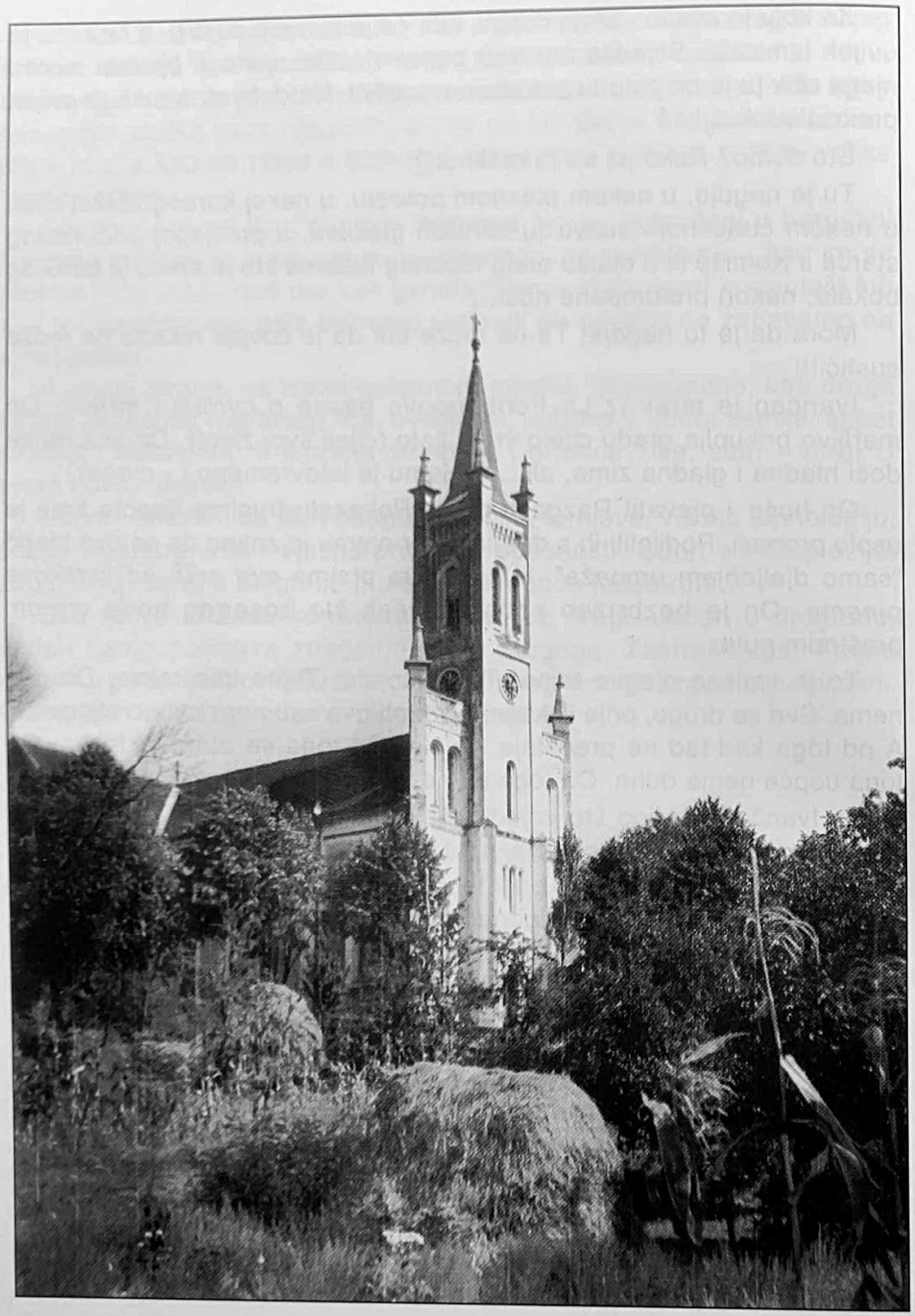

Knjižnica B Adžije

Crkva Uznesenja BDM u nebo
(Snimio, Ivan Ivančan, 1958.)

UVOD

U Molvama sam se rodio, proveo dio djetinjstva kod bake, kasnije često navraćao u vrijeme školskih praznika, igrao se s djecom raznih igara, pratio oca na istraživanjima, zavolio folklor i njemu posvetio čitav život. Mnogo sam se puta vraćao u Molve, a eto sada provodim dane mirovine i starosti, potpuno se preselivši u moju djedovsku kuću.

Podatke o Molvama nastavio sam skupljati nakon mog oca Andrije, koji ih je bilježio na inicijativu Hrvatske seljačke stranke, a po uputama koje su mu dali Antun Radić, doajen hrvatske etnologije, i ostali osnivači Seljačke sloge.

Dio građe o Molvama objavio sam u nekim časopisima, ali i u knjigama: "Narodni plesovi Hrvatske 2.", Zagreb 1963., "Narodni običaji Podravine 1.", Zagreb 1989., "Narodni plesni običaji Podravine 2.", Zagreb 1991., te "Narodni plesni običaji u Hrvata", Zagreb 1996. godine.

O nekim drugim dijelovima kulturnih i drugih djelatnosti Molvaraca pisao sam npr. 1955. u časopisu "Narodna umjetnost" br. 4, "Svatovi u Molvama nekad i danas", 1981., u "Podravskom zborniku" 1981., "Ribolov u selima Molve, Repaš, Gornja Šuma, Novo Virje", 1975., u "Podravskom zborniku", "Iz zapisa Andrije Ivančana", 1977. Također u "Podravskom zborniku": "Iz zapisa Andrije Ivančana II", 1979., "Iz zapisa Andrije Ivančana III" i 1979. "Iz zapisa Andrije Ivančana IV".

Sve moje koreografije o Podravini sadrže najviše elemenata iz Molvi. Najpoznatije su: "Podravski svati", "Molvarski svati", "Lepe su ti široke Širine". Točke izvode ansambli u Zagrebu, Osijeku, Piranu, Beogradu, te mnogi koji su u sastavu Katoličkih misija u Austriji, Njemačkoj i Norveškoj. Podravski plesovi izvode se i u Sidneyu, u Australiji.

Najveći dio građe koju objavljujem u ovoj knjizi skupio sam osobno. Vrlo vrijedan dio pripada opusu mog pokojnog oca Andrije. Njegovi su zapisi najstariji a odnose se na razdoblje između Prvog i Drugog svjetskog rata. Kako u knjizi ima i mnogo doslovnih citata kazivača, to očevi zapisi donose nastariji govor kakovim su se Molvarci služili. Zbog mnogih, danas nepoznatih riječi, morao sam na kraju knjige dodati i Tumač manje poznatih riječi. Moji su citati različiti. Od onih koje su mi govorile kazivačice rođene prije Prvog svjetskog rata, pa sve do današnjih dana. Tako je knjiga i svojevrstan dokument o razvoju kajkavštine Molvaraca. I tu će neke riječi morati biti objašnjene. Na kraju tu je i govor mladih Molvaraca danas, a dio je knjige pisan hrvatskim književnim jezikom.

Gotovo sva folklorna građa o Molvama, pohranjena je u Institutu za etnologiju i folkloristiku. Tu su fotografije, filmovi, magnetofonske i druge glazbene snimke, rukopisne zbirke, kartoteke i dakako časopisi i knjige koje sadrže podatke o Molvama.

Panorama Molvi
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

PREDAJE O MOLVAMA

"Najpredi so bili tri sluge. Tu je bilo đurđevečko blago na paši. Oni so svoje kanase držali. Jeden sluga je bil Gajo, drugi Krbo, a treći Siget. Po tom se ve naše vulice zovo i to Gajic, Krbuljin i Sigečec. Onda so se te sluge zbogateli, kej so imeli kuliko i gazda. Oni so dobivali sako leto od sega onoga mladoga kaj se je nakotilo i tak so postali bogati. Nuzto so se i oženjili i imali saki svoje društvo. Stanuvali so na tri mesta, saki posebno vu svoji kolibi z dreva. Kad so se zapomogli kej so mogli živeti i bez gospodarov, onda so počeli svojem. I tak so daleko terali, dok so imali prenuke. Dok so već brojili pedeset duš. Onda so išli prosit v Đuđevec, da im se nekak to selo naj zove. Dotleč so se zvali mesto Koci. Onda so išli puno pot moljit da se nek to nekak zove, onda im je on to obrekel da se nek zovo, kad tuliko molje, onda nek se zove Molve, ali Koci Molve.

Sad je tem trem gospodarom bilo mrsko. Onda so z druge sel dohađali. Ima i Ciganov i s Pepelare. Kokšini so koritari. Keresturčan Klarin (Kolar) on je s Kerestura. Ivančani z Ivanca. Bilo je i z Mađerske. Moja stara mati bila je San Đorđa. Njo je dopeljal njezin joča na Dravo, kad je bil mlinjar. I tak je bila š njem, dok se je i vdala. Hostina, Lestekova i Jadančeva so bile tri Ciganice... Samo kej te Cigani nesu šteli grunta delati onda so im batine davati... Vraži Cigan, on neje nigdar dober. Pod Ždalom je Pepelara. Se je bilo s jalšikom obraščeno i to Nove i Ruška. So skrčili i tak so dobili Sinokoše.

Raven, ima to mala brežuljkov i to so si od peska, kojega je Drava nahitala. Ima i beloga peska kak v Dravi, tu baš v našem Gajicu. Zgora je jen mlinec, dva stija zobi, onda dojde beli. Bregi so: Gajic, Krbuljin, Poscanec, Veliki Peski i Mali Peski. Doline so: Ruška, Brezje, Nove, Sušine, Berečak, Mankas (del Peskov), Ložanjek, Jasenovec, Bratovčina, Đoltica, Smetni Kot, Brezovica, Jalševlje.

Šteli so imeti bar zvona. Onda so si od pleha dali napraviti. Onda so si ga na stop deli. A dneva so ramljali po soncu. Dok so se više namnožili, onda so si dali napraviti malo kapelico od dreva i to je bil sveti Juraj, a ober njega zvon. Tam so išli Boga moljit i tam so si zvoneli.

A svoje mrtvike na Viri so išli pokapat.

Onda so si dali i dreveno cirkvo napraviti dok ji je bilo stotrideseti duš. Vu ti cirkvi je bila Majka Božja Čudotvorna. Turčin je došel, se razoril, a Majko Božo so zakopali gde je sad kapelica (tu je bila i cirkva drevena). Ljudi su spomrli i vol je Marijo otkopal.

V Peklenici je bil fraterski klošter i za turskoga rata je prepal."(Toliko iz starih zapisa moga pokojnog oca Andrije.).

Među ostalim i Molvarce, neki kazivači pa i istraživači, ubrajaju među Picoke (inače nadimak za Đurđevčane). Prije šezdesetak godina o tome je

ostavio glas i moj otac u kratkom, rukom pisanom objašnjenu: "Picoki, znači piceki, pilad. Naziv Picoki je rugalica ljudima koji pilad nazivaju picoki. Podravci zovu Đurđevčane picokima, a ostali krajevi nazivaju tako dio Podravine između Kloštra i Koprivnice. To je "Picokenland" - (kasnije primetnuto).

Panorama Molvi
Pedesete godine 20. stoljeća
(Autor nepoznat)

ŽIVOT U ZADRUZI

Zadruge u mjestu Molve više ne postoje. Zadruge su bile Cuzek kbr. 168 i Čelik z Ledin.

Do 1866. bilo je se v zadrugi. Onda se je zadruga deljila na pol t.j. ako su bila četiri brata, dva so mogli otiti i napraviti si hižo. I dobili so pol grunta. No, več 1871. godine mogel je iti saki za se.

Po četiri, pet i šest moškarcov znalo je biti v zadrugi, a jedna, dve i tri dovice. Dece do petnajst, šesnajst. Vekšinom so bili v rodu. Tuđi neje priman v zadrugo.

Gospodar se je zval *starešina*. Gde je bil dober tu je gospodarstvo i napreduvalo: bilo je puno blaga, puno živeža. On je čuval i družino opravljal. Iz mase je i ženske vdaval. Ako je i dovica išla zamoš i ona si je mogla zebrati. Ako je bil zločest onda je i zadruga padala. Onda ga je zadruga mogla prijaviti oblasti, pak so si drugoga zebrali. Ov sebi, on sebi, so se pravdali. On ga je dal kazniti. Onda se neso lepo gledeli. Moški batine, a ženske šibe pletenjače z proti. Bilo ih je pravednih pak je v jesen sem moškem i ženskem opravka dal. I vu obroku saki jednaki zalogaj.

Pri nepravednom se je otimalo, koj je kej više mogel smaknoti. Onda se neje moglo vnovčiti, nego kej so pojeli. A robu so mu više z rok oteli.

Radi toga bilo je svađe i tuče. On je imel više brige, ali mu je dobro bilo, ako so ga poslunoli. Leže mu je bilo kej ne moral delati, samo raspoređuvati. Rano je se pregledal je li ukućani se dobro delajo i on je obroke daval. *Kravara, svinjara, ovčara, konjara* dočekal. Po noći pasli. Blago je v paši živelo. Ranom zorom se je ranilo. Onda koj je kam išel na delo. Dok je bilo na polju delo, on je daval obroke. Kad se je bliže doma delalo, onda so išli doma jest. Popoldan je gledel kej treba popraviti oruđa. Z dučana donesti, kaj treba gazdarici. Navečer je pak pregledel jel mu je se v redu i onda je pazil da saki dobi jednaki obrok.

V zimi je raspoložival: nekoji so gnoja vozili, drugi so išli v šumo. Ženske so prele i tkale. Najvekše poteškoče, dok je bilo slabo leto, nabaviti žita, ako je sfaljelo. "Baš moj domačin komad je zemlje dal za žito."

Gazdarica. Ako je gazdarica umrla, onda je mužu starešinstvo prestalo. Ako je bil starešina i gorši, a žena je bila bolša, onda je ona ženske pokrivala, onda je i ženskim bilo bolše. Dok so moškarci v šumu odnesli meso, onda je ona gledela da nekej bolšega priredi i za žene. Ako je bila zločesta, onda je ona sebi vgađala, a drugem je prosto davala. Neje pazila na jednakočo. Teže ji je bilo kej je išlo z njezine glave kej se bode kuvalo i kuliko se bo kuvalo. Leže ji je bilo kej so ji se drugo pridonašale. Ova je vodo donesla, druga je zakurila itd. Ona se je navek brigala samo za jelo. Ako je obetežala, onda si je pripomoć zebrala. V letu i v zimi samo se je o tom starala.

Družina. Zadovoljneši je *samec.* Zato so se i podeljili. Doduše denes je teško to prosuditi, kad nema zadruge. V zadrugi je prešlo manje svetla, goriva, a imali so i po dva i tri para voznoga blaga. Nišče ne moral biti tuđi težak i sluga. To je bilo bolše. A gorše: nikam nesu se smeli meknoti bez znanja kuće gospodara.

Ženski posli bili so: v letu z gruntom, a v zimi prelom, tkanjem i vezivom. Stareši, koji so bili slabeši, su navek cepljali: delali so zobače, rasohe, vupore, lojtre, rama. Kovač je samo pluga poklepal i kotače okoval - još od dreva. Kopričanec je zadnji imal kola drevena i Pavleta osovine drevene.

Gde je bila dobra gazdarica tu so *deca* imala po cel den kruva, a gdje je bila škrta, tu je bilo slabo. Matere so se za deco pravdale: "Pak dejte, deca so glana". Po opravku se je najbolje vidlo kak se z decom postupalo. Bila su čisteša i redneša. Do škole delala ništ. Po školi so moškarci pastiri, a ženska deca so se privlačila, priteravala, ženskem poslom. Momci so se ženjili dok so vojske odslužili, koji su bili sposobni. Sami so si iskali curu. Zagledali so. Kućegospodarom se je javil i išel je z jocom v snoboke. Obično se je davalo tele, a potli se je ženilo na zajam - izmenično. V zadrugi neje dekli i dečku bilo tak dobro kak sad. Bilo se je v zadrugi leže oženjiti i vdati.

Mlada je poslužila društvo kuliko je mogla, a i druge so ji pomagale ako je bilo veliko društvo. Denes neje tak. A mladi čovek neje više bil pastir nek je bil kočijaš.

Bilo je dovici gorje, ali kam je mogla.

Samo so beteżnike njeguvali. Zajedno je bil z družinom, po pet, šest i sedem postelj. Samo je starešina imal malo hižico posebno. Žena je najviše dvorila.

Sluge neje bilo. Malo gde. Sluge so bili samo pastiri. Onda je slugi bilo bolje.

Denes je bolje i mužu i ženi. Zapovedanoga posla morali so delati. Spe v zajedničkoj sobi. V zadrugi nikaj neje bilo nekej svojega posebno. Deco je opravljala zadruga. Gazdarica je i deco pazila. Žene so po zimi za svoje muže i deco šile, a ako so bile vešteše, onda so i drugem pomagale.

Pri jelu deca so imala niski stol doli i stolčece, a družina veliki stol i klopi za sedeti. Sinokoše so moški sami kosili a ženske seno rastepale i zobatale na vrpo. Dok je bilo seno suvo, ženske so prizobačuvale i prinašale k jednomu kupu, a moškarci so, jeden slagal voz, a drugi so hitali gore. Muškarci so orali s četiri vola ili konja. Ženske so potuckavale gruđevlje, ženske so nakapale jamice, a moškarci so sadili i zametali jamice.

Žetva: ženske so žele, a moškarci vezali i nastavljali snope v stavice.

Mlatidba: žene su mlatile, a moškarci so ritke delali.

Branje kokruza: žene so same gra brale, a branje kokruze si skupa.

Trebljenje (komušanje) skupa. Moški so nosili kokruzu v koš I klasa, II klasa na najiž.

Drvoseka samo moški. Vozili gnoj. *Gorično branje* zajedničko.

Kuha gazdarica, a druge je doprinašajo. Živad, mladino so ženske othranjivale.

Si so jeli v isto vreme. Saki je imal drveno žlico i drveni tanjer. Kruha i meso je rezal starešina ili do njega sedeči, na jednake komade, da neje bilo krivo nijednomu. Na okupu su bili i na večer.

Žetvo so jako štimali, na veliko. Dok je bila gotovo žetva, dobili so gajdaša, koj im je zasviral, pa so se veseljili, kej vu kolu, kej vu plesu. I z mekote so išle popevajući: Rodilo vam polje. Bilo je i govora: oni starešini, a starešina njem odgovaral. Razilazili so se pevajući.

1886. zgorelo je bilo trideset numer, onda od te so se godine počeli deljiti. Oblast je naložila, dalje, da se nekoji otselje na druge kraje. Medvrtov neje bilo. Marijanska vulica do Bračevoga načelnika ili Mađerca prelata. Vujkovićeva hiža bila je zađnja, gde je Vircburgerov štagelj... Malo Selo do Pejičevoga Štefine (Zajčeva) Klučeci do Jakovića na voglu i Varge prek pota. Potom je se otišlo širom. Saka zadruga je običo imala i konake. Te so konađarili najviše z blagom. Te se zval Majurec. Bili so v Gabajevi Gredi (Gornja Šuma i Grede). Zadruge so se deljile da jim bode lekši život. Kaj ne bo tuliko društvo.

Dvorište seoske kuće
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

ŽIVOT U OBITELJI

(Prije Drugog svjetskog rata, o.I.I.)

Mož se skrbi za drva, krave rani, kosi, drva pilji i cepa, pritvrđuje stanje, trešča nateše, na pijac s konji, s kravami i svinjami ide.

Žena kuha, pere, prede, tere i tka, šiva, posteljo dela, zmeče, vodo nosi, peglja. Ima z decom brigo, deco v školo otpravlja, vrta pleje.

Nekoja čoveka zove z imenom i on njo, nekoja veli japek, japa, čovek, mož, starec (potri vas Jezuš), njergeš, prelejan, mrcina mrcinska, semeg, kavzenar. Kad drugom pripoveda onda veli "moj gazda". On ju dalje naziva: žena, mati, majka, stara, baba, a pred drugem "moja gazdarica" i z imenom. Žena možu veli *ti*. Predi so znali govoriti i vi.

Lepo živejo, ne čuti svađo med njemi. Nigda ne sodavaju kad im ne treba, neg so lepo doma skupa. I sigdi so lepo skupa. On njo sluša, ona njega sluša. Niti se jeden ne okaša na drugoga. Ako dojdo med svet, lepo jeden drugoga zapitava i lepo odgovarja. Drugi pak navek se karajo, točo, bijo, preklinjajo i imena jeden drugome nadeva: prasica, životinja. Jeden drugomu neda praf, niti žena čoveku, niti čovek ženi. Nigdar sloge ni mira nema. Ako žena veli: Bi to... Čovek: Bi to... Čovek otide nit pove kam ide, ni žena pove kam ide. I tože se i drugem i sudu. Ima koji so se od velike ljubavi zeli, pak neso bili jeden z drugem zadovoljni - nego ide saki na svojo strano. A ima ji koji se na silo zemo, pak potlam lepo živejo. Najviše je ima kaj se ženje za rali i hiljade. Kaj se priterava. Najviše se svađajo kej mož ide drugi ženi, ili žena drugomu čoveku. Ili: Joče obeča dela, da tuliko zemlje, a dok ide mernika vodit, zemlje ima napol. Onda to je greh. Truca jo mož i celo društvo. Kak so obečali a toga ve nema... Vekšem delom se svađaju: svekrva na sneho objali - onda sina navek nahuškava, navek i eto ti svađe: ne zna hižo pomesti, postelj napraviti, kruva omesiti, ne zna presti, ne zna tkati, ne zna šivati. Mož ženo bije. Nečo da se što med nje meša i pušča. Kojpot se i tože. Svet zamerja. Koj pot i ostavi moža i otide k materi i jocu. Oni onda zeta kleno. Zlo žive, zato je mrsko jednom prez drugoga, mladem ljudem.

Ima ji koji i na vero živejo. Tem se veli i slameni čovek i slamena žena. Joška Pejićev dobro žive, vujec Litvićev navek lepo živel z Janokom. Ima ji kej se i bijo. Svet je ž njemi kak i z drugemi, koji so venčani.

Roditelji i deca. Ljudi sebi ne žele deco. Leže jim je živeti prez dece. Moro iti kam očo i dojo da očo. Nemaju z njemi brige nikakve. Ako je žensko dete mora mu se grunt zamož dati, ako je više moške dece onda se dalje pak obokčujo. Više žele moško dete. Malo se rodi mrtve dece. Ima već puno da žena ne koji (doji, o.I.I.) dete... S kravskim mlekom pak lepo krompera je, žemljico z mlekom, gresa. Najde se sosedo ili materi svoji odneso i oni čuvajo i rane dete. I govore deci i popevajo i govore: mileno moje i zlatica moja, dragulji

moji, cukori moji, kokuvanka moja, mili, kušvenje moje, zlatastico moje i milastico moje i srebrno moje. Nekoji ziblje, nekoji ne. Lepo postupajo, davajo igračke koje vekšinom sami naprave. Vuče ga hodati i nastano ga i vičo: "Tal, taal." I dok dete već nastavlja, onda dok dojde v Mlado nedeljo od meše koj mešar, onda se zeme čislo i deno pred dete i viče: "Odi ne babica, odi dobiš babico." I dete ide za čislom. I onda na staljek s kotači. Mati se z detetom više bavi. I stara mati. Dete se rani tak kak i družina pri stolu. Moško dete nosi suknjico do dve lete, a potli ancuga. Nešče deje deci na voljo i preveč, a nešče ne da. Deco kazne, šibom bijo, rokom pluščo, za lasi i za vuha vlečo i nekoji kleče, nekoje zapro kmično hižo. Dece baš pokvarjene nema. Nazivajo zločesto deco: Ej to je lopov, pustajija, prasec, svinjče, mrcina jena, odura jena. Deco nišče ne pretera. Deca ido v službo siromašna, moška, dok svrši školo, koj ide z blagom na pašo. Sama deca nedo od doma. S pastorke se vekšinom slabo postupa. Na dečke se slabo pazi, ido v noči kam očo, "bečare" i ido g ženam. Roditelji vele: "Pak mi nikej ne donese doma". Nekoji roditelji i špotajo. Na dekle se pazi i one nedo nikam niti ne živejo z ljudme. Dogodi se zato, da i dekla s čovekom pregreši. Roditelji so gospodari dece do 15 let.

Deca govore roditeljem: mama, papa, mamica, mami, papica, japek. Deca roditeljem vele - ti. Vu večini deca žive dobro z roditeljemi. Neso gosti slučaji zločestoga postupka spram roditeljem. Vmoril neje nišče, a ni prosit poslal. Roditelji nedo od dece. Nema toga da bi joča dal tuđem, a ne bi sinu.

Pećenje kruha u krušnoj peći
Snimio: Ivan Ivančan, 1958.

Žena mijesi kruh, muškarac radi na "kobilini"
Snimio: Ivan Ivančan, 1958.

Pranje rublja na Bistri
Snimio: Ivan Ivančan, 1958.

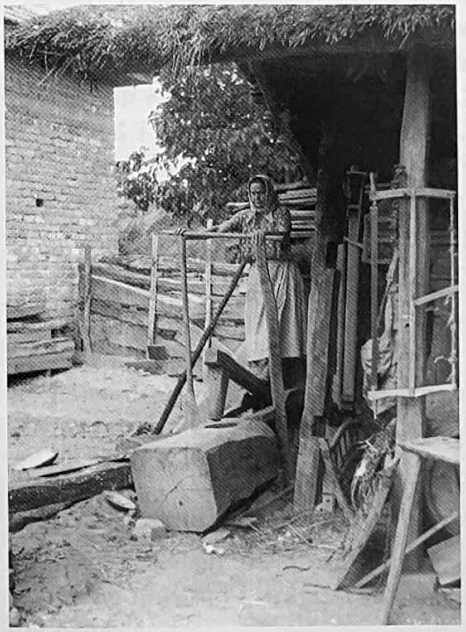

Stupa za tućenje prosa
Snimio: Ivan Ivančan, 1958.

Spremanje sijena
Snimio: Ivan Ivančan, 1958.

RODBINSKI ODNOSI

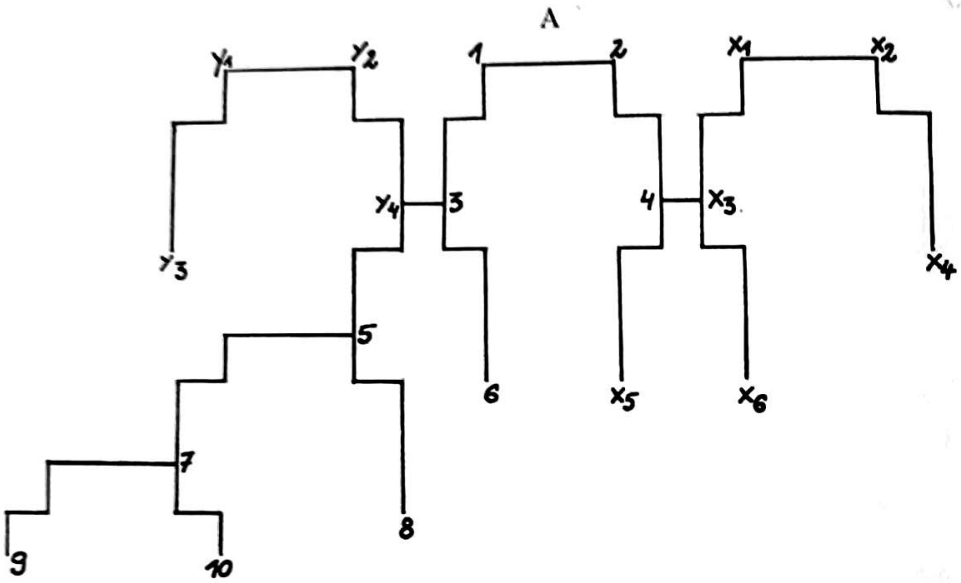

Rodbina se međusobno zove na slijedeći način: na našem crtežu sa A, X i Y su označeni otac, sin, kći, a kasnije njihova djeca. Pod A brojevi 1 i 2 označavaju oca i majku, a 3 i 4 sinove, odnosno kćeri. Kada se 4 uda za X3, X1 i X2, za 1 i 2 su *prijatelji.* Za 3 je X3 *svak.* X5 i X6 su za 1 i 2 *mloki* ili *mločići,* za 3 su *sestrične,* za 5 i 6 su *sestra* ili *brat,* 4 je za X4 *nevesta,* a X4 je za 4 *baček* (ako je muško). Ako je ženska onda je *zelva.* Veli se i *čeča.*

Kad se 3 oženi s Y4, onda su mu Y1 i Y2 *tast* i *punica,* a on njima *zet.* Y3 je za 3 *šurjak,* a 3 je za Y3 *svak.* Y1 i Y2 su za 1 i 2 *prijeteli.*

Unuci odnosno treće koljeno spadaju u veliku rodbinu i ne žene se međusobno. Četvrto koleno so već dalješi rođaki.

Za 6 je 4 *teca* ako je ženska, a *stric* ako je muško.

Za X5 je 3 *vujec* ako je muško, a *teca* ako je ženska.

Strina i *teca* veli se, a ne zna se po čemu.

Da rodbina lepo žive vidi se po tom kaj jeden drugom pomažu, jeden drugom dohađa. Doje jeden drugomu ako mu kej sfalji i treba je.

ŽIVOT SOSEDE

Sosed soseda navek treba. Ako ti kaj sfalji pri hiži, sosedu vikneš:

- Dej ako imaš, posodi mi.

Sosed je prvi. Ako ti je nesreča pri marvi, ako ti nekaj pofalji pri zdravlju, ako ti treba kola porinoti s terhom na guvno, hodi sosed. Ako dopeljaš teške furke šume:

- Odi sosed.

Dohađajo sosedi na razgovor i zabavo. Sosedi lepo živejo, dok jeden na drugoga ništ ne govori, jeden drugomu pomaže, ne svađajo se. Naročito velike prijeteljov nema. Nema velikog prijateljstva ni med ženami.

Nekoji se sosedi i svađajo: koji so takvi ljudi, koji samo nek pišče zije na vrt - zlo! Ako sadje visi na drugo stran, za međe i druge stvari, svinče zije navrt, a i jalen je jeden drugomu. I žene se još rejše svađajo. Mož veli tak kej žena veli.

ŽIVOT PREMA DOBI

Momkovanje: do 12 let je *dečec.* Od 12 do 17 ili 18 je *dečkov,* od 18 do soldačije je *dečkov za ženidbu.* Dok otsluži, ako se ne oženji, je *stari dečkov.* Dečki nemajo posebna odela, druže se skupa, naročito večer i hodaju okolo deklam pod obloke. Imajo igre s deklami skupa, popevaju kak i drugi narod. Oblasti nema nikakve. Dečku se tak ne zamerja, ako kej i klopi i napravi. I brani se ga.

Dekle i *snehe* se druže. Momci dohađajo deklam po nedeljaj i sastajo se pod njihovemi hižami.

Devojačtvo: dok ne svrši školo veli se *deklička,* od 14 je *dekla,* a od 15 let je *dekla za zamož,* dok je 18 let već ji vele *stara dekla.* Po ničem se ne vidi da je dekla za zamož, nego na nji da je odrasla. Na dekle se posebno ne pazi. Ruho ji se spravlja i sama i mati ji. Noseče (trudne o.I.I.) dekle pri nas nema. Dekla ne otide nigdar dečku prez venčanja.

Jeden drugom se je dopal. Pozna se po tom: ako dečkov ide goščę k dekli, ako se igrajo navek njo lovi, ako plešo njo vleče plesat. I tak se pozna da je rad ima, a i pred drugemi veli da je rad ima. Roditelji so zadovoljni ako je dekla bogata, a ako je sirota, prigovarjajo i ne jim prav. (Ako te bodo pitali reči da sem 24, tuliko prodal - nagovaraju roditelji o.I.I.). Tu se slaže od Velike meše, a žene se Kataleni. Si se žene i vdajo.

Sneha dela kaj i drugi. Naročito zdele pere, vodo nosi i kropa svekrvi na lim nameče.

Sakak je ženski posel lekši, ali žena više dela v letu, a pogotovo v zimi.

Žena se menje poštuje i časti. Ako nešće nekaj oče, najpredi se pita moža. Mož je hižna glava. Dekli je najugodneši život.

Žena moža mora prati i pegljati i ako je zima jelo mu kuhati. Deco kojiti, dok je vekše raniti i pojiti i čistiti i prati i opravice šivati, opravljati. Rano oprati i vmiti, dati mu jesti, školo ga otpraviti. O poldan dočekati z ranom kaj je, onda ga pak školo slati. Mati ima navek posla s detetom, pogotovo ženskim. Onda i druge brige pri gospodarstvu: krave dojiti, svinje raniti, čupe obirati, motiti, a i na polje se mora delat iti. Veselje ima svojom decom, ako lepo napredujo. Sako više poštuje ono ženo koja ima deco.

Dovici prez dece je leže, z malom decom ji je teško, z velikom simi leko i lepo. Skoro više ostaje dovica. Dovice se vdajo, kak koja ima srečo.

Mož dela manje poslov, ali so mu težeši. On orje, kosi, drva seče, cepa, pilji i stara se za celo hižo. Dečku je najlepši život. Dovcu je leže prez dece, jako teško z malom decom, lekše z velikimi sini. Dovci se obično nabrzo ženje, osim one, koji imajo veliko deco. Te se kojpot i ne ženje.

Starci se ne drže točno starinskoga običaja. Starci tak po dvoru kokoške narane, pak z vrta pajcekom dračeka nabero. Ido k meši. Dober im je život. Poštujo ih. Pozdravljajo ih i staromu se stolec ponodi. Pri stolu jim je prvo mesto. Starci navek špotajo i vele, da oni nesu tak delali dok so mladi bili. Nekojemi se neče vmreti, a nekoji vele - da mi je bar vmreti.

Pijetao na krovu kuće
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

POZNAVANJE PRIRODE

Nebo i zrak: Sonce je Bog stvoril, kaj nas greje. Ne znamo od česa je. Bi se čovek prehitil da bi se zemlja okretala. Sonce ide po zraku, na nebu je. Sonce se giblje. Mesec se računa da je nekakva zemlja. Stari so računali da so ono na mesecu dva angela i da drže zemljo. Mesec je celi, samo ga nekej pokriva (za I. četvrti o.A.I.) Danico, kosce kaj ido četiri skupa, kumovo slamo, jutarnja zvezda (zornica). Da so druge zvezde sakojega po jedinca sveče. Dok sveča dogori, opane, čovek merje.

Grom kazni čoveka. Ilija vudara. Veter je čovek. Bil je došel k nekomu z velikom bradom i ves strgan. Onda so ga pitali što je: "Ja sem veter. Kad je treba pušem, oblake rasteram, a da ne mene, vi bi zlo prešli puno pot."

Dežđ je z vode. Megla se digne v zrak i stoga dežđ curi. Sproglja pije vodo, se spruži, onda s toga nastano oblaki i dežđ pada. Popije i žabe i ribe i onda padajo dole. Denes svet više vu te stvari ne veruje.

Zemlja: Zemlja je ravna ploča. Da je okruglja bi se skopitali š nje. Gdi je zemlji kraj tu je nebo vprto. Dok nam svetlo zajde, njem zide. Nam je noć, njem den. Kak njem onda zvezde? Jel imajo zraka? I otkod njem dežđ opane. Jel naš prepane, onda njem zemlji prepušča? Sim je zašlo, sim zije (sunce). Kak žočanjek belanjku.

(O leptirima znaju točno kako se razmnožavaju. I za obične leptire i za kruškov prelac o.A.I.).

Šišmiš je spol ptica pol miš.

BROJENJE VREMENA I STVARI

Ivanjski dogi dani, a Miholjske doge noči. Na Đurđevo i Filipovo se sluge pogađajo. Od Jantonova ne bilo dežđa. Filip napija a Šofija dopija bo 40 danov dežđ. Računa se od toga svečeca. Jožef, Peter, Valentin. Koji narod bolje pamti. Gregur, Marija Sadvenica (Blagovest).

Denes na vure: do froštuklja, do poldan, do južine dobi, dok sonce zije, dok zaje. Neje bilo vur. Pop je košarice plel. Saki den je jedno košarico splel. I kad je bila sedma, to je nedelja. Sluga mu je bil jeno košarico fkral. Zvonar je zvonel a popa nema: "Čujte velečasni, jel ne pojete služit?" Onda so se pravdali. Sluga slušal i onda mu je podvrgnol košarjo. Koj računa, pak ne zna, onda mu velimo da bo košarje plel.

Broje do sto, dvesto hiljad. Ako nemre pamtiti, onda na zrnje broji. S krajdom poteže. Ili na batini zarezuje. (Rovaš).

POZNAVANJE ZEMALJA I NARODA

Mađersko, Srbijo, Rusijo, Francesko, Englesko, Nemačka, Španjolska, Talijanska, Turska, Indija, Amerika. Naši so v Italiji ratuvali. Naš stari joča so 12 let ratuvali. Išli so v Ameriko, čuli o Bosni, Ercegovini, Srbiji.

Ameriko bolje poznado, a sad Francesko. Bila je Amerika pusta a sad ima više naroda nek tu.... V Južni Ameriki je puno bolje nek v Severni. Došli smo i do kra (-ja o.I.I.), kaj ne nikoga bilo, sami divljaki. Zime nema, onda jeno dozre, a drugo se seje. Zveradi, sega. Mi smo tak, kam jeden, tam si.

Našem seljaku se veli "to je naš čovek." Već s drugoga sela neje naš čovek, ako je z daljega to je inostranec. Mi smo Hrvati. Srbi so srpski narod, a Slovenci so slovenski narod. Ne bi rekli došel je naš, nego došel je Srbijanec, Kranjec... Nemcov i Talijanov ima više neg nas, a Mađarov menje. Još gotovo s tuđem bolje neg svojem.

POZNAVANJE PROŠLOSTI

Molve so nastale pred 300-350 let (ispitivanje vršeno prije Drugog svjetskog rata o.I.I.). S Pepelare, Krapine, Keresture, Ivanca, z Fičijaza z Mađerske, San Đurđa, Virja, Đurđevca i od sakod.

Dok je propala Peklenica (bile so zgrade). Z Mađerskom i s Talijani. So Turčin i pesoglavec skupa ratuvali. I turski narod je ostal od pesoglavca. O tom pesoglavec ne mogel živeti, kad se je ranil (hranio o.I.I.) crvečem mesom. Cecki i rit moškem. Kocenje so cepali, prali, kvacali, sušili i mleli. Onda je k tomu došlo zobi po jeden cent, onda skupa semleli i s toga kruha pekli. Ali je kruh s peći na komačece išel. Jeden čovek jednoga leba ne bil sit. Ne kaj ne bi baš rodilo, ali je narod bil gladen i pak je jel za tri dana najempot. Bog vas oslobodi "glanoga leta". Navek je jel, a nigdar sit. Ljudi so krova stepali i mlatili, kej so z onoga jeli. Navek ješ i nigdar sit. Kak so joči vidle, tak se moglo jesti. To je jeno leto trajalo. Valjanke, zelje, se so jeli.

A potom toga so došli krči. Počel se je frkati i za frtalj vure bil je gotov. Pri jeni hiži znalo na den vmrti po pet. To so zvali "krči". Se je išlo na zobe i odzađ. Prevelike zime ne bilo.

Molve 1941.
Od kazivača i sudionika spomenutih u ovoj knjizi nalaze se slijedeći:
(Sjede na podu: prvi s desna, Mato Žufika, jedan od osnivača NK "Mladost", sjedi u prvom redu s desna, Andrija Ivančan, četvrta Tereza Kokša rođ. Ivančan. U sredini mladenci: Ivo Cenkovčan i Janica rođ. Kokša. Do njih, s druge strane, Janton Kokša, Janičin otac.
U trećem redu stoje: četvrta s desna, Eva Ivančan rođ. Jaković, te u međuredu, njoj s desne strane dječak Dubravko Ivančan - Duco. U gornjem redu stoje, prvi s lijeva, Martin Jaković sa svojom suprugom, a do njih autor ove knjige Ivan Ivančan.

MIŠLJENJE O LJUDIMA I ŽIVOTU

Ženiti se mora da ima vekšo obitelj i da starešem polakša život. Žena je suđena čoveku. Neje sejedno iti za draga i nedraga. Za nedraga je prisiljenja ili siromaštvom ili nečem drugem. Bolje je ženiti se mlajši, jer se stareši pokvari i raspase.

Naš imetek je naša domovina. Otišel je na svojo domovino. Cela domovina je Hrvatska. To je domovina svih nas. (Smatra se da je vrijedno pretrpjeti za domovinu o.A.I.).

Pravoslavna i židovska i pogansko (Mađerska). Naša vera je najbolša. Ako so i krščani pravoslavni, ali ne dobi solj, pak se veli neslani Vlah. Dobro živi, ali ga malo poprek gledi. I na Židove i na Vlahe navek pik imajo.

Gospoda trebajo, ali samo da ji je sčem manje. Nemreš se razdeljiti bez gospona, dete nemreš bez gospona zeškolati, nemreš bez gospona k meši iti.

Ima puno takve poslov gde su gospoda treba. Sirotinja je postala po sebi, kaj je zapil ili doga napravil. Nema velike ni bogatašov ni sirotinje.

Narod je vladaru dal vlast i gospodi. Bez vladara nemre biti. Ne bi se moglo vladati bez gospode. Ne bi moglo biti bez žandara i pandura. Ne bi moglo biti da ne bi nišče nikaj zapovedal. Ne bi moglo biti bez zakona. Nepravedni zakoni: ukradne par hiljad dinarof, par meseci je zaprt i puste ga nazaj na slobodo. Trebalo bi ga mam vmoriti, pustajiju. Porez se plača da gospoda dobivajo plačo. Vojska bo čuvala, ako dojde do rata. Gospoda se posvade, onda bokce terajo v rat. Seljaki nigdar ne trebajo rata.

MIŠLJENJE O SVIJETU I ŽIVOTU

Više nesreče, zla i krivice. Krivico gospoda delje. Srečen je on koj je zdrav i koj se naglo more bogateti. Dober je on koj se z nikem ne svađa i v miru živi. Slabo denes ima pravičnoga. Bil bi on, koj bi svoje čuval a tuđe poštuval, sakoga pošteno naplatiti i dožen nikomu ostati.

Na svetu ide se na gorje. Naplate, porezi, dače vekše. Nas bolje gaze. Naroda se više, a zemlja je ista. Denes saki gledi kak bolje zije. On koj gledi na pravico te gorje zije. Tak i pri sudu. On koj je kriv nej zeme fiškalja i bode prav. Tak i doma. On koj laje bo prav, a on koj čkomi bo kriv.

Naplačuje se dobrota i pravičnost na drugom svetu.

Gda je vekša nesreča onda je skoro bolje da čoveka nema. Ne zna za nikakvo zlo. Sam se čovek ne smeti vmoriti, skončati. Sebe vragu mesnico dela. Nedado ni zvoneti, ni sprevoda, ni nikaj. Ali da je gosto bi dal, vrag mater stvoril i popu.

KAK SE ŠPOTA (nadeva)

- Da bi Bogda pocrkali, se vas pogotim, ja vam nemrem nazmagati.
- Kristuš vas vmoril Nazarenec, vi ste vragi, ti bitanga velika, marva.

Za moške:

krmek jeden
tat
pustajija krvavi
šekret
smrad
glavonja
triglav
frnteš
heronja
nakaz
šuft
prasec
marše
lopov
fakin
razuzdanec
vušivec
posranec
nesramljivec
nesram
talak
hamljuš

Za ženske:

ništarija
nesi vredna spati
mrcina zastelezana
kurva
stekla ili ponorela bogda
bogda postala lazar
smrdljivka
poscanka
čoba be-e-e
krizača
nosura
cmizdra
cvilindretva
bula bosanska
Marica Belovarčeva
šuvasta
kobila
krava
prasica
telica
potrlo te mleko koje si cekala
šepuga
čora
mula
jopica
glavača

Za sve:

nemrem spati od brige i jada
da bi te muka zgrabila
da bi te muka ščapila
sedem nevolj te spopalo
na poceku te presečem
da bi te strela vudrila
nek me strela vudri
da bi te grom vudril
da bi se vragi vu te nastanili - i s tebe ručali
da bi ti Bogda roke i noge vsele
osušile ti se roke na hrženo betvo
si te vragi trgali
da bi ti joči spucale i scurele
nek ti se rak v čerevu navrgne
da ti se bodo čurke za tebom vlekle
imaš to glavo glumpavo komaj jo nosiš
nesi za ništ
odura sega sveta
mam ti bodo čurke frtuna
evo, fige tebi, figuc tebi
potrite vrag
vrag te je dal šuvasti

POSLOVICE I ZAGONETKE

Od stare kokoši najbolša juva.
Nema tice nad prasice, ni dojnice nat kravice. (To su trice.)
Ftič se pozna po perju, a čovek po ponašanju.

VJEROVANJA

1. Postanak i opstanak svijeta

Bog je stvoril onak kak vera navuča. Zemljo drže anđeli onak kak i v mesecu. Dva drže. Zvezde so naše lampe, dok koj vmerje, onda njegova zvezda opane. Nebo je ono kaj se vidi i ne da se prebiti. Na njom so nebeski stanovniki, a zvezde po njem hode. Kosci s'ađajo, dok se baš kosit ide (zvijezde o.I.I.). Zemlja je ravna. Strela (grom o.I.I.) more biti jognjena a i vodena. To Fašenjek zapoveda svetom Iliji da zgađa. Ilija se vozi na jognjene koli. Pucati najviše oče kre Ilije, samo on ne zna za svojega goda. Da zna za god, ne bi preveč pucal. (Vidi priču o postanku Fašenjka). I ljude je Bog stvoril. Predi je bilo sila jake ljude. Strašno jake, kaj je jeden sam mogel drevenoga pluga vleči. I otkopali so kost čovečjo meter žmeko. Mala zvezda je staroga čoveka - dogorjava.

2. Kakve snage ima u svijetu

Mesec privlači i onda se sakaj senja. More nešče i s postele ziti, a ne zna gde je. Veter more opunoti i postane nesvesten - pomete mu se pamet. *Sproglja* je nekak kaj čurka, pak vodo vu se vleče. Pusti se v Dravo ili kam bilo, onda vodo vleče. I dok vode navleče onda dela oblake. Ako je vu nji više zelenoga, bo trave, žotoga bo kruha, crlenoga bo vina. More i ribe popiti i hitati z oblaka, a mogla bi i čoveka popiti. Dok se kmiči, onda dojde nekakov starec, koj se zove Mrak. Po njem oče čoveka glava boleti. Ako koga šupi, mam se pozna pet prstov. Ako čovek raskrit legne onda ga včekne, kaj meso pocrne.

Krava vidi sakakve nevidljive stvari i da bi jo čovek dok legne prekoračil, predi nek zdene, onda bi i on te stvari videl. Tak delaju babe, kaj moro nevidljive dojiti i kravi mleko zeti. Da bi se vudaralo na lastavico, onda bi podletela pod kravo i krava bi imala krvavo mleko. Saka vrst životinj ima svojega gazdo, a sv. Grgur je nad sem njemi. Dok mladinče otide v goručo peč, a ne zgori nego vun zide, onda ono njegovo perje spukati i k sebi spraviti. Onda je on siguren od sakakve vatre, makar kuglje padajo kak dežđ. Njega nijena ne predere.

Človek more stati na nekakvo biljko, da ne more doma dojti, dok nekak s te trave ne zide na drugo mesto. Na Đurđevo, predi nek sonce zije coprnice obrezavajo stope i od toga delajo vračtvo. Paprotovo seme, ako se zeme mam dok pod polnočkom ocvete, onda človek čuje kak se kokoši spominjajo i krave i sakakve druge životinje. Ima trave, kojoj ako človek ima pri sebi, nemre ga nišče streljiti, kad ne će puška pući.

Ako se človek napije z štublja, z prnada, onda mu se more pamet zmesti. Na lonec se nadide i nekej napravi.

3. Kakvu snagu imaju neki ljudi

Vrači i vračilje vodo prelevajo i voglence hičo - vrače od vurokov i ako nešče na nekaj nadide. Coprnice človeka sakam nose, a on doma leži kak dreven. Znado človeka zmotati kaj nikaj ne zna. Vile ido z oblakom. Očo zeti malo dete koje ceka, otkojiti ga i zeti med sebe. Moro dati človeku jakost. Očo konje jašiti po noči i grive im pleto. Čarobnjaki moro mleko zeti i človeka začarati, kaj nikaj ne vidi. Onda moro se pokrasti. I cucke opčarajo kaj ne lajo. V hiži so, a ne ih videti. Popi moro točo napraviti i oni koji so se za popa školali (priča).

Zločestom človeku vrag kožo sleče i vu njo se obleče. Onda ga njegovo društvo (obitelj o.I.I.) vidi i zaklinja se: "Nej sem vraži, ače ga ja nesem videl". Po tom vrag se više dobiva. Ako je nešče kriv vmrl, onda se klati tak dogo, dok ga nešče ne zapita: "Saki duh Boga falji, ja ga faljim, je li ga faljiš ti?" Onda odgovori: "Zasad ga faljim, ali to i to napravi, onda me više nema" (Primjer): Mati je dohađala k detetu, koje je ostalo v kimpetu (Kinderbetu o.I.I.) i davala mu je cekati. (Primjer): Jeden človek je z ritjom novce zaprl. "Stem klučom ja zapiram novce, s tem klučom se i otpro." To je čul samo sluga i dok je človek vmrl, on ga je zel i vudril mu z ritjom po onom mestu poda, gde so novci bili zakopani. I zel je novce. On je štel još za života otkopati, ali je tam našel voglenje mesto penez.

4. Stvorovi kao ljudi

Mračnjak, vila, mura (mora) ceka na cecku. To je ženska, a odvrne se tak da na obloku nariše peterovogel i to se zove mura. To se ona srami da se za njo zna. I otide. Deco najrajši ceka. A smrt je žena s kosom. Same kosti bez mesa. Dok smrt dojde, betežnik se prestraši i pobledi. Po tom ga znoj obide i izdehne. Majka Gašparova so je vidli: "Oto tu je za tramom. Eto ide, ve je kraj." - A što ide? - "Smrt. Ima koso v rokaj". Jeden se je grozil, da ji bo noge okrenol, ali se neje mogel ni meknoti z mesta.

Divlje dekle so hodale po šumaj i po žitu. Imale so lasi raspletene i lepo so popevale. Konjari so je vidli. Oni so se v šumi greli. Najempot je došla divlja dekla, ništ neje govorila, samo se je grela. Dok se je zgrela, onda je otišla. Ima

i sođenic. Dok se dete rodi i kakov je njezin den, tak je i onom detetu: dobro ili zlo.

5. Nemani i nakaze

Pozoj. Negda je bil opal z velikom plohom vu vrbiko na Dravi. To so vidli zlatari, dok so zlato vadili. Strašno je velik, kak krava, samo se je kotural. Nalik je somu, a lampe ima kak vok. Zlatari so mo komaj vušli. Onda se dogo neje nišče ufal vu vrbik, kad on sakoga živoga vdavi. S njem opane toča i veliko zlo. Potli se je nekam otklatil.

Pesoglavci imali so samo jeno joko na čelu. Jeli so samo ženske cecke sirove. Deli so je samo pod rit i malo stopili. Negda je bil rat. Si so bili otišli, samo je jeden ostal. On je vikal: "Odi Maro, Kato, otišel je kurva pesoglavec!" S tem je štel, tobož, žene vkaniti i dovabiti, da je bo vgepil. Ali svet se neje dal. Onda je moral poginoti od glada. Našli so ga na Lukičinom gnoju. Majka Gašparova so ga išli gledet.

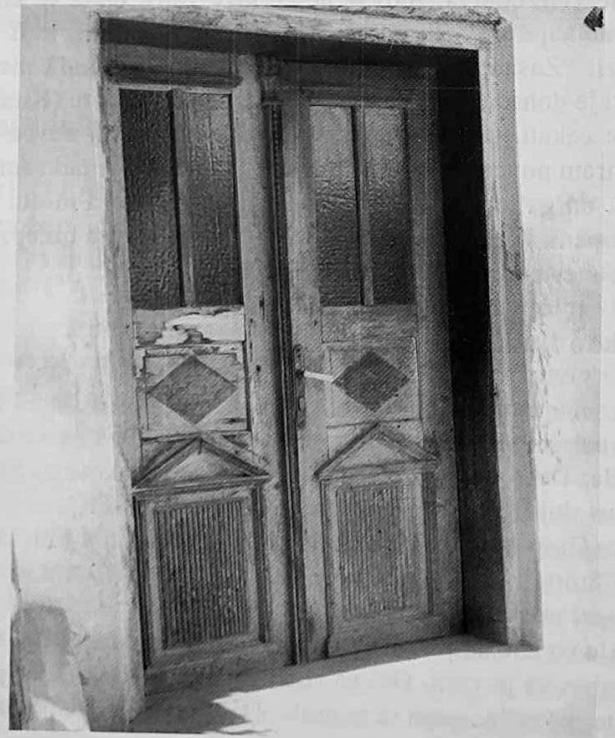

DRUGI SVIJET

Koj vmerje otide v nebo ili v pekel. Jeden čovek je išel v pekel. I vrnol se je. Jena žena vidla je svetlo Bože i dok so jo pitali jel bi štela ostati na životu, kad ima dete, ona im je rekla: "Ja sem moje preplula (preplivala o.I.I.), muke pretrpela, vidla sem svetlo Bože koje me čeka. Tam je lepota da se ni za dete ne bi vrnola".

GATANJE

Gatanje po prirodnim pojavama.

1. Ako nebo prokrvari, onda se nadamo rata ili pomora. Ako sonce greje, a dežđ curi, onda bodo ciganski svati. Repača rata nazvešča. Kam je z repom okrenjena, onod je rat. Ako zvezda opane onda se je nečij život zvršil. Od Lucije do Božića ima dvanajst dnevov. Kakvo je koj den vreme, takvo bo po meseci novo leto. Onda četrdeset mučenikov (dežđ četrdeset dnevov). Ako na Tri kralja dežđ pada onda bo puno vina. I ako ima vode kej se vrapci kopljo. Na Veliki četrtek se tikve i šefi sade, kaj se bolje vežo. Ako na Medardovo dežđ pada, onda bo 40 dnev.

2. Ako se čoveku koca, onda ga nešče naspominja. Ako vu desnom vuvu zazvoni, onda so to zločesti glasi, ako v levom, dobri. Dok žlica z rok opane, nešče je v rodu gladen. Veli se: ak v riti srbi, onda bo v peklu pijac. Dok se dete rodi, ako vu tu hižo prvi dojde gospon, onda i to dete bo gospon. Ako desno joko jako srbi, boš videl onoga koga nesi zdavnja videl. Ako žena kumuje drugi ženi dok je noseča, onda bo dete ili vmrlo ili bo betežno navek. Ako noseča žena nekaj zaželi i vu tom dotekne sprsti svoje telo, tam bu dete ono stvar imelo. Pega kak dud, grozd itd. Mladenec koj prvi zaspi, predi vmerje.

3. Od koj se kraj mačka liže, odonod bo veter puhal. Ako dogo cucek zavija, oče jogenj biti. Isto tak, ako zajec po selu prebeži. Ako kokoši ido brzo na sed, drugi den bo lepo vreme. Dok se goske i race jako pero, bo dežđa. Ako kokoš znese malo jajce, bo nesreče pri hiži. Isto, ako kokoš popeva kak pevec. Dok smrtnjak (ćuk) gosto viče, nešče bo vmrl. Ako maček pota preteče, ne bo sreče. Ako sraka rebeti, boš nekakve glase čul ili lista dobil. Ako pevec pod gankom popeva, stranjski bo došel. Ako čovek sretne prvo ženo, dok ide na pijac s kravom, onda nebo srečen. Dimnjakara sresti i pun škaf vode je sreča.

4. Tork i petek ne dobro počimati delo. To so nesrečni dnevi. V soboto ne dobro presti, Marijin je den. Od Božiča do Treo kraljev ne dobro presti, je li jim se, Trem kraljem, večerja natepla. Mlado nedeljo i na svečece ne dobro

presti, v noči bi se sam kolovrat okretal. Priča o preljami koje so prele na Jendraševo i Lucijino i o prelji koja je beljila platno na Ferenca Ksaveriša.

5. Ako jako pređa puca, nešče jo vrekne. Ide se vodu prelevat. S tom se vodom naopak vmiva i škropi po pređi. Ako vanjice stružo, onda ide dežđ dok se venča.

Jogenj je krađa, ribe so brige, kak v senjarici.

BAJANJE

Kod vurokov se voda preleva i vu njo se voglenci hičo. Isto tak ako nešče dobi na "vetru". To delaju vračilje. One so znale i ovak napotiti: "Idi potem, zemi svinjsko blato i doma s kokošinjaka smetje i s tem nakadi." (priča). Dok živoga voglenca hiče vu vodo, govori: "Neznajoč došlo, neznajoč otišlo." Ako je pak zrečeno, onda: "Vurok sedi na poceku, vuročica pod pocekom. Kaj vurok napravi, vuročica raspravi." Vurok je bil nekakov čovek.

VRAČKE (ČAROLIJE)

Koje so žene štele da jim kokoši jako neso so s plota stepale dok so išle od polnočke. Da tak jako jajca bočo. Išle so i v peč žerjavko trusit, da tak jajca lete.

Dok ide toča na dvor se hiti sekira i ogrebljica, zato da prestane toča. Ogrebljica kruh brani, a sekira jogenj naznačuje. Da grom ne vudri žgo se macice na Cvetnico, posvečene. Ako bi nešče štel nekoga sprositi, kupi si novoga lonca, v njega dene mleko, proso i hajdino. I tak ide okolo zdenca prosipava se skupa i govori: "Kak je belo mleko tak ja dekli bel, a kak je zrnje drobno, tak ja nje povoljen bil, a kak hajdina pada (ona je najžmekša) tak ja nje na srce opal."

Da bodo moška deca, dok se ide na venčanje kraj vode, veli se: "To so sami karasi, a samo je jena belka", i "Si so sveci lepi, a Marija je najlepša." Sveča i ropčec vu kojem se drži sveča, kojom sveti dever pred oltarom mladencom, nje treba deti v žep dok se ide k sodu. Onda bo pravdo dobil. Ako se dete mrtvo rodi, pak mu se ročica odreže i vu njo dene sveča s kojom se je svetilo mladencom, more se iti sakam, a da ga nišče ne vidi.

Roka je došla na svet, a neje nigdar nikoga vidla. Dok se ide na venčanje mlada mladoženji čez lajbec ropca prepelja i nosa mu obriše, tobož da bo jakša od njega, a njezino Bareno baš je nos zasrbel, pak je brže sebe obrisala i mladoženja je ostal jakši. Obrezavajo se stopi i s tem se nekaj dela kaj se kravi mleko zeme. Krave dok ido prvi pot na pašo onda se na potna vrata dene

žerjavka i krave prek nje predo. Da jim nišče mleko ne zeme. Ako nema poležaja (na Božić o.I.I.), onda se pevec donese v hižo i napaja se z rakijom i rani s kolači, kaj kokoši bodo mirno sedele. Onda je pevec poležaj. (Moj ožiljak pod lijevim okom uspomena je upravo na pijanog pijetla o.I.I.). Na Fašenjek se mora zaklati crna kokoš i ž njezinom krvljom namaže se obežgano kocenje. To se onda nameče po kuruzaj i prosu za strašilo. Pod polnočkom dekle sejo s prosom i hrži po svetilnici i govore:

"Proso sejem, prosili me
Hrž sejem, za menom rzali!"

Da deca moška bodo, dene si žena, dok s čovekom spi, škriljaka na glavo ili torbo prek pleč. Ako imajo zobe zaprte onda bo moško, ako so otprti onda je dekla. Dok so žene moževe robače nametale v beljilo, onda so jim rokave v križ nametale, da jim tobož bodo roke tak svezale. Ako je koj čovek zločest, koj je nosil isto ime, onda je žena išla mrtvomu pak mu je konec tripot prevlekla pod noge, te konec zmotala i svojemu možu negdi všila. I onda je bil dober.

SVECI, CRKVENE STVARI

Na Ivanje novci cveto. Mora se božični stolnjak prestrti na pod kraj jognja, dok sikne i onda novci na njega opanu. Mora se biti vmit. Ako se na Telovo vtrgne grančica z grane, kojom se pot okinči kod ide prešencija i onda vtekne na vrtu med zelje, nebo mravljic. Ostija vuzmena nameče se v čmelinjak, da se očuva od tuđi čmel. Ako je ženska imala nezakonito dete, onda ne sme v cirkvo, dok jo velečasni ne dopelja. Onda se ona postiha prime nekojemu muškarco za kaput i on je dopelja. Ali te muškarec mora vmreti.

Ako je nešče začaran ili je zgrešil pak dotera gotovo do ludila, onda ga kade s tamjanom i vežo štolom. Dok se ide k polnočki v svetilnice hičo žene žito i dok ido nazaj zemo ga i s tem čupe kade, da bo više mleka. Onda zemo iglo, razbeljejo na jognju i na cedilu naprave z njom tri luknje. Na Đurđevo te čupe koturajo po međaj. Mož je štolom zadržal mrtvo ženo dok je detetu dohađala.

PJESME, PRIPOVIJETKE, PRIČE, GATKE

Pjesma se kod nas ne kazuje uz gusle. Jedino dohađajo lazari (bogalji, prosjaci o.I.I.) i popevajo otprilike:

Koj krajcarec a koj dva, da ne pevam badava
Denas ste mi obećali, da mi bote zutra dali
Krajcarec je mali dar, a grošiček mal dobiček.

Pripovijetke su: Bil je jeden car itd. - zove se pripovetka. Vekšinom postareši ludi pripovedaju. Bajka je ono, kaj ne istina, a sad se zmisli. Zna se dosti pripovetki. Prije se je još i više pripovetke znalo.

Priče i pripovetke znači jedno. Večer dok se kokruza trebi onda se pripoveda. Sve su priče i pripovetke. Na primer: Peklenica bil fratarski grad, pak je propal v ratu.

Gatke. Sve su to priče.

O pjesmama pa i plesu će kasnije biti više riječi, donijeti brojni primjeri uz note i kinetograme. A sada u uvodu samo nekoliko primjera.

Među najstarijim pjesmama su one obredne, a jedne od najstarijih one koje su pjevale ladarice.

"Ladarice so imale vence od poljske ruže, više vrsti. Vekše ruže v sredini. Med sebom so nosile korpo. Đurđevčice so išle k nam, a naše pak v druga mesta. Vu korpo so jajca i drugo pobirale. Popevale so:

Dober dane, gospodare
Oj lepo lado, lado, lado
Što vam nosi rani obed
Oj.....
Mlada sneja Katarina
Oj.....
Žnjač do žnjača, snop do snopa
Oj.....
Križ do križa, voz do voza
Oj.....
To su žnjači načinjali
Oj.....
A mlaci so namlatili
Oj.....
Pune škrinje i ambare
Oj.....
Setite se gospodare
Oj.....
I nas pevačice mlade
Oj.....
Pa i nam od tog dara date
Oj.....

Zapisana je i varijanta koju donosimo bez pripjeva "Oj lepo lado..."

Faljen Isus i Marija
O lepo lado, lado (ovdje je drukčiji pripjev)
Bog pomagaj tomu stanju
Tomu stanju, gospodaru
Stari majki gazdarici
Koja kuha rani obed
Nosila ga mlada sneha
Mlada sneha Katarina
Donesla je rani obed
Tam je bilo do sto žnjača
Snop do snopa sto vezača
A mlaci so namlatili
Pune škrinje i hambare
Bog pomagaj tomu stanju
Tomu stanju, gospodaru
Osim majke, stari majki
Ponajbolje gazdarici
Koja nas je nadeljila

Među pripovjetkama evo dvije:

Divlja dekla došla je na konak, na starino. Gola s raspleteni lasi. Lepa, velika. Mamica so pripovedali: "Ja sem bila mala (imala je prek sto let oko 1937. o.A.I.). I držala sem dete na rokaj. Mam je išla k jognju i štela je pretavati, ali ne štela iti. Onda je otišla na drevo i tam je popevala. Govorila je:

Mala pa turska
crna mala pa turska.
Više pot je znala dojti."

A evo i druge:

"Ve dve lete, vu njejimi jami, na mladi petek popoldan, prala je flake. Z vode je zišla ženska. Sa glava ji je bila v jognju, samo sam šišek glave zelen, kak trava. Onda se je pustila nazaj. Bilo je dosta do brvi. Za tem je to žensko porinolo nekej na vodo. Onda se je borila, borila, kej je komaj zišla vun. Jama je bila globoka (a bila je zapravo plitka o.A.I.). Onda je otišla doma, flake neje oprala. Drugi den je išla Školjaševa Virovčica, o poldan, k jami. Onda je i ona prala. I knje je došla gola žena, s hrptom gola i raspletena, neje mogla ropca oprati: "A Bože dragi pomogni, što te je podigel naj te i ponizi." Onda je otišlavu ono vodo. Stija se je pustila. Treči den je stara pak išla, al ne prala. Ali jo je vidla so. I dete na rokaj. Lepa ženska, lasi do pojasa, bela kak je sneg. Čas smo se gledele, onda ji je vodo spustila. Puno pot je išla. Stari je rekel da okolu jame poženje šaša. Samo tri grma. Dok je treči pot odrezala, digla se je

ženska, morti tri metra visoka. Stari neje videl. Još je išla s kaležom v roki, svetilnicom, a zadnji pot je bila ženska glava z ribljem telom. Vidla jo je i svečami, pet duplera v rokaj, dete jeden dupler, a ona četiri. I v senjo ji je došla i rekla sedem događaja. Zadnji pot jo je potreptala po pleči tri pot i više je ne bilo."

Nastavit ćemo s pripovjetkama jer će pjesme doći kasnije vezane uz kola i plesove.

Majka i jež

Majka je štela sina, makar nek bo kak jež. I rodil se je jež. Otranil se je do deset let, cekal je i bil je jež. Zato je govoril. Rekel je jocu i materi nek mu svinje kupe, da poje na pašo.

Joča: "Kam poješ, ti nesi vekši kak svinjska noga".

Oteral je prasico. On se je kotural. Jocu veli:

"Ti me ostavi!"

Večer joča čeka. Večer ga ni bilo doma, ni drugi den. Dve-tri lete ne ga bilo doma. Z jene prasice se skotila gulja. Što godi išel, neje videl pastira. On je bil pod kladom. Tati so bili fkrali grofovo čer. So zarobili, slekli, onda so jo pustili v šumi. Ona ni znala doma. Lutala, bila gladna i rekla da bi dala pol grofovije i samo sebe za ženo, koj bi je speljal. Jež, da jo on bo speljal.

- Kam me boš speljal?

Svinje je ostavil.

- Jezuš sinko gde si ti bil do ve?
- Došel sem i ve se bom ženjil!
- Što tebe bo štel?
- Ja sem si več našel zaručnico.

Joča je zapregel kola i otišli so. Ali se i grof zazabil. Dok se je zvenčala, otišli spat. A to bil dečkov da ga lepšega ni bilo... Pazila kam bo kožo nametal. Zela i v peč kožo hitila. Ali dok se je obudil zakaj je to napravila. Več je bila noseča. Onda jo je ostavil.

- Ti mene išči gde luk igra, a petrožij pleše, a grad se na kokoši čambi vrti.

I otišel je.

- A ti neboš rodila to dete dok me ne najdeš.

Iskala ga je. Išla je na jug, je li on puže do tog sela. Onda na sever. Onda na sončev shod. Je'l ono greje do toga kraja, gde bi bilo takovo selo? Nek ide vu to i vu to selo k jeni babi, da je ona okrene na svojem kotaču. I doje vu on grad gde je njejin mož. Došla je babi, ali je ona dala zlatno preslico, zlatno vreteno i zlatno jaboko. Kad on ima već drugo ženo tam.

- Dok dojdeš, onda zvadi zlatno preslico, deni si jo za pojas i tak noč dočekaj. Nje se bo štelo te preslice i ti reči: daj mi svojega čoveka za jedno noč. Dok ga je pustila dala mu je opijoma piti, kaj ni čul, kaj je zaspal. A ona

je vikala: "Ej Mijo, Mijo, hiti zlatni pojas preko mene da ti rodim dva sina zlatnom kitom." Ali je spal. Drugo noć vretenca. A trečo noč zlatnom se jabokom pohitavala. A mož neje štel celoga opijoma popiti, neg je spustil za robačo. I tak onda čul dok je ona vikala. I onda je hitil roko prek nje i rodila je do dneva dva sina. Onda so v kočije seli i išli so na gospodarstvo. Joča i mati so je lepo dočekali i bili so gosti od nikuda.

Dva so slepca svečo nosili

Dečkov se neje štel ženiti nego s onom deklom koja bi na jaboki zrasla. Išel je od sela do sela. Jedna je to čula pak je išla na jaboko, omotala se je z listjem i bila tjeden dana. Saki den se malo odmatala. On jo bo tobož ženjil. On jo je sprosil, ali ona ne zna govoriti. Nego pomalo mu je spripovedala kak je išla na jaboko, ali jo on neje razmel. I tak ga je nadmodrila. (Dva so slepca svečo nosili. Ako ja ne vidim, drugi mene vidi.)

Oj Jelena, Jelena

- Oj Jelena, Jelena jel ti znadeš za Boga i za dneve delatne i za mlado nedeljo?
- Što će meni drugi Bog dok je moga gavana. Srebra ima i zlata i dragoga kamena. A vi bokci cundravci, nedete mi na ta vrata od suhoga zlata. Nek idite vu to polje ravno, gde vas ne bom nigdar više vidla.

Zaklinjao prosjak jako: "Nedao ti Bog mira, dok te ne obrani gospon Bog i pošalje groma, da udari Jeleno i celo grofijo."

A kad ona to opazi sklopi ruke i zavikne:

"Obrani me gospon Bog groma".

A Bog ji odgovara: "Ti imaš svoga gavana, nek te brani od groma."

Kak je postal Fašenjek

V nebu so bila dva kora angelov, Mihaljev i Luciperov. Fašenjek je bil v Luciperovom koru. Angeli z Luciperova kora šteli so znati više od Boga, a najgorši je bil Luciper. On je navek o tom trl, a Mihalj je govoril, da nek bo Bog gospodar. Vu tom so se i posvadili. Bog je videl kak se svađajo i onda je stvoril pekla. Luciperove stolce je mam sital v kraj i njegovim angelom je rekel da mam ido nekam drugam. Čem je kojega pustil čez vrata, mam mu je rogeke stvoril. Oni so se veseljili kak ido v dobro, kej bodo sami gospodari. Fašenjka nigdi neso trpeli, nek so ga narivavali kaj je ostal zadnji. Ali je Bog onda nameril, ako bi se i jeden ogledal, ne bi ga pustil vu pekel. Fašenjek kak je bil zadnji, se je ogledal i rekel je Bogu: "Ako je moguče da nedem š njemi. Ja bi rejši išel na drugi svet za norca, kak sem bil i njem." Na to je Bog rekel: "Dobro

kad si si to zaželel, ja te pustim na drugi svet." Po tom je stvoril maloga oblačeca i po njemu pustil Fašenjka dole. Je, ali je onda Fašenjka bilo stra i sram, kad je bil gol, pak se je zato v listje omatal i zakrival. Deca so ga prva opazila i počela mu vikati:

"Fašenjek je došel, Fašenjek je došel!"

I ona so mu prva to ime nadela. Na zemlji med našem narodom ostal je Fašenjek dvanajst let. Onda je Ilija Boga zaprosil za pomočnika:

"Saki ima pomočika, samo ja nemam nikakvoga."

Bog je na to rekel:

"Dobro, imam ja zate jednoga na zemlji."

Pozval je Fašenjka gore i rekel je Iliji:

"Eto ti pomočnika. I samo kojega ti on pokaže toga ti pogodi strelom, a drugoga nikoga ne smeš pogoditi."

Od toga dana Fašenjek je pomočnik Ilijin i dok se mosikne (zabljesne o.I.I.) onda on navek pokaže koga mora strela vudriti. Mi Fašenjka ne smemo mrzeti, kad je i on negda bil angel.

Knjižnica B. Adžije

Čovek more se znati i videti

Bil je jeden sluga. Njemu je nestalo nastira za krave i on je otišel pod samom polnočkom, da ga nakosi. Ničesa ni bilo nego samo paprota. On neje znal da paprot baš pod polnočkom odcvete i dozori. On je samo kosil, ali mu je jeno zrno došlo v čižmo, kad je strašen vijor puhal, dok je paprot ocvel i dozrel. Dok je sluga došel doma, otišel je v štalo i jako se je začudil dok je čul, kak se krave spominjajo.

"Tebe bodo prodali, ti boš bređa, ja bom betežna."

Tak so se krave spominjale. Onda je sluga otišel v kuhinjo, da jognja potekne. Sad je pak čul, kak se kokoši spominjajo. Pevec je rekel:

"Čujte vi moje drugarice, mi bomo letos pogoreli, i to zato kej naša gazdarica ne će jognja raniti. Bo se zato sam jogenj naranil."

"Joj, joj, joj, pa kej bo?", počele so cmizdriti kokoši, a pevec je vtešil: "Nejte se bojati. Ja bom jognja naranil. Dok bo gazdarica žnjače skupila i kuhala, ja bom lonca prehitil na jogenj i naranil ga, da naše društvo nebo zgorelo."

Kak je pevec rekel, tak se je i pripetilo. Bili so žnjači i baš dok su šteli iti k obedu, pevec je lonca prehitil. Gazdarica se je strašno srdila i štela je pevca vmoriti. Na to je došel sluga i pital, kaj dela, a ona mu se povedala. Onda je teker sluga povedal:

"Pevec je dobro napravil drugač bi mi si zgoreli."

Takaj je moral povedati, kak je to doznal. Čovek koj pod polnočkom zeme zrno paprota, mam dok odcvete, se zna i vidi i razme kak se životinje spomjajo.

Nadišel je

Moj Štefina je plazal na stene. Išel je na smetišče, gde šoštari komačece hičo kože pobirat i na večer je postal kak glumpav i trgal si je prste, neje mogel spati i nekam je samo štel, kaj nesem znala kaj začeti. Onda sem išla babi Nakosančevi i ona me je vpotila: "Idi potem i zemi svinjsko blato i tak dale."

Coprnice i vile

Petrina je Krančev išel z goric i one so ga odnesle na jablan. I tam je spal. Kovačino Gregoričevo so jeno dve lete držale. I nosile na budimski most. Dok je došla zamož, bile so ji lasi na skriž odrezale. Onda so jih v iglu napeljale i nekam v zemljo zakopale. Vrači so rekli, da ji nemro pomoči, dok se te lasi ne najdo. Ili jo one puste, koje so to napravile. Jedna se je vdala i onda jo je pustila. (One so se posvadile bile za mladenca. To je nje napravila Kornilica primalja).

Starec Krančev išel je po dnevu na kanal (Bistru o.I.I.) noge prat. On si je na noge vodo polkal, a one so se kopale (vile o.I.I.) pak je nje poleval. Onda so ga tam slomotile, kej so išli s koli po njega. Dalje mo neso više nikaj štele.

Ružinka je bil vu vilovsko zdelo sel. Bilo je na kupcu sena. Bile so ga zmotale kej ne nikej znal. Onda so išli po seno i kadili ga. Onda so ga ostavile.

Vilovsko dete

Negdar je pastir našel vilovsko dete na soncu i složil mu je lada. Tu ga je našla vila i pitala ga je:

"Što je mojemu detetu napravil lada?" On je rekel da je on. Onda mu je vila rekla da nej prosi kaj god oče, da mu se ona bode dala. On je rekel da bi štel biti jakši od druge pastirov, koji ga bijo. Onda mu je ona rekla da naj njezine cecke ceka. On je cekal, a onda ga je poslala jenoga rasta pukat. On ga je samo malo zazibal. Onda mu je rekla:

"Odi još cekat."

Onda ga je pak poslala rasta pukat. Sad ga je već dobro scimal, da se je zvijal. Onda je treči pot cekal. I onda je išel rasta pukat i spuknul ga je.

"Idi sad slobodno, sada boš med pastiri najjakši", rekla mu je vila. I tak je bilo.

Kranjčevem so vile dohađale na kopanje i tam so se z raspletenemi lasi kopale. Nikej neso govorile, samo so se kopale i odletele. Starci Krančevi so je vidli, ali je ji bilo stra, pak so se zaprli, dok one neso otišle.

Popi moro točo napraviti

Pri Gašparove je služil nekakov Salaj. On je zvršil trinajsto školo (za svećenika o.I.I.), ali mu se je pamet zmela dok je već štel iti mešo služit, pred oltarom. Onda je ostavil. Bil je sirotinja pak je služil na konaku. Jempot so se

skupili kopat prvo kop, onda je on froštuklja kuhal. Oni so se sakej spominjali od škole. Pitali so ga je li istina da se v trinajsti školi vuči toča delati. On je rekel da se vuči. Onda so ga brkali da napravi točo i neso mu dali mira. Na kraju je pristal:

"Dobro ja bom, kad me toliko brčete, ali samo s iže nej ni jeden ne zije!"

Hižo je zaklučal i onda zel knjigo i moljil. Po tom se je s kota dim digel. I s toga je počel dežđ i toča tak dogo, dok se nesmo moljili, da molji, da bi prestalo. Onda je prestalo. Bilo je do kolena vode. Kum Đurešev so bili v iži. Hiža se ne smela otprti, jer bi bila toča polje potokla. Z vejačom so vodo hitali z iže.

Duhi dohađajo

Kume Katene Lodetine je joča dohađal. On je materino kravo prodal, a ona je bila izručena, određena, njegovoj sestri po materinoj smrti. Onda je vmrl i dohađal je dve lete. K sestri je dohađal saku večer, da nej ona išče novce od njegove žene i nek je da sestri. I nej donese i dene na stol, da on (pokojni) bo videl, je li dobila. Onda je išla i nevesta Šanjička je dala, ali je faljilo pet forinti. Dela je na stol. Bil je i kum Štefina Lodetin na konaku. I čekali so dok on doje. Samo se je najempot ambrela zanjihala na drogu i novci so počeli iti komad po komad na stolu, kak je je brojil. Onda je sestri rekel, da neje dosti, da morajo si biti. Onda je drugi den išla i po one pet forinti i onda je je pak prebrojil i klopil ponjaj, da je dosti. Onda je otišel sestri i rekel nej od te penez plati jeno mešo njemu i jeno materi i onda ga više nebo. I tak je bilo.

Žena z Gole

Žena z Gole vmrla je v kimpetu i dohađala je doma detetu cekati dati sako noč. Mož je išel na farof pitat, kej bi napravil da je zastavi doma. Župnik mu je dal štolo i rekel je:

"Dok ona bo v iži, ti hiti vanjkuša prek vrat, a štolo nje na vrat i onda još drž dok pozdravljenje odzvoni."

On je tak napravil. Gda je pozdravljenje zazvonelo ona je rekla:

"Sad me pusti, ja ti sad ostajem."

I ostala je. Deset let je još bila, al neje jela, a se je delala. Zadnji den imali so seno na sinokoši. Onda je možu rekla:

"Človek, žuri se, da ti bar jenoga voza skupim."

"Pa kam ti se žuri?"

"Ja se vezda od tebe deljim.", rekla je ona.

I dok so jenoga voza skupili, svezali i napregli, človek se okrene po biča, kak mu je bil na strani, a žena nestane. Samo je videl belo gosko kak je v zrak odletela. Naši majki Gašparovi je to bila nekakova kuma.

Kej čeka Bedenika?

Došel je nečisti k človeku, velikomu bokcu v gorice i rekel mu je:

- "Ti si veliki bogec. Jel očeš ono prodati, za kaj doma ne znaš?"

Človek se je vkanil i prodal. Vragu je dal rokavico za kaparo, a vrag je njemu splatil, kak so se pogodili. Človek dojde doma i se pove ženi i pokaže novce. Žena mu na to veli:

- "Človek, nesi dobro napravil. Ja sem noseča, a ti si to prodal!"

Mož veli: "Pak dobro, kak bilo da bilo, ja bom to več drugač okrenol."

I otišel je to se povedati župniku. Župnik mu je rekel:

- "Dok doje vrag po dete, ne daj ga, dok školo ne završi."

Dete se je rodilo, vrag je došel, al ga človek neje dal, nego je rekel: "Nek bo, dok ga bar malo mati otkoji."

Vrag je došel i potom, a človek je rekel:

- "Nek bo, dok zvrši bar jeno školo, bo tam pametneše."

Došel vrag i treči pot, ali je človek dete dal mam semenišče i nameril ga je zaškolati za popa. Človek je rekel vragu:

- "Naj bo, dok škole zvrši, bo v peklu pametneši."

I tak je dečec obavljal škole, a dok je oblekel reverendo, onda mu vrag neje više nikaj mogel. I mali je škole zvršil, ali neje mogel mešo služiti, kad je pri vragu kapara. Moral je iti v pekel po rokavico.

On se je otpravil. Išel je dogo i dogo i noč ga je prihitila v šumi. Fanj daleko pred njim bila je jedna hiža. On je otišel vnoter prosit kvartera. Žena je bila sama doma i jako se je preplašila:

- "Kaj te je doneslo, ja imam jako gruboga moža. Koj godi tu doje, sakomu glavo odseče. I s tem glavami hižo pokriva. Još mu samo dve falje."

On ji je rekel:

- "Nikaj zato, ja ga bom čekal."

I otišel je v drugo sobo spat. Malo kesne dojde človek doma i veli:

- "Čuješ žena tu je nekakva krščanska duša".

Ona mu malo tajila:

- "Neje, neje!"

Ali on neje veruval nego je išel iskat po sobaj.

- "Ja znam da je." - rekel je i - našel ga je. Pital ga je:

- "Kam ideš?"

Mladić mu je rekel, da ide v pekel po rokavico, kojo mo je joča vragu dal. Nato je rekel človek:

- "No nesem do ve nikoga živoga pustil, ali tebe pustim. Samo pitaj tam kaj Bedenika v peklu čeka?"

Onda je mladić otišel do pekla. Počel je s tamjanom kadeti, a vragi ručati (urlati o.I.I.) z lanci škrebečati i vikati.

- "Otađaj, (odlazi o.I.I.) zadušimo se."

Onda je jeden vun zišel i pital kaj išče. To je bil baš on koj je rokavico odnesel. On mu je rekel kaj oče, a stari mu je dal rokavico. Nato je mladič zapital:

- "Kaj Bedenika v peklu čeka?"

Stari otpre jeno hižo i pokaže goročo postelj z britvami naperjeno:

- "To bo njegova postelj." - reče.

Na to se dijak vrne, dojde k Bedeniku i veli mu kaj je čul i videl. A Bedenik ga zapita:

- "Jel se toga moči osloboditi?"

Dijak mu veli:

- "More po veliki pokori. Eno tam ti je suvi trček. Otrgni mladico na jaboki i vtekni jo na trčka vo on prnad. Klekni na trček i sozami zalevaj jaboko. Dok ta jaboka bo vrodila onda ti boš spašen."

Dijak je mešo otslužil i nakon devet let je jena dovica obetežala i on je išel k nje spovedjom. I najempot je čul da nešče viče:

- "Spoved, spoved."

A hiže več nikakve neje bilo. Pop je rekel svojemu foringašu:

- "Stani, to mora biti ona duša kojoj sam ja negda pokoro dal. Ona dovica mora i onak vmreti, nje tak neje nužna spoved."

On je otišel k jaboki. Ispovedal je, a neje videl drugo neg trčka, s kojega so išli greji. Ta je jaboka samo z greji rodila. Dok je Bedenik greja povedal, pak je jaboka opala. Je, ali so dve ostale, a trček čkomi. Onda veli pop:

- "Još ima nekej."

Onda je povedal da je joca i mater vubil i glave im potsekal. Onda so i te dve opale. Onda je trčka pričestil i po tom ga z jenom nogom trčnol: "Otađaj, zvršil si svoje!"

I po tom je beli golob zletel s trčka i odletel v zrak.

Priča o Sv. Greguru

V pramalet na Gregurovo mora saka životinja glavo podiči makar gde bila. Njem je golob dohađal vu vuvo i povedal mu sakaj. I ziti vun. Priča: Bilo je nezakonito dete od bogate matere. Ona ga je zabila v zipko i pustila po vodi. Jeden mljinar ga je prijel i zaškolal za kapetana. Kak kapetan on je bil pri jeni dovici na stanu i ž njom je živel, a to mu je bila mati. On je imal jeno pismo i to si je pismo on navek čital, a ne ga štel nikomu pokazati. Ali jempot, dok kapetana ni bilo doma, dovica najde to pismo. Neje znala kaj bi začela od straha i žalosti. Počela je delati veliko pokoro do smrti: jela je samo kruha i pila samo vodo, a spala je s kamenom pod glavom. A on je otišel vu špilju med kače, goščare i žabe. I tam je med njemi ostal dvanajst let, dok neje pokoro napravil. Onda so v gradu sami zvoni zazvoneli, a ljudi so došli po njega, da jim bo biškup. Se do grada so ga sprevele se životinje i on je od onda njihov gazda.

Svečeci i delo

1. Kuma Ševerigova beljila je na Ferenca Ksaveriša. Nešče ji je rekel: "Kej denes beljiš, denes je sveti Ferenc Ksaveriš, svete Barbare joča." Ona je rekla da to neje nikaj, ali je v noči došel i štel jo je zagotiti.

2. Na Jendraševo navečerje so babe prele do dvanajst vur. Onda je k njemi došel v ižo čovek i rekel je:

- Kej očete jesti, več je dvanajst vur? Je li očete suvoga ili sirovoga mesa?

Tu je bila i jena stara dekla i rekla je:

- Suvoga!

Čovek je otišel, a stara dekla je rekla:

- Prelje, ne bo dobro. To je sveti Jendraš. Nek mi idemo se doma i to razrit.

One so otišle, a čovek je došel z rokom i vu nji donesel suhoga mrtveca. Gledel je trage i čudil se je:

- Kak to, sim petalo tam postalo.

Onda je rekel onem koje su ostale doma:

- Srečne ste, kej med vami bila i stara dekla, a vi bi drugač znale, kak se na Jendraševo prede.

I otišel je.

3. Žene so prele pred Lucijino. Onda jena veli:

- Idemo doma, ne bomo više prele. Zutra je sveta Lucija.

Na to veli druga:

- O, dok Luca dokluca, za toga ja napredem puno vreteno.

Al je Luca došla s košarjom i donesla puno košarjo vreten. I rekla je:

- Prelje, a mi za jeno vuro ne napredete te se vretene, onda bote znale kak se prede na Lucijinsko navečerje.

I otišla je. Onda se je setila jena žena i na sako vreteno so malo pređe namotale. Dok je Lucija došla, rekla je:

- Srečne ste, kaj se je med vam našla pametna ženska drugač bi vi znale, kak se prede na Lucijinsko navečerje.

I nestalo je je.

Ždalčan i žena

Ždalčan je vozil gnoja. Srela ga je ženska. Prosila ga je da bi išla na kola. Ždalčan je rekel: "Zelte bom, makar imam i terha." Dok je gnoja zmetal, ona ga je čekala. Rekla mu je: "Stani malo na mojo desno nogo." On je stal. Pitala ga je: "Kaj vidiš?" On je rekel da vidi puno polje naroda, ali mrtvoga. Jeden čez drugoga. Ona mu veli: "Drugi pot stani." Dok je drugi pot stal videl je blago, svinje i krave, pokrepano. Treči pot je videl vodo teči ali od krvi. Onda je pital: "Kaj to znači?" Ona mu veli: "Prvo je rat i pomor, drugo je maršeča i svinjska kuga, a treče je velika oluja i toča, koja bo narod doterala do krvi." I žene je nestalo. To je bilo lani ili predlani. Ve je 1937. godina.

Frančić i žena

Frančić je išel s kravom, na pijac. Srela ga je žena i rekla je: "Na pijaco kravo puno ceni. Koliko boš cenil, tuliko boš za njo dobil. I tak je bilo kak je žena rekla. On je kravo puno cenil i kuliko je cenil, tuliko je za njo dobil. Dok se je vračal ona ga je dočekala i pitala je li prodal i je li ropca kupil. Dalje mu je rekla: "Zvadi ga i dej ga sim." Onda ga je prestrla na zemljo i rekla mu: "Ve na ti robec stani. I ve gledi širom na četiri kraja zemlje i kaj boš videl to mi poveč." On je pogledel i videl je silen rat, topi i se, na drugi strani konji, blago padalo i krepavalo, na treči decu bez glave (abordirana deca o.A.I.), na četrti kraj pekel. Vragi ruče (urlaju o.I.I.), kotli vreli, a po kotli duše đipale i vrišćale i jedna drugo zaklinja: "Ti si meni kriva, kaj sem došel tu."

Lovec koji se vlovi kaj oče

Koj oče postati takov lovec ide na Badnjak do križnoga dreva. Zeme posvečeno kredo, napuni si puško s posvečenem barutom i dojde na raskrižje predi polnočke. Okolo sebe napravi krug s kredom. To je festung. S puškom zaokruži nad sebom, prekriži roke i noge i sedne pred raspelom. Dok počne polnočka, dojdo i se vlasti nad njega. Dohađajo napasti, železne štange, zverad kojo pozna, a se s pomočjom đavla. Dok se zmiri, podigne puško i tri pot pukne na raspelo. Stem je dobila puška potpuno vlast za sako zver. Sama puca i na kej je digne to zgađa. I na njegov pomisel. Kakvo oče, samo trkne z nogom i zver skoči, on pukne, ona opane, ali nema srca.

Kak se postane nevidljiv

Na Veliki petek ide se z jenem prijatelom do jene gudure. Nosi crnoga mačka, oštijo, kotel, posvečeno kredo. Napravi krug i kuha mačka se dok se zvoni ne razvežo. Najopasneše je od pol dvanajst do dvanajst. Sakakva strašila dohađajo. Onda on puče kosti, nameče v zobe i pita:

"Je li me vidiš?" Dok doje do kosti, pri koji se ne vidi, to kost zeme i dok je drži v zobe je nevidljiv. Tati koji robe kase so nevidljivi.

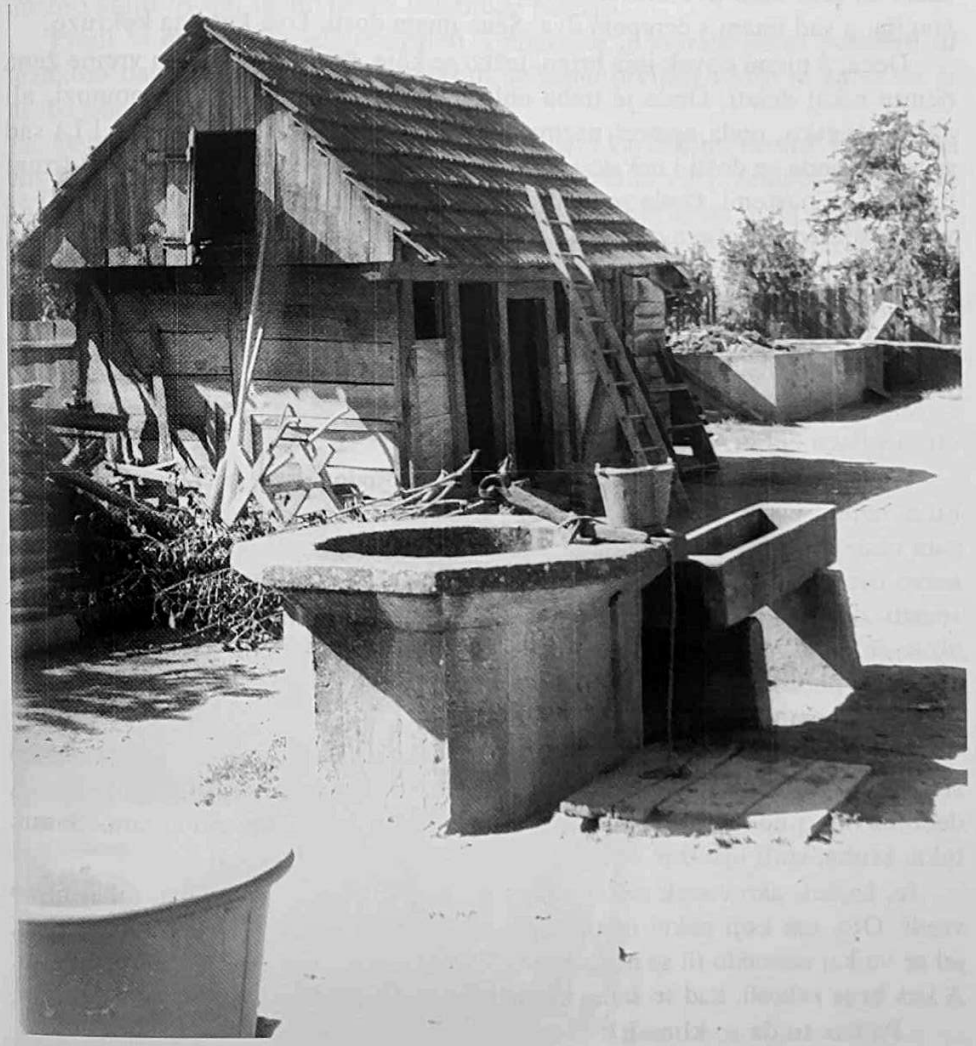

Hambar u dvorištu
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

O ŽIVOTNIM PROBLEMIMA UOPĆE (oko 1939.)

Ako čovek sam ne napravi, onda nikaj ni nema. Malo daj ovomu, malo onomu i onda se razdeljiš.

Pred branje:

Imam još tak jeno pedeset litre rakije i jeno pet veder vina. Čovek mora na to paziti. Bog zna kakva bo ova letina. Da čovek tak ne dela, kam bi došel? Ja sem od rata (Prvog svjetskog o.I.I.) za petnajst let došel od pet rali na osemnajst. Znaš da sem imal dve kravice, a sad ih je deset. Imel sem slamom pokritoga štaglja, a sad imam s čerepom dva. Sena imam dosti. Dva koša za kokruzo.

Deca, ž njemi čovek ima brigo, teško se koje, (goje o.I.I.) za to vreme žena nemre nikaj delati. Onda je treba oblačiti. Ako je moško i Bože pomozi, ali ako je žensko, onda nemreš nazmagati za dučan. Sad špice, (čipke o.I.I.) sad opleček, onda so došli i nekakvi kombinezi, lakasti cipeliši, svilne bluze i frtuni i pomade i parfemi. Onda se nemre ni mleka najesti. Se ide na mlekaro. Ili se vrca, onda vrnje pobere trgovec, a mi si odnesemo vodo. Nečo jo ni mački jesti, a mi jo jemo.

I onda nešče veli, kakve su to snehe, se imajo sušico. A kak ne bodo imele, imajo bluzo kaj se čez njo cela vidi. Onda rokavi do lakta, onda je bluza napre zregana do ceckov. Odzađ so gola cela pleča. Suknje so do kolena. Čez štromfe se koža vidi, a cipeliši samo prste pokrivajo. Onda se napije vrcanoga mleka i mora sušico dobiti.

Samo se bokci ne muče. Istina, malo slabe jedo, ali se ne kine. Oni si baš nikaj nemro zaslužiti. Samo dok se kosi i to dva tri dana i više ništ. Se si saki sam obdela. Em je sramota da ja težake zovem, kad si Školjaš dela, koji je od mene dva pot bogateši. Bi mi rekli da sem len. Predi si je bogec mogel nekaj spariti, denes ništ. Predi so bokce zvali i dakak penez neje bilo, ali se je najel, ali se je napil. I doma je odnesel slanin i kruha, pak so i deca jela, a na jesen dok se je pobralo, dobil je ili zasipačo melje, vreče kokruze, kablič gra, dve tri maže krompera i siromah je zimico preživel.

A mi denes baš se ničesa ne vžijemo. Nigdar nikej toploga ne pojemo, nema što pripraviti, nema sad gazdarice doma koja bi blago i svinje i kokoši ranila, deco čuvala i nekej toploga pripravila. Si idemo vun. Zememo si sira, slanin, luka, kruha, solji i to ti je obed i večerja, a višepot i froštukelj.

Je, kajčeš, ako čovek nekej ima, nekej i vredi, a koj nema ništ, nikej ni ne vredi. Oto, oni koji nekej imajo, nje i za večnike zebero. To se nikoj ne pita, jel se vu kaj razmedo ili se ne razmedo. Sad se nekoji sode, kej pak neso zebrani. A kak bi je zebrali, kad so samo klimali bileżniku i Jeftiču dok je bila diktatura.

- Pa kak to da so klimali?

- Hu, kaj misliš, klimali so kej bi dože večniki ostali. Marena Peršekova rekla je svojemu Štefini: "Ti samo čkomi, naj se ničemu protiviti, samo kaj dože boš večnik." I zbilja, Štefina je čkomel, ali je vrag Jeftiča odnesel, i sad so žalosni.

To ti je se prefrigano. Dok je trebalo batine dobivati i v rešt iti, onda so se si bili povlekli vu se, a ve im Novaković ne dober. Pijanec je. Oni bi morti bolši bili? Oni ništ ne premisle: da je on bez ičesa obletal den i noč sela i nigde ništ jel. Pokvaril si želodec i sad istina pije, ali je još navek čovek.

Više se gače ne vide. To je sramota. I one drapljo. Bolje je dučansko koje se mam od znoja razide. Dečki nedo bosi nego v cipeliši.

Snehe nemajo dece, ali imajo po jedno kržlje, pak samo za dečke plasičo i može varajo. A oni imajo penez pak druge plačajo.

Predi se neje tak moglo obogateti. I mleko se je moralo doma potrošiti ili težakom dati, kokruza i seno prodavali so samo prčijaši i bilo je za to da je nešče pomalo bogatel, ali to je bilo retko.

Denes se gazde tak nadelajo, kej se sprepano i kaj nikam nemro. Boži nema čas ni spati. On spi dok hoda. Ili si počiva dok kola vozi. Jempot je išel čez šumo oko jene vure po polnoči. Išel je kosit, ali mu je došla mala nužda. Koso je del doli i obavljal je nuždo kraj prvoga rasta. No bil je tak pospan da se je naslonil na rast i zaspal. Metem toga išel je lugar po šumi i mislil je da nešče oče drva krasti. Dojde bliže, a to čovek hrče. On ga pogleda i zdrma: "O sosed, vi ste to". "Je eto malo sem pridremal." Tej isti je obrezinjem od slanine plačal težake.

Košara za sušenje sira
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

OBIČAJI
POROD, ŽENIDBA, SMRT

O porodu i smrti bilo je relativno malo običaja, tako da im i istraživači nisu posvečivali posebnu pažnju. Sa svatovskim običajima upravo je suprotno.

Porod

Gatanje i vjerovanje o porodu

Ako je mož pijan dok je z ženom, onda je dete još vekši pijanec.

Ako žena za detetom (po porodu) ide k meši, onda dok doje od meše škriljaka dene na glavo, dok ide s čovekom spat. Onda je drugo moško.

Po prvom detetu, dok ima prvo pranje, onda z onom krvljom namaže kvake na plugu, onda bo po tom računu, drugi plužač.

Ako je mož trezen, onda so pametna deca.

Stareši ljudi vele da nek ne bo prvo noč ženom; da mu vok žerebe zakolje.

Ako so čovek i žena razinjeni (pri aktu o.I.I.) onda je dekla.

Veliko je prelo.

Zobe stisnoti, kej se malo prelo dela.

Ako ženi dohađa težina i nestane pranja, ako je jaka i ima čerevo vu špinec, misli se da nosi moško dete.

Ako je široko čerevo i ne bluje onda je žensko.

Ako ji se česa oče rada, onda se podraplje, onda se onakov znak pokaže detetu na telu i na onomu mestu gde se mati podraplje. (Moj Matošina na vratu ima. Je.)

O porodu ne sme spati, nego mora biti budna.

Nekoja jela ne sme jesti. To bi detetu škodelo.

Porod se obavljao na različite načine (o.I.I.). Rađa kak koja. Nekoja na postelji, a većinom dole na zemlji čepi, a drugi je odzad drži. Pri rađanju je primalja ili sami ukučani.

Ako žena teško rađa onda ide v krop (vrlo toplu vodu o.I.I.) i pritapljajo čerepe na križice. Ako nemre baš roditi, onda jo nekoj prima za roke, za pleča i onda jo pred sebom malo strkne, da ji se kosti bolje odkapče. Ako još nede ni tem onda po doktora i babico. Babico većina ima.

Kad je gotovo popek se sveže i okoplje dvapot dok se dobro spere, povine v belo plavto.

Sad ako je žensko, onda ji dajo igle v šake, kaj bo švelja, a ako moško onda flajbaz (olovku o.I.I.) v šake kej bo gospon. Onda ga na kožuh povalje, kej bo rudaste lasi imel. (I z menom su to napravili ali nemam rudaste lase o.I.I.). Pod peč ga deno, kej bo dobro. Ako prvi gospon dojde, onda to bo gospon, ali ako bogec dojde, onda joj si ga njemu.

Babljenica: Ako ji posteljica sama ne zide, onda ji primalja sneme. Onda jo primalja opere. Onda je pretere čerevo (trbuh o.I.I.) i onda jo z ropcom sveže. Onda ide v krevet, mivna i ne da ji spati jedno ili dve vure.

V jutro najpredi pije malo rakije i je kolača. Ako ima prekuhanoga mesa, k tomu kava, a o poldan vekšinom kisela mladinska juha,meso i kolača. Ako pije i vino, z vodom.

Ako ji doje kmica, veli da je mrak. A večer ne pusti nikoga k sebi i veli:

- "Nedete k meni, mraka mi donesete."

Ni k detetu ne pusti. Dok dete ide na krst, onda doneso po pol litre rakije, tanjer prkačev, malo pečenke, flašo vina.

Za kume se zbiraju pajdaši, pajdašice. Samo čovek i žena, a more biti i brat i sestra. Kuma nosi dete na krst. Dok doje s detetom z krsta onda on robec ščem je dete pokrito dok ide na krst, to ostavi pri detetu, da bo dete bolše. Dok donese pogačo, onda si to odnese. Rođaki dohađajo k babljenici. I kuma. Onda ji saki ponekej donese. Kuma donese pogačo, flašo vina, pol litre rakije, kokoš, lonec juhe kuhane z mladinčetom i zdelo prkačev. I rodbina tak isto. Kuma dvapot s korpom doje. Pogačo kuma načimlje nad detetom i govori: "Tak brzo govorilo i hodilo kak ja režem." Onda ji obično dado onoga komadiča nazaj... Tu nema nikakve svečanosti.

Babljenica ostane v postelji tjeden ili dva dana, a nakon tri tjedna ide k meši. Dok se digne ne sme k sosedu, dok nede k meši. Računajo da je smetna, dok je pop ne očisti. V cirkvi, prema obredu.

Ženidba

Priprema: Oko 1900. godine, a to su najstariji podaci s kojima raspolažemo, vrše se pripreme, ponajprije razgovorima, nagađanjima, nagovaranjima, upozorenjima, te konačno, organiziranjem obitelji, jedne i druge, za dosta složenu organizaciju svatova. "Dekla se vdavala v četrnajstom, a dečkov v šesnajstom letu. Šaljili so se s decom več od maloči. Za koga poješ, sosede nabrajamo. Ima i takovih kej dečko ni ne misli, a roditelji spremljo svate. Više se toga ženji kaj si mlado sami ne zabero, nego ji druge babe nasukčo: "To zemi, to zemi" - vekšinom vele za ono, koja je bogateša, koja vekšega dela ima. Tak babe mlade slažo. Da so složile, dečkov dohađa k nje."

U selu su bile posebne žene "ponađaljke" koje su pregovarale među obiteljima oko ženidbe njihove djece. Bile su napola profesionalke. Za usluge bi tražile novac ili čizme ili što slično (o.I.I.).

Evo kako je znalo biti (Prvi slučaj o.I.I.)

(Ponađanje - nuđenje)

- "Boltek, jel se boš ženjil? Imam i deklo ali mi se je ne če. Ima mali del... I ova ima mali... Samo naj bo lepša od ove prveše, samo da na nečem bom

profiteral. Bode valda i lepša. No pak koja je? - Bara Halačekova. Dobro, ja ne prigovarjam curi, samo oču znati kakov bo muraz."

Onda smo govorili njezinom ocu. On je došel tu k nam na pogađanje. Onda smo poslali i po Boltino.

- Falen Bog.
- Naveke.
- No, reko, vujec, da ne časimo čase. Došel je Boltina. I sad najte obečati, vujec, više kej mu ne bote mogli dati, a i ti pak Boltek naj iskati kej vujec ne bodo mogli dati.
- Rečete vujec, kuliko bote z deklom dali?

Vujec se česal - i Boltina je zvestil:

- Bom dal to pred Lodetenem, poldrug, frtalj i na Beljevinaj frtalja. Pol napišem na jenoga, pol na drugoga. I dve hiljade.
- Je, japek, bote dali četiri hiljade.
- To ti Boltina ne bom dal.
- Vi vujec nekej denete, pak se nagodite. Pak ne bote saki den vdavali.
- Je, nemrem dati, još da je to za kojega drugoga ja bi i dal, ali tebi ne dam.
- Pak ve Boltek ti popusti.
- Nej se oni malo poprave pa se bom i ja.

Dečkov je rekel da bi štel to i to dekličko, na samo Mareni. Onda sem ja govorila starešem, veli ponođaljka. Oni so rekli:

- Mi se dojemo naređuvat.

Vutom toga je došla dečku.

- Bode!

I da dečkov doje tam. I dečkov se lepo opravil da doje tam,ali so mu one poročile da nej nede, da joča i brat ido na zabavo, da ji ne bo doma. Dober zgovor.

(Drugi slučaj o.I.I.)

- Joška, em sem čula da se boš ženjil.
- Bom se ženjil, majka, bom.
- Pak jel koga imaš na redu?
- Ponađaju mi to i to, ali mi se je ne če. Kataleno Šanjićevo, nego da bi štel Lončarovu. Njo probajte, njo oču.
- Bom govorila dok nešče nadide.

(Treći slučaj)

Bili smo pri liciteru. Ja sem si zela litro gverca.

- Bi šteli dati Marico zamoš?

Došla dekla svaku.

- Kaj Cila, jel bomo k jeseni plesali?
- Bomo ako dečka najdemo.

- Pak za dečke neje teško, vičo celo leto po potu. Koga imaš na redu?
- Vam je blizu v sosedstvu, samo mu treba reči.
- Koga?
- Boltina Vincekov.
- Dobro, pak ja mu bom govorila.

Vekšinom stareši deci vele, da se treba ženjiti. Najpredi babe po strani (tece, kume, strine) to počno i dekli i dečku govoriti i nje skupa sprave. Onda ido starešem: "Bi ti to štel?" Onda, ako veli jedna i druga strana - "Očem" - ido roditeljem.

Ovak nagovarajo ili odgovarajo od ženidbe:

- Em pak je zemete, em ona je dobra, ona se zna. I šljengati i našivavati i tkati i presti. Krufa speči.
- Tuliko i tuliko dela ima, ral i pol, a dal bo i dve, tri hiljade.
- Kej boš išla tam, tam imaš starce, boš ž njemi brigo imela. Idi rejši tam gde si sama, kaj ti ne bo nišče zapovedal.
- Ne boš se z nikem deljila.
- Boš kruha gladna.
- Boš znala računati, kak ti leta ido.
- Se to prede da se boš ženjila.
- S torbom pojete gladuši.
- Nej čerko, bo ti dobro.
- Nej dete, pak ga ne boš na glavi nosila.
- Bo ti dober.
- Boš smela kam boš štela.
- Samo kad je dober gazda.
- Ne boš kruha gladna.
- Ima celo gospodarstvo, kravo, svince, a ipak je gospon.
- Krava se doji, pak si svinče zakoljete.
- Ne boš polek njega delala kaj boš štela.
- Ne poješ nikomu za težaka.
- Očo te da oni ne bodo delali tulikoga grunta, da jim bo leže na strani. Hendrek!

Prije svadbe vrijeme je još za mnoga upozorenja, ali i razmišljanja o životu uopće. Tu se čuje mnogo pametnih misli.

I.

Em imate čas. Na općinskom se ne nišče vmoril. De vrag nemre nikaj napraviti pošljo babo. Nema jognja bez cepanice niti hiže bez gazdarice. Dekla ide zamož dok jo što prosi, a dečkov se ženji dok se oče.

II.

I bregi se zastano. I crna krava belo mleko daje. I dušo bi dal, tak je dober. Ne treba iskati dlako v jajetu. Gle, gle, kak je srečna. Kopuj dok nišče neče, a prodaji dok saki išče.

Kosi kosa, dok je rosa.

Leko je, bormeš, gospodariti s punom kesom. Od mlada se drevo ramlja i šiba. Bo imala pod roge i pod noge. Deklini ladici ni popovi kasi nigdar dosti. Saki ide v meljin koj oče. Saki vrag bokca gnjavi. Sako leto komaj jedno dete. Što po Mali meši kosi, na pleči suši. Zob si mi strgnola. Pri njem ima sega i sačesa, tot kej nema žabljega perja i ptičjega mleka. Joj, drago, bez penez ni v cirkvo. Bolje je ne imati dece, nek više stvarjati bokcev na svetu. Dekla nemre dozreti kak ni bogečko žito. Del deklo vdaje. Dober konj ima sto faljinge, a nevaljani samo jeno - ne valja. Dogo pri jeni hiži torba prazna. Drevo se svija dok je mlado. Gospodi je dobro - oni so za sebe dobre zakone napravili, bormeš ne za nas.

III.

Ima sega kak na goste. Ima sega kak na Božič. Kaj je na stolu to je ponođeno. Kaj mora biti mora, ali kuliko morem tuliko dam. Neso bogzna kakve macafike i nalažije. Nesem se norev gliv najel. Nesem z biki kokruzinje jel. Pluni pak sedni. Saki gledi po se. Sram za tram. Srami se kak vlaška mlada. Voda ni v opanku ne valja. Em ne bomo mi sebom odneli - bo vam. Ja bi tak zišel na vrbove hegede. A zutra rano, zorja među. Baba je gorša od vraga, ona je i vraga nasadila, tri dana je stareša od vraga. Da bi kuča na nji (rakija) spala bi jo spil. Gospoda po gospocki, a mi siromaki po siromaški.

IV.

Dok i na galge vode, dado govoriti. Pluj i liži, to nede. I trn ima cveta. Našla vreča zakrpo. Ima dve zdrave roke i pošteno srce, ače nema nikaj više. Ima grunta za dva funta, kaj bi ga baba z ritjom prekrila. Jaboka ne pada daleko od stebla. Kaj bo meni moj drek zapovedal. Jempot se samo žive. Kakvo seme, takov rod. Kam puklo da puklo. Kaj je, je. Kaj je kruha vu njemu je, kaj je ruha na njemu je. Kaj je prvo i Bogu je drago. Kej neje k redu od ranja, to ne bo ni k večeru. Kepenjek stoji na straži, čuha dremlje, a bunde spe. Sakoja žena najrejši sedne na meko i toplo. Kesno je iti popoldan k meši. Kam puklo da puklo, s te hiže nikam. Koj rano rani, dve sreče grabi. Koj se mlad ženi, te se ne kaje. Lakomomu nigdar dosti. Kej se nas tiče drugom dvadesetipet na pleči? Mala deca mala briga, velika deca velika briga. Na jeno vuvo vnoter, a na drugo vun. Nemre biti vok sit i koza cela. Nemre biti sem svinjam kak neroscu. Nigdar ni smrklo kej ne bi svelo. Niti bo soljil niti drobil. O lanjskomu snegu ni divana. Od glada nema gorjega jada. Od plača nikakva hasen. Od smrknjenja do smrknjenja po tuđej mekotaj. Od videla do videla. Otišel v Jerešin po stekla,

lena konoplje pukat. Nek je otišla plačoč to nikej ne košta. Vi pušete vu isto tikvo. Prebiruša najde, pometuša - prebiraču obrisač. Nekak je na kratko nasađena. Prešla je baba s kolači. S te melje nigdar kolača. S trbuhom za kruhom. Sakom bracu po palacu, a kaj ostane njemu. Ščem dalje, stem gorje. Ne boš imela svekrvo.

V.

Dobil je obrisača. Dobro bi ga bilo po smrt poslati. Dok cucka (kuja o.I.I.) z repom ne vrti, cucki ne do za njom. Dok je delati: de smo? a dok je za jesti i piti: si smo. Dok nema drugoga nastira i pesek je dober. Pol sela zija dok kum ide landrati. A kej čo deca: dok so mali kruha jedo. Dimi kak kobila na mrazu. Dvadeseti po tuđem turu ne boli. Gledi kak bele vrane lete (bez svrhe o.A.I.). Gospodo bi potoči - samo ždero i ločo. Bolje se je rano ženiti, stareši se dečkov raspase i pokvari. Vmakajo ga, zmačo s prose. Ako mene varaš, Boga ne mreš vkaniti, to so tri osobe. To je išlo na encvaj. Grunta za pol funta i sedem frtaljov najiža. Dok čovek ima hižo, čučurko. Ne bi si dal tak srati pod nos da sem Bog. I onda blago si ga čoveku dok deca za njem vičo, ajaj si ga dok vičo mamica. Blago si ga riti dok more hoditi. Bližeša je pocuknjenka riti, nek suknja. Bo i po groš. Bo pitala starost, de je bila mladost. On ne za njo: a Bog zna kej je za koga i kej komu treba. Bolje je neprijatelu po smrti ostaviti neg za života od prijatela prositi. Je štel i brumbe tak dogo kovati? Cucek i dekla brzo narasto. Čes grlico - vu guzico.Čije tele, onoga i vože. Moraš se starati za drva, a v šumi se denes nemaš s čem ni od cucka odbraniti. Čoveku ne nigdar dosti. Da ne bokcov, ne bi sonce grelo. Darovanom se konju ne glede zobi, ni bogatomu dečku faljinge.

VI.

Poštujem svetoga krsta. Sjet se mati. Udala se za nemila. Saki duh Boga falji, ja ga faljim, je li ga faljiš ti? Sakom je zato za njegovoga. Vama ne teče krv nego voda. Ni kuhan, ni pečen. S čem dalje? Snehe bračo delje. Muden, metelen. Zijake prodaje. To bo na zapravo i dok Drava nazaj poje. Se po šesnajst. V meljinu se dvaput govori. Z vragom zlo, bez vraga još i gorje. Žena bez moža, krava bez voža. Ače postelj ne zmiri čoveka i ženo nišče je ne bo zmiril osim dragoga Boga. Ače ti je žena kurva predi doznado tri sela neg ti. Beži delo ide težak. Da tuliko jesti kaj bi Brcka zvrgel. Mi smo želni i krejčeta pismo videti. Larifari. Veter puše nešče se je vtopil. Kaj čekate, kak da ste opali. Grunta za pol funta. Pri njemu nema mišev v košu. Komaj noge diže. Po smrti ni divana. Najbolje je dok sam svojega glasa v hiži čuje. Čuvati se mora, bogme se i najgloboši zdenec pregrabi. Ne bi jo nadlajale ni se selske cucke. Lebodikej (Bilo što o.I.I.). Nej oslepem. Bog da oslepela. Bog da te vragi trgali. Nekomu je do smeja, a nekomu do plača. Ni cedila ni smodila nema. Ni zere ničesa nema. Od dela ni nišče debel. Malo trenčeca z mlekom sem skuhala. Jel to čovek:

gazda je več tri leta, a još neje ni ral grunta kupil? Nanoša se kak gladen srat. Počesal si se kak da te je telička zalizala. Se ide kak po loju. Plaza kak po lojtri. Zgledi kak stočni cucek. Drži se kak posran golob. Vrti se kak piškor v loncu. Ima puno na pleči. Drži se kaj i tenja (sjena o.A.I.). Doje na ranje kej i vlaška mlada. Bo stekel, si so lazari. Em se je s tuđe kese osunolo. Se si je noge zablatil, onda je otišel v krevet.

Prosi je. I Boga se sme prositi. Neje blago ni srebro ni zlato, već je blago kej je srcu drago. Prokleta lakomost. Rejši s dragem celino kopati, nek s nedragem po gradu šetati. Rejše s dragem v crno goro iti, nek s nedragem vu bele palače. Ako očeš da te falje merji, če očeš da te kude ženi se. Kej bi ti mene zapala. Da je za bote zvlači, ja bi je prvi zvlekel. Znam ja, za onem tebi rasto skomine. I Bože pomozi. I čorava kokoš zrno najde. Kak što dela, onak i zide. Kej bom svoje sedlo blatil, kad mi je na nje sesti. Kej pop sveže, nišče ne razveže. Kej se napiše, to se ne briše. Koga babe žene, te ne za ženidbo. Konec delo krasi. Skopi dvapot plača. Materi je najgorje. Na silo se nejde k meši. Ne češi se de te ne srbi. Ne imala ni na Božić kruha. Nek ide lanec po livadi. Ni bogatuši ne jedo s drveni žlicami. Od zla roda ne treba poroda. Ni na nebu, ni na zemlji. Si nemremo biti lepi ni bogati. Vraža gospoda. Bilo pak prešlo. Bolje je malo s blagoslovom neg puno s prokletstvom. Bolje se je s pota vrnoti nego krivim potom otiti. Em zato časa se komu oče, ne mre dobro kratiti. A kaj ste toga zvali? Se je pokvaril. Da bi čovek znal de si bo glavo vtrgel ne bi tam išel. De si, tu si, s te kože nikam. Detelj kljuje na prsi mi pada. Itak je svoje, svoje. Šest pol gače, tuđe vole hajče. Što predi dojde, predi i melje. V noči so krave crne. Večer obuva, a rano zuva. Z dlanom se sonce ne zastre. Za drva je gorje nek za kruh. Diži se dok je bogec v trečem selu. Nema ni za živeti ni za vmreti. Zestala bi se tuga z nevoljom. Ako nešče v zdenec skače, jel moram ja za njem? Bez dece je čovek okljaštreno drevo. Bez mlade ne moro biti svati. Blaženi mir, komu je Bog dal. Bog ne mora biti sačiji norc. Pak i Marena Šanjićeva tak veli: Ciganica gače, da je v torbe skače. Česa se čovek najviše boji ono i dojde. Činovnikom nigdar ne zmanjka prvi. Dober, dober, da je dober, bi ga pojeli. Ali znaš lepo odbrusiti. Da je i moška glava, bila bi zdavnja kapetan. Deca tvoja bodo tuđi bokci. Detetu ne dobro iti čez god po goda. Ne bomo valjda čekali do Jandraša kodeljaša. Istina služil je od Đurđeva do Đurđeva pri Filipaču. Dobro jutro majka, dobro ste me vdali: do froštuklja tripot bita, a nigdar sita. Vi ste navek govorili: "Dok čovek ima dve zdrave roke, ne treba se bojati glada. Dok je čovek bogec saki beži od njega. Dok je čovek zdrav, onda je i bogat." A kej ti znaš - dojde beteg, a gde si onda? Takva so deca: Dok so mali kruha jedo, dok so veliki srce jedo. Jel ne bolje bez nje? Zišla bi s konja na osla. Drevo ne pada od jednoga udarca. Drži se kak da ji je pura zob kruha zela. Dva dneva zlo, a potlam nigdar dobro. Gledi kak mrak z maslenku srdito. Je, bormeš kuj dok je železo vroče. Skomine ji se na njega hičo.

Roditelji ne znado mladem navek željo pogoditi pak ima i karanja. Đurina je bil protiv volje oženil Barenu, na očevu prisilu. Bila ga je žena ostavila da je bil zdrvenel. Onda so išli na spoved. Sem oprašča (i Bareni) samo ne jocu: "Njemu ne opraščam ni na ovom ni na onom svetu. Njemu naj pred kranjo vuro igra dvanajst mužikašov i dvanajst vragov naj ga trga. A drugem sem opraščam!"

Bo i tak da bi dečkov štel iti na stran, a joča mu dela neda. Joča bi štel da on ostane pri njegvi hiži, a on bi štel iti v zetstvo. Vu novi hiži su stari gospodari. Mladi nemaju prava. Znaju mladi pripovedati: "Imajo jeno osamnajst rali grunta, a nigder težaka nemajo. Podruma zapro, a zakaj onda delamo? Dekla i dečkov se malo potulje, a onda veli on: "Idem, pojem." A stari povedajo: "Pak da jo nisi štel, ne bi sim došel!"

Da roditelji priteravajo, a deca nečo, ili dok deca očo, a stareši ne dado, doje - to se zna - svađa. Vekšinom se priterava i gledi na del. Del ima zadnjo reč: "Ako daš to, bo, ako ne daš, ne bo!" "Pak najte na sekaj gledeti, kad dobite dobro, vrlo deklo! Vam bo lepo ž njom. Ona je vredna, a ja nemrem više dati!" - "Pak onda naj bo, da nečete. Mi najemo drugu i zbogom!"

Ako se slože, onda ide dečkov po kaparo. Ako se dečkov potla spunta, onda ji jo odnese na stol, a ako se dekla spunta, onda ostane bez nje.

- Ne dado mi se stareši ženjiti.

Mladenci morajo samo znati da se očo. Mladoženja s pajdašom ili rođakom otide k mladi. Tam ga dočekajo prkači, vino, rakija. Onda se spominjo i dečkov dobi kaparo.

Rado ne pobirajo stranske dekle neg z Molve. Dogodi se da pobiro i rodbino. To se lepo ne gledi: "On je se okužen, njemu niš ne škodi. Da te vgrizne gorje bi bilo neg da te vgrizne cucek kolomper. Vu kolena so se zeli, ali so imali čez celi život pokoro. Na Srce Isusovo so išli na spoved i pričest. Bero se rodbina radi dela, da ga nikomu drugomu ne dado, nego da si oni svojemu dado."

Da se priterava, svati so onda žalosni za onoga ko je priteran. Dekla preveč plače, a dečkov pak na deklo ni ne gledi. "Ja nedem baš za njega, ja njega baš nečem, ali on meni neje ni malo pri srcu." (Tako odgovara djevojka koja se prisiljava na udaju o.I.I.). "Samo ti njo zemi, ona ima dela velikoga. Kaj ti znaš, Boga ti tvojega, ti ne znaš niš. Pak si jo zemi." Moraš zeti onoga koj te oče. Je l' ja pojem zamož a ti boš kral, ako boš dečkov. Ti se moraš ženjiti, makar te vrag zeme. "Ja baš nedem. Ja se pojem rejše v Dravo vtopiti. Ite si vi. Ja nedem!" (Ovo je dijalog između oca i sina, o.I.I.).

Za goste treba i sprema. Pri dečku treba samo postelj, blazina, vankuš i vilan. Dekla pak pet blazin, šest vankušnic i šest male, dva ormara napunjena platnom, vilane, stolnicami, obrisači, tri stolca, debelo dunjo, ambrelo, pegljo, vojčico, korito, gunje v štalo, se nevolje, tri ponjave. Dekla puno košta. Denes ide se dalše i dalše. Jedni počno, a onda i drugi: "Ja bom još više!"

Najpredi se ponađa. Tu je takov običaj da se ponađa dekla, pak ido joču i mati na fal prosit, ne z resna. Več je stopot ponođena i donleč. Joča i mati vele kumi: "Idi ponađat!" Sosedi ili nekomu v hiži. Išla je Tustonjičeva nevesta ponađat svojega devera čer, tam na kraju Šignjarevem.

- Dober večer, faljen Isus i Marija!
- Na se veke bodi faljen.
- Sednete!
- Mi smo došli, je li vi bote šteli našo Janico?
- Zememo jo - veli dečkov. Ili: "Neču se ženjiti!"

Dok več znado da jel hoče iti ili ne, onda ovi ido v prosce. Na sigurno se ide prosit. Nekoji ido i prijatelje iskat kaj nagovarjajo: "Ženi se, zemi ga." itd. Ima i takve žen, nekaj im se podrukne, samo da si nekaj zasluži i đipne na kraj sveta ako treba ponađat.

Sosedi so bile lepe dekle i imele so lepoga dela pa se neso ponađale. Te so se prosile. Sosede Varginine.

- Neje istina - dopunjuje Tereza Kokša - njeine svekrve sestra ji je išla ponađat, Greguričeva.

Najpredi ido babe, a potlam nešče od roda i prijatelev ponađat.

- I ja sam išla ponađat (Tereza Kokša). Najpredi smo se menili (razgovarali o.I.I.), onda sem rekla da bi bilo dobro, da Katica Levakova otide za njiovoga Ivinu. Ivinu Pupičevoga.

Onda potle mora nešče stareši od dekle dojti, dok znajo da dečkov oče. Onda so Levakovi joča i mati išli Pupičevem. Dogovorili so se i dečkov je došel njem sobotu na večer. Roditelji se dogovore. Stareši povedo kaj dado, ali more povedati i koja ide ponađat. Ido ponađat prijateljice i kume.

Mora se puno faljiti: "Vredna je i ima puno dela." Ja imam veliko srečo pri ponađanju. Gde ja snubim tam je ipak dobro.

I dovice se ido ponađat kak i dekle. Negda se ponađalo navek, a i denes.

SVATOVI (STARIJI)

Dečko je išel v prosce s pajdašom. Nosil je dekli cukora, jaboke. Svati so išli ovak: Prvi večer predi presiganja išel je mladoženja k mladi "na vence" z mužikom. Po cesti su išli si skupa v redu. Ž njim so išli i zastavnjiki. Na vence so išli i starešina i dever. Onda so se pri mladi venci prišivavali na škrljake. Predi toga so se skupa plesali i onda, tegda negda, so dekle prišivavale na škrljake vence i više nišče neje dobil. Venci so bili z meteka (zimzelena o.I.I.). Spleten metek okol škrljaka. Pri mladi so bili do deset, jedanajst vur. Onda so išli spat saki sebi. Dečkova je bila možika. Negda je igral pokojni Kovačić (Filipović o.I.I.) na mrčaljku (mrčaljku zovu još i dude, ali rjeđe). Potlam na ranje ob četiri išli so pozovič i zastavnjik pozivat svate. Zastavnjik je nosil zastav, a pozovič je nosil v rokaj pevca. Na pevcu je nosil drveno vilico i noža k mladi. To se reklo:

- Ido i pevca terajo k mladi.

Vilico i noža je moral pozovič sam napraviti z dreva predi neg so svati bili. Jeno vilico i jenoga noža. Pevca je nosil na rokaj. Vilicu i noža so pevcu za vrat svezali. Pozovič je nosil pevca, a pevec vilico i noža. Išli so z mrčaljkom (dudama o.I.I.). Negda je mrčaljka skoro sakom igrala. Zastavnjik neje išel kak denes z obrisačom nek zastavom. Pozovič mora pevca rano doterati. I denes se veli:

- Em je rano došel. Pevca je rano doteral.

(Danas "pozovič" više ne nosi pijetla. Ipak je uzrečica ostala.)

Došli so k mladi. Pozovič je imal dragaša na pleče, a zastavnjik na vrh zastave. Gazdarice so im dale piti pak so im štele dragaša optrči. Potle bi im dale, ali je bila sramota. Pevca so dali mladi. To je bilo mladino i baril vina. Ostavili so pri nje i vilico i noža. Mam so otišli, te minot. Onda so otišli k dečku nazaj i tam so bili. Pevec se tera na sam den venčanja.

Ob osem vur so išli na venčanje. Išli so pešice si v redo. Mužikaši odzač. Mladoženja je išel z mladom. Onda so se razišli. Dok so se zvenčali jo je na komad sprevodil z mužikom. Onda je otišel sebi, a mlada je otišla sama sebi doma na svoje svate. Š njom so išle samo dve potsnehalje.

Da (kad o.I.I.) - gda je mlada došla s podsnehaljami z venčanja, nešče ih je dočekal z kupicama vina. Malo popijo, a drugo hite za pleča. Mam podsnehalje popevljo:

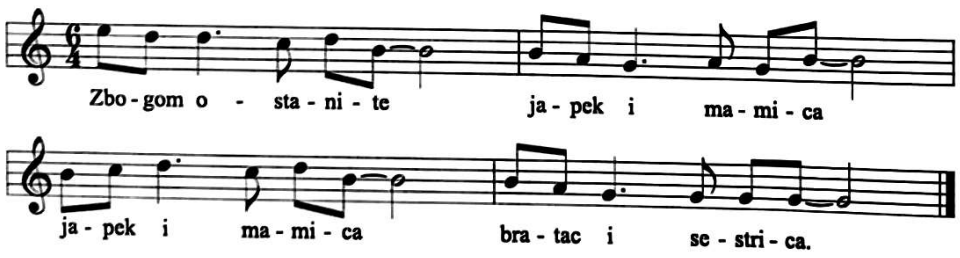

Zbogom ostanite, japek i mamica,
Japek i mamica, bratac i sestrica,
Bratac i sestrica i sva rodbinica.
Gledi si jo majka pod zelenim vencom
Zutra si jo bodeš pod crlenim ropcom.

Dogo se je išlo z možikom dečku. Da so se podsnehalje nafroštukljale, onda so i one otišle k dečku.

Mladoženja je imel ružu na prse z meteka i pantlin zvezen dole i venec od meteka oko škrljaka.

Negda so mlade išle v surki od bele čuhe na venčanje. Bila je čuha našita z rožami. Imala je rokave na trifrtalj i bila je malo dožeša od pasa. Na glavi je imala venčec od meteka. Podsnehalje so se poznale samo po tom kej so išle mam za mladencom. Negda so išle skupa za deverom i starešinom, a pred njemi mladenci.

Red je bil ovakov: zastavnjik i pozovič. Onda mladenci, onda dever i starešina, onda podsnehalje pa možika za njem. Pozovič je nosil na pleči dragaša, čuturu v rokaj, a zastavnjik zastav. Zastav je bila od dragašov, a prvi na špincu, najgizdaveši je bil zastavnjikov. Bila je na špincu jaboka s brušpanom (šimširom o.I.I.) napikana. Da so išli na venčanje je bila gore naranđa. To se sadilo za svate. (Ovdje se radi o svatovima prije 1863. godine o.I.I.).

Starešina govori dok otkod dojo. Starešina biti je najvekša čast. On je glavni v svate. On vodi svate za stol saki pot dok ido jest. On odgovarja domačem koji so na vrati.

Svati so bili pri mladoženji, a onkraj treče popoldan išli so na obed mladi. Vezdaj bi naranđo deli v stran, a deli jaboko na zastav. Mašerali so v redo kak na venčanje. Metem tomu vezda je mladoženja išel med podsnehaljami. Celo popolne se plesalo i košuvalo. Norci! Tancali so i igrali so se više fel kola: *Što je moju gusku fkral, Doletela mala tica, Lepa Anka kolo vodi, Igraj seko vankušiča, Postajale cure oko kola, Žela sem žito i šenicu, Oj ti mladi paune, Gusta magla ti ne padaj na me, Ja ne volim, ja ne volim, Žena ide na gosti, Igraj kolo, Dilber nam je u kolu, Na kraj sela kolo igra.*

Dever drži svečo v cirkvi dok se ženje. Predi obreda mladi par počne Očenaša i Zdravo Marijo i onda si svati molje na glas. Plesalo bi se celo popolne.

Predi nek je bilo iti k mladoženji, dever je zel jeno boto i nabijal z botom po tremu vu sobi i vikal:

- Japek i mamica, deca iščo božega blagoslova!

Tak je viknol tripot. Med tem mužikaši igrajo. Po trečem dojdu japek i mamica k stolu. Si drugi več sede. Japek drži govor i blagoslivljo mladence. K večeri okraj jedanajste zamotali so mlado z belim vilanom se prek venca, da ne bi njoj kaj šteli včiniti pod vencem. Išli so istim redom kak na venčanje. Svati so pred njegvom hižom zapopevali.

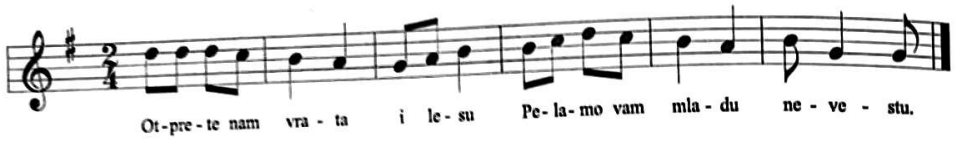

Otprete nam vrata i leso
Pelamo vam mlado nevesto.

Mladoženjin japek dočekali so ji na hižne vrate. Mužikaši stano igrati. Joča pitajo:

- Sinek, kaj si mi dopeljal?
- Mira i blagoslova božega.

Mladoženja jo je otpeljal v ganjek, a ona je košuvala se svate. Onda so ji dali celoga leba na glavo. Nosila ga je na stol "koj ji se bode kruv vdal". Onda so išli k večeri. Prijeli so se svi svati za roke i plesali kolo. I popevali i išli za stol:

Bog nam je rodil zemljicu, zemljicu
Zemljica rodi trseka.
Trsek nam rodi grozda dva, grozda dva
Prvi je grozdek Ivina
Drugi je grozdek Janena.
Bog ih poživi obadva.
Bog nas poživi se skupa!

Negda se je popevalo za tu priliku:

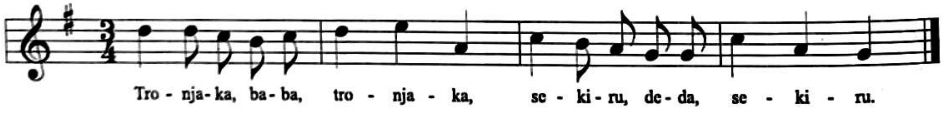

Tronjaka, baba, tronjaka
Sekiru, deda, sekiru,
Kanticu, sneha, kanticu,
Kudelju, dekla, kudelju.
Balticu, dečkov, balticu.

Potlem se popevalo za stolom:

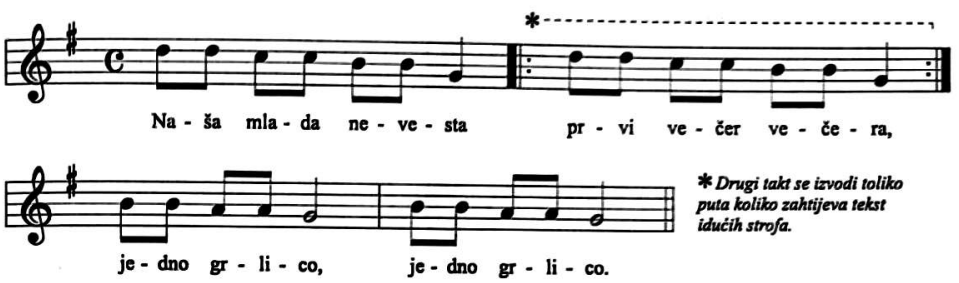

** Drugi takt se izvodi toliko puta koliko zahtijeva tekst idućih strofa.*

Naša mlada nevesta
Prvi večer večera
Jedno grlico.
Naša mlada nevesta
Drugi večer večera
Dva goluba pečena
Jedno grlico.

Naša mlada nevesta
Šesti večer večera
Pet janjič s janjiči
Jeno prase pečeno
Jeno kokoš pečeno
Dva goluba pečena
Jedno grlico.

Plesali bi potlam i do treu vur, onda so otišli spat. Mladenci otijo spat kaj nišče ne zna. Predi nek se rasprave, zeme mladoženja ono drveno vilico, kaj ji je dal pozovič i ž njom ji omekne venca z glave.

Na ranje dojdo ž njene hiže dve ženske, koje jo počešo i svežo ji šamijo. Lasi tu nišče ne reže. Svati se zbero mam na ranje ob sedmi i todeka se igra i pleše do dveu popoldan. Popoldan ido svati v sprevođenje mlade. "Mlada ide po vodi" se tomu veli. Si svati koliko ji god ima ido š njom. Na vodo se ide rodu i to čim daljše. Mlada nosi staklenoga kriglina z vodom. Pojo zdencu. Mlada pleše zastavnjikom okol zdenca. Kriglina dene mlada malo daljše. Dok plešo, saki pot da dojo do kriglina, mlada ga strkne z nogom. Treči pot zleje vodo. Potlem si plešo. Potlem ido doma. Čujo do dvanajste vure pa se razido.

Za nedeljo dan so prviči, za dve nedelje drugiči, treču nedelju tretiči i svatom je kraj.

SVATOVI DO DRUGOGA SVJETSKOGA RATA

. Dečkov ide pred večer pozivat najbližo rodbino na svate. Ide zastavnjikom i pozovičem. Na večer pred venčanje ide se z možikom na vence k mladi. Na gančne vrate čeka je domači starešina. Dok dojo veli dever:

- Dober večer domači starešina.

- Bog dej. Kaj vi iščete tak kesno v noč?

Dever:

- Zgubili smo ovco, pak smo po tragu tu došli, ne bi li tu bila.

Domači starešina:

- Ote pak poiščete.

Dever ide mlado iskat i mladencu je na dvor dopelja. Onda ido v hižo.

U drugoj varijanti ovaj se dio odvijao na slijedeći način:

Dečkov ide rodu zastavnjikom i pozovičem, s celom možikom. Poziva. Doje tam s flašom vina:

- Hajd', kupete se na moje svate.

Da jim sakojem po jemput piti. Denes imajo samo ružmarena, a mladoženja ima i svojega venca. Dok se pozove i dok se skupe, ido k večerji. Dok se navečerjajo idu k mladi na vence. Ido: starešina, dever, zastavnjik, mužika i mladoženja. Starešina doje i veli:

- Iščemo srno, pak nam je tu pobegla. Mi lovca peljamo.

- Nek jo išče, zakej jo je zgubil.

Onda ido si za njem. Tu bodo vuro-dve, pak ido nazaj, kaj se malo naspe. Drugi den se stano pak se oblače. Ido po mlado, a z mladom na venčanje: dva zastavnjika z obrisači na vratu i z flašaj v rokaj. Na sakoj flaši ropčec za grkljan zvezan. Te bo njem. Ako koga svojega sretno onda mu dado piti. Onda ido mlada i klencer, onda mladoženja i klencerica, onda starešina i jedna podsnehalja, a z deverom druga podsnehalja i onda možika. Predi so išle podsnehalje z mladoženjom, a on je išel nazaj z mladom. I držali so se med prste. Klenceri so se zvali pri majstori *podeklici*, a mlada je išla zastavnjikom. Majstori so imali zastav na tanjeru. Pozovič je bil mladi, pak ako so ga babe zaprle, onda ga je išel zastavnjik oslobađat.

U pređašnjem slučaju oni koji su izgubili ovcu (mladenku) traže je i nađu ju.Onda ido v hižo, plešo, a venci se prišivaju na škriljak, a na prsa ruža z ružmarinom. Nekoliko pot otplešo i otido.

Na ranje dojo po mlado i vode jo na venčanje. Z venčanja jo dopeljajo doma k nje, a onda mladi otide k svojemi svate. Dok ido na obed očo malo mimo preti. Onda domači poprek pota vože svežo. Dok dojo v dvor, starešina se predstavi:

- Mi smo daleki putniki, i jel' nas primate na konak?

Domači starešina:

- Očemo samo ako nema med vami stranske lude, da se ne bi kej dogodilo med nami.

Malo se na to zabavljajo, a onda ido v kolo. Slože se od leva na desno: starešina, mladoženja, mlada, podsnehalje i onda, dever. Onda zapopevajo *Igraj kolo* i hodajo, dok ne dojdo za stol. Mladi i mlada dojdo pod zrcalo. Zastavnjik ostane vune i ide z gazdaricom po juho. On donese prvo zdelo, a drugo gazdarice nanašajo. Svati stoje i molje. Starešina vodi Očenaša i Zdravo Marijo. Dok se najedo onda se jeden opravi kak Fašenjek, z rokom zeme lopato i ogreblico, a v drugo šefljo, s čem novce pobira. On z ogrebljicom suče po redu, a svati v šefljo hičo novce. Dok novce pobere onda ide zastavnjikom plesat. Onda zastavnjik zeme novce skupljene i odnese ji v kuhinjo i to je gazdaricam na prper, slatko papriko i dišala. Znado od šale i kost deti v šefljo. Potli se do večerje zabavljajo. Na večer more se najti, da nekoj nekaj spripoveda... Kak smo se skupili... fala gospodaru koji nas dvori.... gazdaricam i nekomo bolšem vu svate. Igrajo se. Mulca jašo, očo prodati. Dva se pograbe, stolnicom omotajo, čupa na glavi, a metla je rep. Pogađajo se. Muštrajo ga,nečo ga dobro platiti, a prodavač se rasrdi, vudri ga po glavi. Čup se potere i onda otido. Pleše se i popeva:

Bog nam je stvoril zemljico, zemljico
Zemljica rodi trseka, trseka
Trsek nam rodi dva grozda, dva grozda
Jeden je (ime mladoženje)
Drugi je (ime mlade)
Bog ih poživi obadva, obadva.

Plešu se birača kola:

Alaj imaš plave oči mili dragane
Koj bi jošte taki bijo da ji ne vole
Usta su ti ko pupoljak mala rumena
A vedro ti čelo krasi kosa svilena.
Ajde lolo sad u kolo sada birajte
Ko će tvoja medna usta lolo ljubiti
Još da bi mi jedna rekla da ne ljubim ja
Da ne ljubim medna usta ta.

(Ovo je kolo došlo neposredno prije Drugoga svjetskoga rata. Brzo se pleše, ide se u kolo i ljubi se. Kasnije se to kolo izgubilo o.I.I.).

Oko pol noči starešina botom vudri v gredo:

- Japek i majka, deca prose Božega blagoslova.

Nešče veli: - Otišli su sena pukat.

Možika zaigra jeden tanec. Starešina drugi pot:

- Japek i majka, deca prose Božega blagoslova.

Nešče veli: - Otišli so konoplje namakat.

Opet možika zaigra jeden tanec. Starešina treči pot:

- Japek i majka, deca prose Božega blagoslova!

Treči pot oni dojdo i vele:

- Dej im ga Bog i Majka Marija. Mi otpuščamo od srca. Nek putujo v miru i blagoslovu i dej im Bog sreče, saki den veče.

Onda se svati sprave i ido. Mladoženja i zaročnica ido pod ambrelom, makar je i lepo vreme. Za njemi podsnehalje, a onda starešina i dever.

Pri dečku:

- Sinko kaj si mi dopeljal?

Mladi: - Mira i blagoslova.

Otec: - Daj nam ga Bog. Ja ti z vinom, a Bog z mirom

Ja s čašicom, a Bog srečicom.

Onda natoči dve čaše. Jeno da mladi, drugo mladencu. Saki pol popije, a pol za (iza o.I.I.) se hiti. Da im deca ne bodo pijana.

Kuma: - Sinko, nad tebom se moj mili, denes sveta sila vila, koja vas je u jedno zavila. I u jedno cvala vam je sreča, da vam je sada starina veča (stari roditelji s jedne i druge strane). Za starino svojo vi molite Boga. Oni bodo za vas za života svoga. Da veselo raste i cvate ljubav očina, majčina i dečina. Da se tako veselo vije barjak nad vama, pod kojega ste stupili prvi pot na krstu, drugi pot na svetoj potvrdi, a treči pot denes na svetoj prisegi. To nije barjak crven, beli, plavi, več je barjak Isus Krist pravi, koj vas nek vodi vječnoj slavi. Živili mladenci i svi ostali. U zdravico ovo ispite saki čašico svojo!

SVATOVI NAKON DRUGOGA SVJETSKOGA RATA

I nakon Drugoga svjetskoga rata nije se mnogo promjenilo što se tiče starosti udavačica. Tako su tadašnje nevjeste postale šesnaestogodišnjakinje, a u najboljem slučaju sedamnaestogodišnjakinje.

Momaka je bilo više nego djevojaka i nisu stupali u brak prije odsluženja vojnog roka kao nekada. Starosna razlika među mladencima postala je znatno veća, a mnogo su se rjeđe događale i prisile da netko uzme onoga koga ne želi. Danas u Molvama, valjda i zbog toga, ima velik broj neoženjenih mladića pa i starijih momaka. Netko ih je, samo u Malom Selu, nabrojio više od desetak.

Roditelji više ne mogu, kao nekad, sve odrasliju mladež prisiliti na brak. No, neposredno poslije Drugoga svjetskoga rata dobivanje nove radne snage i drugi ekonomski razlozi ostali su jednako važni sve do ubrzane mehanizacije seoskih domaćinstava. Traktori i drugi poljoprivredni strojevi umanjili su potrebu za brojnom radnom snagom.

Ipak bilo je i tada pojedinačih primjera prinudne udaje. Događala se, štoviše, i rijetka novost. Prisilili su djevojku iz drugoga sela njeni roditelji da se uda za Molvarca iako ga do udaje nije niti vidjela, a kamoli bolje upoznala. Roditelji su ostali bez dovoljno radne snage, a imali su mnogo zemlje za obradu.

Mladići nisu voljeli ići "u zetstvo", ali je bila i prava rijetkost da dva brata žive pod istim krovom: "Glede da bi išli na stranu. Nemajo rada biti skupa. To neje kak je negda bilo. Si bi rade gazde biti. Saki svojega dela oče delati, ali biti skup, to ne paše."

I poslije rata bilo je "ponađanja". I *del* je bio jednako važan kao i nekada, davao se del po dva tri jutra. Manje se nije davalo. Jedino je kod velike sirotinje bilo i samo pola jutra. Inače se davao i novac, kuhinjski i sobni namještaj, kauči i madraci. Već oko 1960. godine.

- "Neje lehko imati kčer. Samo kauči koštaju 60.000 dinara. Još bapka (lutka) mora biti velika na kauč, koja sedi, a košta 10.000 dinarov. Četvora kola voze. I tele ide ve na posteljo. To je on vankuš dugi. Mi mu velimo tele. Da se oče pofaljit reče: "I tele je na postelji."

"To je bilo vlani. Ta vanjkušnica koja je zgledela kak tele, kak mlinčenjak s čem se kolači delaju. Ima i bate na kraju kak sukač. Vlani so bili i madraci i dva stolca tapecerani, a ve i do tri stolca tapecerana i stol. Svet ima penez."

I tako iz godine u godinu raste i *del.* Pronalaze se sve novi i novi predmeti koje treba donijeti u brak. Ekonomski je svadba za kuću koja je održava, veliki trošak. Ublažuje se u mnogome *košarom,* tj. pripomoći koju daje rodbina u obliku putra, vrhnja, jaja i peradi. Kao i nekoć, takva se *košara* onda vraća kada kuća koja ju je poslala priređuje svatove.

Za rijetke i novije, izolirane, pojave da djevojka bez odobrenja roditelja i bez *dela* pobjegne momku, ne možese sigurno reći da su činjene s potajnom

roditeljskom privolom, zato da bi se izbjegli veliki troškovi. Jednako se ne može reći ni to da se ta pojava u Molvama, iako joj ekonomska situacija pogoduje, ukorjenjuje. (Ona se do danas nije proširila o.I.I.).

Ženidbe, ograničene na vlastito selo, još se u to doba čvrsto održavaju. Mladići u to vrijeme kažu da bi za njih bila sramota kad ih njihove djevojke ne bi htjele. Često ne uspijevaju brakovi među pripadnicima raznih sela. Čak i kolonisti iz Bosne i Dalmacije što su u manjem broju naselili Molve nerado odlaze u druga sela, redovito uzimaju Molvarke.

- Sramota je da te dekla z našega sela neče.

Međutim, pozadina je tu i ekonomska. Zemlja ostaje na okupu, a to je najvažnije. Ne samo da se brakovi ograničavaju na vlastito selo nego nekad čak i na pojedine ulice. Ipak se umanjuje broj brakova među rođacima. Uzimaju se ponekad bratići iz trećeg koljena. To se održavalo kod nekih "preštimanih familija, da grunt nekam dalje ne otide." Na to se nije lijepo gledalo, ali se ipak u prošlosti događalo.

Običaj da se djevojka nudi prie nego je dolaze prositi bitno se smanjio. I dok su se nekada *ponađale* gotovo sve djevojke ili barem dobar dio, poslije Drugoga svjetskoga rata neke su se samo prosile, a neke i prosile i nudile. Ako je zgodna, a prije svega bogata, onda je nije trebalo *ponađat*. *Ponađajo* obično starije žene, no to je sve nezahvalniji posao, jer se mladež sve češće uzima iz ljubavi ili dogovorno iz koristi. Tako *ponađalje* više puta ostanu neobavljena posla, a ponekad ih i ogovaraju:

- Ta čizme služi!

Tobož kao nagradu dobit će čizme. I udovice, dosta rijetko, ali ipak, također su se nudile. *Ponađanje* je imalo tu prednost da se je gotovo uvijek išlo u prosce na sigurno.

Šezdesetih godina u prosce je dolazio mladoženja sam ili s prijateljem (ako je plašljiv). Kapara se više ne daje. Časte ga *prkačima,* pohanim mesom, vinom i likerom. Nakon nekoliko dana dolaze mladoženjini roditelji. Svekrva daruje mladoj haljinu od terilena, *terilenca,* a kasnije će to biti od "štofa ze zlatnim nitljami."

- To se zna. To je još skuplješe. Te materijal je skuplješi neg bič. Kazivačica ovdje aludira na nekadašnje darivanje biča mladoj.

Ranije je mladenka morala kupovati darove i darivati, dok sada ona prima, a ne daje. Pomanjkanje djevojaka pojačalo je njihovu vrijednost. Mladu treba sada mititi. Prije je bilo obratno. Nije ni čudo. Prije se u jesenskoj sezoni vjenčavalo i po trideset parova, a za ovu su godinu (1965.) previđena samo tri para.

"Dekle so se zišle. Ne ostajo na gruntu. To so se trgovci ili ido na "Pobedu" (tekstilna tvornica o.I.I.) u Viri. Ta dečurlija ti ide sa v školu. Još malo i nema što grunta delati."

Takvu situciju iskorištavali su neki siromašniji roditelji. Jedan od njih nije se bavio poljoprivredom nego pretežno ribolovom, zapuštao je posjed i nije bio u stanju dati *del.* Odbio je prosce računajući da će u pomanjkanju djevojaka netko uzeti njegovu kćer i bez potrebnog *dela.*

Mladoženja ide pozivati svatovske uzvanike
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Mladoženja sa svojom obitelji
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Knjižnica B. Adžije

Mladenka s "klencerom" i "klencericom"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Mužikaši
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Dolaze svatovski uzvanici
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Okupljanje svatova
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovi
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Mladenci
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Mladenci (krupni plan)
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovski stol
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovski "kibici" pod prozorom
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovske maškare
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovske maškare (krupni plan)
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Mladenci pred okićenim kućnim ulazom
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Formiranje svatovske povorke
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovi idu "na vodu"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Svatovska povorka ide "na vodu" kroz selo
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Hiljadarke na gudalu mužikaša
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

Mladenka pleše oko čaše "na vodi"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1963.)

STRUKTURA SVADBE

U glavnim crtama struktura svadbe ostala je ista kao i nekad. Centralni svatovski obred počinjao je, kao i prije, odlaskom "na vence" k mladenki. To se obavljalo subotom na večer. Na *vence* idu samo muški svatovi, s glazbom. Svadba je vremenski smanjena za čitav dan. Nekad su svi muški svatovi dobivali vijence od *meteka*, ali to je prestalo poslije Prvoga svjetskoga rata. Kasnije su im djevojke stavljale na šešire kupljene vijence. Poslije Drugoga svjetskoga rata zadržao ga je samo mladoženja, a drugi dobiju u zapučak prišivenu kiticu ružmarina s bijelom mašnom - *ružicom*. Mladoženja koji se je ženio 1965. godine imao je samo šešir bez vijenca i kiticu ružmarina kao i ostali. Na pitanje zašto ga nije stavio, odgovorio je: "Negda je dečkov nosil venec. To je bil znak nevinosti. Mi ve o nevinosti moremo samo pripovedati."

Ipak se ide na *vence* i tu se prišiva kitica ružmarina samo mladoženji. *Klencerima, deveru* i *starešini* prišivaju se *venci,* odnosno kitice ružmarina, koje se tako zovu, sutradan u jutro. Na *vence* se ide s glazbom i ne smiju trajati dulje od 23 sata, "da ne bi bili dugo na strošku". Mladenci zatim idu spavati, svaki na svoju stranu, premda su pravno već vjenčani (u Mjesnom uredu dan ranije - u subotu). Međutim, to se smatra formalnošću. *Klenceri* moraju odvesti *muzikaše* u gostionicu i platiti im kuhano vino, dok se mladenci ne vrate iz Mjesnog ureda. To ih stoji najmanje 10.000 starih dinara. Važna stavka u budžetu onoga koji se prihvati da bude *klencer.*

"Morajo kuhano vino prepraviti i sakomu dati *plavku* (5.000 starih dinara) na *cicaljin* (gudalo)."

Taj odlazak svirača u gostioonicu gotovo je već bio dio obreda.

Način i vrijeme pozivanja svatova znatno se izmijenio. Nekad su, na dan vjenčanja, rano u jutro, *pozovič* s pijetlom, drvenom vilicom i nožem, *zastavnjik,* sa zastavom uz pratnju *mrčaljke,* duda, odlazili pozivati svatovske uzvanike. Sada poziva mladoženja sam, i to u petak poslije podne. U ruci mu okićena boca. Ulazi u kuću i viče:

- Na svate se kupete!

Ponudi sve vinom. U kojoj mu kući ponestane vina, dotoči bocu kod toga domaćina.

U nedjelju, u jutro na vjenčanje idu pješice i u određenom redu: najprije *mladenka* i njen *klencer* (obično brat). Za njima *mladoženja* i *klencerica* (obično sestra). Zatim može biti nekoliko redova klencera i klencerica. Nekad ih je bilo i šest parova. Danas ih je još i više. Iz crkve idu istim redom, samo što mladoženja i mladenkin klencer izmijene mjesta.

Poslije vjenčanja išli su k mladenki i tu ostali do pola noći pa i dulje. Svi idu k mladoj, a poslije pola noći vodi je mladoženja svojoj kući. U slučaju da je momak išao u zetstvo, bilo je nekad i obratno, ali u većini slučajeva išlo se najprije k mladenki.

Po povratku iz crkve mladenku počaste vinom. Ona malo otpije a ostatak vina baca sebi preko ramena. Ljudi to znaju te se na vrijeme odmaknu, da ih ne bi polila.

Kod mladenke se jede, pleše, pjeva i prave šale do poslije pola noći, a onda svatovi ponovno odlaze k mladoženjinoj kući. Prije objeda kod mlade pali se svijeća i svi svatovi mole Boga jednako kao i nekad.

- Em neso lutorani - primjećuje Tereza Kokša.

Prije odlaska u kuću mladoženjinu, jednako kao i prije, udari dever štapom tri puta po trijemu i navješća djevojčinu ocu i majci da mladenci traže njihov blagoslov. Prije je očev blagoslov bio oko 11 sati, a sada najčešće između 1 i 2 poslije ponoći. Pri oproštaju su podsnehalje opjevale mladoj dirljivu oproštajnu pjesmu: *"Zbogom ostanite japek i mamica."* Ona se već rijetko izvodi, "pa ipak se nekoj bedak najde koj još i sad zaviče tu pesmu".

Kad svatovi dolaze pred momkove dvore sve se rjeđe čuje prigodna pjesma:

"Otprete nam vrata i leso
pelamo vam mlado nevesto".

Mladenka je po dolasku u kuću mladoženje ljubila najprije svekrvu, pa svekra, zatim staru majku i ostale ukućane.Već,otprilike, od 1935. godine ne stavljaju mladenki kruh na glavu, a nestala su i starinska kola: *"Bog nam je stvoril zemljicu"* i *"Tronjaka"*. U mladoženinoj kući pleše se do zore. U neko doba noći mladenci nestanu. Pred bračnom posteljom mladoženja više vilicom ne skida vijenac mladenki s glave. Sada rukom raspliće vijenac svoje žene što joj je bio spleten preko *šlajera.* Zatim joj skine i *šlajer.*

U jutro *podsnehalje* počešljaju mladenku i vežu joj *šamiju* na glavu. Zatim, prema tradiciji, njih tri doručkuju hladetinu. Mladoženja prisustvuje vezanju *šamije,* a mladenka odlazi u *veliku hižu,* pomete je i očisti stol. Ona to mora sama napraviti, kao što su mladenke oduvijek činile.

Svatovi se spremaju na *froštukelj* u jedanaest sati. Oko 1960. godine uveo se običaj *prodavanja govedine*. Zastavnici ili klenceri postave pred kućna vrata stol, stave na njega *valjanke* (buče, tikve), sijeku ih i prodaju prolaznicima. Tu zbijaju šale:"Nema više govedine, još je samo svinjetine." Taj je običaj izmislio Ivan Ivančan Jakupec. Hoće li se održati?

Poslije *froštuklja* svatovi plešu i igraju kola sve do poslije podne, a tada idu *na vodu.* Kaže se: "Mlada ide na vodu", a nekad se govorilo: "Mlada ide po vodu."

Svi svatovi, a jedan dio obvezno, obučeni kao maškare, stupaju u redu kroz selo, praćeni *možikašima.* Na vodu se ide što dalje kroz selo i što većoj rodbini, po mogućnosti i što bogatijoj. Mladenka ide u najljepšoj suknji, a u ruci drži prazan *krigl* (stakleni vrč). Kad prođu selom i dođu u dvorište mladenka stavi krigl pun vode blizu bunara i onda s prvim klencerom (nekad sa zastavnikom) tri puta pleše oko krigla, ne parovni ples, nego se drže kao da su dio većega kola. Svaki put kada učine krug oko vrča, mlada udari nogom u nj, a treći puta

nešto jače, da se dio vode prolije. Jedna podsnehalja budno prati da se sva voda ne prolije. Nekad se nije upotrebljavao krigl nego posebna kantica. Zatim svi vani kraj bunara plešu. To mora biti kraj zdenca kao i nekoć. Domaćini nude svatove kuhanim vinom i tada se svatovi opet u strogom redu vraćaju mladoženjinoj kući. Poslije toga često plešu čitavu noć. Na kraju svadbe dolazi *umivanje*. Onom vodom što je ostala u kriglu prilikom mladenkina plesa s prvim klencerom, mladenka umiva svatove i zato dobiva novac. Najčešće novčanice od 5.000 starih dinara. Neki domaćini namjerno otežu s umivanjem da svatovi ostanu što dulje, a neki ih brzo umiju da se što prije raziđu. Na nekim svatovima umivanje se već izostavlja, pa se novac naprosto daje mladenki na *tacnu*. Dolazi i do komičnih situaija. Nema više zastavnika koji su imali velike ručnike oko vrata i brisali umivene svatove. Klenceri više ne znaju svoju dužnost, a običaj se tako naglo zaboravlja da je prošle (1964.), na sveopći smijeh starijih svatovskih uzvanika mladoženja htio umivati svatove mjesto da to učini mladenka. Poslije Drugoga svjetskoga rata još se neko vrijeme izvodio dobar dio starog običaja. Otprilike prije dvanaest godina još su postojali i zastavnici. Kasnije su oni prestali ići u crkvu, pa su išli samo na vodu, a prije nekoliko godina potpuno su izostali.

Time je svadba završena. Nastavljanje svadbe u iduću prvu, drugu i treću nedjelju, takozvani prvići, drugići, tretići, više se ne održavaju.

Svatovski uzvanici i rekviziti

Broj svadbara uglavnom je ostao isti kao i nekoć. Dva *klencera* zamijenila su *zastavnika*, mladoženja zamjenjuje *pozoviča*, a ponekad par ili dva para klencera čine broj svadbara većim od nekadašnjeg (no oni nisu obavezno prisutni, nije točno određen njihov broj).

Starešina je još uvijek zapovjednik u svatovima. Njega u svemu slušaju i on o svemu odlučuje. Kao i nekad. On određuje kada će se na koju stranu i još uvijek vodi svatove za stol kolom *Igraj kolo na dvadeset i dva*, pazeći da mladenci dođu pod zrcalo. Rijetka je kuća u kojoj i sada nema zrcala na sredini zida iznad stola, na mjestu koje je i inače neprikladno za praktičnu upotrebu. Biti *starešina* velika je čast.

Dever, kao i nekad, pali svijeću u crkvi. Uvijek je nosi u džepu. Kad dođu mladenki na objed, zapali svijeću i njome maše iznad stola vičući:

- Sin, šći!

Ako se svijeća ugasi na povik sin, bit će prvi sin, a ako se ugasi na šći bit će kćerka. Inače su svi muškarci obućeni u crna odijela, svi nose kravate i bijele rukavice. Još je nedavno (prije 1964.) na svadbi imao zastavnike s ručnicima, ali je on specijalno htio imati starinske svate. Starši su rekli: "Al je zato svem bilo po volji. To su pravi molvarski svati."

Mladenka i *klencerice* u bijeloj su gradskoj odjeći. Ponekad mlada već ima i bijeli kostim sa šeširićem. *Podsnehalje* su u domaćoj seoskoj nošnji.

Likovni dojam što ga daju današnji svatovi uvelike zaostaje za nekadašnjim. Osim starijih nošnji, nema više *dudaša* s ručnikom, *pozoviča* s pijetlom, nožem i vilicom, *zastavnika* s okićenom zastavom. Nema više zimzelenovih vijenaca oko šešira. Vožnja pokućstva, makar i na četvorim kolima, ne može zamijeniti nekadašnju vožnju *ladica* (škrinje) i bogato izvezenih jastuka. Papirnati ukrasi na kolima, konjima i u sobi gdje se održava svadba, slabi su nadomjestak nekadašnjeg kićenja cvijećem, *pantlikama* i domaćim vezenim rubljem, napose lijepo izvezenim ručnicima.

Jedino što je sve bogatije, to su maškare i vrste maski. Uz starije *mlinare*, *konje* i *mulce* (učinjene tako da se dvojica pokriju plahtom, a uzmu lonac na glavu i metlu kao rep), zatim izvanredno dekorativan ples djevojaka koje naopačke obuku odjeću i cipele, danas se često javljaju *kauboji* i *Beduini*. Kao i nekad, muškarci se presvlače u žensku odjeću, a ženske u mušku, te tako izvode različite igre i pri tom mijenjaju glas. Jašu konja, prodaju ga, sastavljaju mlin, prose i gataju kao Cigani, donose trlice u sobu i taru lan, trijebe kukuruz, a brijačim nožem, ili kakvim drvom, briju lice posuto pepelom. Znaju i živo tele dovesti u sobu. Novog sudionika u svatovima voze u vlaku ("lokomotiva" ga zasipa brašnom), zabijaju se i kolci u pod (čime se pravi velika šteta), tobože se *nakoljuju* vinogradi. Izvodi se kolo na ulici, a tu se onda poskakuje i luduje. Glavni akteri pri tom su *možikaši*, ali oni zbog toga mnogo manje sviraju nego nekad.

Glazba i ples u svatovima

Mrčaljke, dude, izumrle su još prije Prvoga svjetskoga rata. Njihovo mjesto zauzeli su *možikaši* ili *egedaši* kako ih još zovu. To je gudački sastav, a sačinjavaju ga *prva violina (primaš), druga violina, kontrašica, bajs i cimbale*. Ovaj je sastav najomiljeniji, ali i sve rjeđi, jer su Cigani velikim dijelom pobijeni u Drugom svjetskom ratu, a oni su bili najbolji violinisti i vođe pojedinih sastava. Prijelaz od takvih sastava k manje popularnim tamburašima (oni nisu *možikaši* nego *tamburaši*), čine *mužikaši* kod kojih je *violina kontrašica* zamijenjena *tamburom, kontrom (bugarija)* ili čak *gitarom*, a *cimbale harmonikom*.

Rjeđe se javljaju duhači instrumenti, a oni čine prijelaz na nove sastave koje ovdje zovu *trubaduri*, prema trubama koje su njihov sastavni dio. *Trubaduri* sviraju u sastavu: *truba, harmonika, bubanj* i *"jedna velika truba"*. Nisam ustanovio o kakvu je to instrumentu riječ. Možda o pozauni? Svakako, seljake su te velike trube impresionirale pa su sastav prozvali *trubaduri*. O pravim trubadurima pouzdano nisu ništa čuli, zato držim da je ova podudarnost nastala kao oblik pučke etimologije. To su mali zabavni orkestri gradskoga tipa, ali

starijeg. *Električari* još nisu prodrli u selo. Danas *možikaši* stoje između 50 i 75.000 starih dinara. No taj novac mladenka dobije pri umivanju. Na "jakim" svatovima dobivalo se i 160.000 starih dinara.

Repertoar *možikaša* i *trubadura* potpuno je različit. *Možikaši* znaju i starijih "komada", a miješaju ih s nekim "modernem". Od starih stvari to su pretežno *drmeši i čardaši*, po koja stara *polka* i to je sve. Začudo stare svatovske *marševe* ne znaju više svirati, iako su oni bili važni dio svatovskg obreda. Mjesto toga *možikaši* sviraju partizanske pjesme kao marševe i to: *"Nabrusimo kose"*, kad se ide u crkvu ili iz nje, a *"Budi se istok i zapad"* kad se vodi mladenka u mladoženjin dom ili na vodu. Partizanske pjesme ušle su i u plesni repertoar, naročito su popularni foks: *"Ide Tito preko Romanije"* i polka *"Dalmacijo, zemljo moja"* (s pripjevom: *Domovina zove nas, druže Tito vodi nas*). Ovo je zanimljivo zbog toga što Molve nisu bile partizanski kraj.

Današnji *možikaši* izvode i ovaj šarolik repertoar polki: *"Ja sam Pepić šuster"*, *"Maškare"*, *"Teta Ana zamazana"*, *"Oj ti seko Jelo"*, *"Kamila"* (zapravo kombinacija njemačkog šlagera "Bei mir bist Du schön" i melodije iz filma *"Snjeguljica i sedam patuljaka"*), *"Marice dušo"*, *"Birača polka" (Rozamunda,* vrlo izmiješana i netočna), a u njoj se mijenjaju parovi, *"Talijanka"*, *"Acipe"* (nekakvi makedonski motivi), *"Ciganpolka"*.

Osim toga sviraju valcer *"Talijanka"*, marš *"Musliman" (U Stambolu na Bosporu)*, *"Užičko kolo"*, zatim podravski seoski šlager *"Alaj je divan taj podravski kraj"*, te pjesme *"Svakog dana prođoh ja"*, *"Ja ne žalim oči svoje"* (navodno stara podravska pjesma, ali pjevana na srpski način), *"Danju slušam pjesme tužne"* (srpska), *"Maramica svilenica"* (folklorni šlager) itd.

Trubaduri izvode uglavnom "nove" šlagere, a umjesto marševa sviraju *"Most na rijeci Kwai"* i *"Stade se cvijeće rosom kititi"*.

Kola se izvode kao i nekad, a od starijih obrednih kola još se uvijek ide za stol uz *"Igra kolo na dvadeset i dva"*. "Saka sezona morti nove mode donese. Saka sezona donese nekaj novoga, ali *Igraj kolo* nesu z ranga puščali."

Ta sasvim nova kola u posljednjih nekoliko godina bila su: *"Dilber nam je u kolu"* (inače staro kolo u nekim drugim krajevima). Možda su ga donijeli doseljeni kolonisti Dinarci? Izvodi se i partizansko kolo *"Hopšajdiri"*. Začudo ono se nije izvodilo odmah poslije rata, nego se javlja oko 1960. godine.

Od novijih kola izvodi se *"Igraju se, Marice, na nebu zvezdice"*. Uz prilično banalan tekst, izvode se pokreti začudo veoma arhaičnim šestdijelnim plesnim obrascem, koji se u ovom kraju izvodio u ženskom *Vuzmenom kolu*. Godine 1965. prisustvovao sam gotovo svađi među mladencima. Mladoženja je grdio mladenku i šaptao joj:

- Složi! Leva! Desna!

Ako korak nije složan, svatovi se koji put zaustave i marš počinje ispočetka. Uvedena je i igra:

- Je li ljubiš?

- Ne ljubim!

Parovi stoje u krugu i kad samnac u sredini vikne: "Vekslin" onda svatko mora promijeniti suplesačicu i poljubiti se s njome prije nego što ga plesač koji je u sredini udari ručnikom što ga drži u ruci. Ta je igra u stilu ostalih svatovskih kola s biranjem, a u Molvama su uvedena još davno.

Stare se pentatonske pjesme u svatovima više ne pjevaju, jer ih nitko ne zna. Uopće, značajno je da se u današnjim svatovima (oko 1965.) pjeva znatno manje nego nekada. To nadoknađuju *možikaši* ili *trubaduri* koji među sobom imaju nekog boljeg pjevača. Među možikašima zna biti i po koji nadareni pripovjedač-glumac, koji svojim šaljivim anegdotama i govorima nasmijava publiku. Veliki je majstor u tome bio Franjo Vedriš, star u ono doba tridesetak godina.

MAGIČNI ČINI I PRAZNOVJERJA

Ni svatovi u vrijeme o kojem govorimo, a radi se o dvadesetak poslijeratnih godina iza svršetka Drugoga svjetskoga rata, nisu bili lišeni magičnih čini i praznovjerja. Stavljanje mladenaca pod zrcalo, da im ne bi nešto naškodilo, jedan je od očitih primjera. Motiv je jasan, a i seljaci su ga još uvijek svjesni.

Vjeruje se da su za padanja kiše u vrijeme svadbe krivi mladenci. Kažu im:

- Bili ste lizasti.

To znači da su voljeli oblizavati kolače, a takvima uvijek na svadbi pada kiša.

U svatovskom redu mora se točno i pod korak ići. Po taktu. Ako,naime, korak nije složan, ne će biti ni brak. Mladenci se po povratku iz crkve, tj. u maršu, moraju čvrsto držati "med prste" da im brak bude čvrst i stalan.

Kada je noću išla svatovska povorka, zastavnici su nekad tjerali zle sile pred mladenkom i mladoženjom. "Da ne bi nešče nekaj pred nje hitil nekakvo coprijo. Pa i denes ide nešče pred njemi da se ne bi popikavali." Još se i danas u to živo vjeruje. Naročito je osjetljiva mladenka, čak na urokljiv pogled. Nekad su je pokrivali bijelom plahtom preko vijenca, a danas se nad njom otvori kišobran, makar i mjesečina sijala "da ne bi nadišla na coprno. Sad je ambrela mesto vilana".

Evo još jednog magičnog čina kojega su svjesni i današnji akteri. U crkvi treba mladoženja potajno prikleknuti na mladenkinu suknju prije nego ona njemu dodirne koljenom koljeno. Ako u tome uspije, bit će jača u braku.

Odlazak mlade na vodu tumače seljaci raznoliko. Prema jednima na vodu se ide i to što dalje, da se svatovi malo prošeću, ne bi li mogli što bolje jesti. Prema drugom tumačenju, ide se po vodu zato da se svatovi njome mogu umivati. Treba paziti da se što manje vode prolije, da bi se prilikom umivanja ubralo što više novaca. Davanje važnosti baš toj vodi oko koje se pleše govori da ona ima posebnu snagu. Ali umivanje nije uvijek bile vezano baš uz tu vodu, jer je ono u svatovskom ritualu nekoć dolazilo prije odlaska mlade i svatova na vodu.

Plesanje, oplesivanje oko kantice, vedrice, krigle vode koja mora biti kraj bunara, podsjeća i na običaje u zapadnom dijelu dinarske zone, gdje se obredno pleše oko bunara, izvora, bare, vode i gdje to plesanje potvrđuje nekad jasno izražen kult vode-izvora. Iz nekih se drugih elemenata materijalne pa i duhovne kulture, kao npr. šestdijelnog starinskog vuzmenoga kola, štokavskih tekstova u starim pjesmama i sl. može zaključiti da su doseljeni graničari ostavili jasan trag u kulturi ovoga dijela Podravine.

SMRT

Kada netko umre, rodbina mora pokojnika poljubiti. Žene su nekad *narekale* oko odra:

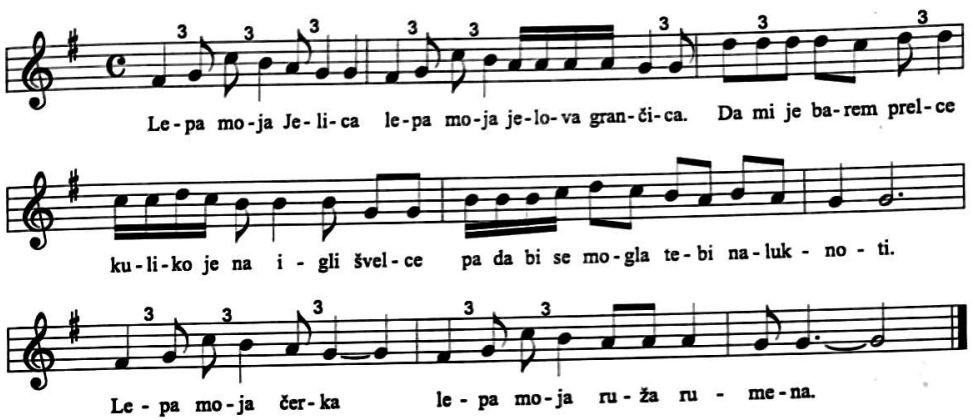

Lepa moja Jelica
I jelova grančica
Da mi je bar prelce
Kuliko na igli švelce
Kaj bi se mogla k tebi naluknoti
A dok si pojem v nedeljo k meši
Sekod se bodem zagledala
Ali si Jelico ne bodem videla.
Lepa moja čerka
Lepa moja ruža rumena.

Dok su odnijeli mrtvaca išli su svi na karmine. "Tu se pilo i jelo. To so bili svati pokonjega." Nekad su čuvali mrtvaca cijelu noć *verestujući* (bdijući). Tu se jede, pije i pravi mrtvacu društvo.

- Jel pojete verestuvat k večeru?
- Pojemo!

PJEVANJE

Već smo napomenuli da se u Molvama stihovi ne govore već da su *popevke* (pjesme) samo ono kaj se *popeva*. Zapisao sam već 1955. godine i snimio više *popevki* od vrlo starih kazivača. Najstarija je i najbolja bila pokojna moja baka Eva Ivančan rođ. Jaković, rođena 1879. godine. Intervjuirali su je već ranije poznati etnomuzikolozi Franjo Židovec i Zlatko Špoljar. Važna je kazivačica bila i Mara Ištvan rođ. Sraček. Rođena iste godine kad i moja baka.

Najprije ću redom napisati stihove uz pojedine pjesme, a kasnije ću donijeti i popratne note. Uz svaki moj primjer pridodat ću i varijante koje su prikupili gospoda Špoljar i Židovec. I oni najviše kod moje bake.

1.

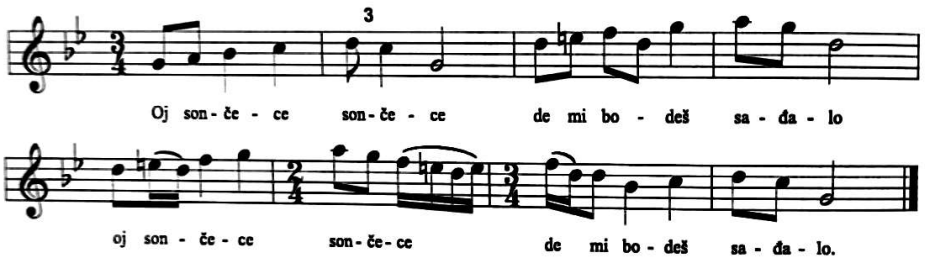

Oj sončece sončece de mi bodeš sađalo
Jel za gorom za vodom, jel za turskom granico
Gde junaki v red stoje, v rokaj puške si drže
Puške se nabijaju na Turčina ciljaju
Turska kuglja doleti, pandur Štefa mam zruši.
Pandur Štefo dole pal, se pajdaše sebi zval.
O pajdaši, pajdaši, najte me ostaviti.
Peljajte me vodete, u te mrtve špitalje
U te mrtve špitalje, pred te carske doktore.

1.a

(varijanta koju je zapisao Franjo Židovec 1951. godine od iste kazivačice, tj. Eve Ivančan)

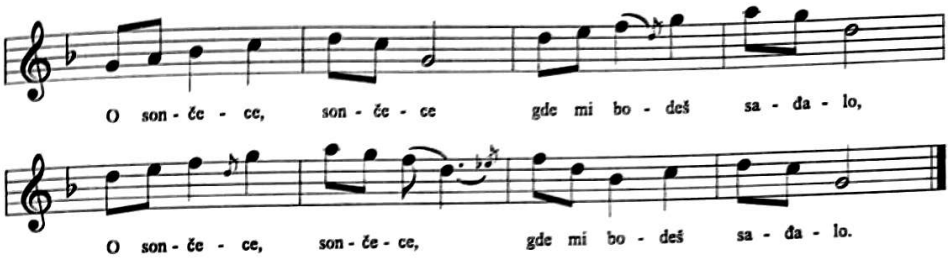

Oj sončece, sončece, gde mi bodeš shađalo
jel za gorom za vodom il za turskom granicom
Gde junaki v red stoje, v rokaj puške si drže
puške si nabijajo na Turčina ciljajo.
Turska puška doleti, pandur Štefa mam zruši.
Pandur Štefo dole pal, sve pajdaše sebi zval:
"Oj pajdaši, pajdaši, najte me ostaviti,
peljajte me odite, u te mrtve spitalje
pred te carske doktore."

2.

(Eva Ivančan 1955. g. Molve)

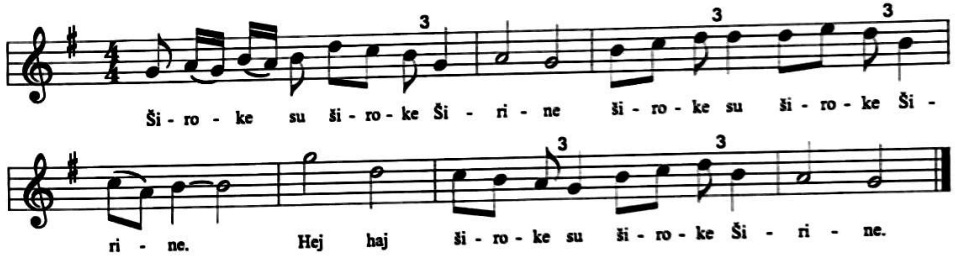

Široke su široke Širine
tamo ima svakakve zverine.
Tamo ima vuka i hajduka.
Šuma plava žirom obrodila
s plavim žirom i s crlenim vinom.

3.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

Naša mlada nevesta
prvi večer večera
jedno grlico.

Naša mlada nevesta
drugi večer večera
dva goluba pečena
jedno grlico.

Naša mlada nevesta
treči večer večera
jeno raco pečeno
dva goluba pečena,
jedno grlico.

Naša mlada nevesta
štrti večer večera
jeno kokoš pečeno
jeno raco pečeno
dva goluba pečena
jedno grlico.

Naša mlada nevesta
peti večer večera
jeno prase pečeno
jeno kokoš pečeno
jeno raco pečeno
dva goluba pečena
jedno grlico.

Naša mlada nevesta
šesti večer večera
pet janjič s janjčići
jeno prase pečeno,
jeno kokoš pečeno,
jeno raco pečeno,
dva goluba pečena
jedno grlico.

4.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

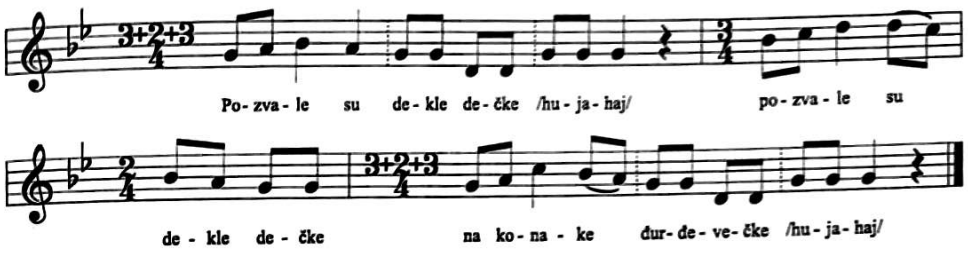

Pozvale su dekle dečke
na konake đurđevečke.
Celu noć su vino pile
i za kletjom scat hodile.
Plesala je dekla s dečkom
razbila mu zuba s ceckom.
Plesale su celu nočku
pojele su celu kvočku
još bi bile jedno tele,
al se tele teško dere.

5.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

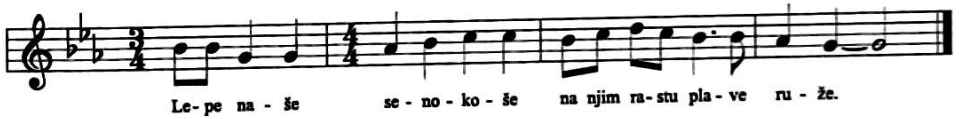

Lepe naše senokoše
na njim rastu plave rože,
plave rože ljubičice
pobrale ih devojčice.

6.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

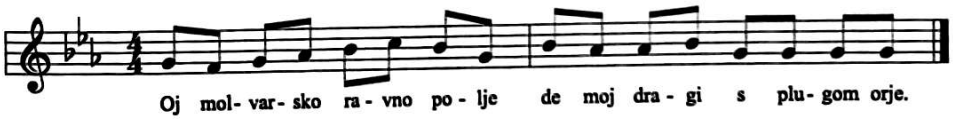

Oj molvarsko ravno polje
de moj dragi s plugom orje.
Krbuljinsko strmno brdo,
bez trsja bi bilo grdo.
Tu moj dragi lozu reže,
iz barila fanj poteže.
Beljevina zemlja fina
to se daje zetovima.
I od vetra i od sunca
ta se zemlja sva ispuca.
Tu moj dragi travu kosi,
od Šadeka vodu nosi.

7.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

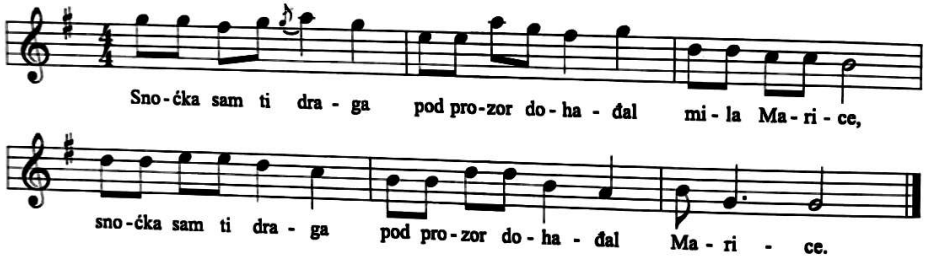

Snočka sam ti draga
pod prozor dohađal
mila Marice
pod prozor dohađal
lepi dar donašal
Marice.
Crleno jaboko
u svilenom ropcu.
Ti me mlada nisi
ni gledati htela.
Jel me nisi htela,
il me nisi smela.
Od srca sam htela
od majke ne smela.

8.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

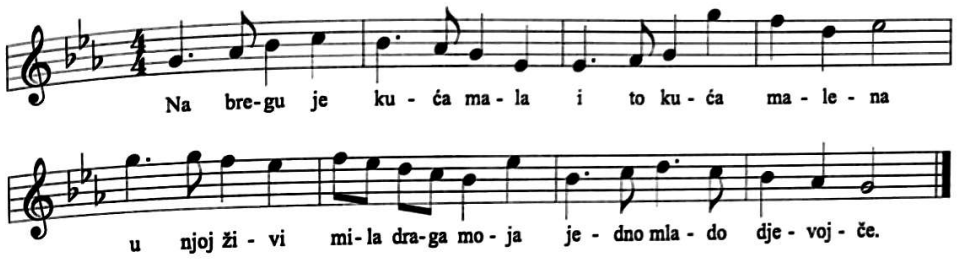

Na bregu je kuća mala
i to kuća malena
u njoj živi mila draga moja
jedno mlado djevojče.

Na prozoru mene čeka
i to samo u veče
jer se ona, ona mlada boji
da ju neko ne vidi.
Kažu da je turske vjere
a i boljeg plemena
pa se ona, ona mlada boji
da ju niko ne vidi.
Nit je ona turske vjere
niti boljeg plemena
već je ona mila draga moja
koju žarko ljubim ja.

9.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

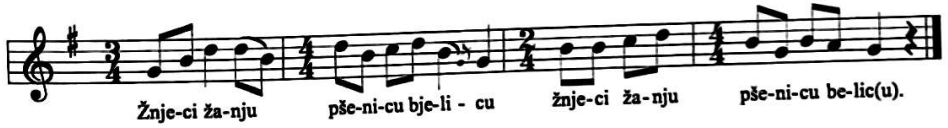

Žnjeci žanju pšenicu bjelicu.
Nju mi žanju bratac i nevesta
bratac žanje nevestica nemre.
Kaj je tebi nevestica moja
kaj ja žanjem a ti mi pak nemreš?
Je li tebi srpek zatopljeni,
ili ti je moj bratac manjeni.

Niti mi je srpek zatopljeni
niti mi je tvoj bratac manjeni
već ve ima devet godin dana
devet godin kak sam se udala
još ja ne znam što je muška glava.

9.a

(Eva Ivančan 1985. Molve, zapisao Franjo Židovec)

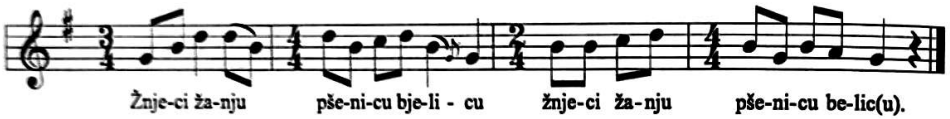

Žnjeci žanjo pšenicu belicu
Nju mi žanje bratac i nevesta
Bratac žanje nevestica nemre.
"Kaj je tebi nevestica moja
kaj ja žanjem a ti mi pak nemreš.
Je li tebe tvoja glava boli
ili ti je srpek zatopljeni
ili ti je moj bratac hmanjeni?"
"Niti mene moja glava boli
Niti mi je srpek zatopljeni
Niti mi je tvoj bratac hmanjeni
Već ve ima devet godin dana
Devet godin kak se udala
još ja ne znam što je muška glava."

10.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

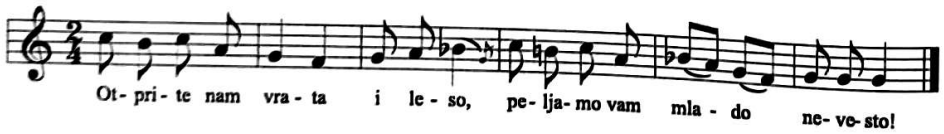

Otprete nam vrata i leso
pelamo vam mlado nevesto.

10.a

(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao Franjo Židovec)

Kad dolaze k mladencu s djevojkom.

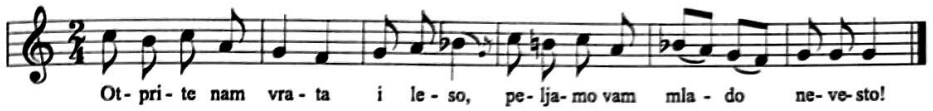

Otprite nam vrata i leso
peljamo vam mlado nevesto.

11.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

Ženio se sine Ivo
zbog majkine dobre volje.
Zebral si je zaručnicu
koja znala svilu presti
na vretence brušpanovo
na presličko tartekovo.
Kad su išli zaručnici
sivo morje presenolo
kad su išli zaručnicom
sivo morje z bregom teklo.
Reč govori starešina:
"Što nam bode broda vodil?"
Reč govori starešina:
"Naj ga vodi mladi dever."
Reč govori mladi dever:
"Naj ga vodi mladoženja."
Kak je brodil - mam je vtonol.
Reč govori zaručnica:
"Ajaj meni što sad bode,
ako pojem svoji majki
moja majka ovak reče:

Čerko imam zeta nemam,
ako pojem njegvi majki
njegva majka ovak reče:
Snahu imam sina nemam."
Sad si svežem crne joči
pak za dragim v morje skočim."

12.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

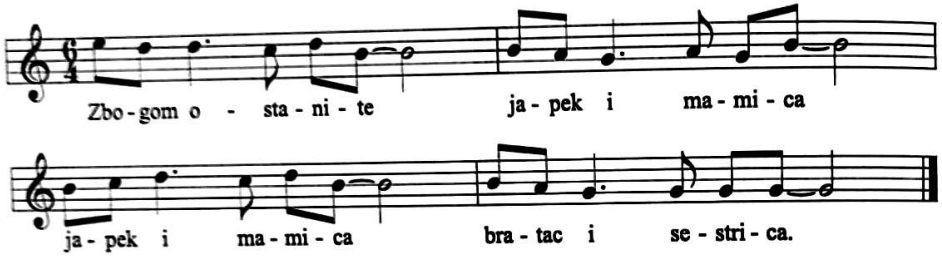

Zbogom ostanite japek i mamica
Japek i mamica, bratac i sestrica.
Bratac i sestrica i sva rodbinica.
Gledi si jo majka pod zelenim vencom
Zutra si jo bodeš pod crlenim ropcom.

12.a
(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao Franjo Židovec)

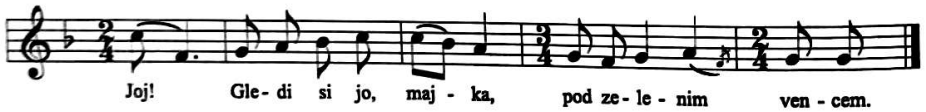

Joj gledi si jo majka pod zelenim vencom
Zutra si jo bodeš pod crlenim ropcom.
Zbogom ostanite bratac i sestrica
bratac i sestrica, japek i mamica.

13.
Drmeš I

14.
Drmeš II

15.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

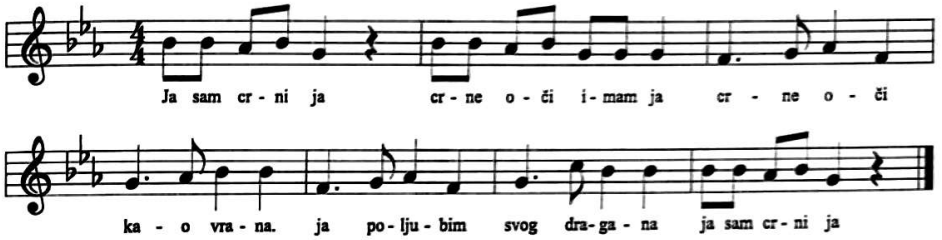

Ja sam crni ja
crne oči ja imam
cne oči kao vrana
ja poljubim svog dragana
ja sam crni ja.

Ja sam crni ja
medna usta ja imam
medna usta kao šečer
dođi dragi svaku večer
ja sam crni ja.

16.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

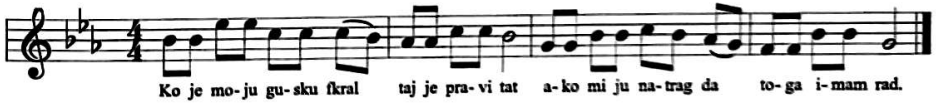

Ko je moju gusku fkral
taj je pravi tat
A ko mi ju natrag da
toga imam rad.

Koj muž žene nema
a što ću mu ja
Koja žena muža nema
evo sam joj ja.

17.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

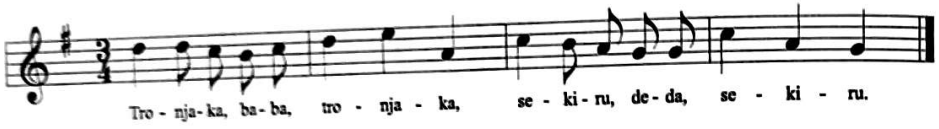

Tronjaka baba tronjaka
sekiru deda sekiru
kanticu sneha kanticu
balticu dečkov balticu
(bičoka dečkov bičoka)

17.a
(Franjo Kovačić 1935. F. Židovec)

Tronjaka baba, tronjaka
Sekiru, deda, sekiru.

18.
Drmeš na mrčaljku

19.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

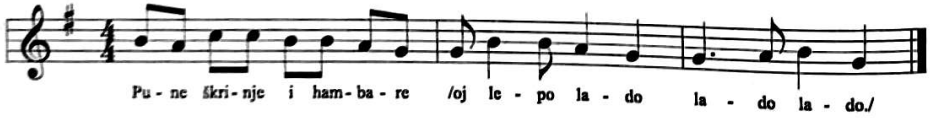

Pune škrinje i hambare
Oj lepo lado, lado, lado
Či to žnjaci v ravnom polju
Oj lepo lado, lado, lado

To su žnjaci Pintarovi
Oj lepo lado, lado, lado
Što im nosi rani obed
Oj lepo lado, lado, lado
Mlada sneha Katarina
Oj lepo lado, lado, lado.

19.a
(Franjo Kovačić 1935. F. Židovec)

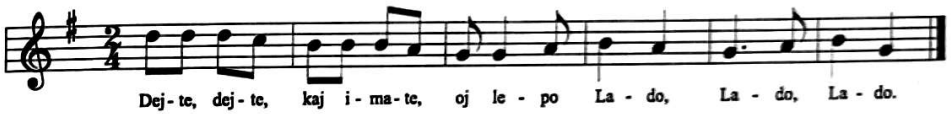

Dajte, dajte, kaj imate
Oj lepo Lado, Lado, Lado
Hvaljen budi Jezuš Kristuš
Oj lepo Lado, Lado, Lado
Stante gore mlada gospo, oj....
Mlada gospa i z gosponom, oj....
Probudite svoje sluge, oj.....
Svoje sluge i sluškinje, oj.....
Kaj pometo bele dvore, oj.....
Kaj doneso ladne vode, oj .....
Naj potprežo vrane konje, oj .....
Pak nek ido ž njomi v polje, oj .....

20.
Drmeš na mrčaljku

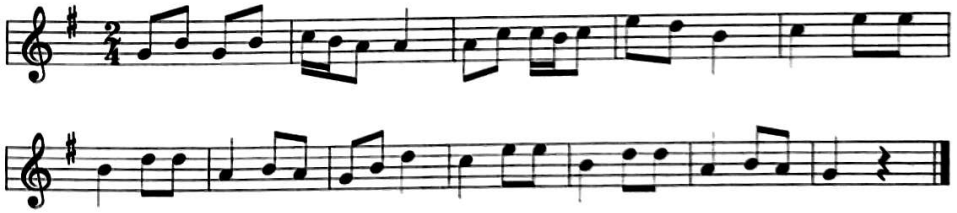

20.a
(Eva Ivančan 1951. F. Židovec)

Drmeš

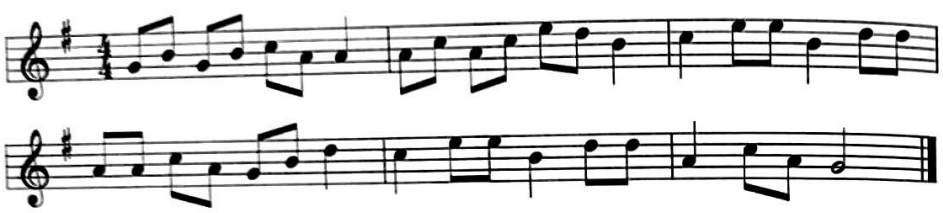

21.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

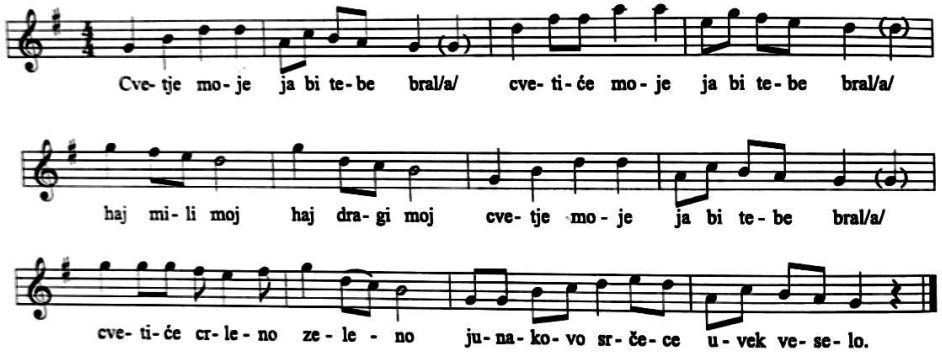

Cvetje moje ja bi tebe brala
ali ne znam kome bi te dala.
Ako bi te nedragomu dala
nedrag bi se po ulici štimal
"To je meni ma nedraga dala."

21.a
(Eva Ivančan 1951. Molve. Zapisao Franjo Židovec)

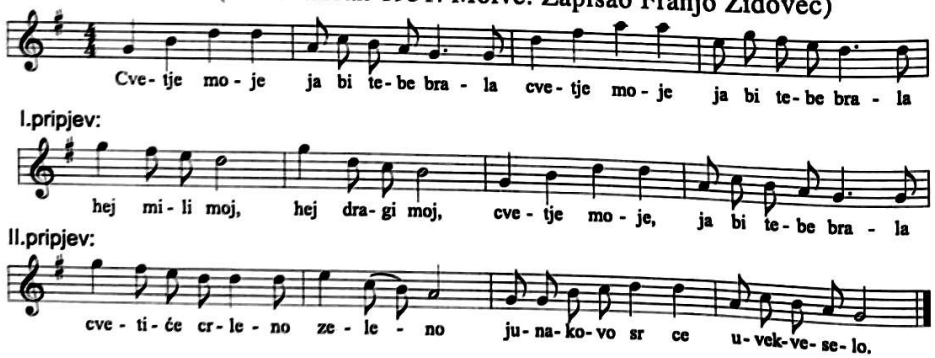

Cvetje moje, ja bi tebe brala
Hej mili moj, hej dragi moj
Cvetje moje ja bi tebe brala
Cvetiče crleno, zeleno
junakovo srćece uvek veselo.

Ali ne znam komu bi te dala
Hej mili moj, hej dragi moj
ali ne znam komu bi te dala.
Cvetiče crleno, zeleno
premaleno srčece uvek veselo.

Ako bi te ja nedragom dala
nedrag bi se po vulici štimal:
"To je meni ma nedraga dala."

22.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

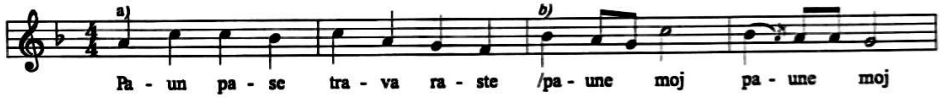

Paun pase trava raste
paune moj, paune moj
Pauna nam noge bole
paune moj, paune moj
Pauna nam leđa bole
paune moj, paune moj
Pauna nam glava boli
paune moj, paune moj
Paun trepti da poleti
paune moj, paune moj
U čije će dvore pasti
paune moj, paune moj
Ko ga oče nakititi
paune moj, paune moj.

23.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

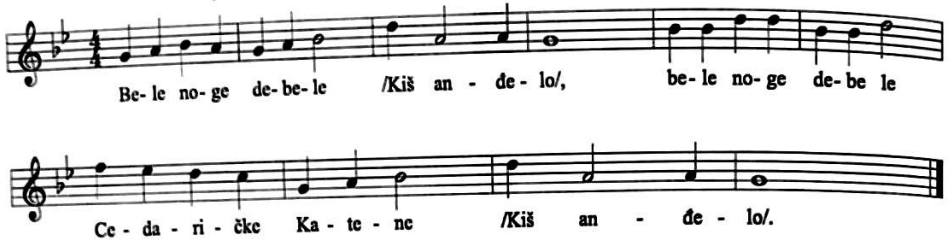

Bele noge debele, Kiš anđelo
Bele noge debele Cedaričke Katene
Kiš anđelo.
Belo suknjo šivala, Kiš anđelo
belo suknjo šivala, pekaru se dopala
Kiš anđelo
Pekar kupi cipele, Kiš anđelo
Pekar kupi cipele, po dva cola debele
Kiš anđelo.

24.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

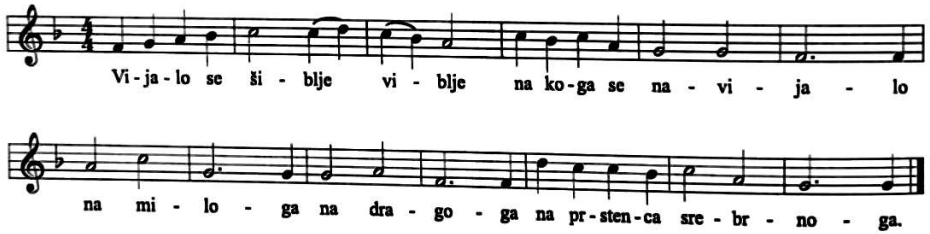

Vijalo se šibje, vibje
na koga se navijalo?
Na miloga, na dragoga
na prstenca srebrnoga.

24.a

(Franjo Kovačić 1935. Molve, zapisao F. Židovec)

Vijalo se šibje, vibje,
na koga se navijalo?
Od miloga na dragoga
od Štefoka na susjeda.

25.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

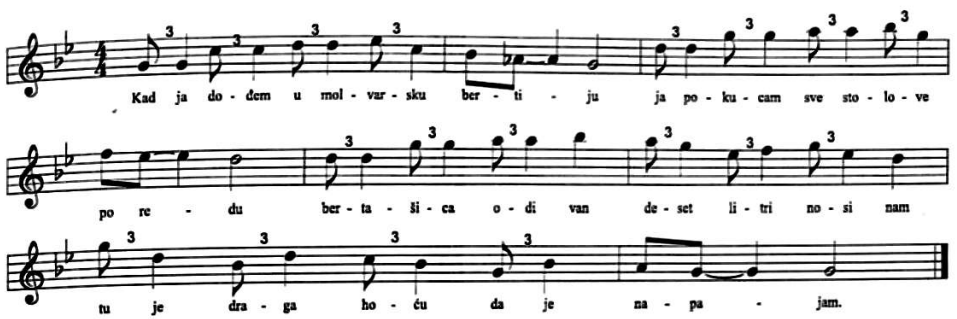

Kad ja dođem u molvarsku bertiju
ja pokucam sve stolove po redu.
Bertašica odi van, deset litri nosi nam
tu je draga, hoču da je napajam.

Kad ja dođem u molvarsku bertiju
ja pokucam sve stolove po redu
Pijem pivo s čašice, u mom krilu snašice
pred menom su zaigrale tambure.
Kad ja dođem u molvarsku bertiju
ja pokucam sve stolove po redu.
Bertašica hodi sim, pa mi kaži što sam kriv
tu su novci, hoču da ti isplatim.

26.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

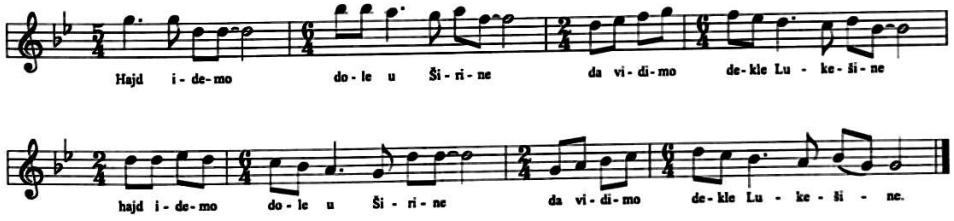

Hajd idemo dole u Širine
da vidimo dekle Lukešine.
Kukuvača na brestu kukuje
Martin Mari pantleke kupuje.
Moj se dragi preko Drave vozi
Pod kaputom baril vina nosi.

26.a
(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao F. Židovec)

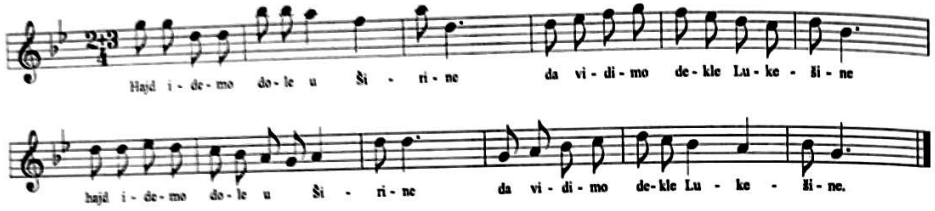

Hajd idemo dole u Širine
da vidimo dekle Lukešine.
Lukešine pod šumicom gore
Martin njima kupuje bonbone
Ja sam tebe sad bonbone kupil
kaj ti bodem tvoje lice ljubil.
Kad se Martin preko Drave vozi
baril vina pod pazuji nosi.
Hodim, hodim, hodim nahodim se
doma dojdem, dojdem, rastužim se.

27.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

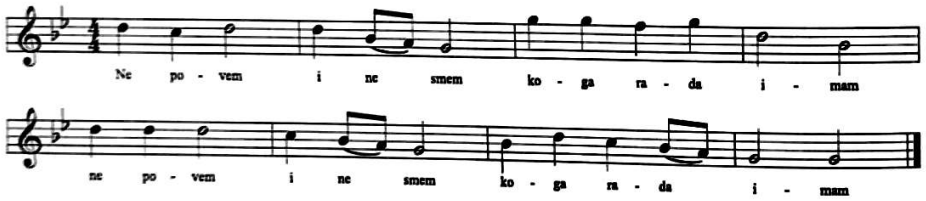

Ne povem i ne smem
koga rada imam
Jožinu Grbana
koj mi namigava.

28.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

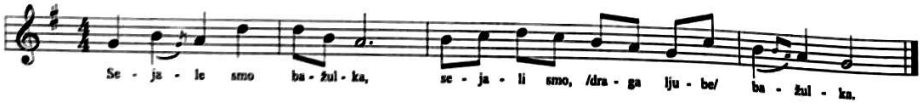

Sejali smo bažulka
Sejali smo (drage ljube) bažulka
Idemo ga gledati
je li zišel je li ne.
Zišel, zišel i precvel
Idemo ga trgati
Jedno kito za škrljak
Drugu kitu za lajbec
Treću kitu za kaput.

28.a
(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao Franjo Židovec)

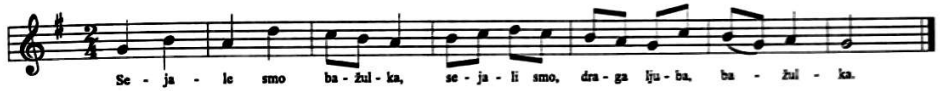

Sejali smo bažulka
Sejali smo, draga ljuba, bažulka.

29.
Grizlica
(Vidi note na str. 169)

30.
Drmeš na mrčaljku

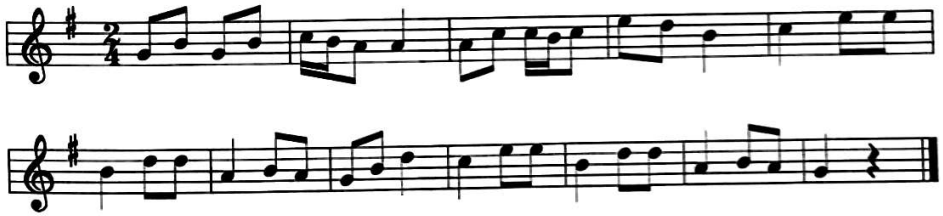

31.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

Tu za repo
Tu za zelje
tu za masne žgance.

32.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

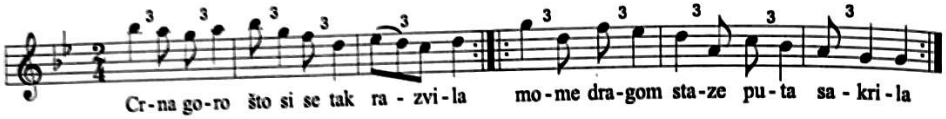

Crna goro što si se tak razvila
Mome dragom staze puta sakrila.

33.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

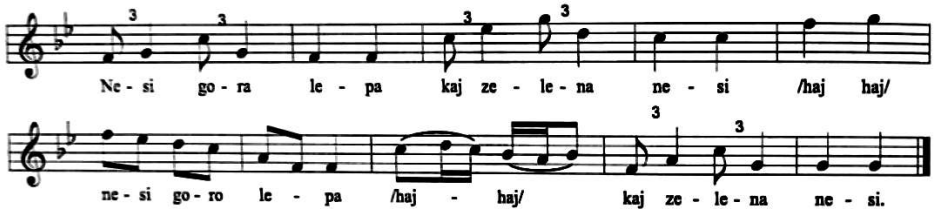

Nesi gora lepa kaj zelena nesi
Ne staraj se junak za zelenje moje
već se staraj junak za poštenje svoje.
Đurđev danak dođe ja zelena bodem
a tvojega poštenja nikad pa nikada.
Poštenje si zgubil kad si snae ljubil.

34.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

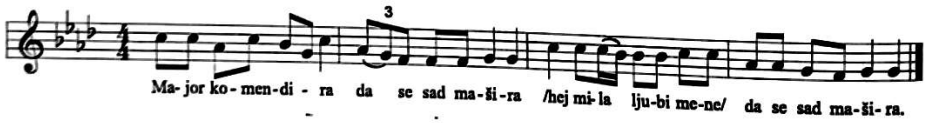

Major komandira da se sad mašira
Hej mila ljubi mene,
da se sad mašira.
Ne plač mila draga, nedaj srcu jada.
Dosta ćeš plakati kad ću maširati
Ako v logor pojdem, z logora ti dojem
Ako v tabor pojdem, bog zna je li dojem.
Sprevod mene draga, do Novoga Sada
Od Novoga Sada zbogom ostaj draga.

35.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

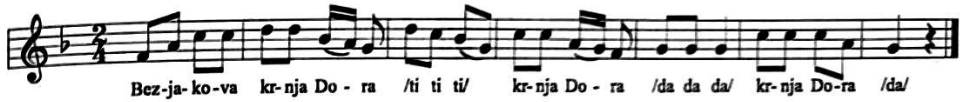

Bezjakova krnja Dora, ti ti ti, krnja Dora,
da da da
krnja Dora da
Bezjak prodal stara kola
Kaj dal Dori za (postola)
Bezjak prodal jeno prase
Kaj dal Dori za opance
Bezjak prodal jeno tele
Kaj dal Dori za cipele.

36.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

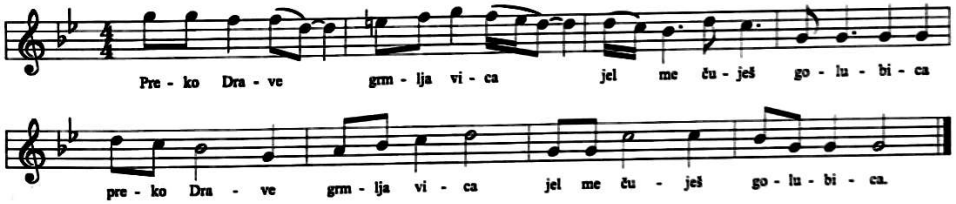

Preko Drave grmljavica
jel me čuješ golobica?
Hodim, hodim, nahodim se
doma dojdem rastužim se
pak premišljam sakojačke
nebi l' imal nigdi spačke.
Muha leče po ormari
a moj dragi Fejervari
Niti piše nit spisava
već za menom premišljava.

36.a
(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao F. Židovec)

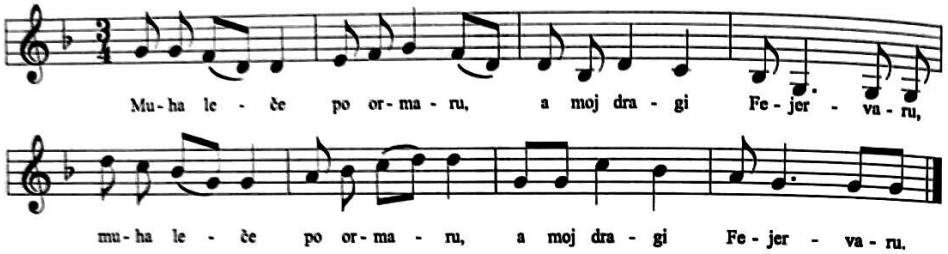

Muha leče po ormaru
a moj dragi Fejervaru
Fejervarske bele hiže
gde moj dragi s perom piše.
Niti piše nit spisuje
več za menom premišljuje.
"Da bi meni dano bilo,
ne bi meni dalko bilo,
tamnu nočku pregaziti
svoju dragu obljubiti."

37.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

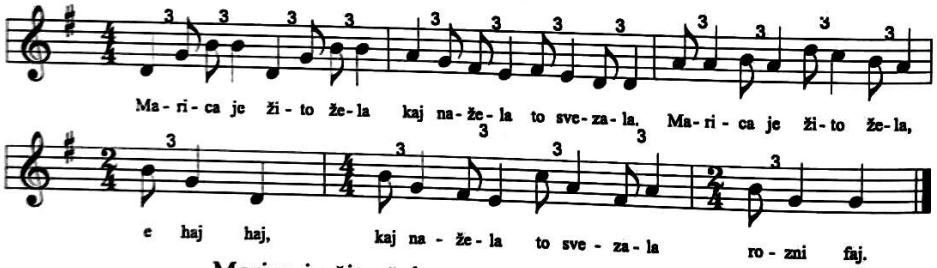

Marica je žito žela
kaj nažela to svezala.
Marica je žito žela, e haj haj
kaj nažela to svezala rozni haj.

38.
(Eva Ivančan 1955. Molve)

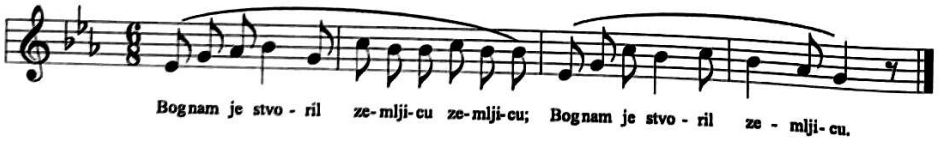

Bog nam je stvoril zemljicu,
zemljica rodi trseka
trsek nam rodi grozda dva.
Prvi je trsek Ivina
drugi je trsek Marena
Bog ih poživi obadva.
Bog nas poživi se skupa.

38.a
(Eva Ištvan 1955. Molve, zapisao Zlatko Špoljar)
(Vidi note na str. 148)

Bog nam je stvoril zemljicu
zemljica rodi trseka
trsek nam rodi lozicu
lozica rodi dva grozda:
prvi je grozdek Ivina
drugi je grozdek Marica.
Bog je poživi obedva
Bog nas poživi se skupa!

(Pjeva se kad mladenci sjedaju za stol)

39.
(Eva Ivančan 1955. Molve)
(Vidi note na str. 87)

Naricaljka:

Lepa moja Jelica
lepa moja jelova grančica.
Da mi je bar prelce
kuliko je na igli švelce,
ke bi se mogle tebi naluknoti.
A dok si pojdem v nedeljo k meši
sakod si bodem zagledala
ali si Jelico ne bodem videla,
Lepa moja čerka
lepa moja ruža rumena.

40.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

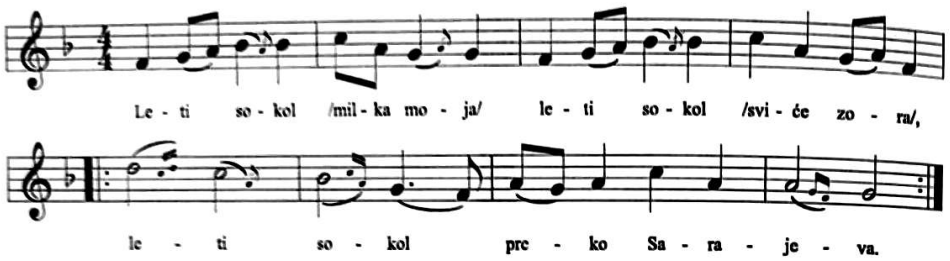

Leti sokol (milko moja) leti sokol (sviće zora),
leti sokol preko Sarajeva.
Nađe jelu usred Sarajeva
a pod jelom bunar vode ladne
kraj bunara zeleni se trava,
a na travi Sumbol udovica
do nje sedi devojka Ružica.
Misli sokol koju bi ljubio.
Sve je misli u jedno smislio,
pa on ljubi Sumbol udovicu.
Momci ljube Sumbol udovice
a udovci djevojke Ružice.
Kune njega djevojka Ružice:
Sarajevo cvalo ne rodilo.

40.a

(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao Franjo Židovec)

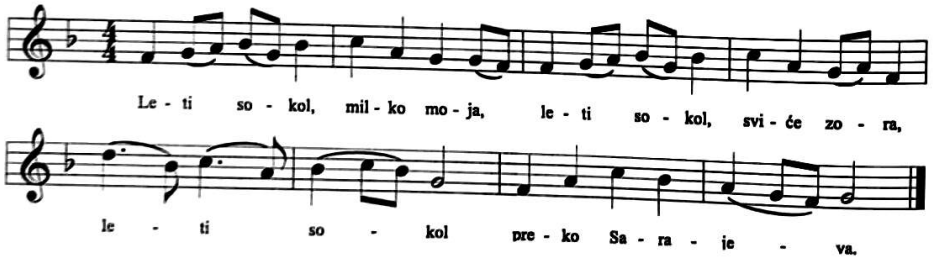

Leti sokol preko Sarajeva
traži lada gdje će ladovati
nađe jelu usred Sarajeva
a pod jelom bunar vode ladne

Kraj bunara zeleni se trava
a na travi Sumbol udovica
do nje sjedi djevojka Ružica.
Misli sokol koju bi ljubio
Sve je misli u jednu smislio
pa on ljubi Sumbol udovicu.
Kune njega djevojka Ružica:
"Momci ljube Sumbol udovice
a udovci djevojke Ružice."
Kunu njega djevojke Ružice
"Sarajevo, cvalo, ne rodilo."

41.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

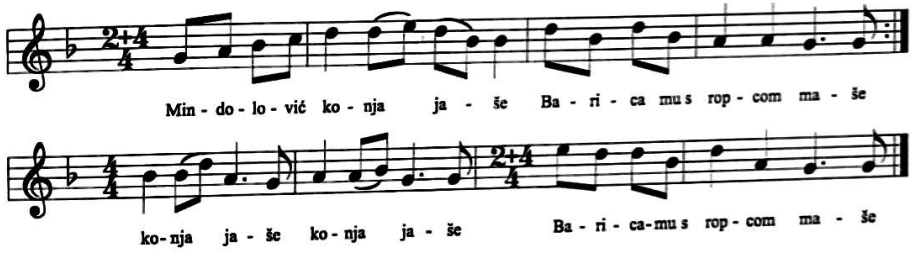

Mindolović konja jaše
Barica mu s ropcom maše
Konja jaše, konja jaše
Barica mu s ropcom maše.
Ti ne moli boga toga
da ja zijem s konja svoga
obeljim ti venca tvoga
toga venca zelenoga
z ružmarina spletenoga.

42.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

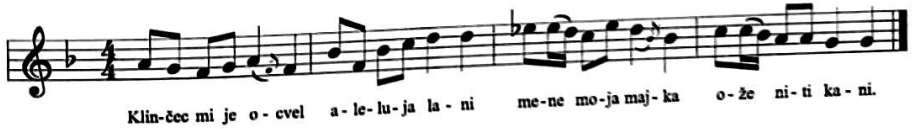

Klinčec mi je ocvel
aleluja lani
mene moja majka
oženiti kani.

43.

Moldovan

44.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

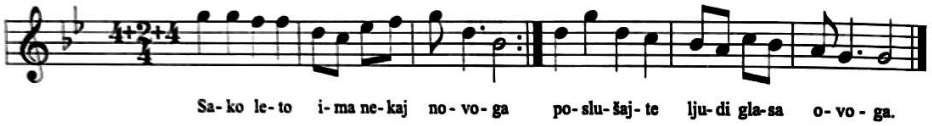

Sako leto ima nekaj novoga
poslušajte ljudi glasa ovoga.
Došli Kranjci koji doge delaju
a nekoji čudne šale zbijajo.
Škriban Vlatko ne znam kak se zove prav
za Janenom Jenderovom dečkov zdrav.

45.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

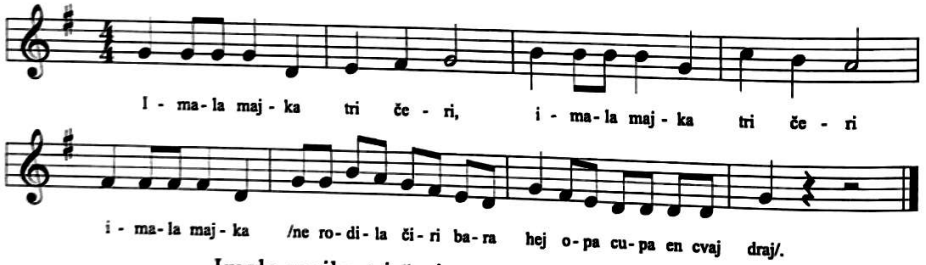

Imala majka tri čeri
Imala majka tri čeri
imala majka, ne rodila čiri čara
hej opa cupa en cvaj draj
Imala je majka tri čeri
Prva je bila Marica
Druga je bila Katica
Treća je bila Janica.

46.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

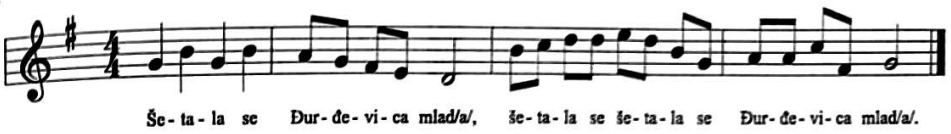

Šetala se Đurđevica mlada
šetala se po vrtu po cvetju
i ovak je govorila cvetju:
Karanfile plemenito cvetje
se mi cveteš a semena nemaš
kako i ja Đurđevica mlada
se se ljubim, a poroda nemam.
To začuje Ivanova majka
pa je Ivi ovak govorila....

46.a

(Eva Ivančan 1951. Molve, zapisao F. Židovec)

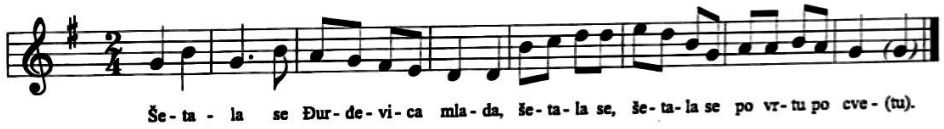

Šetala se Đurđevica mlada
šetala se po vrtu po cvijeću.
"Karamfile, plemenito cveče,
sve mi cveteš a semena nemaš.
Tako i ja Đurđevica mlada,
se se ljubim sve poroda nemam."
To začula Ivanova majka
pa je ovak sinu govorila....

47.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

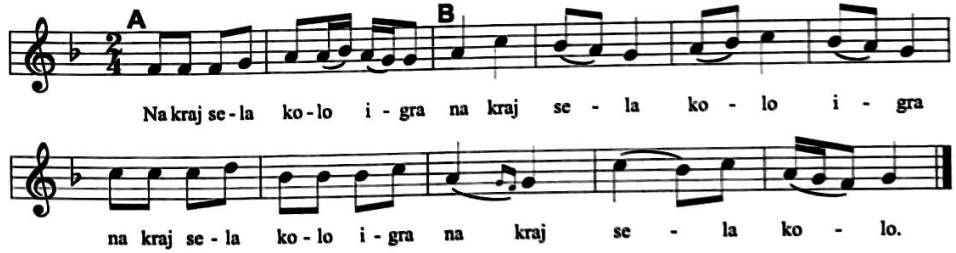

Na kraj sela kolo igra
Mene zovu u svatove,
U svatove za devera
Kako bi im dever bio
Kad je v kolu moja ljuba.

48.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

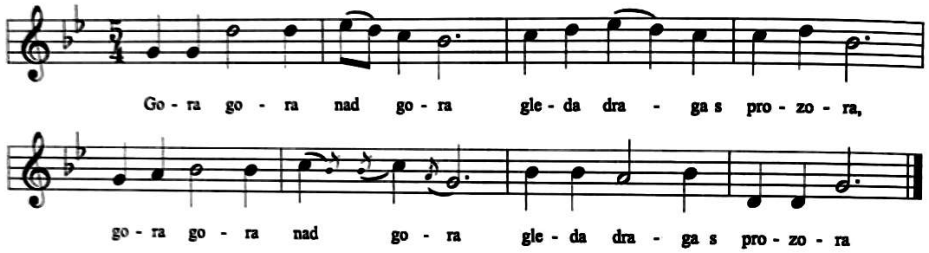

Gora, gora nad gora
gleda draga s prozora.
Gora se razgranjala
što si draga sanjala?
Sanjala sam diko moja
da ću biti tvoja.
Nejdi, brate u soldate,
platićemo za te.

49.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

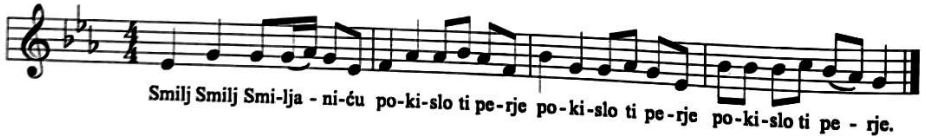

Smilj, Smilj, Smiljaniću
pokislo ti perje.
Nije meni do mojega perja
već je meni do moje nevolje
što mi dragu drugi preotimlje.

50.

(Eva Ivančan 1955. Molve)

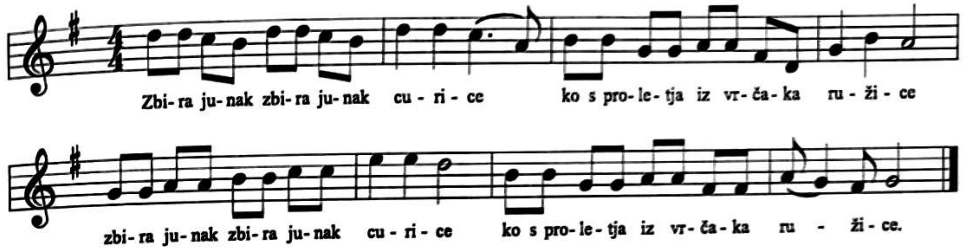

Zbira junak, zbira junak curice
ko s proletja iz vrčaka ružice.
Zebral si je, zebral si je curicu
ko s proletja iz vrčaka ružicu.
Ti ne gledaj, na dve, na tri stotine
jerbo tvoja mila draga pogine.
Oj curice ja vas prosim za boga
nedajte se za nemila dragoga.
Udala se za nemila dragoga
srce joj se rastužilo do groba.

51.

Karmanjur

52.

Krajc polka

53.

(Franca Ivančan 1955. Repaš)

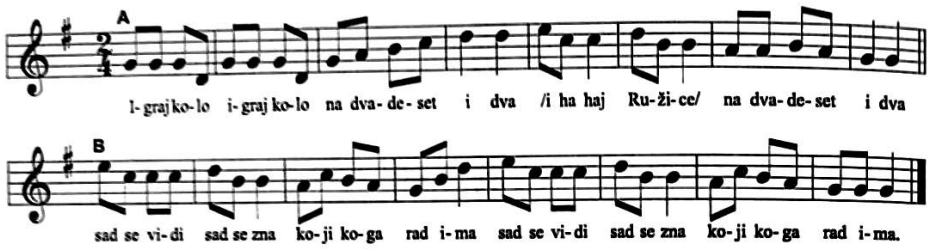

Igra kolo, igra kolo na dvadeset i dva
Iha haj, Ružice, na dvadeset i dva
U tom kolu, u tom kolu lepi Ivo pleše
Iha haj, Ružice, lepi Ivo pleše!

Al ti Ivo al ti Ivo crne joči ima,
Iha haj, Ružice, crne joči ima.
Da me hoče, da me hoče pogledati š njima,
Iha haj, Ružice, pogledati š njima!

I još Ivo, i još Ivo lepe roke ima,
Iha haj, Ružice, lepe roke ima.
Da me hoče, da me hoče zagrliti š njima,
Iha haj, Ružice, zagrliti š njima!

Al ti Ivo, al ti Ivo medna usta ima
Iha haj, Ružice, medna usta ima.
Da me oče, da me oče poljubiti šnjima,
Iha haj, Ružice, poljubiti š njima!
Ili mene, ili mene il koga do mene
Iha haj, Ružice, il koga do mene.
Ljubi, Ivo, ljubi, Ivo, koga ti je drago
Iha haj, Ružice, koga ti je drago!

Samo nemoj, samo nemoj koga nemaš rado,
Iha haj, Ružice, koga nemaš rado.
Ljubi mene, samo nemoj crnog Ciganina,
Iha haj, Ružice, crnog Ciganina.

Koji puši, koji puši lulu i duhana,
Iha haj, Ružice, lulu i duhana.

Sad se vidi, sad se zna,
koji koga rad ima.
Sad se vidi, sad se zna,
Koji koga rad ima.

54.

(Franca Ivančan 1955. Repaš)

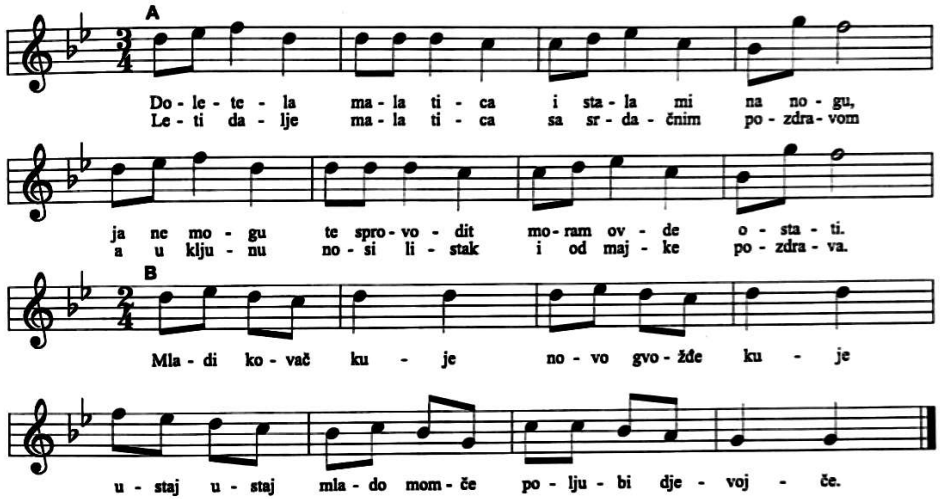

Doletela mala tica
I stala mi na nogu,
A u kljunu nosi lista
I od majke pozdrava.

Leti dalje mala tica
Sa srdačnim pozdravom
Ja ne mogu te sprovodit
Moram ovde ostati.

Mladi kovač kuje, kuje
Mlado momče postajkuje,
Mlado momče
Poljubi djevojče.

(Mladi kovač kuje
Novo gvožđe kuje,
Ustaj, mlado momče
Poljubi djevojče).

55.
(Franca Ivančan 1955. Repaš)

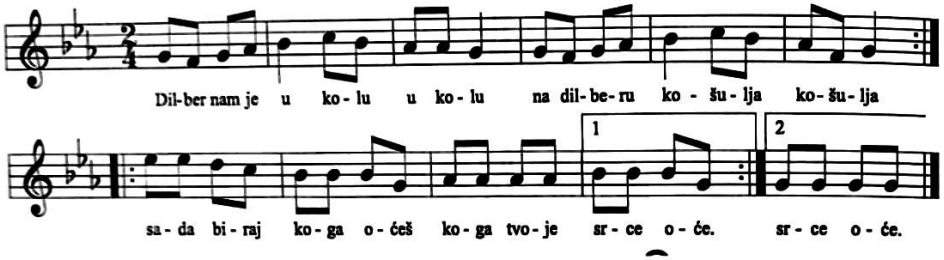

Dilber nam je u kolu, u kolu
Na dilberu košulja, košulja,
Z crnim vezom vezena, vezena
Sitnim švelom šivena, šivena.

Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče
Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče.

Nešče nam je u kolu, u kolu
Na nekomu košulja, košulja,
Crnim vezom vezena, vezena
Sitnim švelom šivena, šivena.

Hočemo li zebirati
Lepo kolo zaigrati.
Đuro (Mara) nam je u kolu, u kolu,
Na Đurini (Mareni) košulja, košulja
Z crnim vezom vezena, vezena,
Sitnim švelo, šivena, šivena.

Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče
Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče.

56.
(Franca Ivančan 1955. Repaš)

Vuzmeno kolo

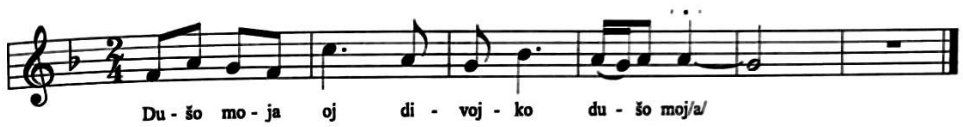

Dušo moja oj divojko
dušo moj(a)
Ne leluj se, kamen mosta
ne leluj s(e)
Dok ne prejdem preko njega
dok ne prejd(em)
Da zagrabim vedro vode
da zagrab(im)
Da napojim te junake
da napoj(im)
Koji stoje okraj kola
koji stoj(e)
Kano ovce okraj dvora
kano ovc(e)
Falila se lepa Ana
falila s(e)
Momka nema ko bi ju
prevarij(o)
Al se našel lepi Ivo
al se naš(el)
Koj je Anku prevarijo
koj je An(ku)
Dušo moja, oj divojko,
dušo moj(a)!

Falila se lepa Jana
Na ulici pred deklama
Da vrleša od junaka
Zasadila vinograda,
Vinograda zelenoga,
Da takvoga momka nema

Koj bi Janu prevarijo
Njeno lice obljubio.
To dočuje lepi Ivo
Pa on ode u dučane
Da si kupi svu opravu
Svu opravu divojačku
Pa on ode lepi Jani:
"Dobar večer, lepa Jana!"
"Bog daj, Bog daj, lepi Ivo!"
"A ja nesem lepi Ivo
Već sam tvoja sestra Jela!"
"Hodi, sestra, k nam k večeri!"
"Nije meni do večere,
Već je meni de bom spala!"
"Z menom, sestra, na postelju!"
Kad je bilo pola noči
Počne Jela šaljikati,
Progovara lepa Jana:
"Nemoj, sestra, šaljikati!"
Odgovara lepi Ivo:
"A ja nesam sestra Jela,
Već ja jesam lepi Ivo!"
Ivo Janu prevario,
Njeno lice obljubio,
Prične zora svitavati
Lepi Ivo odhađati.
Njega klela lepa Jana:
"Ne klej mene, lepa Jana,
Dok ne počnem ja i tebe.
Za nigdar se ne udala,
Ako bi se i udala,
Nigdar čeda ne imala,
Ako li ga i imala
I ono ti muško bilo,
V tabore ga pošiljala,
I nikad ti ne došao,
Tri ti rane donašao:
Prvu ranu med očima,
Drugu ranu na njedarcu,
Treču ranu na srdašcu.

O divojka duša moja
Ne uzimaj ti sestrice.
One će te prevariti
Tvoje lice obljubiti."
Falila se lepa Jana
Na ulici pred deklama
Da vrleša od junaka,
Zasadila vinograda,
Vinograda zelenoga,
kroz njeg je tanka staza,
Onud jaše star na konju
I klanja se lepi Jani:
"Pomoz Bože, lepa Jana,
Idu li ti ja pomoći,
Koju lozu zasaditi?"
Progovara lepa Jana:
"Rajši sama do pol noči
Nego s tobom do pol dana!"
Onud jaše mlad na konju
I klanja se lepi Jani:
"Pomoz Bože, lepa Jana,
Idu li ti ja pomoći,
Koju lozu zasaditi?"
Odgovara lepa Jana:
"Rajši s tobom do pol dana
Nego sama do pol noči."
Koju lozu star zasadi
Ona loza povenula
A koju je lepa Jana
Ona dala vedro vina
Koju lozu mlad zasadi
Ona dala i četiri.
Zišlo vino na prodaju
Točila ga lepa Jana
Sve kupice do kapljice.

57.

(Franca Ivančan 1955. Repaš)

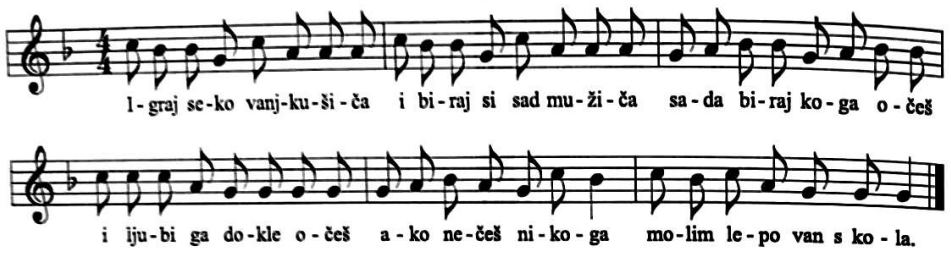

Igraj seko vankušiča
I biraj si sad mužiča.
Sada biraj koga očeš
I ljubi ga dokle očeš
Ako nečeš nikoga
Molim lepo, van s kola
Ako nečeš nikoga
Molim lepo, van s kola.
Igraj seko vankušeka
I biraj si sad mužeka!
Sada biraj koga očeš
I ljubi ga dokle očeš!
Ako nečeš nikoga
Molim lepo, van s kola,
Ako nečeš nikoga
Molim lepo, van s kola!
Igraj seko, vanjkušiča
I biraj si sad momčiča
Sada biraj koga očeš
i ljubi ga dokle očeš!
Ako nečeš nikoga
Molim lepo, van s kola,
Ako nečeš nikoga
Molim lepo, van s kola.

58.

Svirka na mrčaljku

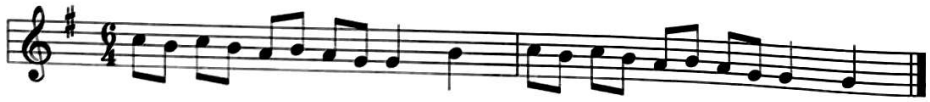

59.

Moldovan

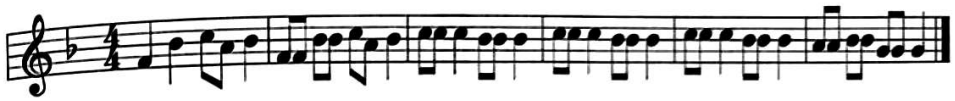

60.

Marš mladenaca

61.

Ples s ropčecom

62.

(Jakob Đuroci 1955. Novo Virje)

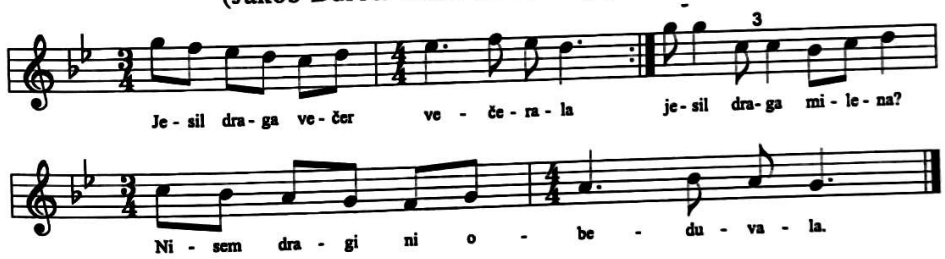

Jesi l draga večer večerala?
Nisem dragi ni obeduvala,
majka me je bila i karala
za to tvoje gusto dohađanje.
Dojdi dragi i zutra k večeru
al ne vodi konja ni sokola.
Kam bi s konjem, a kam bi sokolom?
A s konjičem vu zelenu travu
a sokolom na zelenu granu.
Dojdi dragi i zutra k večeru.

63.
(Ana Gazdek 1951. Molve, zapisao Franjo Židovec)

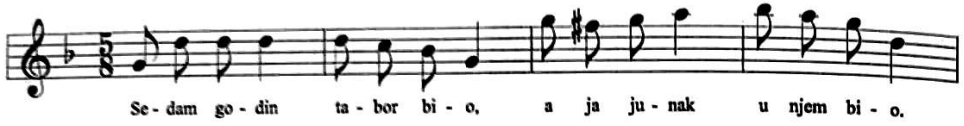

Sedam godin tabor bio
a ja junak u njem bio.
Ja sam majki lista pisal
da me nikad ne bu više.
Meni majka otpisala
da se ljuba zamož vdala.
Ja ću prosit svjetlog cara,
svjetlog cara gospodara
da me pusti na domanje
mojoj dragi na imanje.
Kad sam došo na pazare,
kupil sem si konju para,
na čem pojdem na domanje
svoje drage na imanje.
Kad sem jašil kraj pendžera,
moja draga kod večera.
Kada me je opazila
za stola je van skočila
i vrata mi otvorila.
Z levom rukom otvarala
a z desnom me dočekala.
Prime konja za vuzdico
pa ga pelja vu štalicu
prime dragog za ručicu
pa ga pelja vu hižicu.
Konju daje zob zobati
dragom daje večerati.
Konju daje detelicu
dragom daje posteljicu
i pod glavu vanjkušnicu
a na prsa cvet ružicu.

64.
(Ana Gazdek 1951. Molve, zapisao F. Židovec)

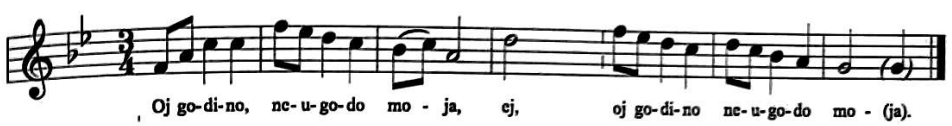

Oj godino neugodo moja
kako si mi neugodna došla
kad mi draga za drugoga pošla
za drugoga, za pajdaša moga.
Mene pajdaš zove u svatove
u svatove među djeverove.
Kako bi mu mogo djever biti
kad mu ne znam čaše nazdraviti.
A sada mu prava snaša bila,
do godine mlada udovica,
a na drugo, Bog da, moja bila!

65.
(Mato Ištanov, Molve, zapisao Zlatko Špoljar)

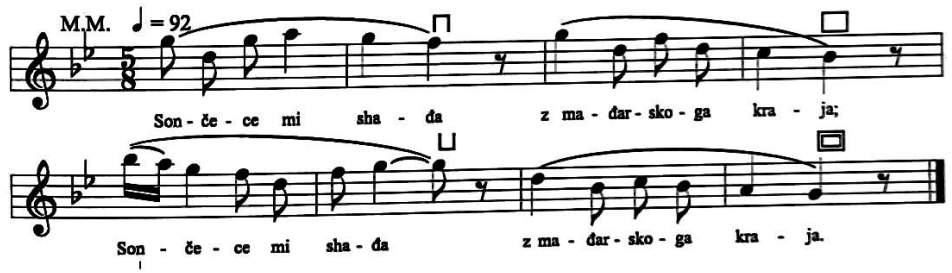

Sončece mi shađa z mađarskoga kraja
gde se mili dragi vu tabor otpravlja.
Najte me ostaviti draga brača moja,
neg me popeljajte vu polje široko,
pak me zakopajte vu jamo duboko.
Vani mi ostavte mojo desno roko,
za njo mi privežte vrana konja moga
nek me konjič javče, kad me ljuba ne če.
Ljuba bi me štela da bi za me stala
Ona bi zeznala, ipak da bi štela.

66.
(Mato Ištvanov, Molve, zapisao Zlatko Špoljar)

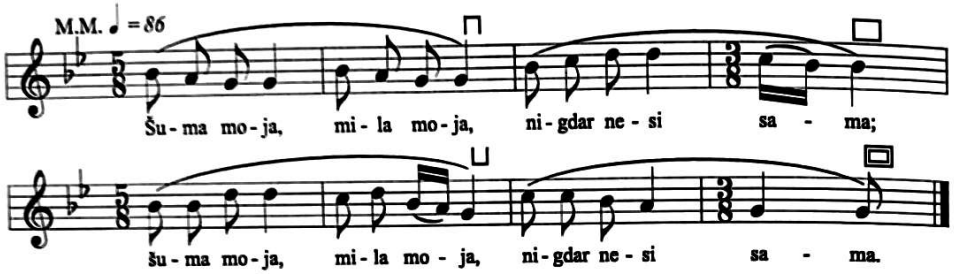

Šuma moja mila moja, nigdar nesi sama
ni brez mene, mila moja, mladoga junaka
koj sem kosil, miḷa moja, na hero škriljaka
za škriljakom, mila moja, plavoga pantljina
za pantljinom, mila moja, pero paunovo
a za perom, mila moja, zrno biserovo
a za zrnom, mila moja, srce divojačko.

67.
(Franjo Kovačić 1935. Molve, zapisao Franjo Židovec)

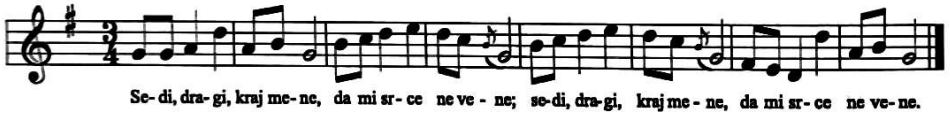

Sedi, dragi, do mene,
da mi (ti) srce ne vene!

68.
(Franjo Kovačić 1935. Zapisao Franjo Židovec)

Hvaljen budi Jezuš Kristuš
oj lepo Lado, Lado, Lado
Stante gore mlada gospa
mlada gospa i z gosponom
probudite svoje sluge
svoje sluge i sluškinje
naj pometo bele dvore
naj doneso ladne vode
naj potprežo vrane konje
pa nek ido ž njimi v polje.

F. Židovec dodaje: "Kazivač se dalje ne sjeća te nastavlja: "Ladarice. Obično po pet djevojčica je išlo od kuće do kuće. Jedna je "vodila", a ostale su pjevale, obućene u bjelinu sa vijencima na glavi.""

69.
(Franjo Kovačić, star 78 godina, Molve 1935. Zapisao Franjo Židovec)

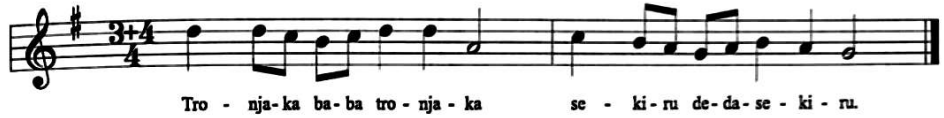

Tronjaka baba tronjaka
sekiru, deda, sekiru.

70.
(Mara Ištvan 1951. Molve, zapisao Franjo Židovec)

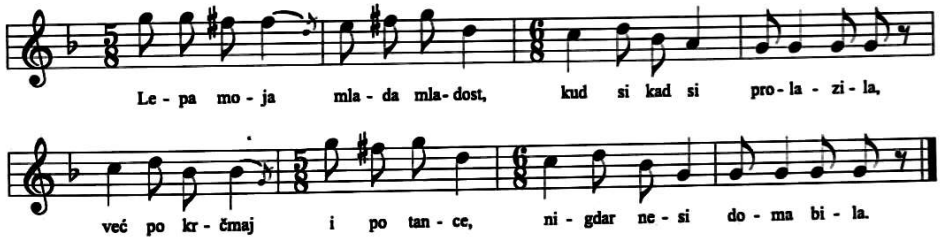

Lepa moja mlada mladost
kud si, kam si prolazila
već po krčmaj i po tance
nigdar nesi doma bila.

71.
(Eva Ivančan 1951. Zapisao Franjo Židovec)

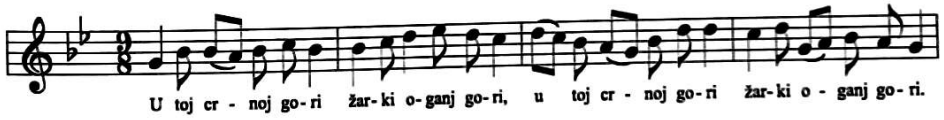

U toj crnoj gori po dva puta
žarki oganj gori
Vu ti gori ima trideset junaka
trideset junaka po izbor momaka.
Među njima jedan jako kruto ranjen:

"Ne ostav'te mene u toj crnoj gori
neg me povedite na to ravno polje.
Skopajte mi jamu pri Svetom Ivanu.
Moju desnu ruku ostavte mi vani,
u njo mi metnite kito ružmarina,
kito ružmarina, žuhkoga pelina.
Za njeg mi privežte moga vrana konja
neg me konj žaluje, kad me draga ne će.
Ona bi me štela, ali ne zna za me."

KOLA I PLESOVI

Kola i plesove već sam ranije opisao u knjigama: *Narodni plesovi Hrvatske* i *Narodni plesni običaji Podravine 1.* Evo što sam u njima objavio:

a. Imena plesova

Na plesnom repertoaru Molvaraca nalaze se slijedeći plesovi i kola:

Bog nam je stvoril zemljicu
Čardaš
Dilber nam je u kolu
Doletela mala ftica
Drmeš
Grizlica
Gusta magla ti ne padaj na me
Igraj kolo na dvadesetidva
Igraj seko vankušiča
Igrale se Marice na nebu zvezdice
Išla žena na gosti
Ja sam crni ja
Karmanjur
Ko je moje guske fkral
Lepa Ana kolo vodi
Moldovan
Most
Na kraj sela kolo igra
Oj flašice vjerna drugarice
Oj ti mladi paune
Paun pase trava raste
Ples s ropčecom
Polka
Postajale cure oko kola
Stezanca
Tri koraka sim
Tronjaka
Vuzmeno kolo
Žela sam žito i pšenicu
Žena ide na gosti.

b. Kada se pleše?

"V letu. I na Vuzem se je. I na vuzem. To se je pak komaj dočekalo. Dok je prošlo na Veliko soboto Uskrsnuče, onda je bilo drugač, nek kak je ve. Dok je bilo Uskrsnuče to se je popoldan išlo. To je bilo sve onda, gizdave so bile, svilaši, razne šamije. I to popoldan, čuješ, pred ranjenje još. To je prešencija na veliko išla. Onda se je večer komaj dočekalo. Onda so dečki popevajuči išli po vulicaj, jer v Korizmi neso popevali. Znaš, po selu, kaj bi popevali. Nego so dok je Korizma prešla. I Vuzem dok je došel. Onda su pak dečki po vulicaj bolje popevali. Onda neso zato po gostijonaj išli kak sad, nek so po vulicaj išli i popevali. Samo so se, znaš kaj, znali svađati. Z jene vulice vu drugu to je bila svađa. Koji so nadjačali koji kojega. (Za Vuzem kola?) A jesmo se igrali. Pa moja partija, mi smo se tu de ti velim, najviše. Kod nas je bilo kolegice. Bila je tvoja Janica Jakupčeva, pokonja, onda je bila Jantonova sestra, onda sem bila ja, onda je bila kuma Čuhaševa, Jela. Onda je bila Čuhaševa Kata i ta Poštinica. I nas je onda bilo tu na ropi najviše. A dok smo se pak toga *Zađnjega* igrali onda smo pak navek od Jantonovoga v Podolje sim do de ti svojega auta okrečeš. Od Jantonovoga na Podolje smo bežali. (Na Podolju, križanju nije se kolo igralo?) Je, pak smo se, Bože, igrali. (Pred crkvom?) Neje. Za mene neje, kaj ja znam. A kaj ti ja znam. (Za Veliku Mešu, na proščenju, je li se plesalo?) A pak se je plesalo, koji su išli. Samo nesu tak išle dekle na zabave i tuliko kuliko to sad ide. Ako su bile zabave, drugač ne. Tu pritom gdje je Vatrogasni dom. Onda ne bil vatrogasni dom pak je bil plac. Ne se baš tuliko plesalo. Ja ne znam. Ne znam ti to baš. Neg velim ti, mi smo nedeljom se igrale. Sako nedeljo. Onda so došli dečki k nam, onda smo i popevali i sedeli na klopljaj, popevali. I *Podevanca* igrali, znaš, razne igre, je: *Pošto kume lončić daš,* onda toga *Zađnjega,* onda još hu i ne znam još. Zabila sam. (Pod most?) A i toga je bilo. Onda.

- Pošto kume končić daš?

- Za petak, za šestak.

(A jesu li ljudi išli u gostione plesat?) Dok je bila zabava. Na fašensko nedeljo, na Fašenjek, to je bilo vekšinom. I tu pak v gostionici pri Leksiju. Dok je bilo to proščenje, onda su znali tu pri Leksiju. A vekšinom vune su plesali. Vu dvoru de je Đurica. Je on imal tam stole složene i oni koji su na proščenje dohađali, ko je išel... Na Fašenjek je bila zabava večinom? I pri Leksiju i tam pak je, bila stara Zadruga. Sim su pak vatrogasci večinom imali zabavu, na fašenjsku nedelju i na, ovo, Silvestrovo. Na Staru godinu. Onda još nesu bile domačice. One su bile kesne. Bila je vatrogasna glazba, ali su bili i mužikaši. Ti cimbulaši i koje koje."

c. Gdje se plesalo?

"Jesmo se i mi igrale. Tu pod Nakosančevem, kre Šabarićevoga. Tu je naša baza bila. I pri nam. I tu pred Kateninom. Bili so klopi znaš. (Početak ulice Ključeci o.I.I.). Onda smo se tu igrale. I tam v Dravski vulici pri ti Pejićevi Mari, majstora. I bila je Rivušina Jana isto, ta soseda njejina. Onda smo bile jednu nedelju pri jeni, drugu nedelju pri drugi, pri treći. To je išlo redom znaš. (A v Malo Selo neste išli?) Jesno. Tu velim pri Nakosančevem. Tam je bilo još najlepše. Tam kre Šabarićevoga. (A tam dalje?) A bilo je, Braunka dok je tam negda bila ta, pak malo dalje. A dalje pak, ne sečam se. A morti je i bilo samo mi nesmo išle. (A v Marijansku?) Je tam se je, dok je bila ta generacija vaša, pri Marici Bračevi. Pri Bračeve, no. Tam je išla i ta njezina kolegica, ta Mara Šabarićka. Ta bake te čera. Oni tam pak bilo je z njezine vulice. To se sečam, dok sam ja znala poprek pota pri mamici biti. Ja sam otišla na dva dana i spala sem, pa sem navek pri Bračevem, kad je to Bratec bil moj kum... Onda so tam isto išli dečki k tem deklam. Onda sam i ja kak dečurlija, dok sam bila pri stari mami, to gledela. Samo i nam je dohađal veni Francina s harmonikom. Of koj je pri Kanalu. Kak se zove, nevoljo? Vedriš. On ke je kre Bistrenjaka tam.

Pred cirkvom se nemrem setiti, ali na križanjima je bilo. Pa bilo je tam Vulički znaš, Kranjčevo itd. Kranjčev vogel. To je sadašnje Pavleka Miškine i Konačka, s Konačkom. Tam dalje od mene.

Onda Čonkaš. Bila je još i Bratec gostiona. Tu de je zadruga. Tam je bil Odobašić, Odobašićka. On je mislim bil lugar, a ona je držala gostionu. Ovo so bili gverčari, koji je Tomec bil. Ti su gverca tržili. V zadružni gostioni tu su bili dok je bilo proščenje plesovi. El neje to bil Sarajlija zakupil? To je Gregurićka, njegova punica. I ta je bila iz Miholjanec rodom. Navek so bile zabave pri gostijonaj. Aaa, dekle nesu išle. Samo oženjeni. (A za Veliku Mešu?) Je, sečam se. Pod štandom i došel je, možda to bil Krsto Hegedušić. Blok je imal i te kartl. I kak smo mi gledeli za čas nas je skiciral i napravil je. I videl sem posle v Đurđevcu. Pisalo je gore Svatovi u Molvama. Proštenje u Molvama. Je se plesalo. Bili su nekakovi mužikaši, da se bolje gverc pil. Nekoga je nabavil tak kej se pilo, kej je išel posel.Baš jeli so, em jeso i plesali."

d. Tko pleše?

"U Medvedički tam su i dekle navek išle na zabavu. Tu ne na Molvaj tak. (U kolo?) Jee, to su išle dekle više. (A mlade snehe?) I to. Ja sem se igrala toga *Zađnjega* več dok sam v zamuž otišla. Je. Dok sam mogla bežati. Tu smo se onda pred našem igrali. Je, još je bila i ova Jeva Popčeva. I ne znam več koje so bile te. I valjda još moja nevesta Krznarićeva."

e. Zabrane i smetnje

"(Da li je netko zabranjivao ples ili kolo?) Neje. A dok je zvonelo to pozdravljenje, joj jakoti smo v stran doma došli. Kaj rečo doma, kaj smo se do pozdravljenja zamudili samo. I gotovo je više. Ni govora dekle. Dečki so hodili po vunaj ali dekle ne. Ni govora više. Ja sem se staroga najbolje bojala, mojega dede. Pak, Bože, neso mi tak nikaj rekli kad nesem bedastoče delala. To ne bilo tak tuliko ni v mode onda. (Do pozdrabljenja doma?) To sam znala i sama da se mora, jer smo išli Boga moliti. Si, na glas. Je kagda. A velim ti, nek smo se tak malo dože zamudili, joj ako je zazvonelo, tak smo se razbežali i strahoma došli doma.

- Kaj stari rečo?

(Strani plesači na svatovima?) A dečki so išli obavezno. I na zadnje batina. (Kakva batina?) Dok so se posvadili, ulica jedna, druga, treča, razmeš, onda ne bila družba kak treba biti, pa jedan drugoga isteraju van."

f. Detaljnije o plesnim zabavama

"V nedeljo smo znale dojti od večernice, jer to je bilo obavezno. Ne bila meša popoldan kak je sad. Rekli so stari ljudi:

- Nede se popoldan k meši!

A ve je i popoldan meša. Nego k večernici. Okre dve vure i tak. Onda, dekle, znaš komaj dočekali smo kej je večernica prešla. Onda smo se raspravile, ne kak bi to bilo gizdavo kak je ve i hodalo, i stareše i onda smo tak išle kaj smo sedele pred hižom, popevale. Igrali se i tak. Plesali. Te *polka, čardaša* i *valcera.* Pa to kak se i ve pleše. (Tri koraka sim?) I to. Još so ti dečki bili, pokonji Boltek Jakovićev, onda Martinec, toga majstora Matanovoga stric. Onda ko je bil još? Đurkov, koj je vmrl, z Medvrtov. E, već sem i zabila te dečke koji so se (sve o I.I.) bili. Onda naš dedina bil (Pero Jaković orguljaš o.I.I.) onda više te kaj su dohađali tu. Je, onda smo plesali, kagda. Na mogude su igrali, nekoj koj je na mogude igral. (Je li bilo mnogo takvih u selu?) Pa kaj velja na brzino plešo. Ne znam. (Most?) A je. To je znalo biti. To ne na daleko bilo. A to je pak dok smo *zađnjega* igrali. Onda su tak dva i dva bili skupa. Jeden je vikal, onda onaj koji je bil na strani je vikal:

- Zađni!

Sad su te dva zađni bežali. Kaj so se skupa nazaj vlovili ili pak ako nisu se dospeli, te koji je vikal, ako je te kojega prvi zgrabil onda on koji je ostal bez para, onda te je moral vikati pak

- Zađni!

(A stezanec?) Bez pesme. Kaj smo bežali. Čuj jeden drugomu je dal roku. Onda prvi koji je bil zađnji, znaš dok je ove dokapčil, moral je opasti. Pak smo se držali jeden drugomu za roku i bežali. Onda na zađnje:

- Stez

Zafrknoli. Ko je bil zađnji, te je malo koj da bi opal. Znaš kak se to vleklo na dogačko. I evo ti. To je bil ti *stezanec.* Neje kolo bilo nek samo se ovak držali jeden za drugoga. Držali i bežali. Onda najempot of koji je prvi zafrkljuknul, a onda zađnji je znaš kak bežal već na zađnje, kej se je i popiknol. Više put i opal. Jeden drugoga za roke. Pak sam se igrala. Pak na potu smo se igrali. Pak tu smo znali i pod Jakovićevem se igrati tu. Jantonovem kad je Janica, njegova sestra, isto moja kolegica, vršnjakinja. I tu na bregu de je mlekara. I dok smo v školu išli. Ja sam bila tu onda z deklami. Pri školi, dok sam v školi bila. I dečki so se igrali. (Đuro?) A ja ti kažem ovako. To je bilo gore na crkvenom bregu. To je bilo pet, deset, dvadeset. I onda su se prijeli ovak jeden drugoga za ruku. I onda koji su bili najjači, prvi, kak je rekla, onaj zadnji je moral opasti. Znaš, dok je zaokrenul levo-desno. Išlo je na krug. Onaj prvi koji je krenul, onaj zadnji moral je bežati. Prvi, drugi, treči ili dvadeseti. Ako si bil, dvadeseti je moral bežati dvajst metri. (Iz Virovske ulice su se igrali na crkvenom bregu?) To je bilo tak. A ovi su bili tu dole de je sad, de je Krznarić taj. Bilo je to na više mesta, kuliko se ja sečam. Nedeljo. Borme na delaten den nesmo imali čas. V nedeljo i *kolo* i *lončičov.* Isto tak vune. Pak tu, velim ti, tu smo se najviše pred Krznarićevem gde je mlekara i tu pred Janice Jantuna Jakovičevoga. I to smo znali *zađnjega* pak se igrati, znaš. (A dekle iz drugih ulica?) One so se valjda pri sebi. Negda smo znale dojti jedna k drugoj iz druge vulice. Koje smo skupa v školu išle, kej smo bile kolegice. Oto Poštinica, ona kaj je primalja bila. Ona je bila naša isto kolegica. Ona ne drugu imala tam v Dravski, nego je tak nama dohađala. Znale smo zato negde ipak popevati tu pak isto na bregu gde je ta Karanova. Tu na tom. Tu smo znali više pot ke smo sedeli i popevali (na početku Dravske o.I.I.).

(Što ste radili u kolu?) Pak smo ovak popevali, išli jeni za drugem. Pak te pesme kaj se f koli popevaju. *Igraj kolo,* onda pak ono *Ja sam crni ja,* i to. I onda smo se *lončičov* pak znali f kolu igrati. I ono pak, kaj na svate popevale. Nek je ova Krivakova, kej je za Nacinom Petijevem, te dok so bile njezina generacija, dvajstdrugo godište, te so se pri cirkvi, kaj su one popevale, kej so premetale, znaš. Fort jena za drugom (*Savila se bela loza vinova* o.I.I.) ke so išle. Baš pred cirkvom gore. Na crkvenom bregu. E,e. No kaj su onda jedna druga, znaš. Preplitale so se. To se sečam.

(Kad je bila najveća zabava? Kad vas se najviše skupilo?) Je pak nesmo se nikaj nego nedeljom. Vu letu. (A nije li na Vuzem bilo više ljudi v kolu?) Pak neje. Te koje so stareše te so sedele pak so nas gledele, na klopi. (A na Matkano nedeljo?) A to smo se matkali. Pisanice smo imali i onda smo se matkali. Jen drugom kej smo menjali te. Aa, ja ne znam to nikej kej bi pripovedali. Nego je znalo na jajcetu pisati:

Evo tebi pisanica
Moga srca polovica

ili

Ovo jaje
za ljubav se daje.

Jeso rekli znaš:

- Idem se matkat.

Je to samo. I onda se veli:

- Očeš se ti z menom?
- Očeš se ti z menom?

I to je bilo. E, al sam zabila."

g. Ples kod nekih običaja

O svatovskom običaju pa i svatovskom plesu smo dosta već pisali. Pleše se i kod nekih drugih običaja. Prije pola stoljeća nestao je u Molvama običaj ladarica od kuće do kuće. "Ladarice so imale vence od poljske ruže, više vrsti. Vekše ruže v sredini. Med sebom so nosile korpo. Đurđevečice so išle k nam, a naše pak v druga sela. V korpo su jajca i drugo pobirale." Moj otac, Andrija Ivančan, je još prije Drugoga svjetskoga rata zapisao drugačiju varijantu ladarske pjesme od one što smo je objavili. Neki su se njeni stihovi zaboravili. Evo cijele:

Dober dane gospodare
Oj lepo Lado, Lado, Lado
Što vam nosi rani obed?
(pripjev ide iza svakog stiha)
Mlada sneha Katarina
Žnjač do žnjača
Snop do snopa
Križ do križa
Voz do voza
To so žnjaci nažnjali
A mlaci so namlatili
Pune škrinje i ambare
Sjetite se gospodar
I za nas pjevačice male

Pa i nama od tog dara dali
Bog pomagaj tomu stanju
Tomu stanjku, gospodaru,
Ponajbolje gazdarici
koja nas je nadeljila.

Magija za bolji urod i u ovom se kraju očitovala u pjesmi i plesu. Plešu na Fašenjak da bi bolje rodili lan, repa i zelje. Pri tome se izvikuju stihovi:

Huri, huri, huri
Starec babu gulji
Fašenjak se oženji
Starec babu zaruči
Klen, klen, klen
Velik vam je len
Još je vekši nek smo mi
Al je lepši nek ste vi
I za repo i za zelje
I za masne žgance.

Pri posljednjim se riječima malo zapjeva i poskoči te opet ponovi zadnji stih pjevajući:

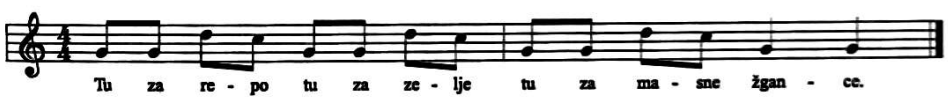

Tu za repu, tu za zelje
Tu za masne žgance.

"Sad večinom ta dečurlija mala veli:
- Klin, klin.

Deca popevajo i kaj ja znam kaj to pripada. Ali dok so išli veliki dok *ido po fašenke.* A dok so bili predi, ja znam, onda so išli veliki. I dečki i žene. Kaj so onda v red išli, igrali moguda (usnu harmoniku o.I.I.) po selu i kam so šteli tam so se zavrnoli. K hiži koji so šteli. Plesali so i piti dobili (Nisu im govorili neka skaču da bude veći lan?) Nesu. Te veliki nesu tak nego ta dečurlija dok ide tak mala. Ona je sad to pripovedala, na fašenke vulične pak prešla. (A za lan?) A to ido dečurlija, al ve to več ne. (Je si li ti išla?) Samo jempot. Dali so nam napiti se. I fanki so bili. A to se išlo tak obično dok so išle dekle i dečki ako so se složili, onda je to išel kam je koj imal interesa. Grupa koj je koga gledel. Jempot. I to sam skoro batine dobila. (A ti strina?) Ja sam išla jempot

svojom nevestom Krznarićevom pokonjom. Več ne dok sam bila dekla nego dok sem bila vdata. Onda smo se kaj je ona bila Cigan a ja Ciganica. Znaš, ja sem znala točno imitirati. Kak Ciganica i govoriti. Onda sam imala i korito, pa smo išle k Leksijevem, Wizburgerovem i Pekovem tem nekojem. Kej so:

- Borme ovo je prava Ciganica.

Znam Wirzburgerina nam je bila čokoladu dala celu, dok smo išle k nje."

Božić. U Molvama nije zabilježeno božićno kolo, ali u nekim susjednim selima jest. Ipak ne će škoditi da se na ovom mjestu podsjetimo običaja oko Božića: "Na božično navečerje, kak slama dojde, molji se anđelsko pozdravljenje i doda Očenaš. Zdravo Marija novorođenom Kralju, da bi se nastanil vu ovo kučo i blagoslovil celo društvo, koje vu nji obitava i celo gospodarstvo, koje se drži ove hiže. Potom se stol slaže ovem redom: v križ se slama dene, onda se žita napoprek posiplje na stol, onda na to dve vreče vu križ, onda malo sena. Na to dojde stolnjak. Na stolnjak na vogel malo lena i nekaj od penez, mali lebič kruha (božićni kruh o.A.I.) onda dojde drugi stolnjak gore. Na te seme v lončičku i sveča vnoter. Sveča mora biti lojena. Pri ti sveči se Bog zmolji na stoječ. Ako ide vun na vrata, onda nešče pri ti hiži vmerje, ako ide ravno gore (dim o.I.I.) onda ne vmerje. Dok stola slože onda prime ve roke gra i hiče ga gazdarica po slami i viče: - Čuko belo, čuko šareno, čuko sakojačko. To se zato dela da se kokoši bolje kote. Gazda pak pod stol donese jarma, da bo blago zdraveše. Dok Božič prede mažo ga lojenom svečom, sekiro da ono leto ne pukne, jarma da marvi šija ne puca, motilnico, moždara, biča da je marva metelneša, vože vu čem slama doje. Onda z voža na Božič i Mlado leto kokoši rane da bodo ovo leto bolje skupa, da nedo širom. Za večerjom, predi nek počne, seno se puče, da tak bo veliki len. Mrvinje se hiče na vrčak, to je bože droptinjiče i ž njega bo biljka bože droptinjiče narasla. Na stol se nesmedo lakti deti, jer bi mogel dobiti mrzole. Kosti se v jogenj hičo.

Pod stol se denu tri repe. Te se repe čuvaju do Fašenka. One se na Fašenjek kuhajo i od te juhe da se blagu i ljudem koji so pri hiži. I koj je govori: - Bež kuča gluva, ovo je Fašenkova juva! To zato da ono leto ni čoveka ni marše kača ne vje. Na slami se leži da se dugo žive i da čovek ne bo ono leto betežen. On koj pod stolom spi, najde ono leto nože. To najreši delajo pastiri, koji nože gube. Na Božič i na Novo leto daruje se voda bilo z orejom ili z jabokom i veli se: - Ja tebe darujem z ovem malem darom, a ti mene i mojo družino zdravljem i veseljem! Jogenj celu noč i celi den gori, jer se nikej v selo posođivat nede. Nede se ni bertijo, ni nikam, samo v cirkvo. Da se deca zastraše, plaše je, da ji bodo lasi smodili, a ženske pak ne smo v selo ni na Štefanje, da bi se pri ti hiži ono leto sekire trle. Nekoji zbude blago, ako spi, dok dojdu s polnočke da jim je blago ono leto vrleše. Poležaj mora mirno sedeti, kej kokoši mirno sede, dok piščence ležo. Poležaju se da rakija, ladletina, pečeno meso, kobasica i friško meso s paca i kolači. Poležaj dok doje veli: "Faljen Isus i Marija, na tom

Mladom letu zdravi i veseli, čestiti i bogati, dej vam Bog telič, prasič, žerebič, janjič i pilič i kej si godi od Boga želite, dušnoga zveličenja najviše. Odgovor: - Amen Bog dej!

Na Božič na večer napija se našem vilam ovak:

- Zdravo ostale naše vile da bi nadjačale druge vile i naše polje i gore obranile.

To pri večerji gazda napija, a društvo mu vu to ime odgovarja:

- Tak napito, tak bilo!

Na Jandraševo, treči den, se slama pobira i sadje veže, da bolje rodi ono leto. To je njegov božični dar.

h. Svirka uz ples

"Meni je Radelić igral. Koji so bili preštimani onda. Od onod z Pitomače. I meni i mojemu bratu dok se je ženil. A tu su pak bili te naši koji so bili: Markina Cigan, velim ti, stari Kovačić, onda Mtičec stari z Konakov, Čutuka tast. Onda ko je bil još? Onda Fosić. On je bil bajzaš. Kak je on dok so peljali mlado, je li, to je posle polnoči več? Njega je bilo čuti več kak dale ko so otišli več. (I ja sam ga čuo o.I.I.)

- Hm, hm, hm, hm, hm.

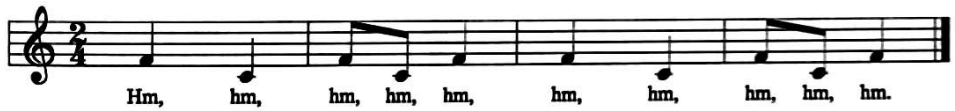

Bome nek kak sad. Sad nekej brundaju. I Vendelina. (Da li je on bio u istom sastavu s Markinom?) A imel je i svoj. Markina je bil jeden vođa, a Vendelin je bil pri drugom. Samo sad sem zabila s kem so igrali."

"Prvo je bil tamburaški orkestar. To kad sam ja bil star osamnajst let. No negda dok sam ja bil, Cigani so bili vođe orkestra (mužikaši o.I.I.). To je bil Marko, Vendel, onda su tu bili naši Repaščani i Molvarci. Bil je Jaković Đuro, pa bil je Mramor Stjepan. Te je bil iz Repaša. Pa onda je bil Kozolić Mato. Bil je bas. Repaš. (Molvarci?) To je bil tamburaški orkestar. Kranjec, pa Karetuš te Luka, Franjo i nekakov Levak. Te je otišel. (Vendel, Marko?) Marko je brat. To su bila braća. (U jednom orkestru?) Jesu jedno određeno vreme. A Cigani neso šteli zajedno biti v grupi. Ako nije bil vođa, *prvak* so rekli negda, on nije štel drugu. Onda dok se je Vendel uhodal onda je on vodil jednoga sastava, Marko drugoga. Mogel bi ispričati, to mi je Gregurić Ivo sim na voglu Konačke, Pavleka Miškine, on je bil pismonoša i on im je nosil obavjest za vreme endeha da spakirajo, dok so je otpelali v Jasenovec. E, a oni so bili pod Gornjom Šumom, od Šanjića, Vujkovića malo dalje. I veli on dok im je, oni nisu znali

čitati, dok im je pročital on toga befela, onda su zišli z violinama z kolibe, to je bila zemljom koliba oblečena. Onda veli:

- Ja nesem vojnički nadarjen.

Ali so zasvirali i Vendel je bil pjevač, veli:

Pa zar je morala doć
Ta nesretna noć.

Oni su rođeni pod Gornjom Šumom. To su bili Cigani koritari. Oni su onda četrdesetprve, četrdesetprve so je.

(Vatrogasna glazba?) Oni su svirali na zabavama i znali su svirati te stare komade. Da. Da. Bil je tu nekakov Prohaska koji je nje podučaval. Ivančan Mato sve bi vam mogel reči, z Marijanske 143 o tome. O ti glazbi. (Je si li čuo za dudaša?)

Jesem. To je bil Filipović. Molve Grede. To je one Marice Belovarčeve bil nekakov rođak. On je pratil na venčanje te naše stare mlade. Onda mi je tam sosed Bartovčak pripovedal. Bartovčak veli:

- Meni je Filipović igral na venčanje.

A stara njegova veli:

- Ee, dok smo došli z venčanja ja nesem znala plesati. A moj je par znal plesati. Onda je večerja prešla, svet je - veli - bil pod oblokom. Filipović je vu tu mrčaljku zaigral a moj je par bome rekel:

- Idemo plesat!

On je mene nosil ko ptico okolo hiže.

Prvi pot sem bil na svate v Repašu (svirao o.I.I.). Holiček se je ženil. To je bilo tam četrdesetdeveta godina (Govori Mijo Jaković). A drugi svatovi, ke se tiče venčanja, *tamburaški orkester.* To je bil Štef Đurić, Molve Grede. To je isto bilo četrdesetdevete godine. (S kim je sviral Fosić?) Isto s Cigani, jer se to menjalo. (Cigan je bil prva violina a svi drugi bili su domači, je li?) Je. Je. On je tak znal toga svojega bajza složiti, otprti vnotre, dok je povlekel da je lampa vgašuvala. Je. To je istinito. Dober je bil još jeden Cigan, Štefina. To je naš poznati Cigan. On je s Trnika došel. S Trnika je on došel dok je isto je bil oteran v Jasenovec. I on je uspel pobeći. On je uspel pobeći i sečam se, ha to je bilo negdi možda četrdesettreča, onda je sviral Bezjakov Miško. Nesem siguren za godinu u svatovima. Onda je pričal kakve je muke pretrpel v Jasenovcu. Nagledel se toga užasa. To je bila tišina dok se je on stal. Nije se više plesalo. Mam so ga tam ljudi, žene:

- Daj Štef pričaj.

I to. Onda su ga išle žene košuvat. Od milja nekakvoga. Nije bil stručnjak kak je Marko i Vendel, al samo on ponos i violina. Pa on je vmrl, nema pet, šest let. (Od Janice, moje susjede, otac, kaj je on sviral?) Baš je danes dve lete kak je sprovod bil. (Martin Dolenec?) On je isto imal sastav. Z Novoga Virja tu je bil Smesnik. E ondar je bil još jeden muzički sastav vu Novom Virju. Jer

bo muzički su se sastavi prvom, po vođi zvali. Još su bili Tomci. Isto z Novog Virja. Tomec je rođak molvarski. Jakovićev. S Preradovićeve. To so bili isto sastav z Medvedičke. Janičin tata je z Smesnikom. On je bil druga violina. (A u kojem je orkestru svirao Stankir?) A Stankir, to se ne sečam. Aaa, s tem Krasicom. Da to bi on mogel više reči o tom."

A sada o tvojim orkestrima - pitam Miju Jakovića. "Četrdesetdevete to je bil tamburaški orkestar. Sastav: Kranjec Ivan od toga Ante Kranca sin, pa Kolar Ivan, sad je v Njemačkoj, Pavleta Ivan i Šandek Pero. Taj je vmrl. To je bil moj prvi sastav, do vojske, pedesetprve. Kad sam došel iz vojske došli su tu jeni iz Repaša, mene zvati u violinski sastav, Špoljarić. Mi smo zvali Hosta. Pa je onda bil Ištvan i bil je z Medvedičke Ormanec. I Pintarić. Ja sam sviral onda pratnju, kontra, violina. (A u prvom orkestru?) Bugariju. Ono je bil tamburaški, a ovo su sada *mužikaši.* Je. To su bili violinski sastav. Tri godine s temi dečke. Onda sam ih napustil. Onda su pak došli po mene Repašćani. Marić je to sastav bil, pa Lambert to je bil sastav od tog Cigana Štefine, pa sam z njemi tak jeno dve lete i posle toga sem bil napustil te muzičke sastave i tu se spakuvala pleh glazba. Negdi oko šezdesettreče, bili pod ugovorom pet godina. Mato Ivančan on je vodil. Bilo nas je osam. De-Ve-De ugovor imali. Ha, dok je ugovor zišel onda smo mi pod tim pleh sastavom mogli i u svatove iti. Tu je bil Popec mali, pjevač. Fini pjevač al je nestal. Pa tu smo jeno pet let. Primer: ja sem bil glazbenik Kolariću tu kaj je bil kod Valenta Hudeka, za venčanje i na sprovodu. Se je ubil s traktora. Jest. Isto pratnja i na sprovodu. Primer kod Ivančana klesara. Njemu sam bil glazbenik na venčanju. a njegovi sestri koja je u Zagrebu, i ocu, na sprevodu. Tak se to redalo. (I do kad si sviral?) Sve do sedamdesetpete. Zadnji sastav je bil: ja bugarija, pa bil je bas, harmonika. Bil je Martinčević, Kopričanec klarinet, Pankarić iz Virja truba. Petorica. (Zadnji sastav za folklor je bio odličan. Koji su to bili?) Fosić, onda je bil Plender, pa to je bil taj Kopričanec Stjepan, Krivačec zvani, violina. Ooo, pa ja sem išel godine s folklorom. Ja, Stankir, Mario Hodič, pa te Žufika Josip. V Garešnici sem bil i v Belovaru. (Sadašnji sastav?) Žufika Josip, pa je bil taj Kopričanec Stjepan, pa Fosić Stjepan, Hodić Mario, Plander i Paša Vlado. On je bugariju. (Ja sam snimal neke. Iz raznih mjesta su bili. Zašto?) Znate kej. Nije partija, bar smo mi tak zaključili, u redu, ako je to iz jednog mjesta. Da. Na primjer, dok sam ja počel taj violinski sastav, ja sem bil Molvarec, dva su bili iz Repaša, dva su bili iz Novoga Virja. Zato! Ja sem tu gravitiral mojem Molvarcem, oni v Repašu, a oni na Novom Virju. Na primer, Novo Virje nema svatove u jesen. Oni nazivaju to mali sečenj, jesen, a sečenj zovo veliki sečenj. Oni se ne žene. Oni se pretežno žene veliki sečenj. To od sečnja do Fašenka. E mi smo većinom svirali Molve, Repaš, a veliki sečenj Novo Virje pa tam do Ferdinanta." (nastavlja Stankir). "U četvrtoj godini ja sam prosvirao. (A u svatovima?) To je bilo tu u Molvama, bil e,bil e, znate ko? Taj Ivančan koj je bil do mene. Onda je bil Jurina Krivakov. On je bil bajsar. Ja bisernicu. To je bil tamburaški

Farkaš sistem. Pet: brač, bisernica, prva bugarija, druga i berde. Jedamput sam sviral Balogovićki, ovi tu Katici, koja je u Zagreb išla uvjek na trgovinu. To je iz Marijanske vulice. Da, ja i jedan vučitelj je bil. Požežanec se zval. Moji su bili učitelj. Ja sam išel v treči razred školu. A bil je orkestar ovaj. Limena je glazba bila, ali su ljudi rajše plesali na tamburicu. I s tamburašima. A mi smo bili samo dva-tri. Ali publiku je bolje zadovoljavala, bila zadovoljna s tamburašima nego sa limenom glazbom. Dok se Balogović ženil, onda je to bilo. (Prije rata?) O, pa da. To je davno bilo. Oko 1923. godine. (A poslije?) Pa taj je bil Čičin, onda je bil Kopričanec Đuro. To je bil početak. I tak Ivančan Stjepan i Žufika Stjepan i Čičin Mato. To su bili Molvarci. Oni su bili Pavleka Miškine sadašnje."

(Opet nastavlja Mijo) "A dok smo mi v tamburice, evo Stankir, je te koji nas je vežbal. Mogel bi ispričati jer on je bil trgovec v Đurđevcu. I samo smo se dogovorili, a celo zimo, svaki večer, smo vežbali. Stari Ante Kranjec. E, bili smo večeras, veli Stankir.

- Sutra opet da ste mi tu. U šest.

To je bilo naređenje. To je bila volja.

- Volja da. (Dodaje Stankir)

Je, al je sneg. Vije sever. Mi smo se skupili k Stankiru. Nema Stankera. Ne jeden pot, jedanajst vur. Stanker se javi na vrata, se v snegu. I to se je zamrzlo na njem. Kaj mislite, onem kanalom Čivičevcom išel je saki den na posel. Ili čez Virje, ako je bilo prohodno.

- Ništa, ništa.

Dok je to on sebe strgal, to zamrznoto, malo se je najel i samo smo počeli. Pol noči, jedna, dve, tri, pet. Nigdar dosta.

- Nesem ni spal (veli Stankir).

- Bogamu sad nedem dok četiri ne prejde, kaj idem nazaj na posel v Đurđevec. (Poprijeko je to preko 10 kilometara o.I.I.). To je bila volja. Pa kaj mislite ja sem zarađival nofce i nofce s tem sastavom. Prvoga kojega sem imal, violinskoga. I taj mene Ivančan Mato, koj je negde v glazbi, kojega je negda još Prohaska uvežbal, je i taj Mato Ivančan zna pisati note se. Sigečeca. I on veli:

- Miška, jel vi ne bi nekej selu napravili da imamo. Tu su instrumenti. Jer klarineti neso bili. I otkupili smo te dva klarineta. Ja sem ostavil jednostavno toga muzičkoga sastava i nofce, potpisal. Ugovora na pet let. Zabave bez ikakve naknade. To je bilo imati volju. I onda ke smo bili celo zimo dežurni. Saki večer drugi, naložiti! Očistiti prostorije!

(Prijeratni svirači?) Sečam se Marka. On je sviral na *mrčaljku* (dude o.I.I.) i bil sem na tim svatima. Pa plesali su oni po tom. On uvek sviral ali skoro ta jedna melodija, skoro uvek bila ista. Ja bi jo mogel skoro i otfučkati (fučka o.I.I.).

Sad možda je bila još koja, ali ta je bila sigurno. (Da li je pratio svate na venčanje?) Ja pratit ga nisam videl, ali f iži sam ga videl. Je. I na venčanje je pratil (dodaje Mijo). To se ne bi mogel setiti ali da je bil u kući di sam ja bil na svati... Baš je sviral pri Pavletini. Ja ne znam, a i ja sem onda sviral isto. Onda na tamburicu šteli su mene isto. Sam. I Filipović. I on je bil sam isto. Onda na *tamburicu* su šteli mene isto. I tako naizmence. To je moglo biti dvajstdruge, dvajsttreče. Dvajstprve. To je moglo biti i prije škole. To je tam nekak bilo dvadesete. Ne bil sem četiri.... Dvajsprva, dvajsdruga, tak. Onda sem već mogel svirati, tak. (A gde su te dude nestale?) To vam ne znam, ko je bil naslednik. Ja mislim ovaj Cvetković, da je Cvetkovićka dobila to. Filipovićeva. To je bilo na Gredama. To je tam de je Marica Belovarčeva bila. Je, ke je hodala. Ona je završila v Šemovce. Tam je umrla. Zajedno su bili f iži. On je bil odonud ali za njo ja ne znam.

Marica Belovarčeva je išla. Mi smo bili na paši. Onda smo joj zdevali:

- Marica nemaš popka! Marica nemaš popka!

I onda je brže digla se i to je sakomu pokazala.

(O Marici Belovarčevoj vidi više u odeljku o anegdotama o.I.I.).

(Slažo se kak dude i egede, kak mrčaljka i egede! Jeste li čuli za to?) Nisem. Ne. Samo ja sem je, ovaj sviral (egede, tj. violinu o.I.I.). A po mene su tak došli dok su šteli tak tambure. Nisam ja bil pogođen za to. Došli so k meni pak sem sviral. I tako. (I violinu?) Pa nešto, tak, jesam. Imal je on dobru violinu (dodaje Mijo misleći na Stankira). Pa odnesli su mi je za vreme rata. To je bila, čujte to je bila! Ja nisam nekakav specijalist ali ipak dosta morem neke stvari izvesti. A to je bilo čisto fino... (Dodaje Mijo). Ali u taj stari instrument (potresno govori Stankir o.I.I.) to je bil tak izrađen da je meni bilo na njem lagano svirati tak. Imel sam ja i drugo ali to su mi odnesli za vreme rata. To je vredilo velike novce. I nikad to, nisu došli do nje. Osetljivo. To je nešto kao Stradivari.... Miško zna. Mi smo svirali kod Krznarićevi, svatove tome inženeru. I ja sam mogel tu izvađati, na jedan laki način sve. Ne znam kak bi vam rastumačil. To je instrument bil jako fin . (Nije valjda Stradivari, o.I.I.). Osetljiv i glasan i ne znam, ne mogu vam reči, opisati, kak je to fina stvar. Tako isto tambure koje so imali. Imal je tvoj stric i taj Kranjec i tako. To je delal Makso Gilg, Sisak. Makso Gilg se je zvala firma. A posle ga je Stjepušin nasljedil. Je ali Gilg je imal, to je bila biserna vrst. To je bila tak fina stvar, kad je muha drmnola u tu žicu, znate, to je zvučalo. Pol vure se je čulo to. Taj glas. Ne pol vure, ali par minuta. To je strašno bilo fino. To je bila biserna vrst, tak se je zvala. Imala je ruže napred vako! Od sedefa valda. I berde. To je bila biserna vrst, Farkašev sistem. A onda su ovi kupili drugu vrstu al im ne bilo ni sluga. To je Karalija sviral, Peić, Peršek ovi Joško, pokojni od ove Jagene i tak dalje. Jagar i ovaj Sklet. To je ovaj.... on je izrađival tambure. (A Kos?) Toga nije onda bilo. Radil je v Đurđevcu dvadesetosme. On je bil početni majstor. Ja sem sviral gitaru, jedan je moj kolega kupil. Al je bila jako primitivna. Tak teška.

Nije bila savršena. Dok sad sam ja njemu jenu dal, imam ja tamburu doma, koju je meni radil. To je jedan fini instrument, sad. Je, oni su se jako usavršili i daleko so na otskočnoj daski.

Ja mislim da *tamburaši* su bili prije. Je po mojem je tako. (Najstariji?) Je, taj Kranjec. Toga se ja sečam. Primaš. Samo je sviral z pajtak, na levo. Obratno je sviral. I onda tu je bila gostiona, taj Čonkaš. Kad je trebalo samo so Čonkaš po njih poslali. Išli su koračnicom od kuče. To je bila lepa glazba. Znate, tak da je saki moral stati i slušati. Ovak čisto. Čisto i fino su svirali. Instrumenti i bili su dobro uvežbani. A nji je uvežbaval neki prometnik u Virju je bil. Tam je bila nekakva gostiona Malča, nekada. Malča se je zvala. V Gornji Šumi se je seklo drvo. Znate ovo debelo. Hrastova šuma. I bila je tu glajs kak je ovaj kanal tu kod Gornje Šume. Tu je išla ta. Tračnice su išle ta. Tračnice su išle, štreka je išla i doma su vozili to drvo iz Gornje Šume u Virje na stanicu. Ja sem čul od staroga Kranjca. Oni su celu zimu tam bili. Na danu su tovarili, u Virju, radnici su bili. Onda stari Kranjec je popričaval:

- Na danu smo tovarili klade. Sneg je bil. A na večer nas je taj vučil, taj prometnik. Mi smo ga zvali vučitel kad nas je vučil. Svaki večer smo kod te Malče svirali. Bez ikakve naknade nas je ta čovek vučil.

I to još samo:

- De ste spali?

Ja velim starom Kranjcu:

- Tam!

A sneg je bil:

- Kad su konji dopelali štrekom rasta z Gornje Šume, tu smo jednoga deli, klado, jednu tu, a jednu gore, na te dve. I mi smo slobodno ispod toga hodili kako je to bilo debelo drevo.

Na vagon so po kladu narivavali v Gornji Šumi, a kočijaš je taj koj je konja teral, on se neje videl da je kak velik, kako je klada bila velika. To je volja bila. Strašna volja. I to so bili bistri dečki. I Kranjec i njegov stric i Kartuš bil i taj Franjo koji je još živ. I ko je još bil? Rušak je bil isto. Rušak Đuro. Onda je Levak bil nekakov. (Miško?) Ne. Bil je Čičin. To je Kranjec bil Martin. Taj je umro. Taj je bil na Konaku. Čelik je bil Ivan. Ivan Čelik. Da se je znal taj Ivan napiti, onda več na ranje da je stola prehitil i zubima (dignuti o.I.I.). To je Čelik. To je brat ovoga Mate, samo on je od druge matere. Ja sam ga poznal. (Prvi plesovi koje ste svirali?) Pa *čardaš* je to bio pa bili su *valceri, polka.* Pa morem vam ja reči ja sem si i notiral par komada. Stare stvari. Ja sam se setil, prinotiral. A ovo znate *Na konaki đurđevečki,* to znate:

Plesale su dekle z dečki
Na konaki đurđevečki.

Pa sad, pjevalo se to. *Valcer* recimo *Ne voliš ti, ne volim ja.* A polke bi šteli *Moj je otac šuster bio, Oj ti seko Jelo.* To je stara stvar. Štima. A *Marš Rakoci* to znaš ti Miško otfučkati?

Ja ga znam, ako ide točno (fučka). Da. A to je bil glavni marš. *Rakoci* se je marš sviral dok se mlada peljala. To je jako lepo bilo. Štef Cigan neje bil svirač kak Marko i Vendel, ali ponos on. To je obavezno dok se je mlada peljala. To je bil najlepši. *Rakoci.* To su bili zbilja koji su to znali lepo otsvirati. To su bile te mađarske. Ja negda je bil glavni ples *valcer, polka* i *čardaš.* (A kaj je ovaj sviral na mrčaljku?) Polka bi bila to:

(zviždi *karmanjur* o.I.I.).

To je tiskal. Ja znam. Al koje još ne znam. Pa valcer *Na planinca sunčece sija.* I to sam zapisal. *Pitajte me oficiri čija sam,* to je *čardaš* bil. (A kaj je bilo ovo na kaj sem ja mladi najrađe plesal? Pjevušim)

Ne: To je *Tri sam cure imal*

(fučkaju i pjevaju)

Tri sam cure imal
Sve su mlade bile
Samo da se nisu
Mlade pokvarile
Plešemo tango *šimi.*

A to je bil ples vesel...

(Drmeš đurđevečki što je to?) *Drmeši* su bili v Novom Virju. (Čikonji čardaš?) Ne. (Po kuliko lešnječeca?) To ne znam. *Tronjak* se je tu plesal. To je dok se mlada pelja. Znate vi to? *Te tronjak?* Je. Mi smo to na Novom Virju morali obavezno. (Fučka). Sad još jempot ponavlja. Sad ide na brzo. To je prije nek se mlada pelja. Onda se skupi f kolo. Ne celi svati. Uži onaj krug. I mladenka pred sakojega doje. Ima vankušničko v rukaj. Tu je vankušničku hitila a mi smo to, a mi smo toga započeli igrati. Ovo znam od kraja ali ne znam dalje. I sada dok smo mi uvoda toga igrali ona je došla pred svate, vankušnico hitila, poklekla i digla se. Skušuvali i onda se ona brzo prijela toga plesanja. A jel ti znaš Miškec ovo. Kad su išli za stol, za stol kad se glazba zasvirala, da bude jedno. Većinom smo *Igraj kolo.* (Miško?) Ne! Ovo smo, ovo bili!

(fučka)

To su dali da ido za stol svati. Onda su išli i stali da so se si namestili. Više ima ti starinski običajov. Ti to nisi znal, to. To su obično svirali dok su išli za stol. (Šnelpolka?) Ne. (Tajič?) Ne. (Zibnšrit?) Ne."

a. Vuzmeno kolo

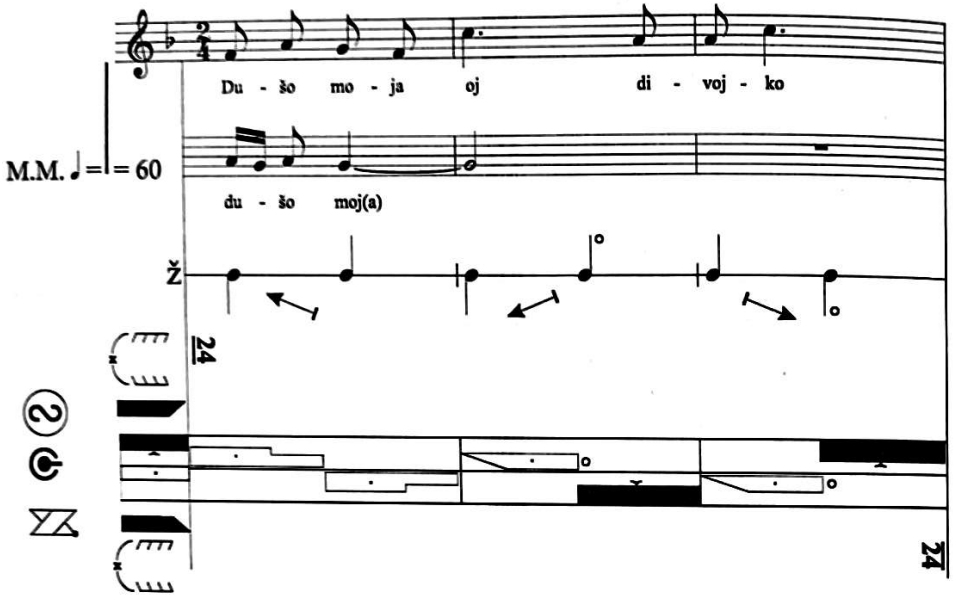

Dušo moja, oj divojko
dušo moj(a)
Ne leluj se kamen mosta
ne leluj s(e)
Dok ne prejdem preko njega,
dok ne prejd(em)
Da zagrabim vedro vode,
da zagrab(im)
Da napojim te junake,
da napoj(im)
Koji stoje okraj kola,
koji stoje)
Kano ovce oko dvora
kano ovc(e)
Falila se lepa Ana
falila s(e)
Momka nema koji bi ju
prevarij(o)
Al se našel lepši Ivo
al se naš(el)

Koj je Anku prevarijo
koj je An(ku)
Dušo moja, oj divojko,
dušo moj(a)

Ženio se sine Ivo
Zbog majkine dobre volje
Zebral si je zaručnicu,
Koja znade svilu presti
Na vretence bušpanovo (šimšir op.I.I.)
Na presličko tartekovo (vrsta vrbe)
Kad su išli zaručnici
Sivo morje presenolo
Kad su išli zaručnicom
Sivo morje bregom teklo
Reč govori starešina:
- Što nam bode broda vodil?
Reč govori starešina:
- Naj ga vodi mladi dever
Reč govori mladi dever:
- Naj ga vodi mladoženja.
Kak je brodil, mam je vtonol.
Reč govori zaručnica:
- Ajoj meni kaj sad bode
Ako pojem svoji majki
Moja majka ovak reče:
"Čerko imam, zeta nemam"
Ako pojem njegvi majki
Njegva majka ovak reče:
"Snehu imam, sina nemam"
Sad si sveže crne joči
Pak za dragim v morje skoči!

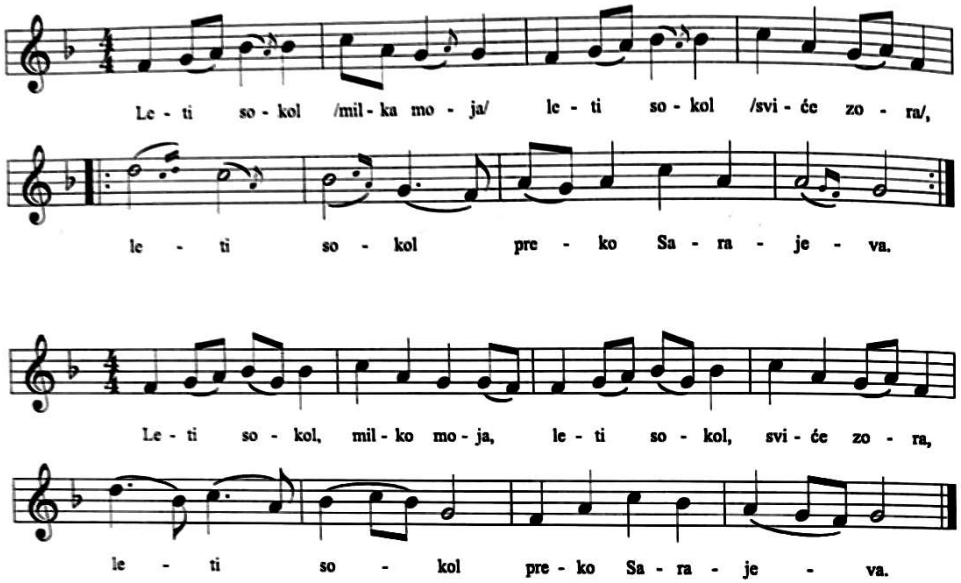

Leti sokol preko Sarajeva
Traži lada de će ladovati
Nađe jelu usred Sarajeva
A pod jelom bunar vode ladne
Kraj bunara zeleni se trava
A na travi sumbol udovica
Do nje sedi devojka Ružica
Misli sokol koju bi ljubio
Sve je misli u jedno smislio
Pak on ljubi sumbol udovicu
Momci ljube sumbol udovicu
A udovci djevojku Ružicu
Kune njega djevojka Ružica
Sarajevo cvalo ne rodilo.

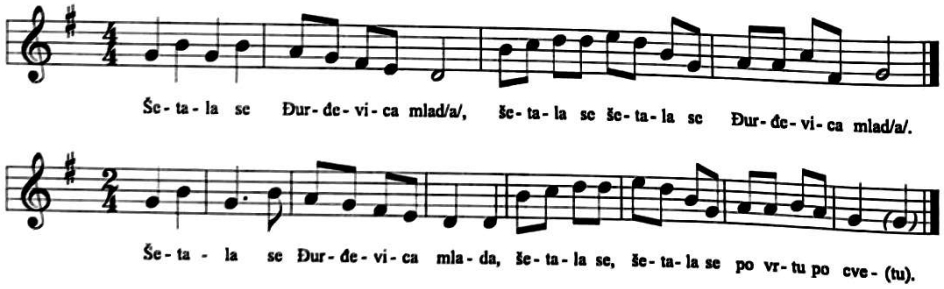

Šetala se Đurđevica mlada
Šetala se, šetala se Đurđevica mlada.
Šetala se po vrtu po cvetju
Šetala se, šetala se po vrtu po cvetju
I ovak je govorila cvetju
Karanfilu plemenito cvetje
Se mi cveteš a semena nemaš
Kao i ja Đurđevica mlada
Sve se ljubim a poroda nemam
To začula Ivanova majka
Pa je ovak Ivi govorila.

b. Svatovska kola

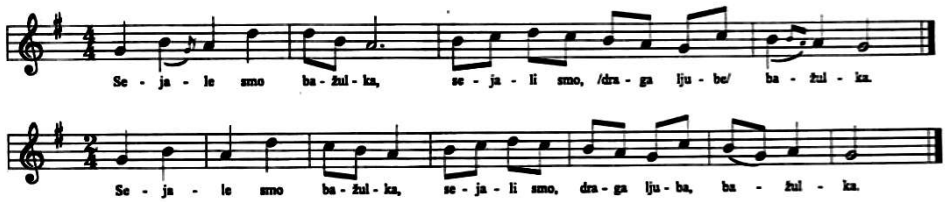

Sejale smo bažulka
Sejale smo drage ljube bažulka
Idemo ga gledati
Idemo ga drage ljube gledati
Je li zišel, je li ne.
Je li zišel drage ljube je li ne.
Zišel, zišel i precvel
Zišel, zišel drage ljube i precvel
Idemo ga trgati
Idemo ga drage ljube trgati
Jedno kito za škrljak
Jedno kito drage ljube za škrljak
Drugu kitu za lajbec
Drugu kitu drage ljube za lajbec
Treću kitu za kaput
Treću kitu drage ljube za kaput.

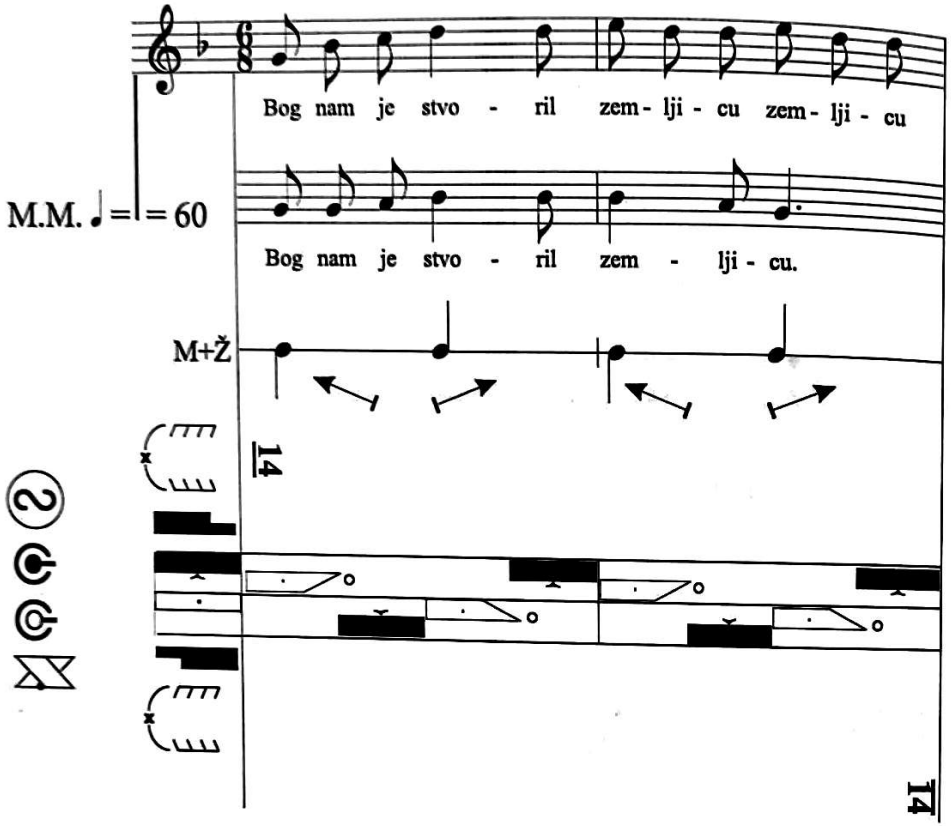

Bog nam je storil zemljicu, zemljicu
Bog nam je stvoril zemljicu
Zemljica rodi trseka, trseka
Zemljica rodi trseka
Trsek nam rodi grozda dva, grozda dva
Trsek nam rodi grozda dva
Prvi je grozdek Ivina, Ivina
Prvi je grozdek Ivina
Drugi je grozdek Janena, Janena
Drugi je grozdek Janena
Bog ih poživi obadva, obadva
Bog ih poživi obava
Bog nas poživi se skupa, se skupa
Bog nas poživi se skupa.

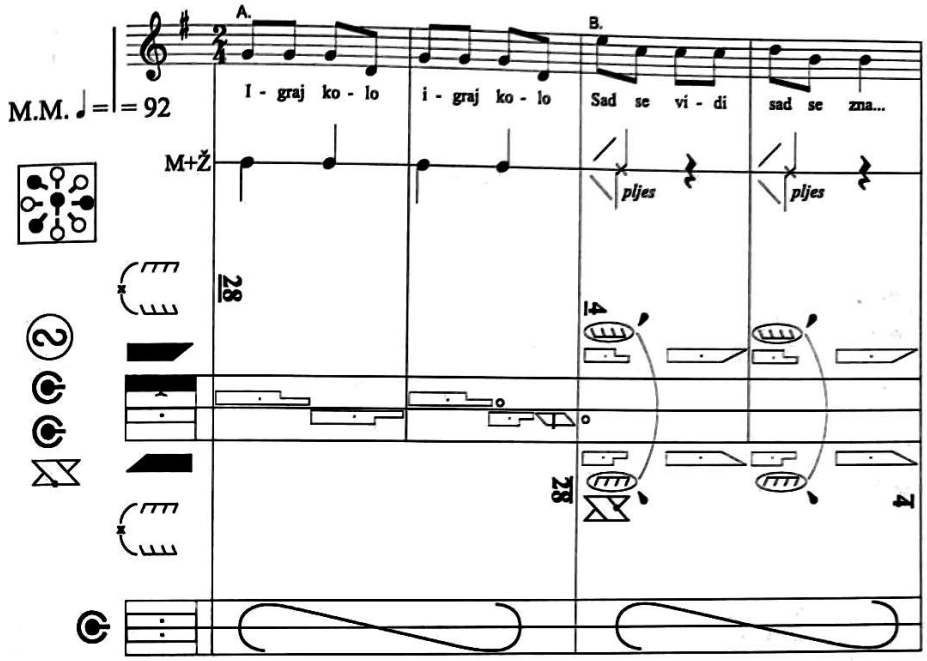

A. Igraj kolo, igraj kolo, na dvadeset i dva
Ihahaj Ružica, na dvadeset i dva
U tom kolu, u tom koli, lepi Ivo pleše
Ihahaj Ružice, lepi Ivo pleše
Al ti Ivo crne joči ima
Da me hoče, pogledati š njima
I još Ivo lepe roke ima
Da me hoče zagrliti š njima
Al ti Ivo medna usna ima
Da me oče poljubiti š njima
Ili mene il koga do mene
Ljubi Ivo koga ti je drago
Samo nemoj koga nemaš rado.
Ljubi mene il koga do mene
Samo nemoj Crnoga Cigana
Koji puši lulu i duhana.

B. Sad se vidi sad se zna
Koji koga rad ima
Sad se vidi sad se zna
Koji koga rad ima

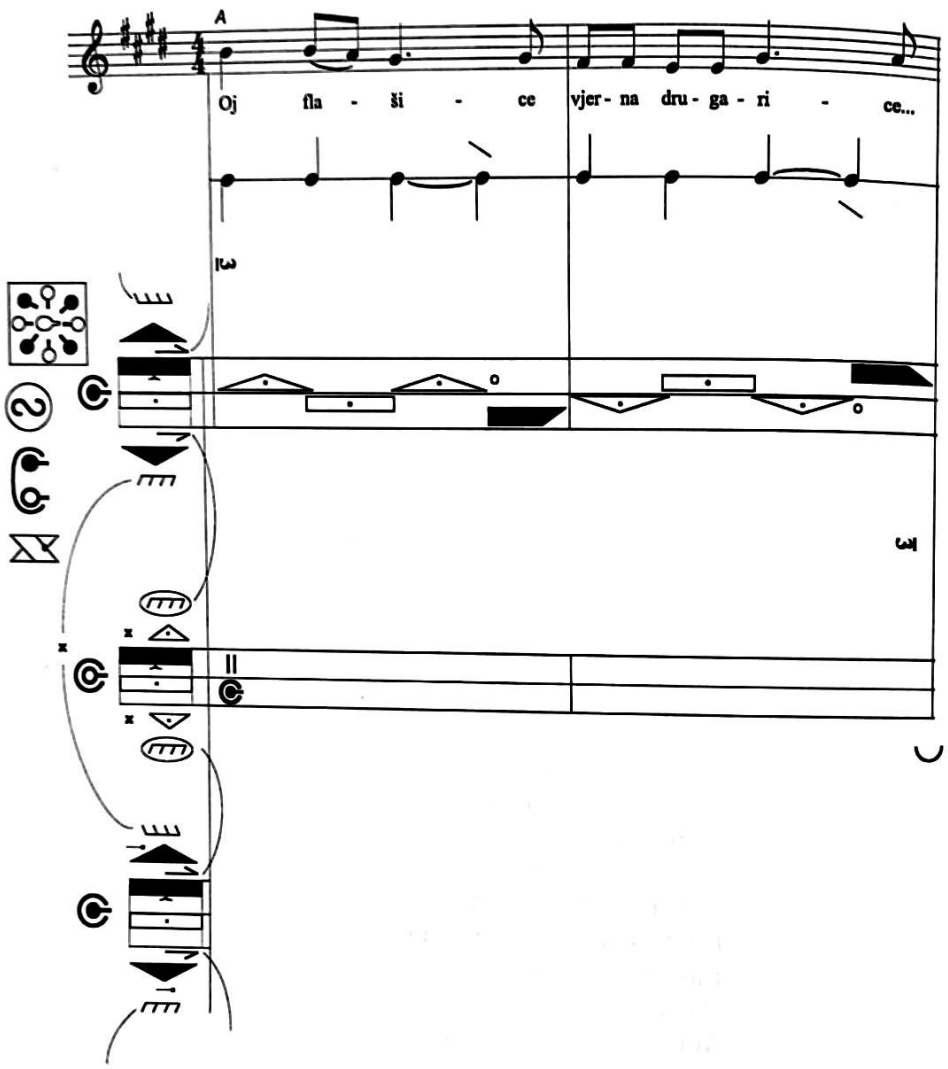

Knjižnica B. Adžija

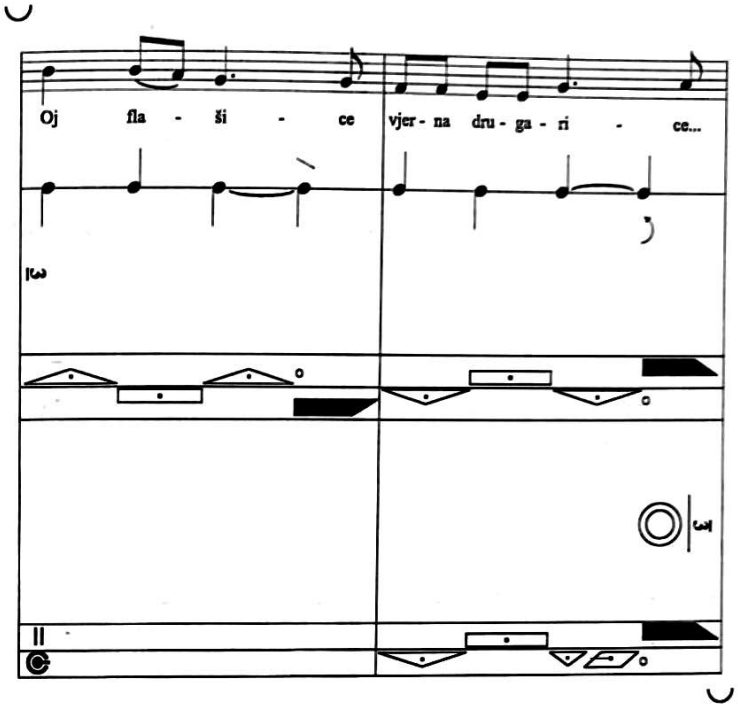

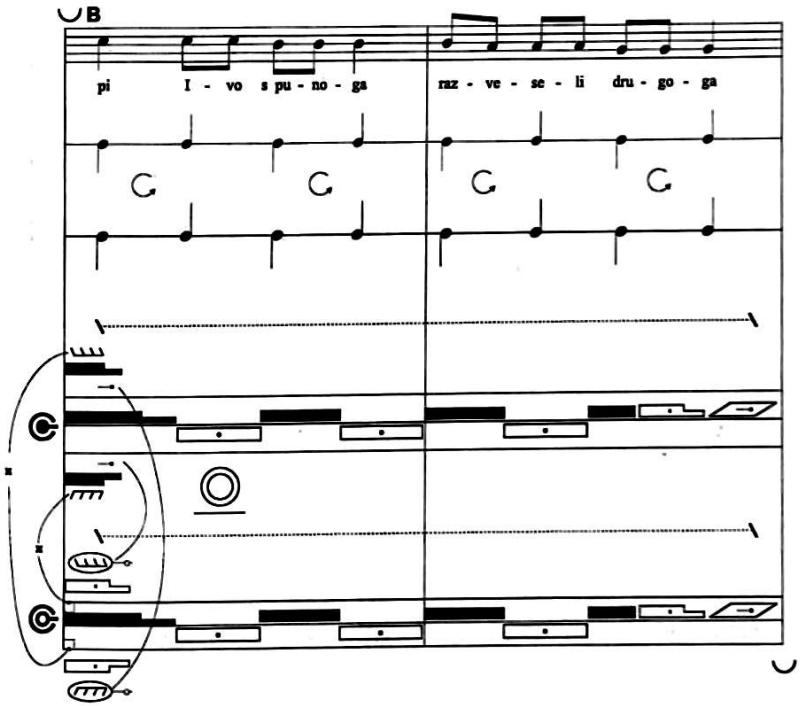

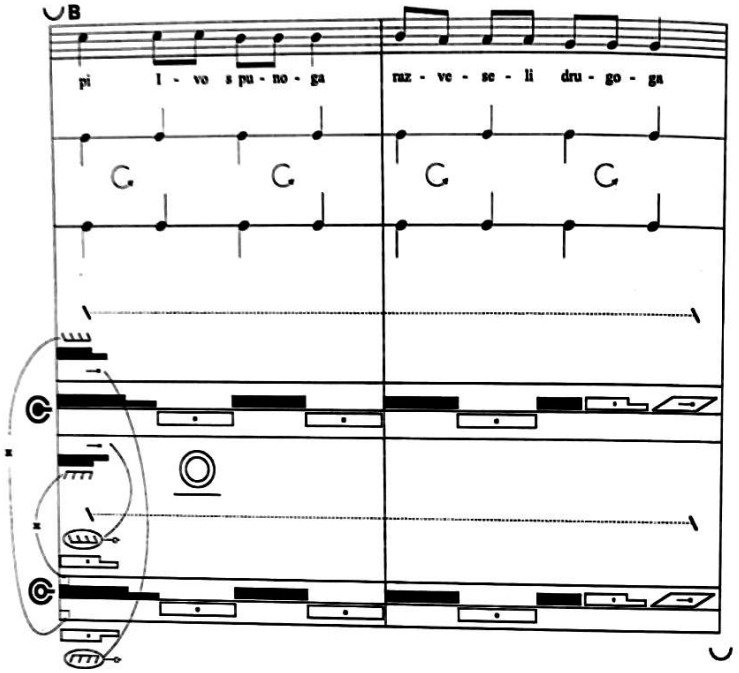

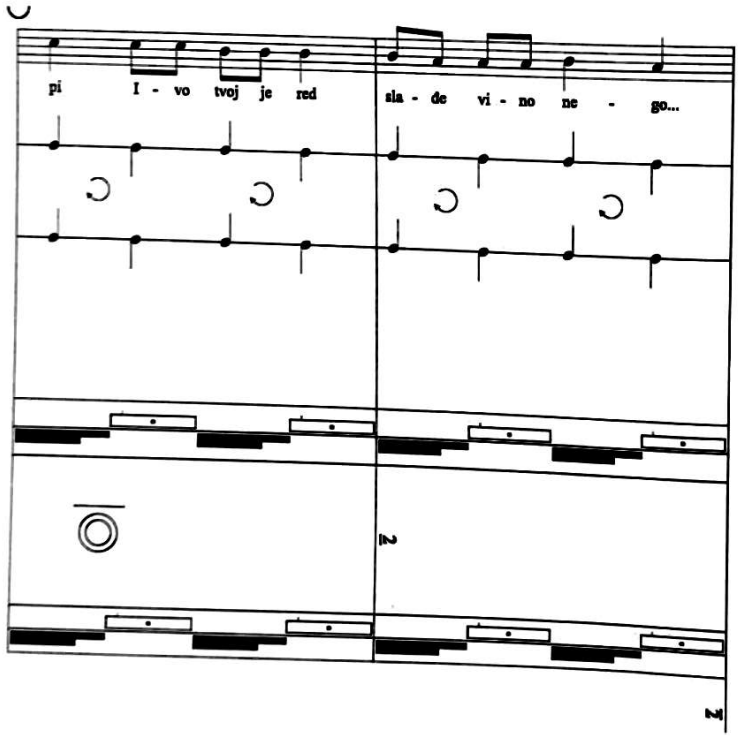

A. Oj flašice vjerna drugarice
Oj flašice vjerna drugarice
Kud se godi skitam za flašicu pitam
Kud se godi skitam za flašicu pitam
B. Pi Ivo s punoga razveseli drugoga
Pi Ivo s punoga razveseli drugoga
Pi Ivo tvoj je red slađe vino neg je med
Pi Ivo tvoj je red slađe vino neg je med.

A. Igraj seko vankušiča
I biraj si sad mužiča

B. Sada biraj koga očeš
I ljubi ga dokle očeš
Ako nečeš nikoga
Molim lepo van s kola
Ako nečeš nikoga
Molim lepo van s kola.

Tronjaka baba tronjaka
Kudelju sneja kudelju
Povesmo baba povesmo
Zapeček, dedek zapeček
Bičoka dečkov bičoka.

c. Kola kod ostalih običaja

Kolo ivanjskih ladarica

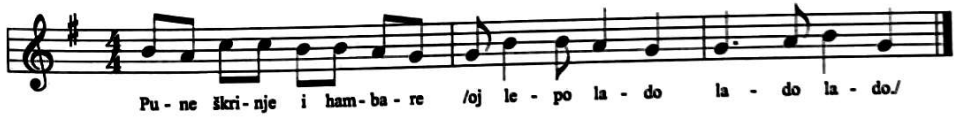

Pune škrinje i ambare
Oj jepo Lado, Lado, Lado
Či to žnjaci v ravnom polju
Oj....

Tu su žnjaci Pintarovi
Oj....
Što im nosi rani obed
Oj....
Mlada sneha Katarina
Oj....

Pokladni ples

Samo se izvikuje

Huri, huri, huri
Starec babu gulji
Fašenjek se oženji
Stare babu zaruči
Klen, klen, klen
Velik vam je len
Još je vekši neg smo mi
Al je lepši nek ste vi
I za repo i za zelje
I za masne žgance
Tu za repo, tu za zelje
Tu za masne žgance.

Ostala kola

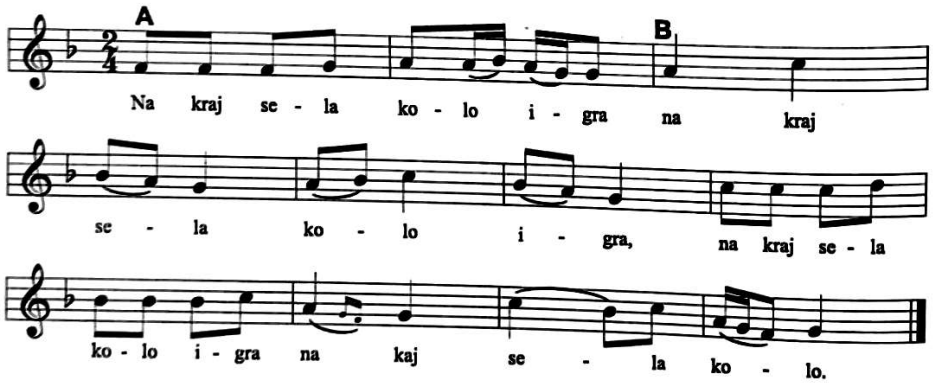

A. Nakraj sela kolo igra

B. Nakraj sela, kolo igra
Nakraj sela kolo igra
Nakraj sela kolo.

Mene zovu u svatove
Mene zovu u svatove
Mene zovu u svatove
Mene zovu u sva(tove)

U svatove za devera
U svatove za devera
U svatove za devera
U svatove za de(vera)

Kako bi im dever bio
Kako bi im dever bio
Kako bi im dever bio
Kako bi im dever (bio)

Kad je v kolu moja ljuba
Kad je v kolu moja ljuba
Kad je v kolu moja ljuba
Kad je v kolu moja (ljuba)

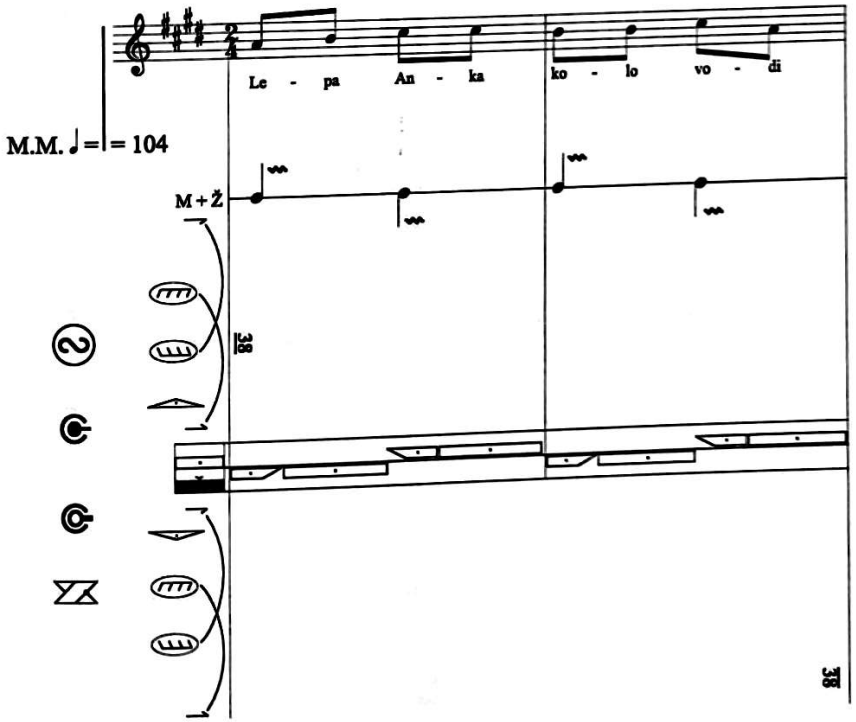

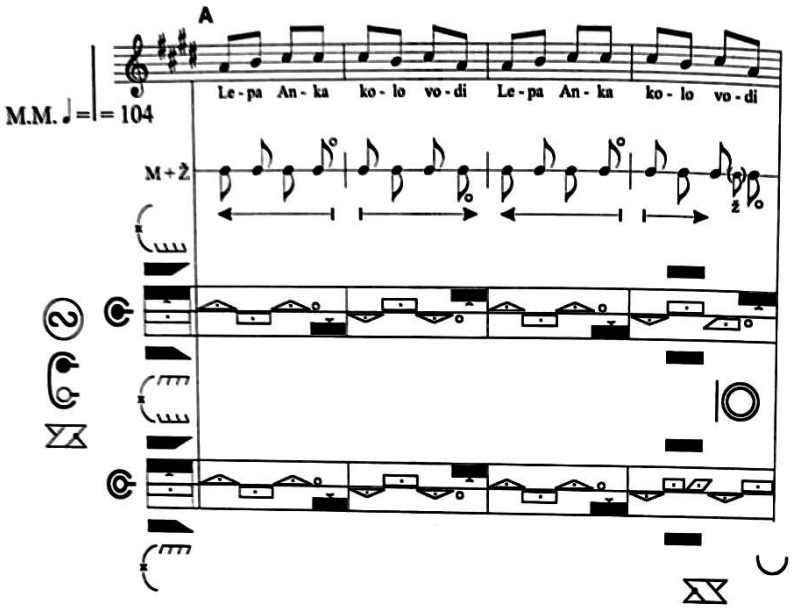

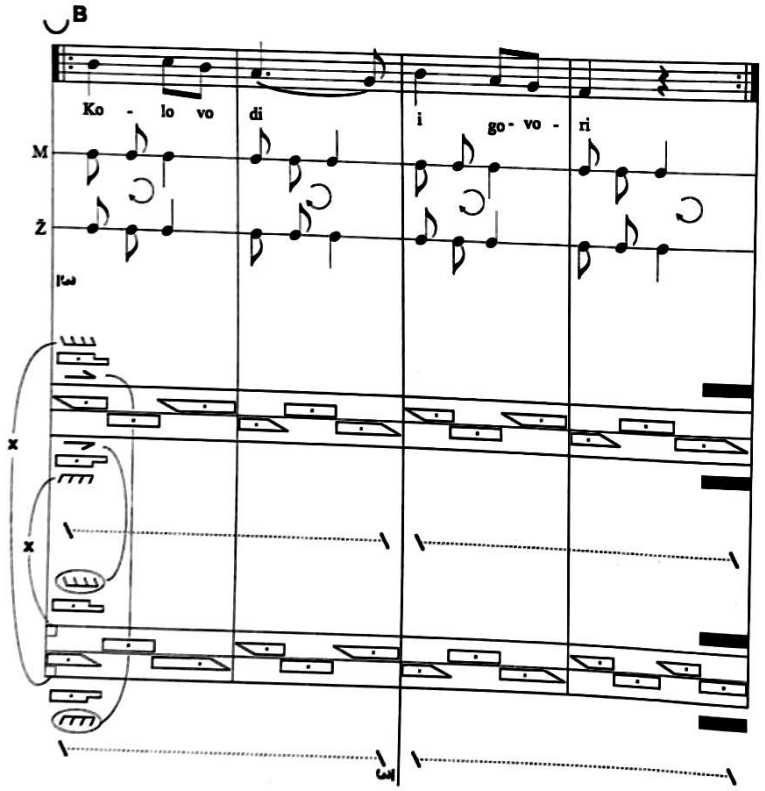

Lepa Anka kolo vodi (svaki stih četiri puta)
Kolo vodi i govori:
Sam da su mi oči čarne
Oči čarne usne male;
Tri bi grada ofirala
I u gradu tri dučana
U dučanu tri dragana
Ko je lepši crlenejši
Mome srcu povoljneši
Da smo išli na Bistricu
Kupili smo poculicu
Da smo išli Svetoj Jani
Kupili smo čižme vlani
Da smo išli Svetoj Jani
Kupili smo čižme vlani
Da smo išli Svetoj Kati
Dali smo je potumplati
Da smo išli Svetom Grgi
Kupili smo sedam prgi
Da smo išli vu Levaču
Kupili smo kukružnjaču.

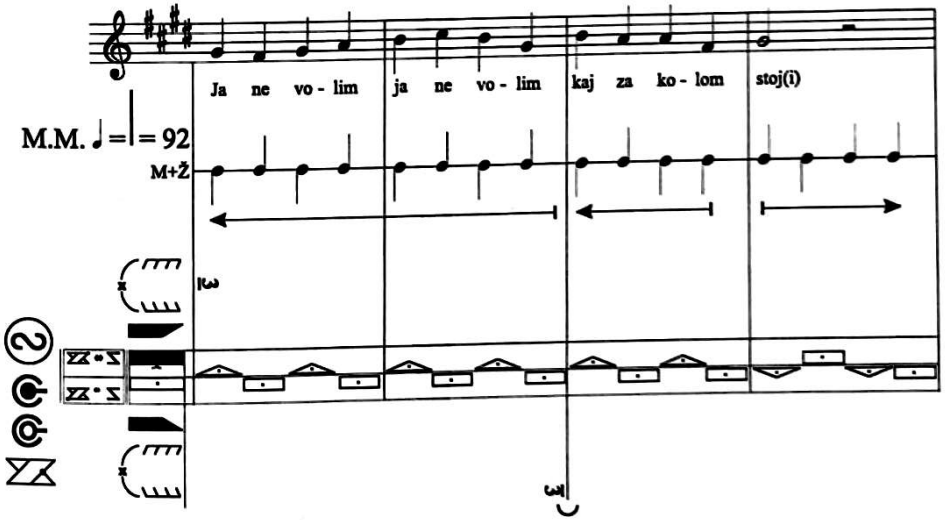

Ja ne volim, ja ne volim
Koj za kolom stoji, stoji
Onaj moje, onaj moje
Koračiće broji, broji.
Ja ne volim, ja ne volim
Koj cigare puši, puši
Onaj moje, onaj moje
Jadno srce suši, suši.

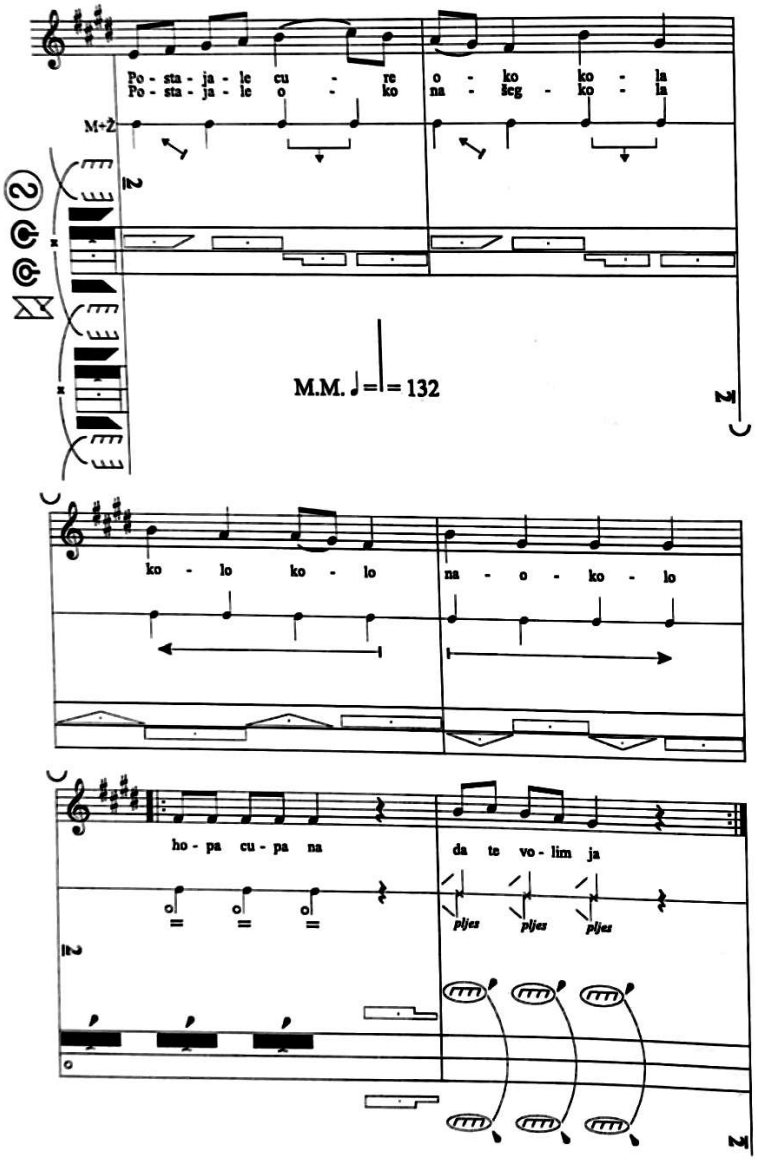

Postajale cure oko kola
Postajale oko svoga kola.
Kolo, kolo, naokolo
Hopa, cupa na,
Da te volim ja,
Hopa, cupa na,
Da te volim ja
Postajale snehe oko kola
Postajale oko našeg kola
Kolo, kolo, naokolo
Hopa, cupa na,
Da te volim ja
Hopa, cupa na,
Da te volim ja.
Postajali momci oko kola
Postajali oko našeg kola
Kolo, kolo, naokolo
Hopa, cupa na
Da te volim ja
Hopa, cupa na
Da te ljubim ja
Postajali muži oko kola
Postajali oko našeg kola
Kolo, kolo, naokolo
Hopa, cupa na
Da te volim ja
Hopa, cupa na
Da te volim ja
Sedele su babe oko kola
I sa njima muži oko stola
Kolo, kolo, naokolo
Hopa, cupa na,
Da te ljubim ja
Hopa, cupa na
Da te volim ja.

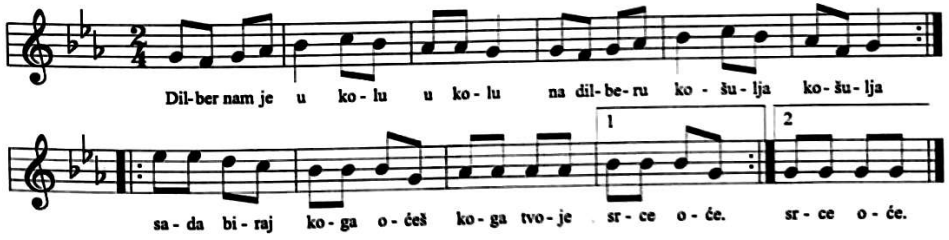

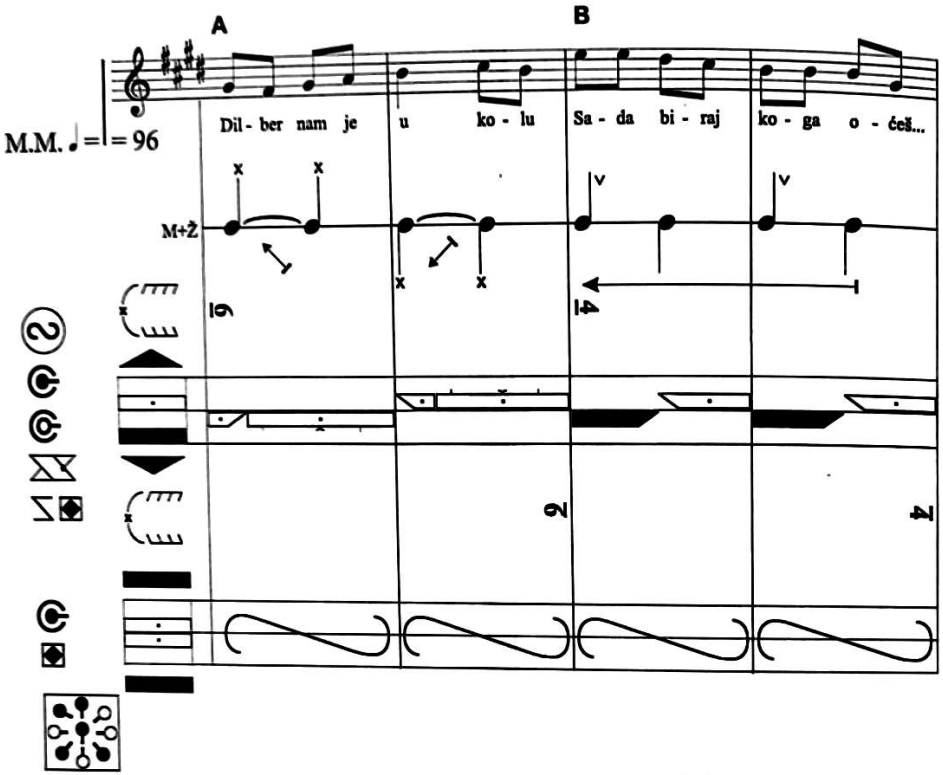

A. Dilber nam je u kolu, u kolu
Na dilberu košulja, košulja.
Z crnim vezom vezena, vezena
Sitnim švelom, šivena, šivena.

B. Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče
Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče.

A. Nešče nam je u kolu, u kolu
Na nekom košulja, košulja.
Z crnim vezom vezena, vezena
Sitnim švelom šivana, šivana.

B. Hočemo li zebirati
Lepo kolo zaigrati.
Hočemo li zebirati
Lepo kolo zaigrati.

A. Đuro nam je u kolu, u kolu
Na Đurini košulja, košulja.
Z crnim vezom vezena, vezena
Sitnim švelom, šivena šivena.

B. Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče
Sada biraj koga očeš
Koga tvoje srce oče.
Doletela mala tica
I stala mi na nogu
A u kljunu nosi lista
I od majke pozdrava.

A. Leti dalje mala tica
Sa srdačnim pozdravom,
Ja ne mogu te sprovodit
Moram ovde ostati.

B. Mladi kovač kuje, kuje
Mlado momče postajkuje
Mlado momče
poljubi djevojče.

ili

Mladi kovač kuje
Novo gvožđe kuje
Ustaj ustaj mlado momče
Poljubi djevojče.

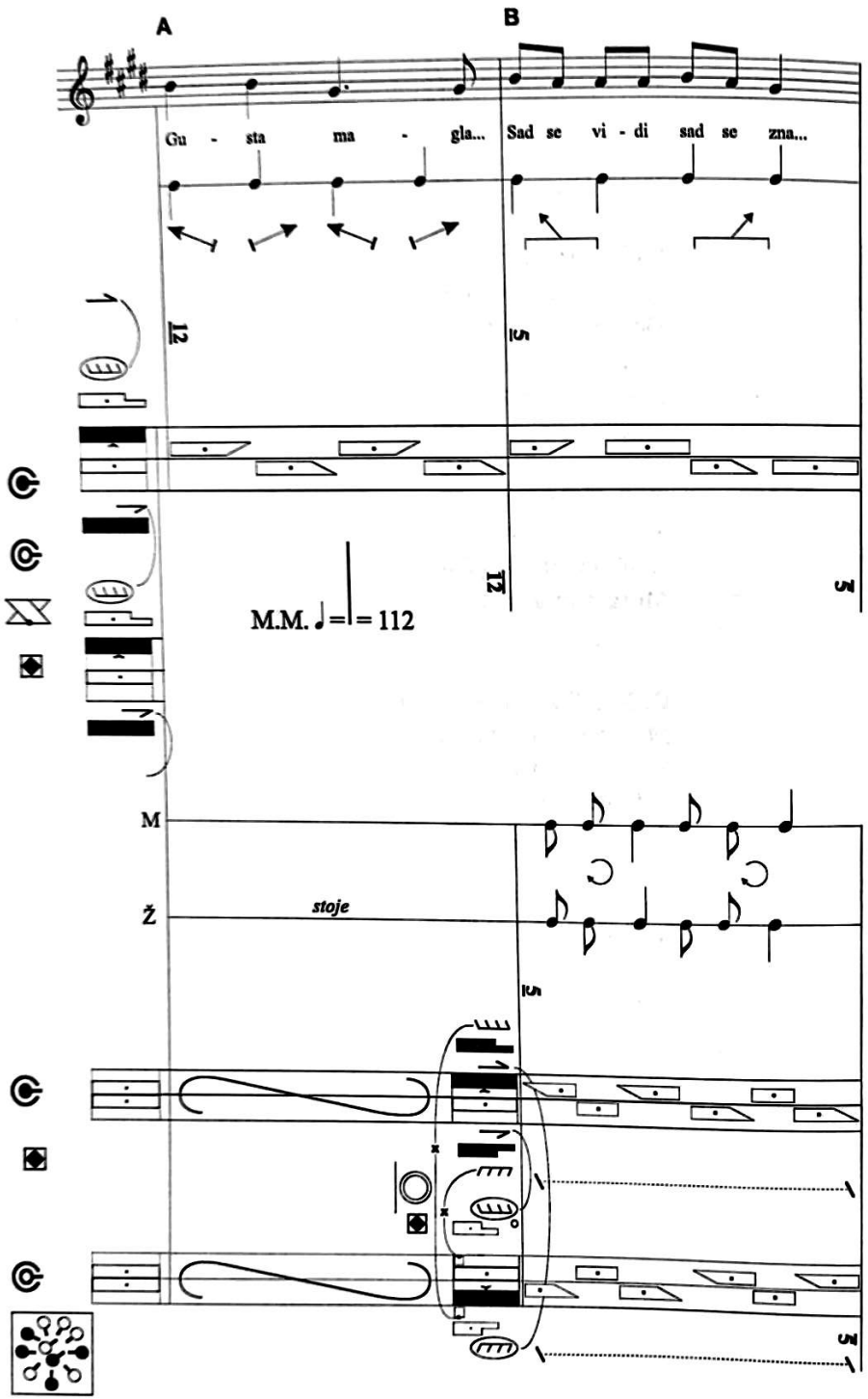

Gusta magla ti ne padaj na me
Već ti padaj na borove grane
Gde se ljube dva goluba mlada
Golub Ivo golubica Mara
Ti se dvoje već odavno vole
Sitni zubi pa ne mož da ljubi.
Sad se vidi, sad se zna koji koga rad ima
(svaki stih se ponavlja)

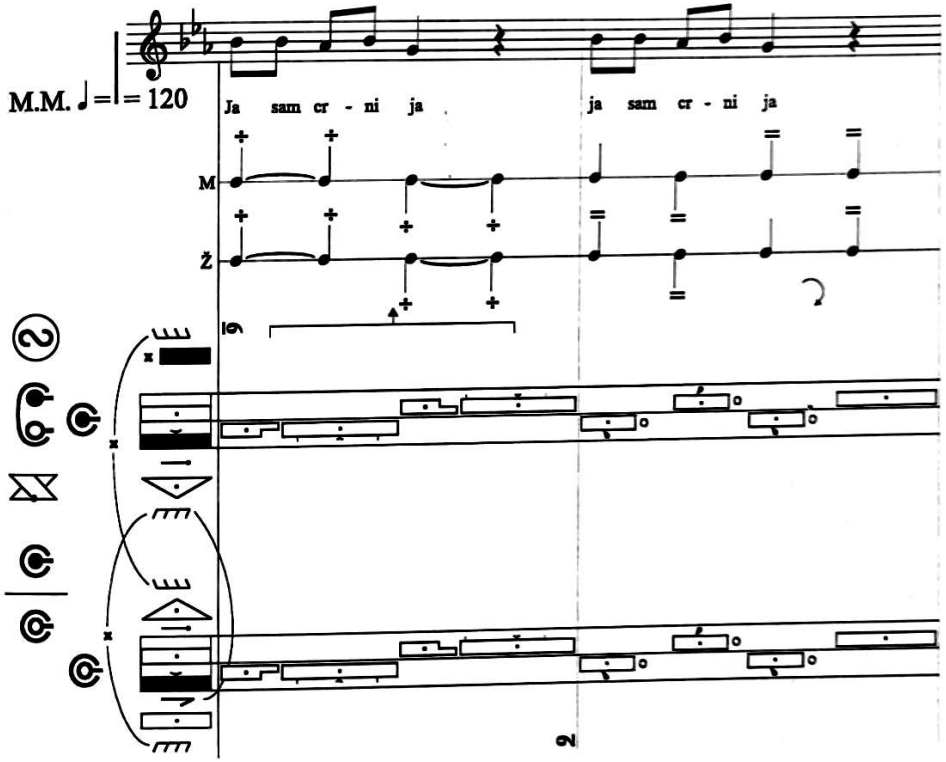

Ja sam crni ja
Crne joči ja imam
Crne joči kano vrana
Ja poljubim svog dragana
Ja sam crni ja.

Ja sam mala ja
medna usta ja imam
medna usta kano šećer
Dođi dragi svaku večer
Da te ljubim ja.

Ja sam riba ja
I po moru plivam ja
Bistra voda tiho teče
Dođi (mu) dragi svaku veče
Da se ljubimo.

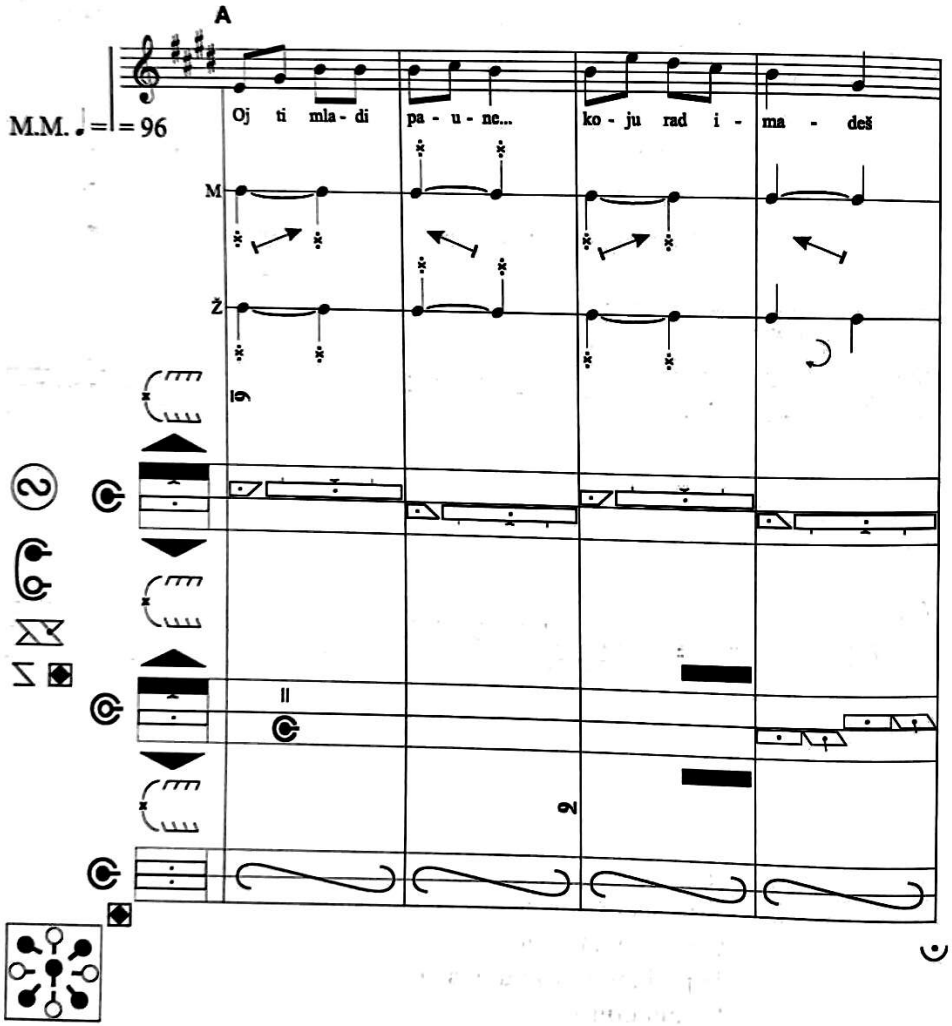

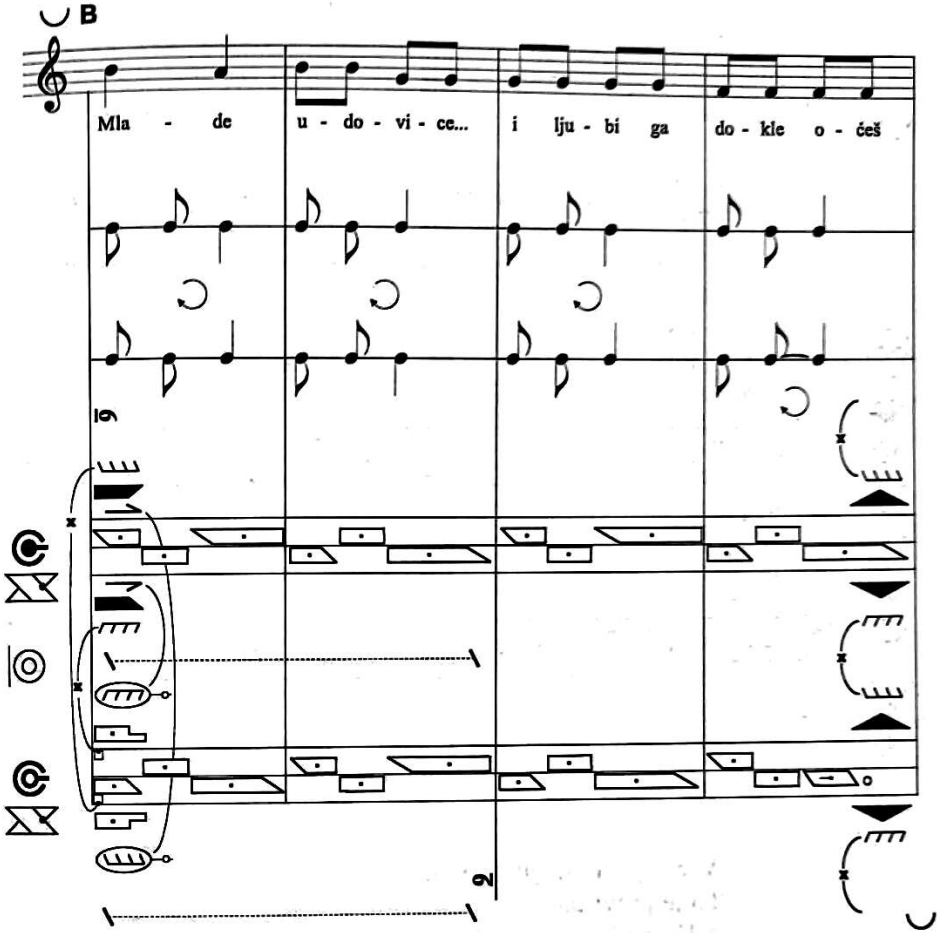

A. Oj ti mladi paune
Ak za ljubav znadeš
Ti poljubi curicu
Koju rad imadeš.

B. Mlade udovice
Lepe djevojčice.

C. Ako ne ćeš nikoga
Molim lepo iz kola
Ako ne ćeš nikoga
Molim lepo van z kola.

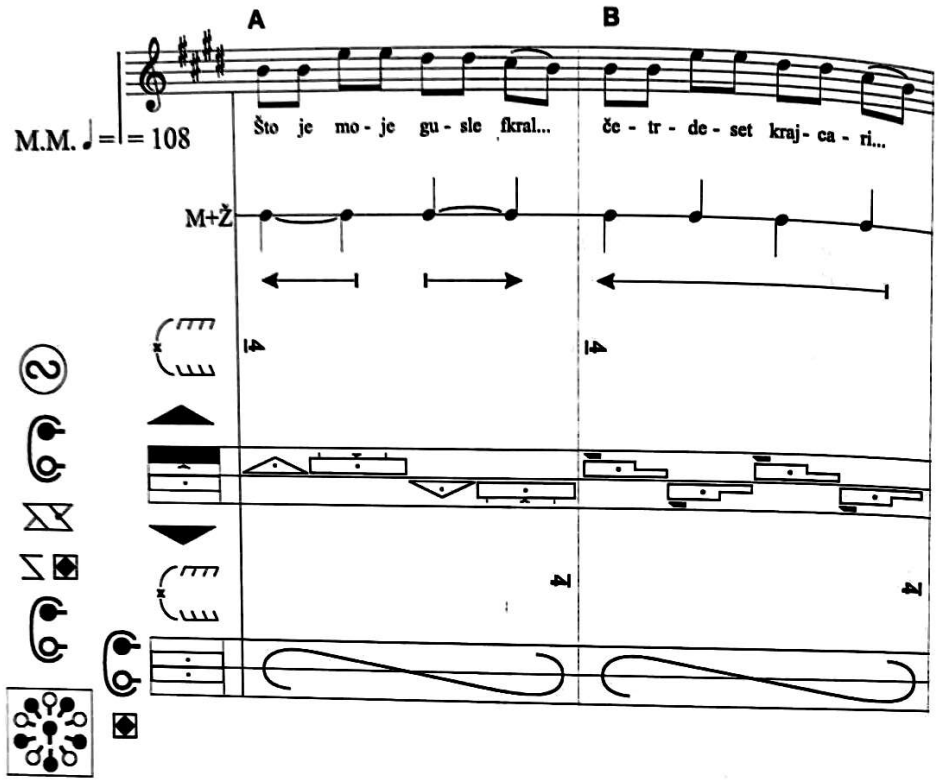

A. Što je moje guske kral
To je pravi tat
A ko mi je natrag dal
Ja ga imam rad.

B. Četrdeset krajcari
To je osam groš
Ko ima ljubice
Nek si ju potroš(i)
Koja žena muža nema
A kaj ću ji ja
Koj muž žene nema
Evo sam mu ja.
Četrdeset krajcari
To je osam groš
Koji ima Ljubicu
Nek si ju potroš(i).

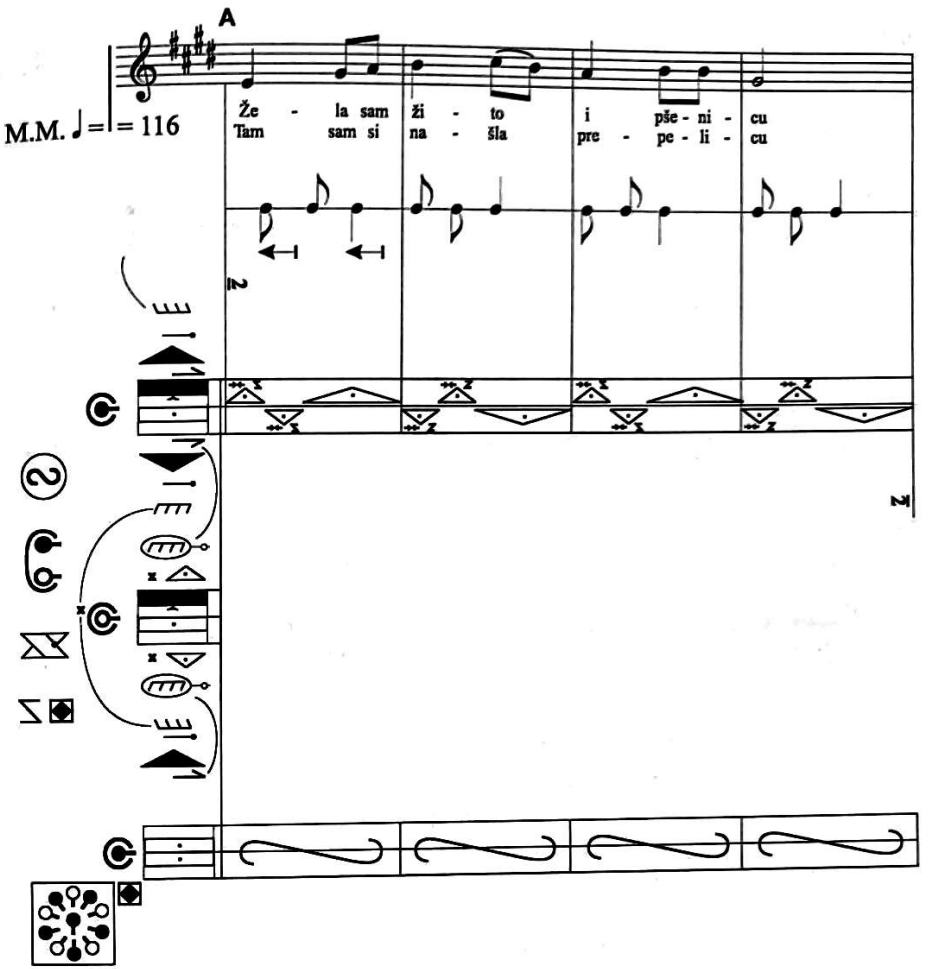

A. Žela sam žito i pšenicu
Tam sam si našla prepelicu.

B. Malo vas, malo nas
Hajde nešče među nas
Malo vas, malo nas
Hajde nešče među nas.

e. Plesovi

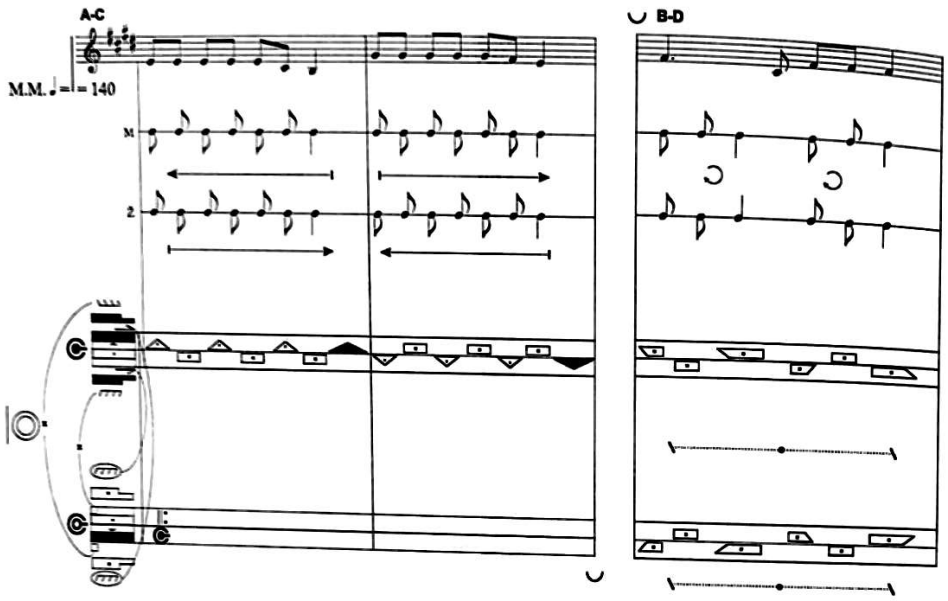

Žena ide na gosti
Sobom muža ne pusti
Harom apile
Žena ide na gosti
Sobom muža ne pusti
Harom apile
Ti muž doma buš
Pure race ranil buš
Harom apile
Ti muž doma buš
Pure race ranil buš
Harom apile
Zakolješ si racicu
Pa si skuhaš tacicu
Harom apile
Zakolješ si purana
Pa si skuhaš gvatana
Harom apile.

Drmeš
(Vidi note na str. 105)

Podbijanje

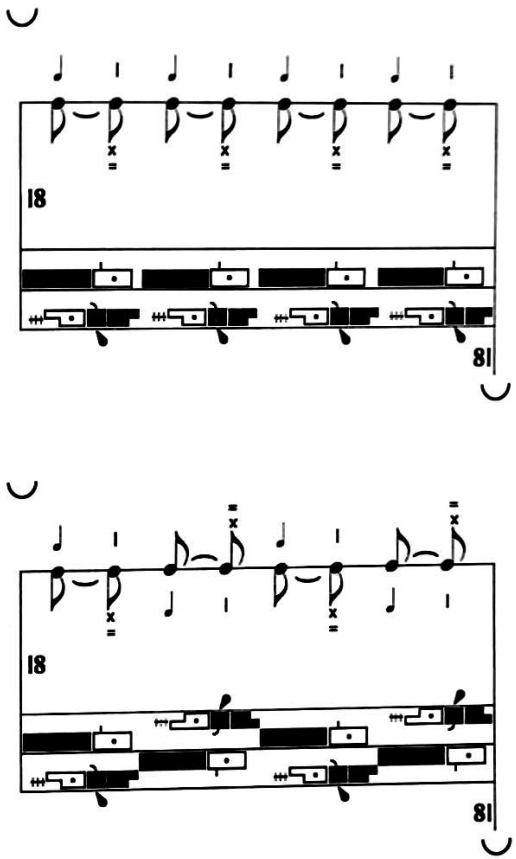

Grizlica

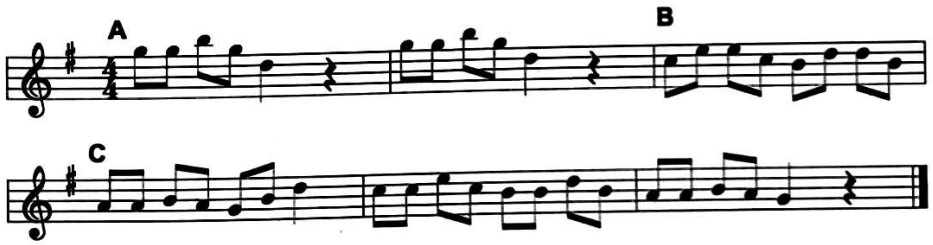

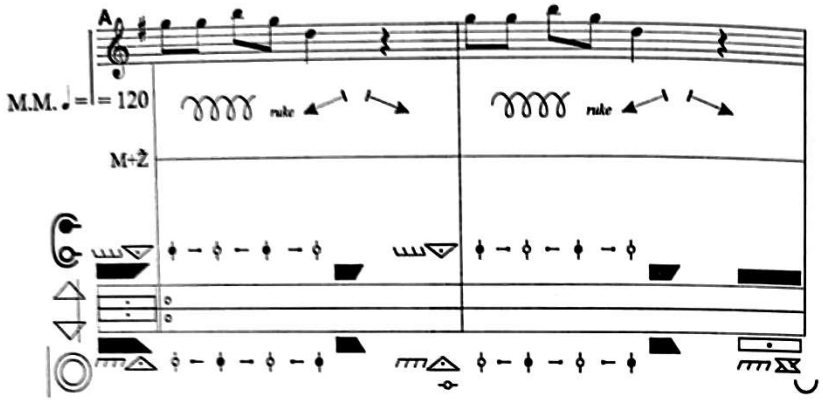

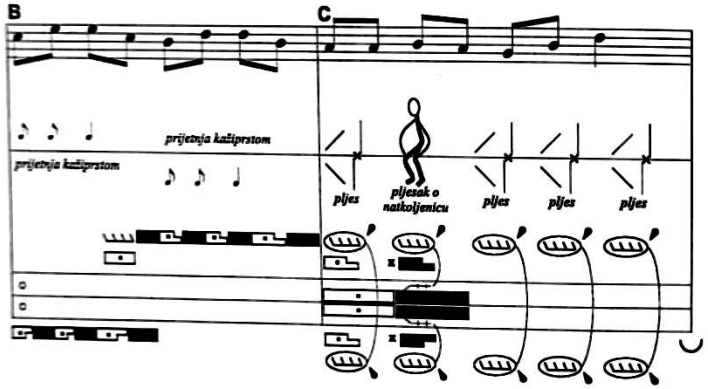

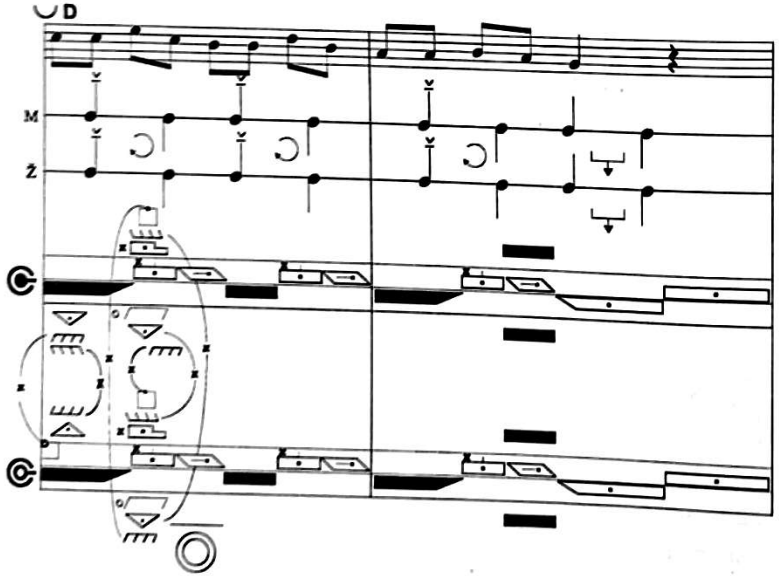

Ples s ropčecom

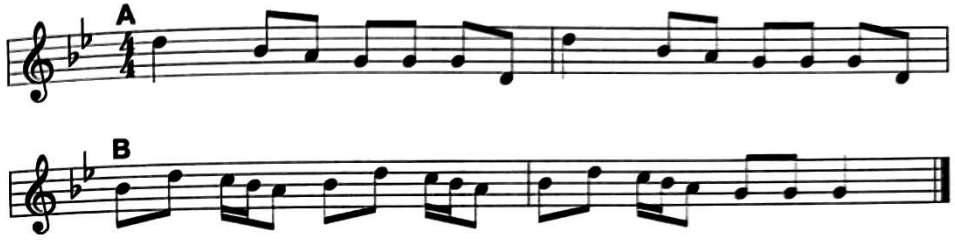

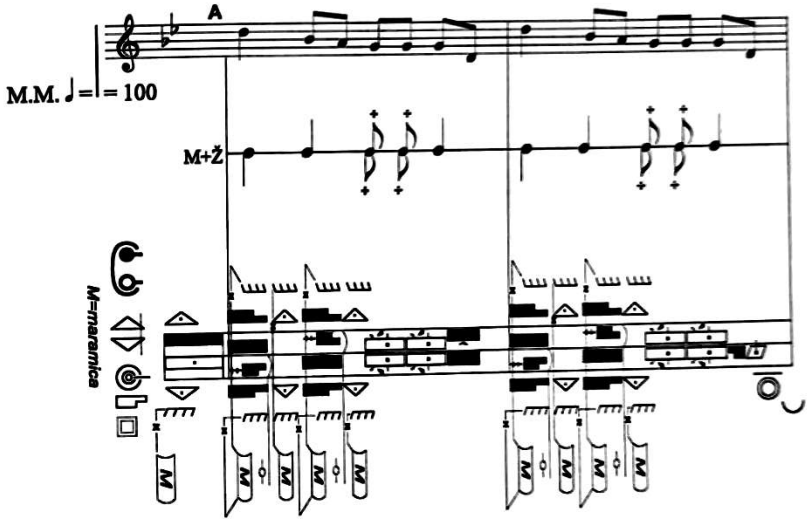

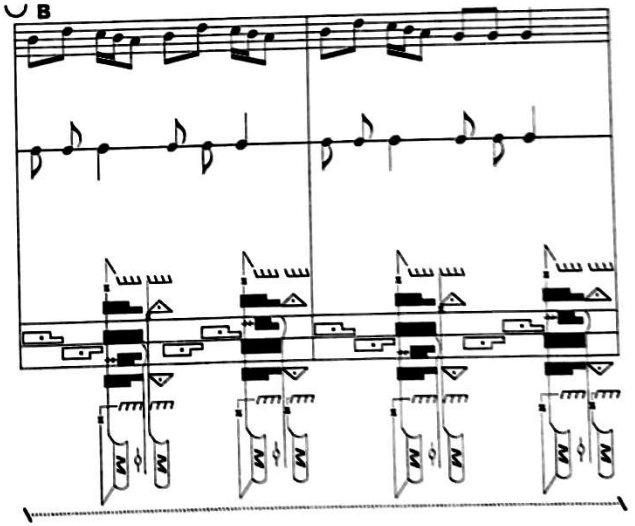

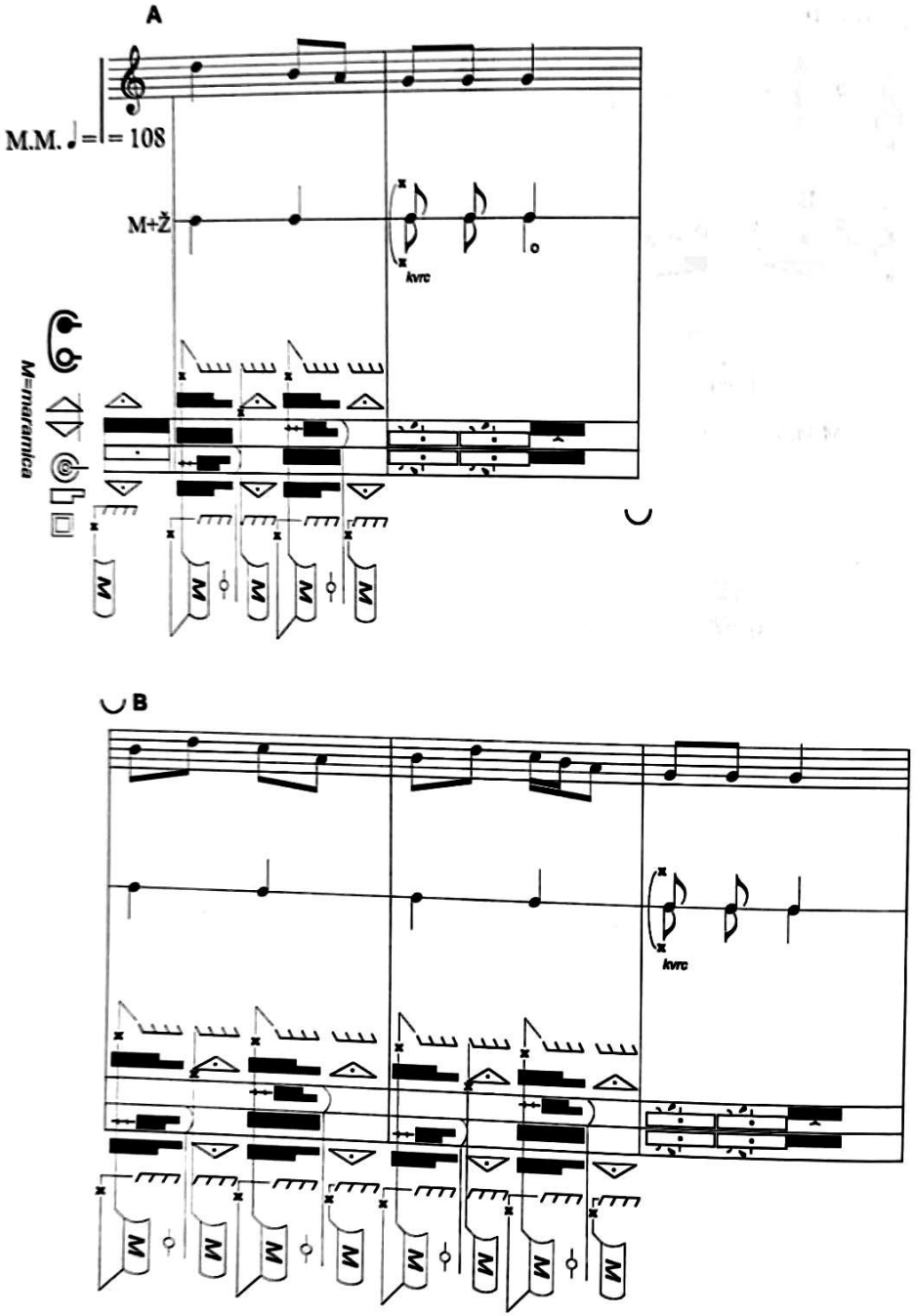
A
M.M. ♩= 108
M+Ž
kvrc
M=maramica
B
kvrc

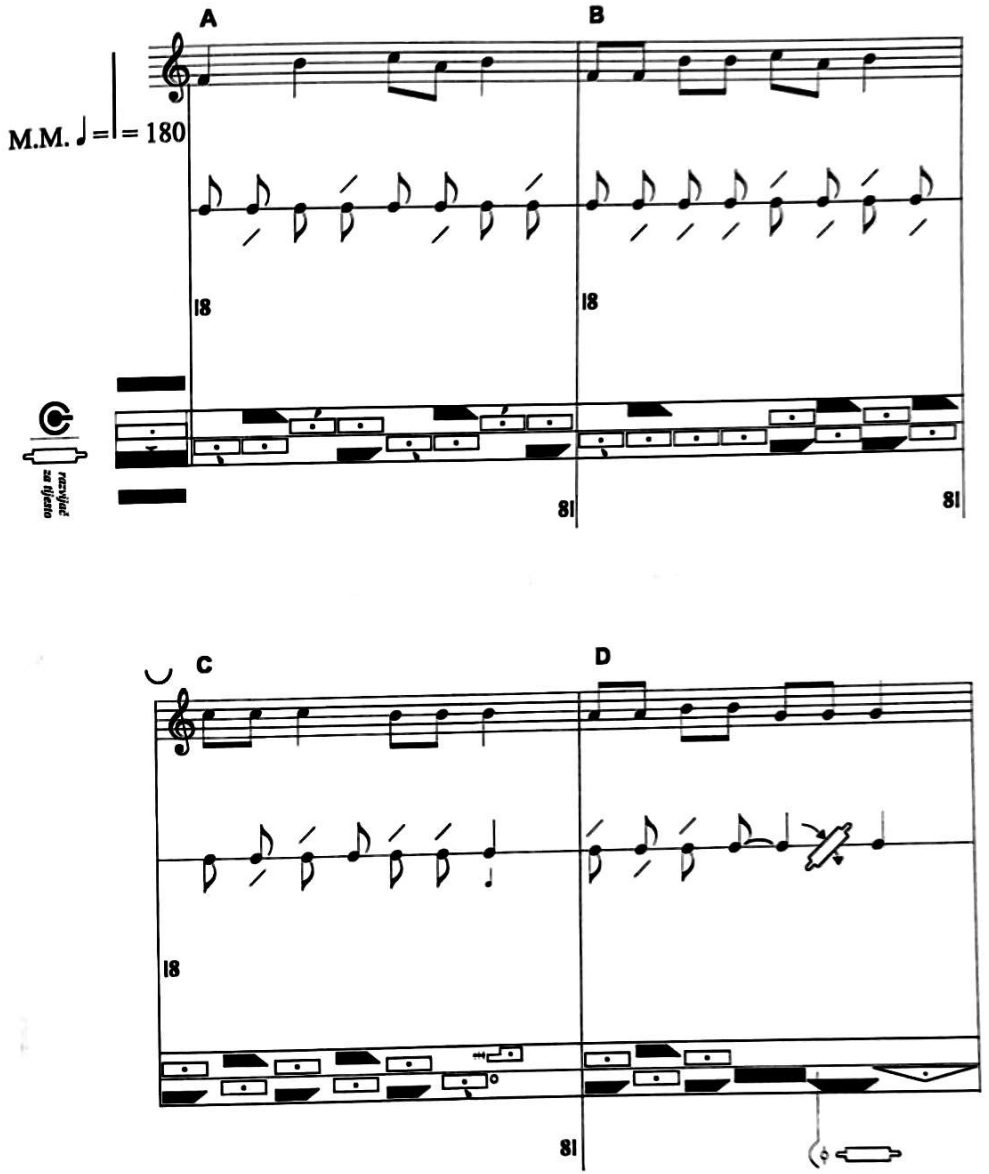
A
B
M.M. ♩= 180
18
18
razvijač za tijesto
81
81
C
D
18
81

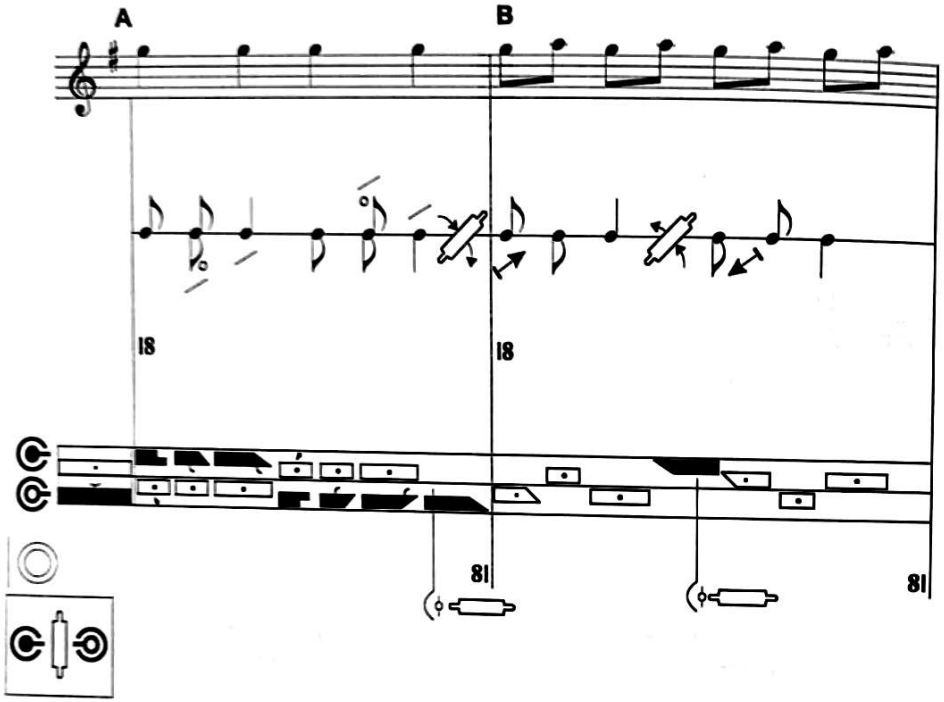

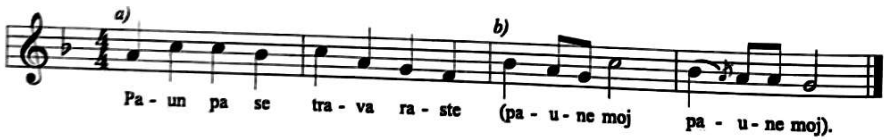

Paun pase, trava raste

A. a.

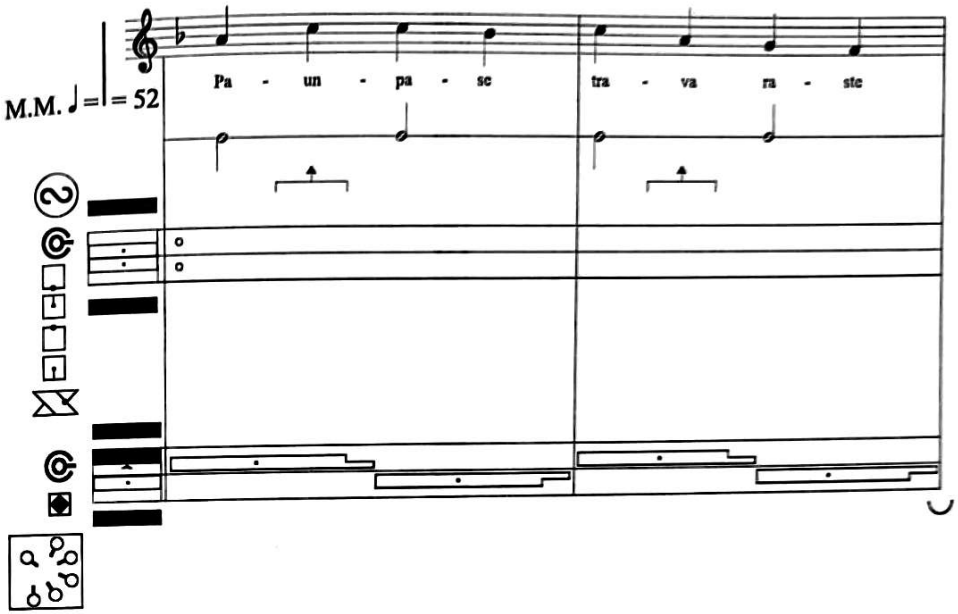

b.

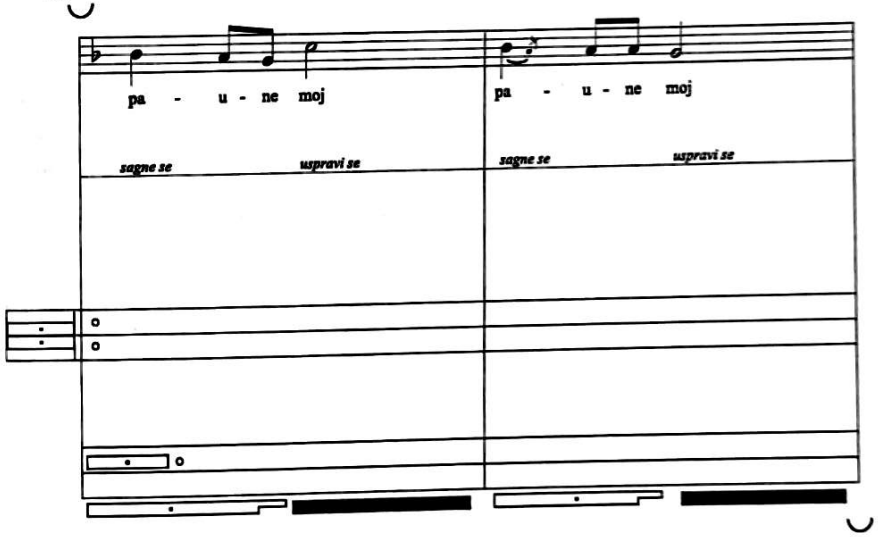

B. a.

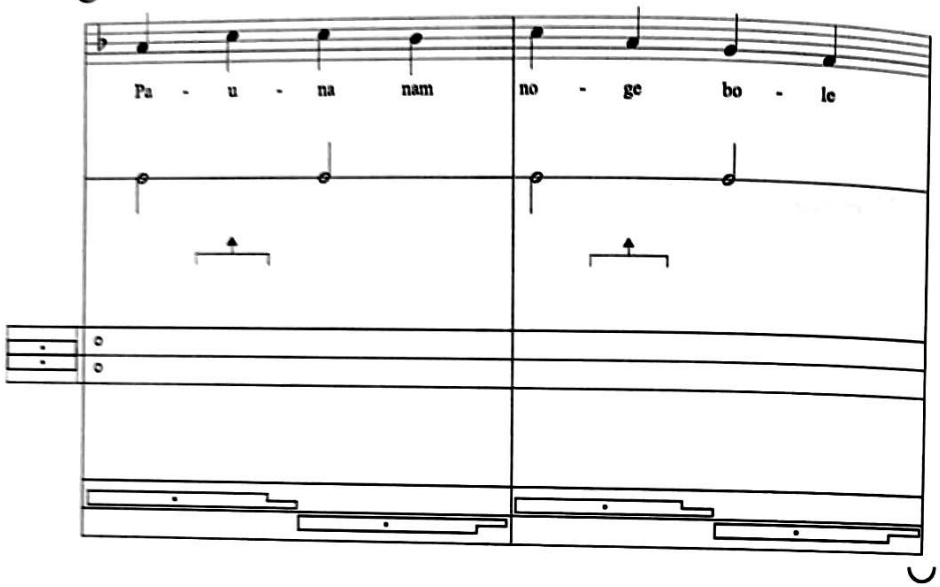

b.

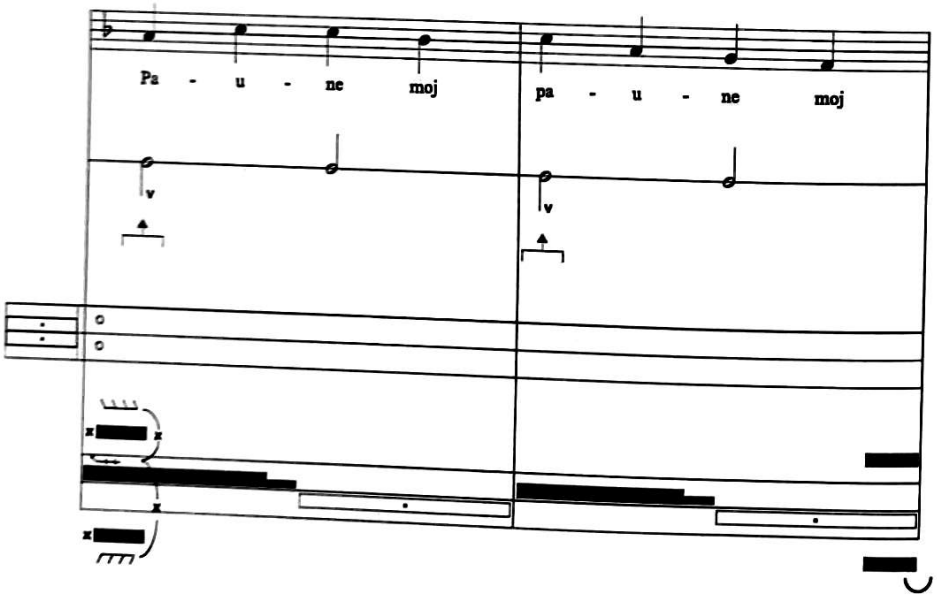

C) - a) Jednako kao i na A)

C. a.

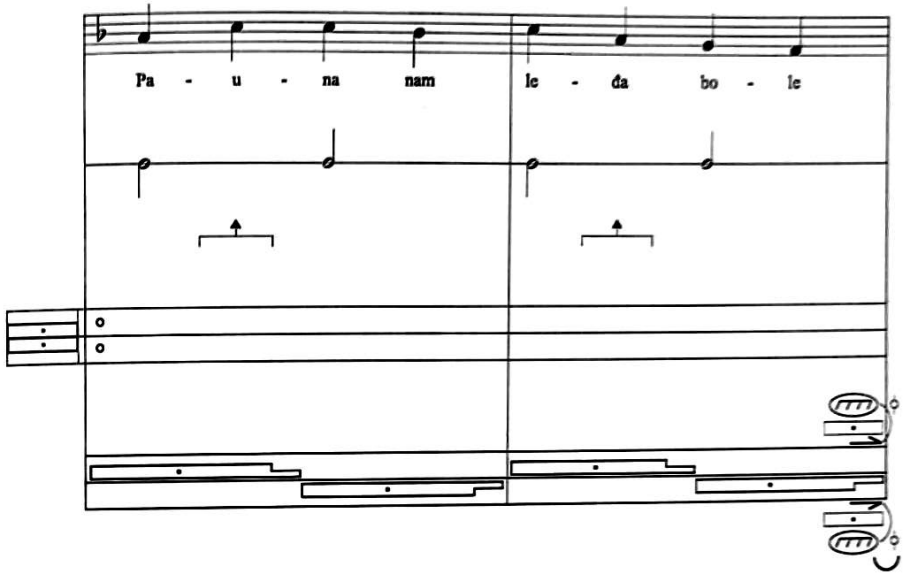

b.

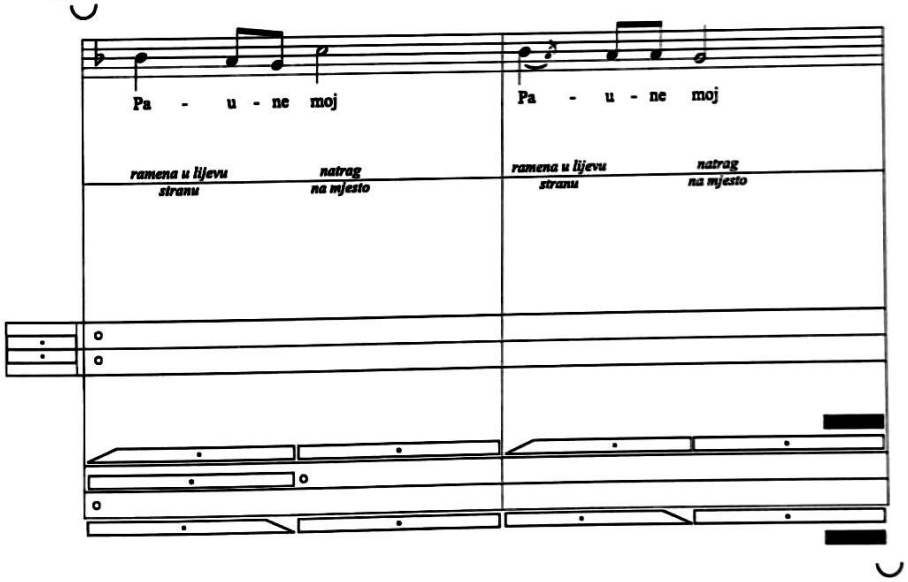

b) Na prvu polovinu, stojeći na mjestu, stavi ruke na vlastita ramena i okrene gornji dio tijela u lijevu stranu. Na drugu polovinu vrati se u prvotan položaj.

D) - a) Jednako kao i na A)

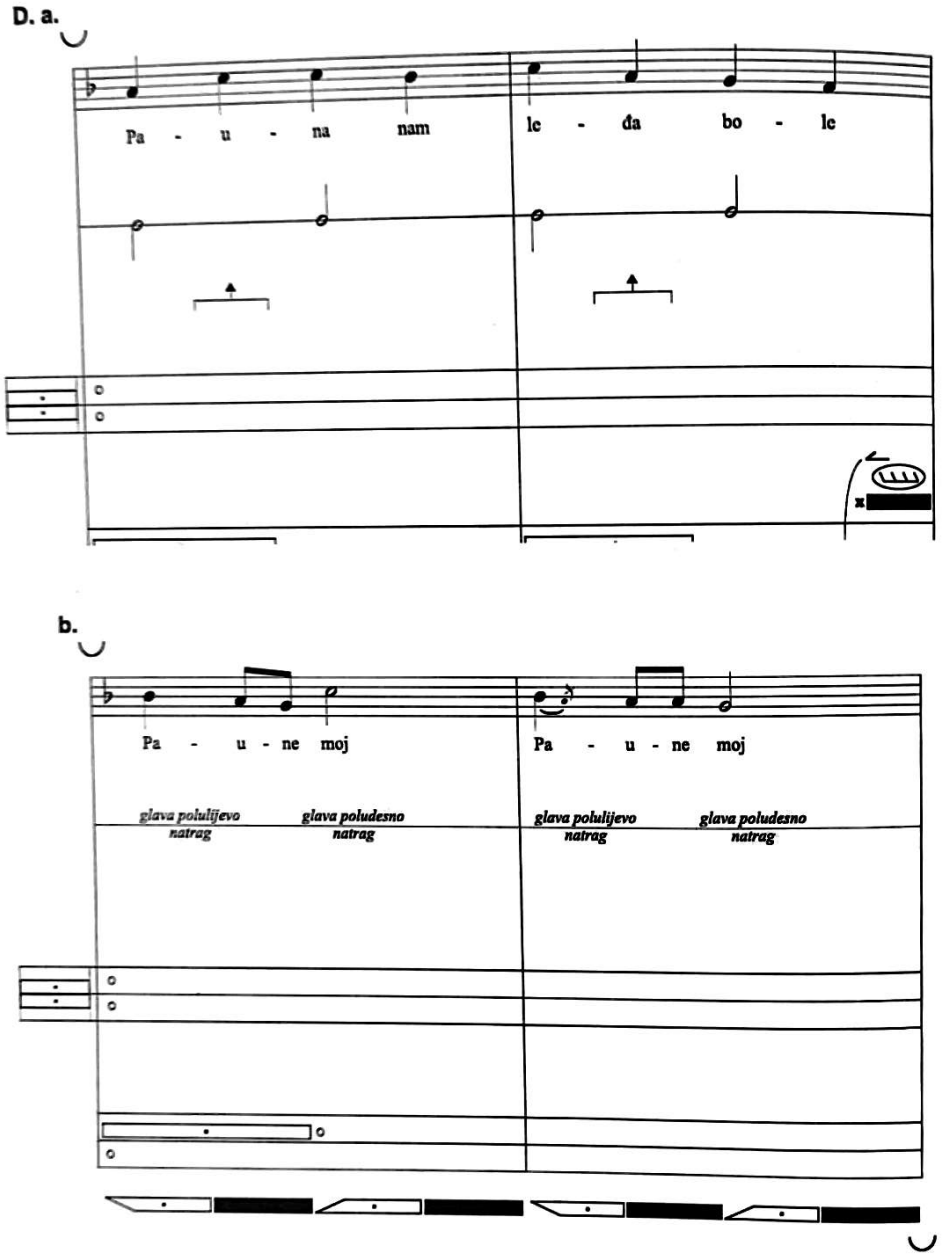

b) Uhvati se objema rukama za glavu. Na prvu polovinu zamahne glavom polulijevo natrag, a na drugu poludesno natrag.

E) - a) Ide prema prvoj plesačici na početku polukruga koracima kao na A).

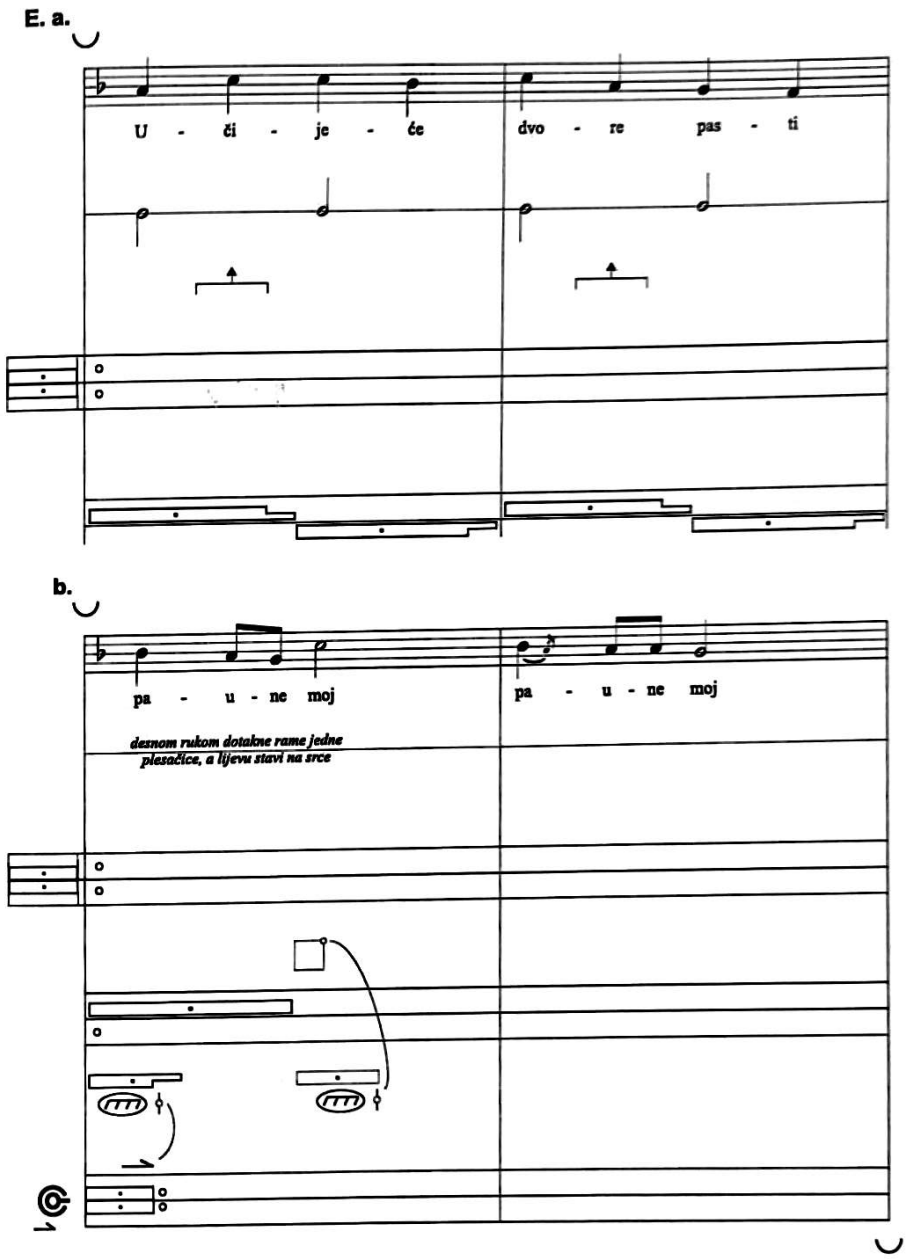

b) Na prvu polovinu takne joj desnom rukom rame, na drugu stavi desnu ruku na svoje srce.

F) - a) Odlazi na začelje polukruga koracima kao na A).

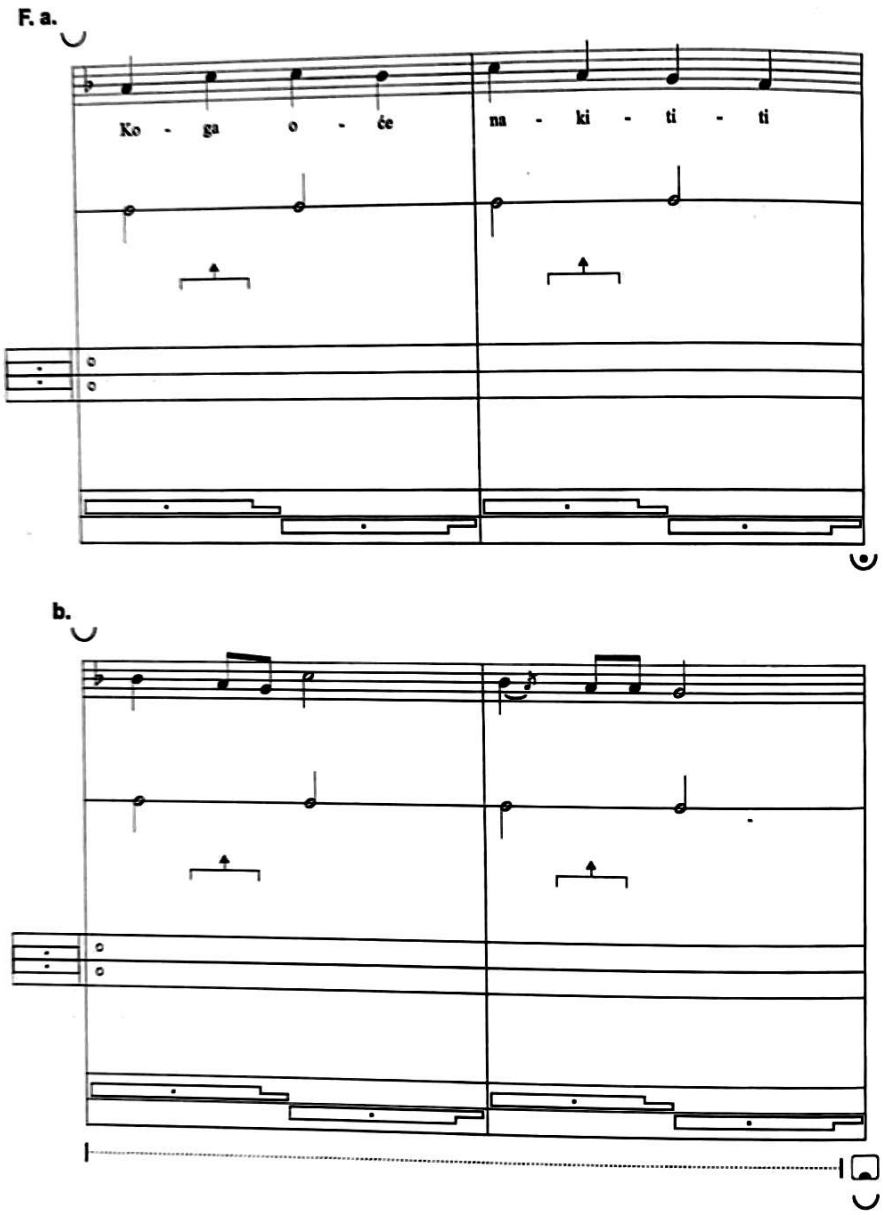

b) Odlazi na začelje polukruga koracima kao na A) a). Sada opet druga plesačica izvodi iste figure. Ovaj se ples nekad obično izvodio u svatovima, a posebno na "vencima".

Time su plesovi Hrvata Podravaca iscrpljeni u najvećem dijelu.

f. Učenje plesa

A gde si naučila plesati? "Čuješ s temi deklami. Išla sam k deklam. Oni so imali gostiono i mesnico. No, Čonkaševi. Jena je bila z menom stara, jena je bila dva leta mlajša. One so mi bile najbližeše kolegice." (A ti Ljuba?) "S tem pak Ivicom Peršekom koji je v Zadru. I kad smo išle v školu, smo se sakaj na poto igrale i tak smo se nafčili. Ako ko ima sluha pa to same noge ido."

g. Vjerovanja vezana uz ples

(Jeste li čuli da vile kolo igraju?) "A, bilo je sega, samo kaj moji su bili pobožni i nisu v nikaj veruvali." (Kad se prašina digne?) "Da, onda vele, coprnice. A sad ima više nek negda coprnic. Kad greja delaju." (Kad se vidi krug na livadi?) "Negda so coprnice plesale. Ili pak dok se veter digne, tak pri nekojem, kak vuliman zgleda. I stvarno dine se i perje i listje nosi gore. E, veli:

- Coprnice plešo.

Čula jesam kaj su rekli da med vilami i coprnicami nešče bil, a jel e bil ili neje, ja ne znam."

h. Ples u Drugom svjetskom ratu

Izvodilo se i partizansko koko *hopšajdiri.* Začudo ono se nije izvodilo odmah poslije rata, nego se javlja tek sada (1966. o.I.I.) i to s ovim svatovskim pripjevom:

Što ću majko s očima
Dopale se momcima.
Hopšaj diri, diri, di
Mi smo svati veseli
Hopšaj dara, dara, da
Svilena je marama.
Zeleni se od šume
Ide momak od cure
Hopšaj diri, diri, di
Mi smo svati veseli
Hopšaj dara, dara, da
Rakija je najbolja
Zeleni se živica
Moj je dragi Ivica
Hopšaj diri, diri, di
Mi smo svati veseli
Hopšaj dara, dara, da
Rakija je najbolja.

Zeleni se zimzelen
Moj je dragi još malen
Hopšaj diri, diri, di
Mi smo svati veseli
Hopšaj dara, dara, da
Rakija je najbolja.

Bela bluza crni šos
Moj je dragi gol i bos
Hopšaj diri, diri, di
Poljubi me moj mili
Hošaj dara, dara, da
Rakija je najbolja.

Smotra folklora u Zagrebu (24. 7. 1966). Mimohod folklorne grupe iz Molva
(Snimio: Josip Miličević)

Smotra folklora u Zagrebu (25. 7. 1966). Ljetna pozornica. Nastup folklorne grupe iz Molva
(Snimio: Josip Miličević)

PRAZNOVJERJA

1. Plešu na Fašenjek da bi bolje rodilo zelje, repa, lan. Kod toga izvikuju stihove:

Huri, huri, huri,
Starec babu gulji
Fašenjek se oženji
Starec babu zaruči.
Klen, klen, klen,
Velik vam je len
Još je vekši nek smo mi
Al je lepši nek ste vi
I za repo i za zelje
I za masne žgance.

2. Dok bolje kukču (jušču, huškaju) na Fašenjek, bodo krave imale više mleka.

3. Da ne bi išla toča (tuča), mora se vužgati blagoslovenog drenka.

4. Da bi sadje (voće) bolje rodilo, omata se božičnom slamom.

5. Ako se kravi, koja se prvi put otelila upotrebi mlezivo (mlijeko prvih dojenja) onda joj nestane mleka.

6. Kad za Đurđevo dođe koja žena prosit mleko, ne sme joj se dati, jer onda odnese i kravama mleko. Ako koja pogreši, pa da, onda ide po obreže nekaj trešča z drvenih stupov od lese (ulaznih vrata) i vužge.

7. Kad se krava oteli, žena preišče sav plod i pobere z njega nekakve frunte (grudice) loja. To dene vu nekakvu vrečicu, a k tomu doda kvasa, jeno jajce i sakakovo bilje i trave. To dene na Božič na stol, a posle spravi na trem. Kad se krava ponovno teli zmeša to z brašnom i daje kravi pojesti. Stem se kravi sčuva mleko.

8. Kad su krave vu pramalet prvi put išle na pašu, nigdar neje krava zišla z dvora a da neje prešla prek vatre. Na putnim vratima se posipala žeravka i prek nje je krava morala prejti. To je takaj sredstvo protiv gublenja mleka.

9. Da (gda) peljajo mladu mladoženjinoj hiži, nameču joj kruva na glavu i ona ga nosi na glavi do stola. To delaju, kaj ji se kruh vda.

10. Na božično večer, zemu se dve žlice i z njemi se klopa do potnih vrat. Zatem se cedi mleko čez koprive. Predi toga se mora krenoti prema severu, prejti tri severne međe. Na treči otrgnoti tri vrška od kopriv, koje se namečo v cedilo i čez njih preceđuje mleko. Ako je kravam preselo mleko (ako su ga izgubile) od toga se mleko popravi.

11. Miškica, Virovčice čovek bil je manji (zločest)), štel jo je biti. Došla je Virovčica v Molve k babi i povedala ovak:

- Jerom, jerom povečte mi, kaj da delam?

- Dok merje čiji Miškina (i njezin se je muž tako zvao), zemete konca i tripot pod mrtve noge prepeljaj. I roke mu sveži s tem koncem. Onda te Miškica više ne bu bil (tukao).

12. Za Božić se slama donese v hižu. Volari koji krave hajčo, doneso jarma od krav, deno ga pod stol. Potom žene deno motilnico, dojačo, cedilo, da bi bilo više mleka. Konjari deno hame.

13. Na Štefanje idu vu štalu i prederu šilom živini vuha. Onda je živina zdrava celo leto.

14. Dok se konji prvi put naprežu, onda hamove namažu božičnom svečom da im šija ne oteče.

15. Božično kostje se čuva i para kuhanoga kostja vdisati onima koje bole noge. Od toga ih prestano boleti.

16. Droptinje na Vuzem (mrvice) se pažljivo pobere v stolnicu i strese na vrčak. Z toga droptinja zraste cvetje, božje droptinjiče.

17. Na Đurđevo se nikomu nikakve stvari ne smeju posuđivati. Ako bi neko nekaj posudil, onaj koj odnese doma posuđeno, odnese i kravam mleko. I denes niko na Đurđevo ništ ne posuđuje.

18. Žena koja susedovim kravama pobira mleko mora dojti na mlađ (mladi mesec) k toj hiži i zgovarjati reči. (Koje?)

19. Treba iti na međe brat trave, skuhati ih vu vodi i z tom vodom potajno na križanju škropiti krave gda prolaze. Onda gube mleko.

20. Protiv oluje se hiče na dvor stolčec, na opak, krušna lopata i ogrebljica z čim se kruh vadi z krušne peči. To preseka zraka. I denes to delaju.

21. Na Fašenjek da (kad) se kruh peče i da ga nameče vu peč, onda se kotura sito, kaj bodo deblješe valjanke.

22. Dok ido fašenki na Fašenjek, onda vičo žene:

- Deca visoko đipljete (skačite) da nam bode vekša konoplja.

23. Ako žena oče odnesti mleko, onda na Đurđevo mora pri ti hiži obrezati stopa (stup od vrata), jer coprnice imaju onda najvekšu moč.

24. Ako čovek dela od Lucije do Božiča stolčeca na tri noge, mora ga delati saki den po malo makar samo jempot na den nožem zarezal. Onda ga na Badnjak mora donesti v cirkvu i stati na njega makar pod zvonikom. Videl bo se coprnice koje se pred oltarom. Da ga sete (osjete), onda mora grapčaka (hitro) pobeči, kaj ga ne strgajo. Za sebom mora sejati zrna prosa, kaj se one mude (zadržavaju) s prosom.

25. Da bi susedovim kokošima zele jajca, stare babe, dok ido od polnočke, pred tuđim dvorom viknu:

- Tebi naj bo kokodak
  A meni prdak (jaje).

26. V Kapeli pri Belovaru je jeden čovek išel po noči kraj groblja i to okraj pol noči. V jeni grabi je videl gusaka. Zel ga je sobom i zaprl doma v kotec. V jutro je rekel ženi:

- Idi žena v kotec, našel sem gusaka, zakolji ga, ne bo ni vrag za njega pital ni znal.

Žena je išla z nožem v kotec i vidla mrtvoga čoveka v gačaj. Onda je čovek otišel popu i pital kaj da dela, a pop mu je rekel naj ga v polnoči odnese gde je našel gusaka. Kraj polnoči je išel v kotec i našel pak gusaka. Prijel ga je i odnesel gde ga je našel.

27. Jeden lovec ni mogel nikak streliti zajca. Otišel je na mlado nedeljo na tri izvora, sigde prije izlaza sonca triput kroz cev preteral vodu. Onda je navek prestrelil zajca gda got je pucal. Spekel ga je i neje se smel križati predi jela, jer bi se zajec pretvoril v konjsko blato. Da je lovec vmrl, prazna je puška pucala z stene na koji je visela.

28. Na Telovo se od senčice (procesijske sjenice) otrgne par grančica, dojde doma, ali se s njemi ne sme v hižu nek se odneso na vrt i zabodu med zelje. Onda na zelje nejdo gusenice celo leto.

29. Na Cvetno nedeljo se divlje posvečene mace ili drenjek ostave vune na drvocepu, jer se ne smedo unesti v hižo med grešne ljude. Na drvocepu se od njih nakuri ogenj i pale mace na žari, kaj ne bo grmelo. To preseka grmljavino.

30. Kad se konoplja poseje, onda se vreče moraju okrenoti naopačke i zvezati čvrsto - kaj čvrsto vrodi i kaj vrapci ne pojedo seme.

31. Motilnico so koturali po međi, da bi krava imela više mleka.

32. Onu koja copra mleko pozna se po tomu kaj joj drugi den stoji motilnica na krovu štale ili hiže. Stric je videl da majki Sračekovi visi motilnica.

33. Ako se trava z međe daje kravi, onda se kravi povrne mleko.

Prije so se veruvali v šatrije. Ciganici so davali praščiča da drugome zeme mleko.

ANEGDOTE

Među šalama uvijek je centralna figura jedan čovjek o kojemu se svašta pričalo. U Molvama takvi su bili Japek Ivadijev, Marena Belovarčeva i Joško Lenardić.

*

a) Za "japeka" Ivadijevoga najpoznatija je činjenica da je pravio "komarovu mast" i njom lječio sve bolesti. Hvatao je komarce, tještio ih i od njih dobio mast kojom je mazao ranjena, naotečena mjesta i mjesta koja su boljela, svrbjela ili se ognojila. Poznat je i po tome što se pred posjetiocima znao uhvatiti za glavu i glasno se čuditi:

- Bože, Bože, otkud meni tulika pamet?

U vrijeme mojeg istraživanja, 1955. godine, najviše angedota je kolalo o Jošku Lenardićevom, Đurđevčanu. Evo nekih. Iako su vulgarne, iznosim ih doslovce, u dijalektu, onako kako sam ih čuo od Molvaraca. Tako će se vidjeti što su Molvarci smatrali duhovitim i čemu su se mogli do sita nasmijati, prepričavajući često iste anegdote.

*

b) Idi k nevolji veliki. Povem ti od Joške Lenardiča. Te šef Milicije ide na vlak, a pred njem ide Joško Lenardič. Joško se okrenol nazaj sim i prdnol kak je mogel. I išel:

- Da!

Šef Milicije je znal da Joško Lenardič venoji[1] od sveh njih bedaka, ali je za njim vikal:

- Joško, Joško, Joško, kaj je to kaj si prdnol i vikal da?

- Ajoj gospon, ja bi vam rekel, neču, neču, vi bi mene bili! (tukli o.I.I.)

- Neču Joško, ne bom te bil, samo ti meni poveč kaj si mislil!

- Aj, gospon, znate, mene je moja "stara" (rit) pitala, jel to ide za nami onaj (ludi) šef Milicije, a ja sem išel: - Da!

*

Dopeljali so Joška Lenardiča na Vire, pod vešala, k cirkvi, pod one lipe. Onda so mo složili vože, vešalo, pod lipami. Onda ga pitajo:

- Joško, sad predi nek te obesimo, Joško, kakvu još imaš želju, poveč!

Joško onda jen čas študira i pove ovak:

- Najreši bi, to mi je želja, da me vi si v rit kušnete, a Pepica Pankaričeva (općinski funkcioner o.I.I.) da bi mi so rit oblizala."

---

(1) U Molvama i okolici postoje neke univerzalne riječi, koje mogu svašta značiti. Glagol venojiti može tako značiti svaki glagol kojeg zamjenjuje, a slušatelj ipak razumije smisao npr.:

- Martin je lvini (ili venom) venojil z nožem med rebra, mam mu se venojilo čerevo po zemlji.
- Veni je venomu povenojil egede.
- Veni je venoga vezda z venem povenojil.

Dok smo davali mast, žito i se, onda je Joško Lenardič išel k vlaku i dok je došel teretni vlak, on je počel:

- Bukva, rast
  Žito mast
  Bukva rast
  Žito mast.

(Sve brže. Imitirao je kako vlak ubrzava polazeći sa stanice).

A da dojo v Zagreb, Zagrepčani čekaju, kaj im te vlak donese a vlak veli:

- Za vas ništa
  za vas ništa.

(Sve sporije imitiranje zaustavljanja vlaka. Misao je bila ta da su vlasti rekvirirale i slale u Rusiju, pa Zagrebu nije ostalo ništa.)

*

c) A sad nekoliko anegdato o Mareni Belovarčevoj:

Bili su Marenini svati, sigečki svati, pak im je bilo vroče, pak so se išli kopat (kupati o.I.I.) v hajdinu. Bilo ji je dvanajst, a da so se vrnoli Marena ji je prebrojavala. Sebe je zabila brojati:

- A na na, nas je jedenajst. Jeden se je zahrčkal (utopio o.I.I.).

*

Bila je Marena zaručnica pak je išla moljiti Boga župniku. Pital njo župnik:

- No Marice tko te je spasio?

Ona otpove:

- Miško Buhačev.
- Koliko je u Boga osoba?
- Anana, bo nas z možikaši četrdesetdva.

*

Išla je na venčanje pak jo je gospon pital:

- No, Marice, ljubiš li ti ovoga poštenog junaka?
- Bogme vera ne tebe staroga čobaka!
- Da li ga ni u jednoj teškoći nećeš ostaviti?
- Anana, nek se požuri za menom pak ga ne ostavim!

STANOVANJE, GOSPODARSTVO, DRUŠTVENI ŽIVOT, PLESANJE

Danas su u selu, dobrim dijelom, nove kuće, visoke zidanice. U najnovije vrijeme i katnice s rebrenicama i ostalim komforom. Još oko 1930. godine bila je većina malih kuća tzv. *jedinki* pa i nešto manjih zidanih, od blata, pokrivenih slamom.

Preko praga dolazilo se je u mali hodnik iz kojega vode vrata u *prvu hižu* i to desno, ravno u kuhinju, a lijevo u *hižičku* ili malu sobu. Na hodniku se nalazi udubina u zidu. U njoj stoje posuda za vodu i lončić. Iz kuhinje se obično ložila prva soba. Zadnja se nije nekada ložila. Bila je nekada od drva i zvala se *komora*. Prva hiža ima dva *obločeca* na pot (put), a jedan u dvorište. Trijemovni stupovi su na stropu *(grede)*. Između prozora je raspelo, a ispod njega zrcalo sa mnogo fotografija utaknutih za ramu. Ispod toga, uz zid, *klopčica* i stol. U kuhinji se nalazila velika *krušna peč* a u desnom zidu otvor za loženje peći u prvoj hiži. Iz kuhinje vodile su *lojtre* na *najiž* (tavan). Iz kuhinje gleda prozorčić na susjedovo dvorište. U zadnjoj sobi, što je bila manja od prve, borave ukućani preko dana, kada nisu u poslu. Tu se odvijaju *prela*, *čejane*. Tu se zimi montira *nared*, tj. tkalački stan. U lijepo ograđenom dvorištu nalazile su se gospodarske zgrade. *Štala*, a nad njom *pojata*. Štala je često bila ljepša nego kuća. Zajedno s *gumnom* i *sjenikom*. Posebno su bili *koci*, a negdje posebno i *komora za žito*, brašno i vino. U dvorištu je *koš* od pletenog šiblja i *zdenec* s *kopanjom*.

Ispred kuće je obično bio *vrčak* (mali vrt) u kojem je raslo različito cvijeće, a iza štale vrt za povrće. Uz njega drugo dvorište (za kokoši i svinje), a negdje i treće - samo za svinje. Iza toga je prikućnica gdje se sadi krumpit i ono što je potrebno u domaćinstvu. Negdje postoji i drvarnica, a ponekad uz gumno i *stupa* za usitnjavanje proizvoda.

Seljaci su se oko 1930. godine bavili pretežno ratarstvom. Uglavnom su sijali kukuruz i raž, zatim sve više i pšenicu. Poslije žetve i branja kukuruza, siromašne su žene išle, sa djecom, skupljati urod s polja, ostatke - *paperkuvati*, kako se tome nekada reklo.

Zatim, u novije vrijeme, kao poseban dodatak, uzgajali su cikoriju i suncokret. Njihovom proizodnjom zarađivali su novac. Prije su se više sijali i uzgajali lan i konoplja iz čije su pređe žene prele, a poslije i tkale posteljno ruho i ruho za odjeću. Višak su prodavale.

Brojilo se na slijedeći način: 1500 broje kao "poldruga hiljada". Prije su računali i na drvca.

Kod stočarstva je najvažniji uzgoj goveda. Oko toga, a posebno oko "oduzimanja" mlijeka kravama, ima mnogo vjerovanja i magije. Hrane se najviše krave, prodaje se mlijeko, proizvodi putar, prodaje telad. Značajno je

da su seljaci sami vrlo malo trošili mliječne proizvode, jer su sve mlijeko prodavali mljekarama. Vrlo poznat i glasovit proizvod od sira je *prga*.

Kod zapovijedanja tovarnim životinjam, u zaprezi postoje ove komande:

Za krave:

"Honk" = desno

"Čale" = lijevo.

Za konje:

"Hac" = desno

"Tile" = lijevo.

U velikoj mjeri su se bavili uzgojem svinja. Naročito poznati bili su *baguni* koji su davali veliku količinu masti. Čitavo selo davalo je svinje na čuvanje jednom *kanasu*. On ih je tjerao velikim bičem, snažno njime praskajući. Slično je bilo i s kravama. I njih je na pašu vodio pastir. Pri povratku s paše seljaci bi otvarali vrata dvorišta, a krave su same znale put u svoja. Molvarci su rijetko uzgajali ovce. Na pokošene livade dolazili bi ovčari čak iz Bosne sa svojim stadima ovaca.

Uzgoj peradi svih vrsta je vrlo raširen. Ovih godina popularne su i strane vrste npr. japanske race.

Dok su se žene bavile predenjem i tkanjem, robu su same bojile. Nekada domaćim biljnim, a danas, kupljenim bojama.

Blizina šume uvjetovala je zapošljavanje muškaraca u sjeći i transportu, a mnogi su od njih bili pravi majstori u izradi drvenih stvari: ladica, stolaca, klupica i drugog. Gotovo svaka kuća imala je tzv. *kobilu*, primitivan stol za obrađivanje drveta. Gotovo ništa nisu nosili kolaru na izradu i promjenu slomljenog dijela kola ili čega drugoga.

Blizina šume uvjetovala je i još nešto, naročito vrlo rašireno u Repašu, krađu drva i krivolov.

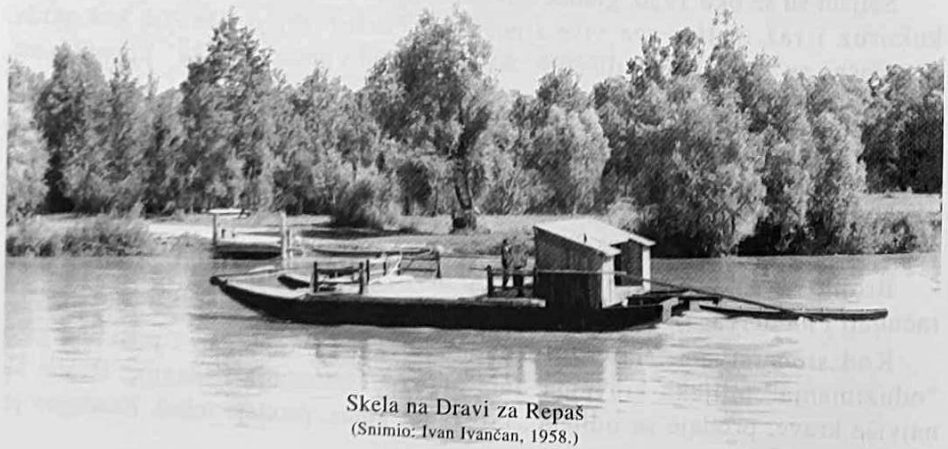

Skela na Dravi za Repaš
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Mlin na Dravi
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Plot
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

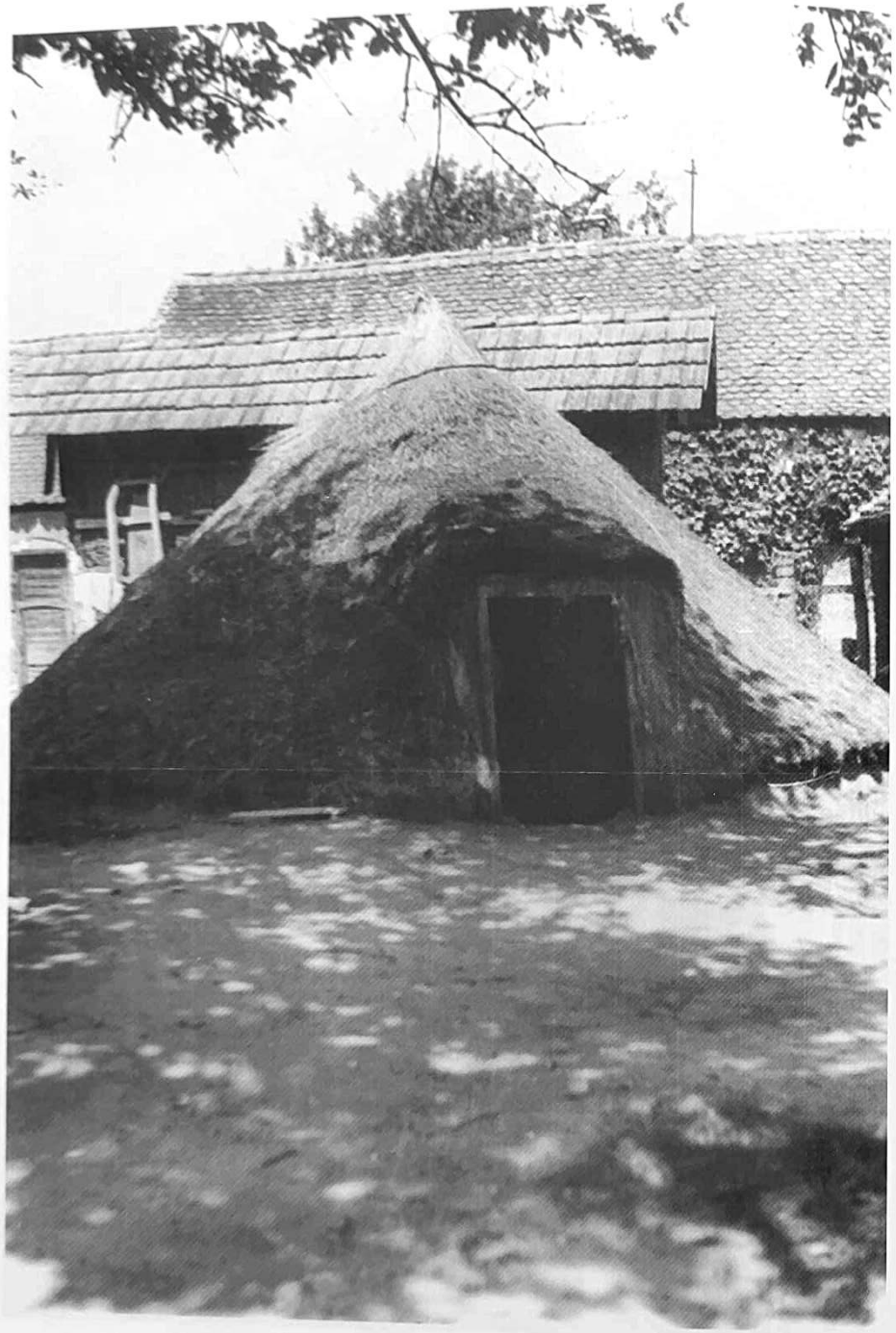

"Ledvenica"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Obrada konoplje. Močenje u rukavcu Drave.
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Vađenje konoplje
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Tućenje konoplje u kući obitelji Balogović
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Uklanjanje drvenih dijelova konoplje na trlici
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Češljanje konoplje
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Predenje konoplje
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

ISPIRANJE ZLATA

Drava je svojom blizinom pružala velike mogućnosti za obavljanje različitih unosnih poslova. Kao što je bilo vađenje šljunka, držanje mlinova (znalo ih je biti i do 15) i vađenje zlata. Zlato su samo u iznimnim slučajevima ispirali stanovnici okolnih sela. Najviše su, čak do molvarskog kraja, dolazili zlatari - tako su ih zvali - iz Međimurja, poglavito iz Vídovca. Jedan se od njih i doselio u Molve Grede. S njim i njegvim šogorom i osobno sam vadio zlato. Naš dio Drave vrlo je bogat zlatnim zrncima.

Najpogodnije vrijeme za vađenje zlata je za niskog vodostaja. Tada, obično po dva čovjeka odlaze na ispiranje zlata. Služe se, za te svrhe, posebnim čamcem, dugačkim šest metara, širokim osamdeset, a visokim četrdeset centimetara.

Sobom nose dasku od topolovog drveta, dužine 180 centimetara, širine sedamdesetpet. Ona je rezana u koso. Na sebi ima hrapavu površinu u čijim se vlaknima zadržava pijesak zajedno sa zlatom. Očito zamjenjuje nekadašnje ovčje "zlatno runo" na koje se u davnini "hvatalo" zlato. Ta se daska stavlja na nogare, položena ukoso, tako da niz dasku kod ispiranja, klizi voda. Daskom se slijeva voda i šljunak. Vodu za polijevanje daske grabi se tzv. *žajterom*. To je drvena kantica nasađena na štap dugačak jedan i pol metra. Šljunak se stavlja na dasku drvenom lopatom izrađenom iz orahovog drveta. Ona služi i za pronalaženje zlata.

Kako je orahovo drvo tamne boje, zrnca zlata se odmah uočavaju. Prema broju zrnaca na lopati, vidi se je li isplativo vaditi zlato ili ne. Ako je broj zrnaca veći od 25, isplati se nastaviti s poslom.

S velike daske se ostatak pijeska, što u sebi ima i zlata, a voda ga nije isprala, posebnom metlicom stavlja na drugu, manju, dasku. Ona je blago udubljena. Ta manja, udubljena daska, dugačka je šezdeset, široka četrdeset i blago udubljena, tri centimetra.

Kada se na toj daski odvoji jedan dio pijeska, drugi ostane sa zlatom. Taj ostatak istrese se u emajliranu zdijelu i dalje ispire. Naknadno se ulije živa. Ona se spaja sa zlatom i izdvaja ga, a pijesak ostaje. Zlato povezano sa živom, stavlja se u krpicu od konoplje i steže špagom. Gnječi se pomoću male drvene lopatice tako dugo dok god živa izlazi kroz pore krpice. Ostatak peče se na cigli i to pomoću žara drvenog ugljena. Živa ispari, a zlato ostane u udubini cigle.

U takvom stanju zlatari isporučuju zlato na daljnju preradu.

Raspadom obiteljskih zadruga došlo je do osiromašenja stanovništva. Veći broj novonastalih gospodarstava trebalo je više alata i više oruđa za obradu zemlje. Sve su to bila značajna ulaganja, pa su se seljaci financijski jako iscrpljivali. Uslijed toga slijedile su određene posljedice koje su bile čas izrazitije, čas manje uočljive.

Ponajprije, ljudi su počeli emigrirati u Ameriku i, nešto manje, u Francusku. U Francuskoj se većina nije dobro snašla.

Počela je vladati tzv. bijela kuga, tj. postalo je moderno imati jedno ili nijedno dijete. Naglo se smanjivao broj stanovništva. Kad su se vjenčali jedinci, po smrti njihovih roditelja, ostala bi jedna suvišna kuća. U selu se najednoć znalo naći i više takvih kuća. Zemlje je bilo koliko i prije, a radne snage sve manje. U prazne kuće počeli su doseljavati Ličani, Zagorci, Dalmatinci i Bosanci. Najprije su plaćali stan, ili kako se tu kaže *kvatir*, a kasnije su kupili kuće novcem zarađenim na radu kod seljaka kojima je trebala radna snaga. Danas su već domaći u selu, a sada nekako ima i više djece. Pa i kod starosjedilaca.

Zlatar
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Mjerenje dubine vode
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Zlatar uzima probu šljunka
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Ispitivanje prvog uzorka
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Zlatari na poslu
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Četkanje sitnog šljunka
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Ispiranje zlatnog taloga
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Ispiranje zlatnog taloga
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Prebacivanje taloga
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Stavljanje žive u zdjelicu
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

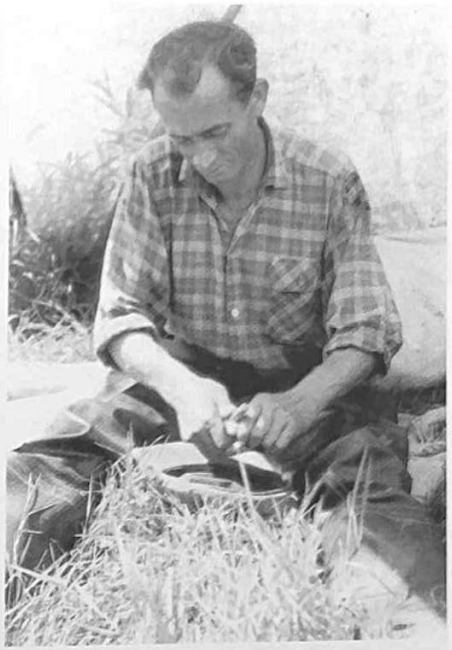

Istiskivanje žive pod šatorom
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Istjerivanje žive
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Istjerivanje žive
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

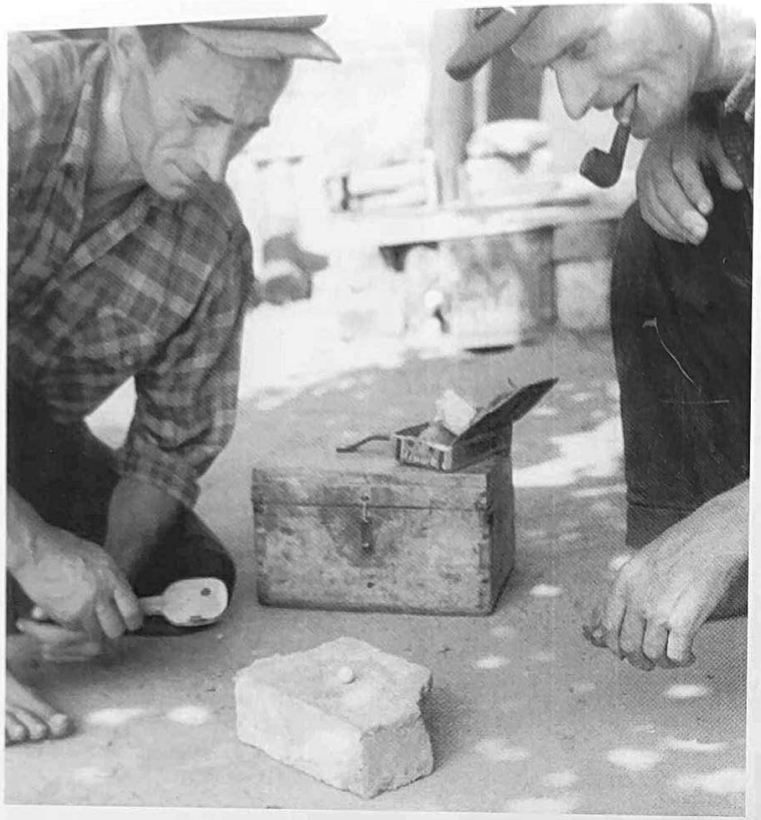

Zrno zlata
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Vaganje
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

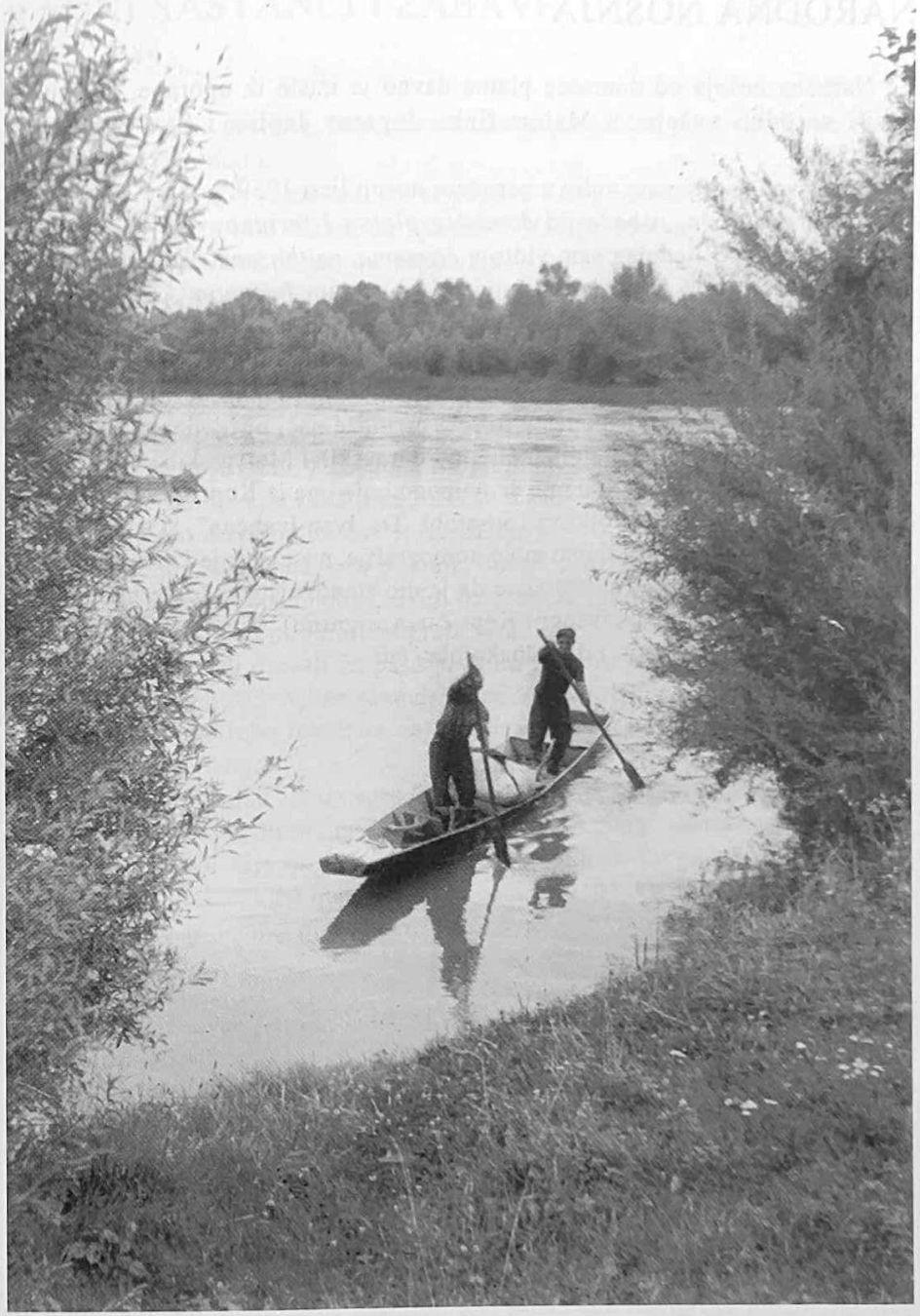

Povratak zlatara s dnevnog posla
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

NARODNA NOŠNJA

Narodna nošnja od domaćeg platna davno je izišla iz uporabe. Zadnji su nosili narodnu nošnju, u Malom Selu, Jagarov Japica i Štef Školjašev Cenkovčan.

Jagarovog Japicu sam vidio u narodnoj nošnji ljeti 1939. godine, a sastojala se od: *bijelih gača, robače od domaćeg platna i fertuna*, obojenog plavo. Školjaša Štefa posljednjeg sam vidio u *čizmama, rajthozama, beloj košulji*, sa *škrljakom* (kakvog sam si i ja nabavio) i obveznim *fertunom* , plavim, pred hlačama.

Što se tiče ženske nošnje, najstariju mi je opisala moja baka Eva. Bila je također od domaćeg platna. Sa *crvenim pantljikama na suknji, fertunu* i *lajbeku*. Danas se ni u jednom od spomenutih sela ne može naći niti jedan detalj.

Kad sam pokušao, za premijere mojih Podravskih i Molvarskih svatova, naći što adekvatniju nošnju, učinila mi se najpogodnija ona iz Koprivničkog Ivanca. Tako i Lado, Zagrebački folklorni ansambl "Dr. Ivan Ivančan", "Osijek 1862." i drugi, s kojima sam postavljao moje koreografije, nose nošnje iz Koprivničkog Ivanca. U to vrijeme još nisam znao da je dio stanovništva Molve podrijetlom iz Ivanca (Ivančani, Cenkovčani i Kopričanci, sigurno). Vjerojatno su nekada i Molvarci, barem dio njih, bili jednako obučeni.

RADNI SASTANCI I ZABAVE

(Pisano 1955.)

Nekada su, na prelima, stare žene znale pripovijedati pripovijetke no danas ih znaju još vrlo malo.

Pjesma je za njih samo ono što se *popeva* i ne poznaju nikakvih, ili gotovo nikakvih, što ne bi bile vezane uz pjevanje. Štaviše, Molvarci bi teško ispričali tekst neke pjesme ako pritom ne zapjevaju.

Ljeti na večer su se skupljali pred kućama gdje su sjedili, pričali, pjevali i igrali se nekih igara. Ne sjećam se ničeg ljepšeg od podravskog sela za ljetnih večeri. Djevojke bi sjedile kod jedne od susjednih kuća, a momci bi ih dolazili obilaziti z *možikom*, pjesmom ili trčeći ulicom, igrajući se, plešući *stezanca, natezanca*. Djevojačka se pjesma također orila čitavim selom.

Zimi su se zabavljali u kućama, na prelima, čejanama, runjenju kukuruza, svatovima, a kasnije i na zabavama, obično u zadružnom ili vatrogasnom domu. Kod toga se pio *direktor, tudum* (vino divlje loze o.I.I.), pa je bilo i tučnjava ili pak obračuna noževima, ovo potonje, doduše, rijetko.

Ljeti su se mladići ponekad, osim natezanca, igrali *mulca* i športsku igru *kotačkanje*. To su obično igrali na kraju sela. Posebne su bile pastirkse igre na paši. Kad su dječaci dorasli za pašu prva im je stvar bila, na *Veliku mešu* (na proščenju) kupiti nožić. Njime su onda rezali vrbove štapove, svijali ih kod vatre i tako dobivali potrebe rekvizite za igranje njihovih omiljenih igara: *svrake, prasičanja* i *misečanja*.

Djeca gotovo nisu imala igračaka. Obilje pijeska na cesti i dvorištima omogućavali su da se njime igraju, prave i peku "kolače", "siju brašno" i sl.

Nekad na selu nije bilo *možike* (gudaca), bila je samo *mrčaljka* (dude). *Dudaš* bi sjeo na krevet, a noge su mu bile na *klopčići*, klupi. Udarajući nogom po njoj, davao je tempo plesačima. "Navek je igral jeno te jeno. Vikali smo mu:

- Drugo!,

a on pak iznovač jeno te jeno. Možika je došla potlem, a kesne i *mogude* (usna harmonika)".

Gudači orkestar, koji svira u svatovima i na zabavama, sastoji se od *vođe* (primaša), *drugoga, kontraša, cimbulaša* i *berdista*. Nekada su kapele vodili Cigani, ali su za vrijeme rata poubijani u logorima. Ostao je još samo poneki svirač i koritar, dok konjarov više nema. Danas se sve više u selima javljaju i tamburaške skupine, ali ih ne vole kao *guce*.

Pjevanje je prije bilo jednoglasno. Sve su stare pjesme takve da ih je teško pratiti. Muški su bajsirali oktavu niže. Radi se o pentatonskim motivima, sličnimn onima u Međimurju, nastalim pod utjecajem mađarske glazbe. Danas se pjeva dvoglasno, pa i troglasno, no mladež uopće ne zna niti jednu staru

pjesmu. Od starinskih pjesama, danas je najpoznatija *"Hajd idemo dole u Širine."* Pjeva o *"lepim deklama Lukešinima"*.

- Dok sam išla vu školu, dekle so Lukešine išle v cirkvu. Bile su preveč lepe, crlene kak rak, crneh lase i joči - veli Eva Ivančan.

Osim pjesama koje su se pjevale nedjeljom na veselju bilo je nekad posebnih žetvenih, svatovskih, kolednih i zvjezdarskih pjesama. Dvije i dvije djevojčice, obično iz Đurđevca, pjevale bi od kuće do kuće ladarske popijevke.

-Išle ladarice po ladanju - rekli bi starci.

Posebne su se pjesme pjevale, kad su se žene opraštale od muževa koji su išli u rat protiv Turaka. Takva je pjesma *"Oj sončece, sončece"*. Posebne su bile i svatovske pjesme kod pletenja vijenca, vođenja mladenke itd.

U kući Antuna Kokše, rođenog 1889. godine u Molvama, čitava se obitelj predvečer sastala u *hižički* i glasno molila Boga u zboru, kao što je to bio običaj u podravskim selima na znak *pozdravljenja*. Svi su molili, od staraca do djece. Ostalo mi je to i danas u pameti. Prvi su molili točno u dur akordu, tako da su dječak Josip, njegov djed spomenuti Antun i baka Tereza, molili na ton *do*, djevojčica Marica (9 godišnja) na so, a majka Josipa i Marica - Janena Cenkovčan (i danas je živa) na ton *mi*. U prvom dijelu molive svaki je skandirao tekst molitve na svom tonu. U sredini molitve je najednoć Janena Cenkovčan spustila glas za pola tona. Tako se iz dur akorda prešlo u mol, koji je potrajao do kraja. Molili su se, a ne pjevali.

Plesanje se stilski izvodilo na tri načina. Prvi je *njihanje* uz šetnju i pjesmu, drugi *drmanje* s izrazitim vertikalnim pokretima (velike amplitude titraja) i, treći, mirno držanje gornjeg dijela tijela, a virtuozno preplitanje nogama. Karakteristično je kod nekih plesova i natplesavanje muškaraca pa čak i žena. Oni kod toga često improviziraju. "Mužika ti to navek podražuje, da ti to moraš tak odigrati. Ako je čovek svesten (normalan o.I.I.), mora to napraviti" - kaže Đuro Šignjar iz Novog Virja. Stari su plesovi bili komplicirani i tehnički virtuozni pa je i to jedan od razloga što ih mladež zaboravlja. Osim toga bilo je i kola, koja su jednostavnija, pa neka od njih znaju plesati i mlađi. Plesalo se u svatovima, na blagdane, Veliku mešu, npr. na Uskrs *Vuzmeno kolo*, a rjeđe na kućnim zabavama. Tada se znalo plesati *Staro sito*. Na svatovima su pojedinci mogli platiti ples i plesati ga solo. Osim toga mnogo se plesalo i *okraj Fašenka*. U tim su se danima najviše pjevale pjesme, pričale priče, igrale razne igre i pravile šale.

Dečki bi počimali plesati sa 15 do 16 godina. Plesanje su učili "z metlom v pojati, dok su ranili blago. Dekličke bi počele sa četrnajst let. Vučile so se gledečki. Navek so deca išla gledet na svate."

STARI NAČIN RIBOLOVA

O toj sam temi pisao i u Podravskom zborniku '81 (1981.), a još 1958. godine snimio film što je pohranjen u Zagrebačkom Institutu za etnologiju i folkloristiku. Godine 1962. kao student etnologije, pisao sam seminarsku radnju o drevnim načinima ribolova uz Dravu i njezine pritoke. Prošlo je od tada mnogo godina, dovoljno da pritoci, pogotovo Bistra, postanu kanali za otpadne vode koprivničke industrije, te da u njima nestane sav biljni i životinjski svijet. Najgore je to što ponestaje ribe i u Dravi jer je Bistra bila pravi raj za mriještenje raznih njenih vrsta. Bistra, ili Bistrenjak, kako su tu rječicu nazivali Molvarci, bila je čista, prozirna, umjereno mlačna, veoma pogodna i za kupanje. Od drugoga mosta postojala su važna mjesta za kupanje i razonodu djece: Matukina Greda, Ušće, Most, Štrobonk i Sekuline. Sve dublja prema ušću u Dravu, sve bogatija ribom. Nje je bilo i između toga, po pličacima punim trave, šaša, grmlja koje je sezalo do same vode. Potok Bistra, nosio je i jedno drugo, mnogo ružnije, ime - Kanal - a danas i jest kanal koji zaudara na daleko. Sadašnja situacija je Bistri i bližoj okolici donijela pravu ekološku katastrofu.

Ovdje opisujem najvažnije načine ribolova.

Nekad su se stanovnici Molva i susjednih zaseoka u velikom broju bavili riječnim ribolovom. Ne samo na Dravi već i u brojnim pritocima.

Uz Dravu su brojni rukavci nastali mijenjanjem toka ove nestalne i opasne rijeke. Neki od njih su plitki i brzi, neki duboki, a neki duboki i vrlo polaganoga toka. Bistra, Zdelja i Komarnica dosta su uski pritoci Drave, većim dijelom puni šaša i drugog vodenog bilja. Zbog toga voda u njima teče sporo. Razni načini ribolova bili su prilagođeni tim uvjetima pa je dio okolnih seljaka s velikim uspjehom lovio ribu. Nje je bilo u izobilju, po veličini, po vrstama i po količini.

Drava je često plavila okolna zemljišta pa su i tu priliku iskorištavali mještani za hvatanje riba. Naročito su pogodni bili trenuci kad se voda povlačila u svoju maticu. Na poplavljenom zemljištu, livadama i pašnjacima, ostajale bi izolirane barice, često pune riba koje nisu mogle pronaći put za povratak u Dravu.

Od nekad glasovitih ribarskih obitelji danas gotovo nitko više (ili ja to ne znam) sistematski ne lovi ribu. Čak ni za svoje potrebe, a kamoli za prodaju. Sa zadnjim predstavnikom, poznate ribarske obitelji Martinom Jankovićom, davno pokojnim, često sam, kao dijete, išao u ribolov. Stoga je veliki dio opisa ribarenja u Podravini moje osobno iskustvo. Martin je u Drugom svjetskom ratu ostao invalid i od onda samo su dječaci ili pojedinci, i to vrlo rijetko, odlazili loviti ribu. Od Martina sam naučio i neke vrste ribolova u kojima nisam osobno sudjelovao.

Hvala Bogu, u novije vrijeme osnovano je, i odlično radi, seosko ribičko društvo koje ima veliki broj članova. Uređen je Ribički dom u Sekulinama. Tamo se ribiči sastaju, priređuju zabave, čak i likovne izložbe i kolonije. S

temama o ribolovu i unapređivanju ribarenja uopće. Organizirano se bave čuvanjem ribičkih lokaliteta, a uz to povremeno poribljavaju preostale lokalitete.

Riječi sam pokojnog Martina u daljnjem opisu stavio pod navodne znakove, da se zna što mi je i kako govorio.

Ribolov s udicom pojavio se u ovom dijelu Podravine uoči Drugoga svjetskoga rata. To je bio ribolov s *vodicom* (udicom) i *vodičnjakom* tj. ribarskim štapom na koji se vezala *veterna nit*, ispredena kod kuće (na vretenu). Godine 1962. jedna je obitelj još imala mrežu zvanu *vlak* pa se jednom ili nekoliko puta godišnje sastajala grupa ribara i išla na Dravu pomoću nje loviti.

Spomenuti rođak Martin, govorio mi je da su ljudi katkada i trovali ribu. Nažalost nije se mogao sjetiti kakav su otrov stavljali u kuglice od zgnječenog kruha. Te bi kuglice, u velikim količinama bacali ponajviše na mjesta gdje je u rukavima Drave, voda bila duboka. U vrijeme rata neki su lovili ribe i ručnim bombama, a i ranije su sami izrađivali eksploziv za ubijanje riba. U razdoblju o kojemu pišem, ribolov se zapuštao, vjerojatno i zbog toga, što je ribe bilo sve manje. Dio je potrovan vodom u kojoj su seljaci namakali lan i konoplju. Ove biljke su se nekada uzgajale u velikim količinama, a ljudi su ih namakali i tamo gdje je bilo zabranjeno, tj. u Bistri i rukavcima Drave.

Brojni rukavci Drave bili su ponekad spojeni jednostavnim mostićima (vidi sliku) a samo su još djeca održavala razne primitivne načine ribolova u kojima sam i osobno sudjelovao.

Primitivni prijelaz preko rukavca Drave
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

Načini ribolova u Molvama i okolnim selima

Jedni od njih su prilagođeni dubokoj i brzoj Dravi, s njenim rukavcima, a drugi, plitkim rukavcima punim šaša i korova: Bistri, Komarnici, Zdelji...

a) *Na roke ili z rokaj* se hvataju ribe tamo gdje su na obali stari panjevi čije korijenje je uronjeno u vodu. Ispod korijena skriva se riba i ribar je lako uhvati. Često su *pod bregom* rupe duboke i po dva metra. Tada se složi više ribolovaca pa, roneći ispod obale, rukama hvataju ribu. Za to je potrebna velika vještina. S ribolovcima obično ide i mali dječak koji nosi torbu od konopljine tkanine. Ili takvu torbu svaki ribar zasebno prebaci preko ramena. Najčešće ribari imaju na sebi samo pregaču, *fertun*. Provuku je između nogu i zataknu otraga za pasicu, poput urođeničkog *slipa*. *Na roke* se naročito lovi *mlič*, *patuljan*. To je vrsta crnog patuljastog soma s bodljom na glavi. Na taj način love obično dva ribara zajedno. Ako jednom riba pobjegne drugi će je uhvatiti.

Ribolov "na roke"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

b) *Med noge*. Ribar sjedne u zamuljenu vodu i to na mjestu gdje ima dosta *drača*, a dubina iznosi najviše tridesetak centimetara. Tada mu prijatelji sa strane poplaše i pritjeraju ribu koja se zaliječe među raširene i ispružene noge, neki puta i ribar na stražnjici klizi nizvodno po plitkom i zamuljenom dnu. I u tom slučaju riba se zalijeće među njegove noge. Dok, recimo, dvojica love sa *sakom*, kraj njih treći lovi *med noge*. Poseban je majstor u tom načinu ribolova bio Franjo Žufika Gašparcov iz Marijanske ulice.

c) *Ribolov na bote*. Bot mađarski znači palica, a ovdje se radi o ribolovu s palicama. Ovaj način dolazi u obzir samo u plitkim vodama. Ribe se iz dublje vode natjeraju u plićak, a zatim ribari u grupi tuku po njima. Ovaj način ribolova primjenjuje se i onda kad ribe miruju kraj obale u plićaku kao što to znaju činiti štuke. *Bote* su deblje palice duge od 1,5 do 2 metra.

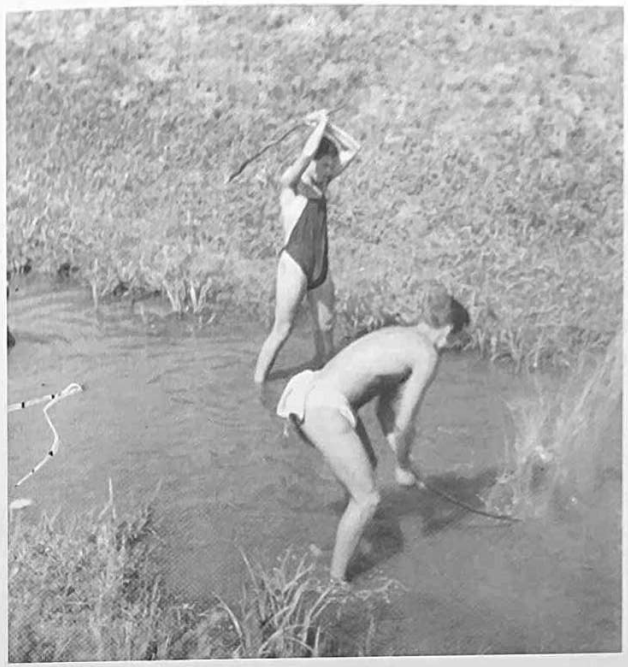

Ribolov pomoću "bota"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

d) *Ostvi*. S ostvima se lovi riba koja se sunča, ili pak ako ima mnogo riba na okupu. Ribar jakim zamahom baci *ostvi*, pogađa ribu i nabode je na trozub. Ostvima love samo vješti ribari. Trozub je od željeza i nataknut je na kolac, koji može biti različite dužine, od dva do pet metara.

Ribolov pomoću "ostvi"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

e) *Križak* je sprava za lov ribe s obale. Sastoji se od više dijelova i to: mreža u obliku kvadrata, dva *locna* (luka) od deblje šibe, postavljene u križ. Po njima je sprava dobila ime. *Križak* može biti jednostavan ili s *telefonom*. *Telefon* je svezan na locne, a sastoji se od napetih žica koje također idu u križ, a s njih vodi jedna napeta duga nit sve do glave ribara. On je omota oko glave i to tako da nit prolazi preko njegovog svinutog uha. Ribar zubima drži kraj niti *telefona*. Locni drže mrežu i *telefon* napete. Za locne je vezana dugačka motka. Ribar drži motku i *križak* spusti u vodu. Kad riba zapne o žice *telefona,* ribar to osjeti uz pomoć niti što je napeta preko njegovog uha i naglo diže mrežu. Obično se prije ribolova mora vodu malo zamutiti. To radi ribarov pomoćnik ili dječak koji nosi torbu. Mreža je veličine jednog do dva kvadratna metra, dok je čitava sprava duga 4,5 metra.

Ribolov pomoću "križaka"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

f) *Sak* ribari upotrebljavaju kad love pojedinačno i to najviše pri kakvom brijegu, kod nekog grma ili tamo gdje se lovi i rukama. Sakom može loviti ribar sam ili dvojica. Sprava se sastoji od okvira *locna* i mreže - *tura*. *Tur* se prema kraju sužava, na njegov se kraj stavi kamen, što mrežu potеže u vodu. Ribar okrene *sak* prema *kršu* (grmu) a zatim nogom udari po njemu. To čini desnom nogom, od najvećeg iskoraka sve bliže prema *saku*. Lijeva mu noga stoji tik uz sak. Kad je potjerao ribu digne *sak*. Ribu može pritjerati i drugi ribar. *Sakom*

se lovi na još jedan način. Sprava se postavi na mjesto gdje je rijeka uža, a drugi ribar tada tjera ribu u mrežu. Otvor je *saka* dug jedan metar, a visok oko 80 centimetara.

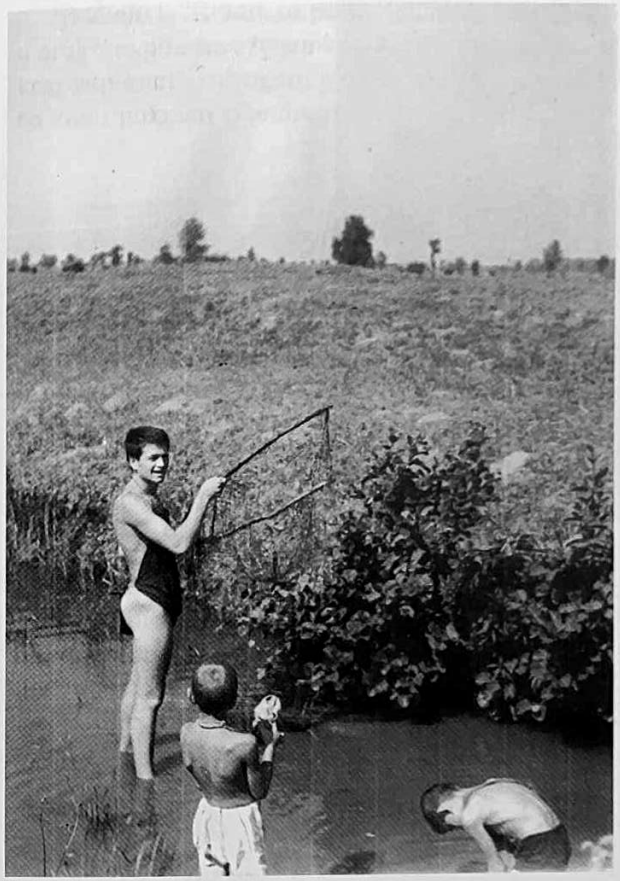

Ribolov pomoću "saka"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

g) *Basačem* ili *košom* love se ribe u vodi koja nije suviše duboka i u kojoj ima korova. Obično idu u lov četvorica ribara. Rasporede se po čitavoj širini rijeke. Prije *basanja* treba vodu dobro uzmutiti, da kal teće na mjesto gdje će se basati. Kad je riba ulovljena ona udara u stijene *basača* i tako ribar odmah zna da je nešto ulovio. *Basač* je koš od šiblja, čunjastog oblika i bez dna. Visina mu je 60 - 70 centimetara. Veći promjer je 60 - 80, a manji oko 50 centimetara. Riba se *zabasuje* širim otvorom, a ribar je vadi kroz uži, pritiskajući koljenima basač u vodu, kako se ne bi odignuo i riba pobjegla van. Događa se da uhvati i vrlo veliku ribu. U bojazni da riba ne iskoči na gornji otvor, ribar čitav legne na koš, a drugi onda, ispod njegova tijela, izvadi ribu.

Ribolov pomoću "basača"
(Snimio: Ivan Ivančan, 1958.)

h) *Vrški* se sastoje od obruča, s kojih se pružaju mreže u obliku stošca. Na kraju imaju otvor kroz koji riba prolazi u slijedeću komoru. Kad riba dođe do kraja, više se ne može vratiti. *Vrški* se ostave u dubokim muljevitim rukavima Drave, pa se svaki dan ide vidjeti je li što ulovljeno. Na vrhu je kratka, debela palica, što pliva na vodi. Tako označava gdje su *vrški*. Za nju se *vrški* izvlače na obalu.

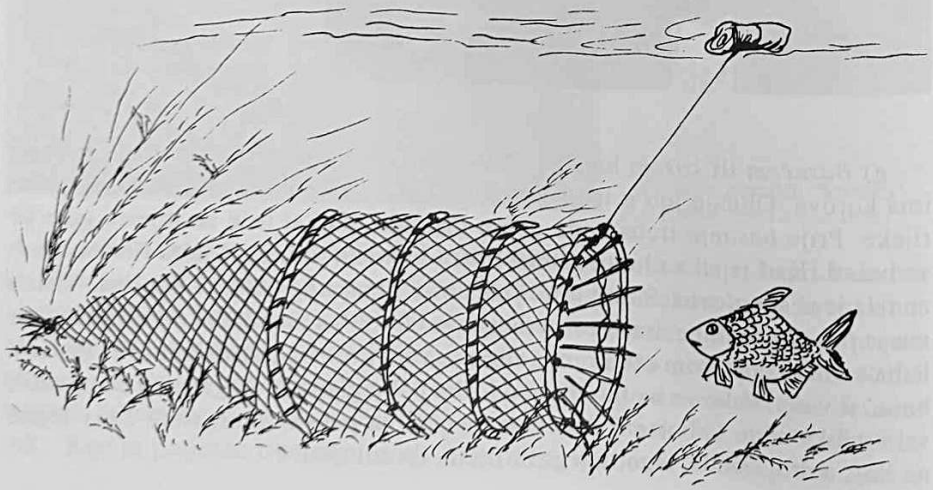

i) *Vodica* (udica o.I.I.). "Tam de se treba loviti z vodicom, dva, tri dana se predi meči s pšenicom i kuvanom kuruzom i onda se lovi na vodicu. Ve se rabi flaks, a predi *veterni konec*". *Veterni konec*, znači zapravo vreteni, tj. onaj koji se je na vretenu sukao. *Mečiti* dolazi od *meka*, mamac.

j) *Žinja* - "Ribari so postavljali žinjo na dve fele. Jeno je na veliki globini, a drugo je gda zaveže jen kraj žinje za kamen i hiti ga čim dalše. Potem je drugi kraj zapiknul z drogom pličinu. A ako je voda opala i drog se je videl, onda so znali pokrasti ribe drugi."

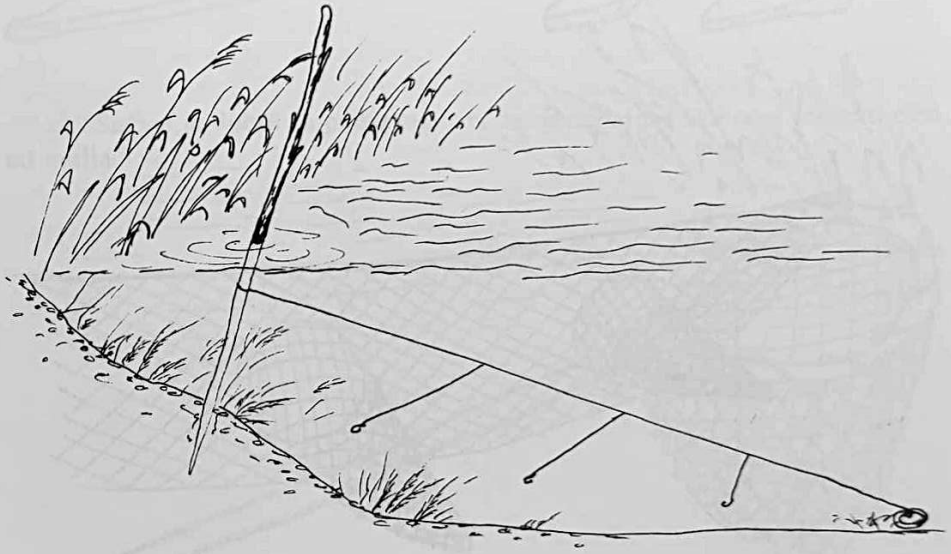

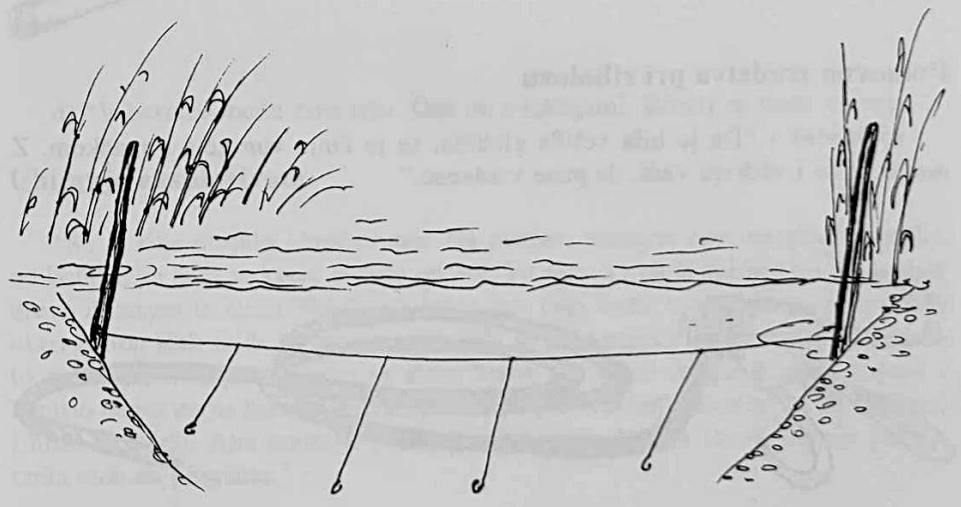

k) *Pribovača* - "Pribovača se dela od šiblja i zagradi mali prekop, na primer do 50 centimetri i tu onda riba ide. To se samo lovi dok voda pada pa se povlači z poplavljenoga v maticu. Vnotre, na kraju, su šibe i riba doje do kraja i nemre vun. To ti je slično kak dok loviš na perutnjak".

l) *Perutnjak* - "Perutnjak ide skroz prek celoga kanala i onda ima te ture kak cele vrške. Ako je mreža od 50 metri, mora imati tri do četiri tura. I kak se riba šeče i kak voda pada, tak onda ide tam gde ima ulaz. Tu se zna natrpati ribe i do 100, 200 kil. To je građeno kak vrški od mreže."

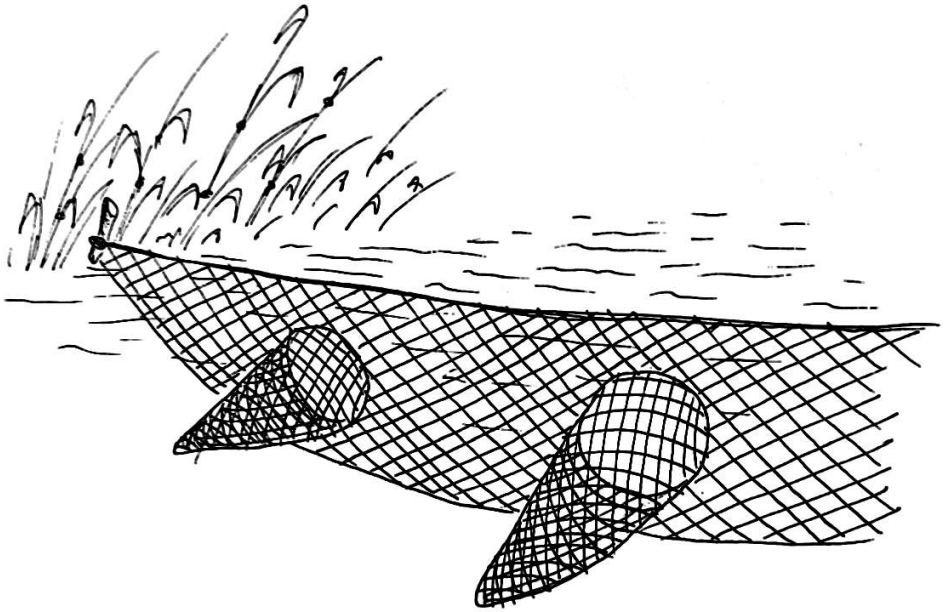

Pomoćna sredstva pri ribolovu

a) *Maček* - "Da je bila velika globina, se je žinja vun zela s mačkom. Z mačkom se i vedrica vadi, da pane v zdenec."

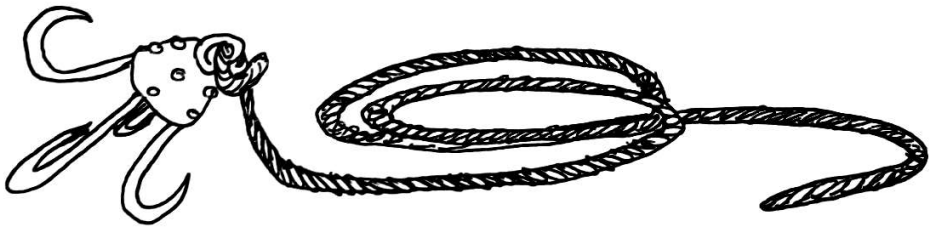

b) "Za delati mrežu i krpati treba imati iglu i daščice. Ako očeš vekše prelce zemeš vekšu daščicu, če očeš menše - mensu."

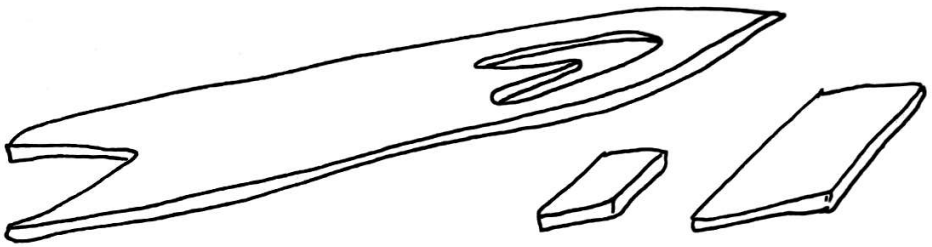

c) "Sačica je dobra za podiganje rib, da se ubijajo. I ako očeš izeprati ribu od mulja."

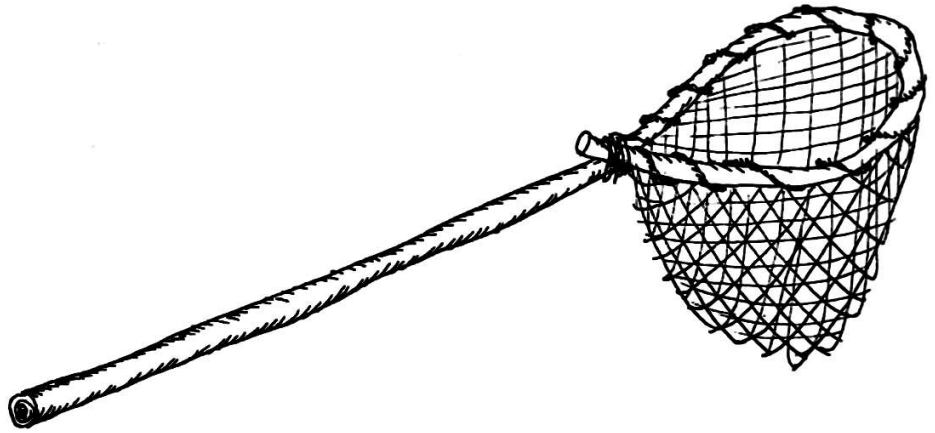

d) "V barčice meču žive ribe. One su z luknjami. Ribari se voze v čonu."

Ubijanje eksplozivom

"Se je ribe ubijalo *eksplozivom*. Na primer, metalna cev, na primer puška od kotača, na čem se kotač okreče od kol. To zemeš i onda zabiješ na jeno stran drevo da zapre to stran. Od druge dojde isto čep, samo mora biti prebušen kud ulazi žnora. Kak se de ko more snajti. Gde se koj snajde i fkradne. Onda ostaviš to žnjorico. V šuplionu cevi se dene barut. To lovci imaju. I onda žnjoru i kapislo deneš do na barut. Ostavić duljinu do jeden pedelj iznad te vrpce. Vužgeš i hitić vu vodu. Ako mam ne pokupiš, riba oživi. Jedino ako ji mehur pukne, onda zide na površinu."

Ribolov na ledu

"Leda presečeš kocko v kvadrat 50 do 60 centimetri. I onda ribe dojdu na zrak. Dok je potpuno zaleđena bara. To je samo na stoječi vodi, na tekući ne. Onda imaš zobače (grablje o.I.I.) i ribe dojo na zrak ti je zvadiš vun. To se dela po dnevu. Dok drži jaka zima i dok je led pedalj, dva debeli. Ona mora dojti. Jedino da bi bila globina prek dva metra, onda bi mogla opstati, jer v gliboki vodi ima dosta zraka. To se delalo baš tam v Erari." (Erara je otok među rukavcima Drave o.I.I.)

U Podravini se love ove ribe: *šaran*, *karas*, *blatnjak*, *belka*, *crvenperka*, *list* i *piškor* (vrsta jegulje). Martin Jaković je dodao: "*Smođ* ili *smuž*, *biver*, to je široka riba, široka kak šaran, ali kratka. Po književno se zove *hanj*. *Ostriž*, *mlić*, po književno *patuljan*, *vretence*, to je crna riba, *linj*, *bolen*, to je grabežljivec kak *ščuka*. To je bela riba, a naraste veličine od 15 do 20 kil. *Piškori* su najbolši za soma loviti, najduže su živi."

Prodavanje riba. "Prodavali smo ribu po Molvaj, vu Virju, vu brdski selaj, vu Koprivnici, vu Đurđevcu. Postojala je na Molvaj i ribarska zadruga. Jeden se del dal zadrugi, a jeden se procent dal sebi."

NARODNE DJEČJE, PASTIRSKE I ŠPORTSKE IGRE I IGRE ODRASLIH

Moje, gotovo sedamdesetgodišnje, pamćenje vodi me do najranijeg djetinjstva. Na prve igračke koje mi je baka Eva pripremila. To je bilo *kocenje* od kukuruznog klipa ili lijepo nacijepani štapići debljine od dva do tri centimetra i duljine dvadeset do trideset centimetara. Vječno sam slagao i preslagavao to *kocenje* i *cjepanice* - bilo je i nešto krupnijih - gradio kule,kuće, plotove, korita i drugo. Pomoću njih slagao sam na pijesku različite figure, a iz mokroga pijeska pravio "kolače".

Neke od dječjih igara, i onih za odrasle, u svojim zapisima je spomenuo, ali ne i opisao, moj otac. Nitko ih se više ne sjeća. Među ostalim, on spominje igre *mulca* i *misečanja*. *Mulca* nisam ni ranije nigdje zapisao, dok sam *misečanje* našao u Lici prije tridesetak godina i to u dvije varijante, kao *misečanje* i kao *slanine*. Opisujući ih molvarskim kazivačima i pitajući ih da li se što slično igralo i u Molvama, dobivao sam redom negatine odgovore.

U Molvama su se, kao uostalom i u drugim krajevima Hrvatske, djeca igrala *škole*. Igre u kojima se na razne načine i uz različite tlocrte igra. Evo kako jednu vrstu te škole opisuje Stjepan Kokša, koji mi je dao opise i mnogih drugih igara: "To su ženske igrale. I dečeci i dekle. Pocrtalo se je dole na zemlji, na potu, na stezi. To se pocrtalo, kocka jedna, druga, treča, levo, desno. Onda se je komadić stekla hital od kocke do kocke. To se i sad igrajo. Vidim v školi curičke ove male. Skačo z jene kocke v drugu pak se okreču i to je bilo to." Igralo se skačući i osvajajući nacrtane četvorine i prebacivanjem, rukama ili nogama, kamenčiće ili komadiće stakla, kako navodi kazivač Kokša. Osvojena polja zvali su *kučice* i svatko je svoju osvojenu *kučicu* označavao posebnim znakom.

U Molvama su poznavali i drugu vrstu škole: "To smo mi *loptali*. Dekle i dečeci. To se isto napravi prva crta, druga, treča, tak do jeno pet. Onda se po redu ide. I *lopta* se v zid, dvaput, triput lupa z rukom pa se okreče onda. To se zove *loptanje*. To smo se posle škole igrali najviše. Deca." Trebalo je loptom pogoditi u zid tako da se ona odbila na zemlju u nacrtane lukove, odnosno u polja koja ona označavaju. Svako je polje donosilo određeni broj poena.

Među igrama koje ćemo samo spomenuti su *skok u dalj z mesta*, *skok u dalj v zaletu*, *lovača*, *metanja* (hrvanja o.I.I.), *skrivača*, *teranje* ili *rajfanje kotača od bicikla palicom*.

Spominjem nadalje *đinđanje* na križu za pilenje drva: "A to smo se *đinđali* na križu za drva piliti. Deneš kolca gore i desku. I to se ide gore-dole. Jeden sedi na jenoj strani, drugi na drugoj. Kak se vu vrtiću deca ve igraju. I to ide gore-dole. Mi nesmo onda imali vrtiča, nego tak." *Đinđalo* se je i na paši na dugim i elastičnim granama vrba. To se zvalo njihanje: "Đinđali smo se i na paši. Na vrbi so se leva i desna grana privile dole. I onda so se svezale, spojile.

Onda smo se njihali na tomu, kak se ovi vu vrtiču njišu denes. Jeden te je porivaval i to je išlo, gore, dole. Čim više. Bila je duga grana, onda si na njo sel. I to je bilo kak na *ringešpilu* se voziti. Dečki so se igrali i *konjev* i to po dvojica. Na primer, ja sem bil kakti konj. Na sebi sam imel jahača. Dečka jenoga. Ja sem svojega držal, a of drugi svojega, a onda so se borili. Te dva para jahača so se metali. Hrvali so se. Onda smo znali opasti na ledinu ili pesek. Ko je koga zrušil."

Plazali bi na drveće ali i na crkveni toranj. Najhrabriji i najpoznatiji *plazač* bio je Frane Gašparcov-Žufika. (Njega smo već spomenuli kao najboljeg ribolovca "na ruke" i "med noge", o.I.I.). On se gromobranom popeo do sata na tornju i na jablan, s lijeve stražnje strane crkve, sve do rodinog gnijezda.

I moj brat Dubravko pokušao se popeti na isti jablan (s prednje lijeve strane crkve gledajući prema crkvi). Jedva smo ga uspjeli skinuti dolje. Htio se popeti što bliže nebu, k Bogu.

Stezanca sam već spomeuno pri opisu plesa. U Molvama su se stezanca igrali tako da bi se više momaka uhvatilo naprijed prekriženim rukama u liniju, pa bi tako, poskakujući, plesali. Zapravo jurili seoskim ulicama. Grupa momaka bi se i zavrtjela onako kako ih je vodio kolovođa. Ponekad bi zadnji plesač, pa i dvojica, morali visoko poskočiti natrag, nagnuti se naprijed, te se spretno dočekati na obje noge, kako ne bi pali na zemlju. To je inače karakteristično za neke plesove u dinarskoj plesnoj zoni. Njeni utjecaji vidljivi su i u nekim drugim pojavama u folkloru Podravine u tekstovima i plesu.

Prve, i najljepše, igre doživio sam kao pastir, početkom vođenja krava na pašu. Svoju Malenku i Šaru vodio sam nakraj Malog Sela sokakom iza kapelice *Majke Božje od sedam žalosti*, na livade, na Sušine i drugje. Te su livade bile pravi raj za pastire. Prije toga opskrbili smo se pastirskim štapovima, koji su na jednom kraju bili zaobljeni. Deblje smo sirove šibe izrezuckali nožićem, kupljenim na Veliku mešu (Gospu) na glavnom molvarskom *proščenju*. Donji dio bi zagrijali na vatri i ugrijan svijali. Kad se ohladio imao je oblik štapa za šetnju. Neki štapovi bili su ljepši od drugih. Na njima je nožićem bio izrezuckan nekakav znak, neka šara ili prvo slovo imena vlasnika štapa. Evo nekih igara:

Svrake ili *srake*. Tu sam igru najbolje upamtio. Jedan je pastir bacio svoj štap što više u zrak, a drugi bi ga gađali svojima. Onaj koji ga prvi pogodi ne nastavlja slijedeće gađanje, a ostali nastavljaju. Igra bi završila dok ostanu posljednja dva bacača. Tada počinje sve iznova, dok se sudionici ne zasite igre. Nažalost ne sjećam se kako je igra završavala i tko je bio konačan pobjednik. Vjerojatno onaj koji je najviše prvi pogađao bačen štap. Magijski smisao te igre je zaustavljanje sunca što čini mreža štapova u zraku. Da jesen bude dulja i toplija, da sunce što kasnije zađe. Zanimljio je da J.J.Freser u svojoj glasovitoj knjizi "Zlatna grana", opisuje sličnu igru kod Eskima i Iglula. Među ostalim piše: "Kad se sunce s jeseni udaljava na jug i tone sve niže na sjevernom nebu Eskimi i Igluli igrali su *svračijih nogu* da bi ga uhvatili u mrežu od konopa i

tako spriječili da isčezne. Suprotno ovome, u proljeće kad se sunce približuje sjeveru igraju igre lopticom i prutićem da bi ubrzali njegov povratak." (I kod nas postoje slične igre o.I.I.).

Prasičanje. Druga je važna igra bila *prasičanje*. Svaki igrač imao je svinutu palicu kojom se tjerala *prčka*, plod od hrasta, nalik na malu loptu. Moglo je sudjelovati više igrača. U sredini igrališta napravila se veća jama, *prasica*, a oko nje u krugu pravilno raspoređene manje rupice. Rupica je bilo za jedan broj manje nego što je bilo igrača. Rupice su od *masla* (centralne jamice) bile udaljene po kružnici za oko pet metara. Igrač viška bacio je *prčku* dalje izvan kruga u čijem se centru nalazilo maslo. On zatim nastoji palicom utjerati u *maslo*, a ostali ga u tome sprečavaju. Pri tome nastoje sačuvati rupicu koja pripada njima. Dok taj igrač nastoji utjerati *prčku* u *maslo*, ostali ga u tome sprečavaju i odbijaju *prčku* što dalje. Momak koji je tjera nastoji se spasiti time da je utjera u središnju rupu ili svoju palicu ugurati u jednu od okolnih malih rupa, a koju nije pažljivo čuvao njen vlasnik. Tada je on na redu da tjera *prčku* u rupu. Okolni igrači čitavo vrijeme drže vrh palice u svojoj rupi. Izvade je samo na čas kad odbijaju *prčku* što dalje od središnje rupe. Postoji slična varijanta u Lici. Tamo onaj koji tjera *prasicu* (tako tamo zovu prčku) pokuša uhvatiti rukom i ubaciti je u maslo. Ako pogodi, on se spasio. Ostali igrači nastoje spriječiti put prasice ali to smiju samo dok se nalazi u zraku. Evo što još dodaje Stjepan Kokša: "To je bila rastova prčka. To je ono okruglo kaj se v šumi najde, kak jaboka, kak mala loptica. Na rastu raste žir i te prčke. I ta prčka se je v šumi našla. V sredini je bila jena luknja. I sakoj je igrač imel još svojo luknjo i onda so oni nateravali vu to veliko, a jeden je vračal. On koj nema svoju luknju mora braniti maslo. Drugi teraju prasičku prema maslu istovremeno braneći svoje jamice. Gda igrač koj brani maslo ftekne svoju paličku v nečijo tuđo jamico, on kojemu je pređel luknjico mora ve braniti maslo. I pak gledeti da nekomu prevzeme jamico."

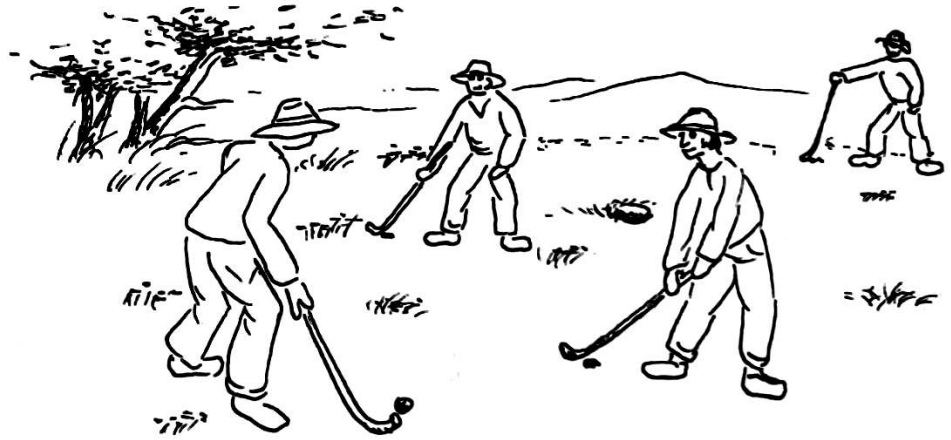

Kotačkanje. Sa svojim sam se ocem Andrijom, u dvorištu naše kuće u Đurđevačkoj 21, često kotačkao. Palice su bile slične današnjim hokejaškim, a bile su izrađene od jednog komada, s time da je drška bila dulja i tanja, a kraći dio deblji. On je bio odsječen od deblje grane iz koje je izrasla ova tanja. Igralište je bilo omeđeno i ličilo je na današnje odbojkaško. U sredini, umjesto mreže, nalazila se samo jedna crta. I kotač je bio sličan hokejskom *paku*. Bila je to okrugla pločica debljine 1 do 1,5 cm, vrlo čvrsta, da je se pri udarcima ne može razbiti. Odrezana je od deblje grane *tepke ruške* (kruška odlična za rakiju o.I.I.) ili od *jaboke*. Na jednoj strani igrač postavi *kotač* okomito i u smjeru protivnika, koji ga čeka na drugom kraju igrališta. Igrač koji puca oštro zamahne. *Kotač* mora prebaciti preko središnje linije. O putanji *kotača* ovisi koliko vrijedi poen. Ako je išao po zraku, a protivnik ga uspije vratiti onda je to *konj*. Najveći uspjeh je, ako protivnik odbije *kotač* u zrak, ponovno ga odbije (može to biti i po nekoliko puta), i tek onda prebaci protivniku natrag. Koliko ga puta uspije u zraku prije udariti toliko je osvojio *konja*. Sreća što se Štefo Kokša sjetio i nekih drugih detalja: "To se igralo na potu. To so stari ljudi igrali v beli gačaj s kotačom. Imali so kotača. Bil je napravljen od jaboke ili ruške. To je najtrdeše drevo. Kak se veli, tepka ruška. I imal je drevo koje je bilo dole zavijeno; kak je grana odsečena. Jeden je kotača poslal na drugu stranu, a na drugi strani je bila druga momčad. I oni so vračali. Ako je kotač išek po zemli, onda je bilo normalno, niš. Ako je kotač išek malo više, do pol metra, to je bila *igla*. Ako ga je vudril još bole, kaj je kotač v zrak išel, to je bil *konj*. To se zvalo *konj*. To je bilo kotačkanje na vulici. So se v nedelju ljudi kotačkali. A po potu ne bilo asfalta. Onak so bile kolomije kak so kola išla pa se to zobačami poravnalo pesek. Bilo je ravno."

Igra "kotačkanja"; red seljaka s kijačama (od jednog komada drveta) u narodnoj nošnji: svi nose bijele gaće, prebaćene košulje, prsluke i kupovne šešire.
(Snimio: M. Gavazzi, 1928.)

Crnoga vuka - Od grupnih igara igrali smo se i *crnoga vuka*. Ta se igra izvodila između dvije nasuprotne kuće. U Malom Selu to su bile Crnjakova (postolareva) i Kranjčeva, preko puta. Svi sudionici naslonjeni su na zid jedne od tih kuća. Na cesti, u sredini, stoji jedan od sudionika, momčić ili djevojčica. Okrenut je prema ostalima i viče:

- Je li se bojite crnoga vuka?

Svi odgovaraju:

- Ne bojimo se!

I zatim potrče prema nasuprotnoj kući, koja pretstavlja spas. *Vuk* pokušava uhvatiti dječaka ili djevojčicu. Onaj koji bude uhvaćen postaje *vuk,* a onaj koji je hvatao nastavlja se igrati.

Neka puca makova štruca. U sredini igrališta iskopa se malena rupa. Na nju se stavi lopta, gumena, ali može biti napravljena i od krpa koje se naguraju u vrh stare čarape. "Lopta" se dobro opšije i nešto je veća od iskopane rupe. Rupa služi samo da bi lopta mirno stajala. Svaki igrač dobije naziv po pripadniku nekoga naroda. Jedan je Talijan, drugi Mađar, treći Slovenac, ali mogu biti npr. i Zagorec, Međimurec, Podravec i sl. Zapovjednik je sa strane, a ostali su udaljeni metar-dva od lopte. Ruke su ispružene prema lopti. Kada zapovjednik vikne (njega se izabere žrijebom):

- Neka puca, neka puca - Mađar!

Svi pobjegnu, Mađar uhvati loptu i gađa nekog od igrača. Ako pogodi nekog od suigrača, on se ide igrati, a pogođeni postane zapovjednik. Ponekad zapovjednik zavikne:

- Neka puca, neka puca, makova štruca!

Ako se netko zaleti i dodirne loptu ispada iz igre. Sve to traje dok u igri ne ostanu samo tri igrača. Onaj koji je zadnji vikao je pobjednik.

Kozana. Odsiječe se grm koji ima tri lijepo razvijene grane. Grane se skrate na 30 do 40 centimetara, a drvce iz kojeg su grane do pola metra ili nešto više. *Koza*, tako se zove drvce, okrene se naopačke, stavi se na tri nožice, a srednje drvo strši u vis. Svaki natjecatelj ima štap i njime nastoji oboriti ili što dalje otjerati *kozu*. Svi pokušavaju, a pobjednik je onaj koji štapom pogodi kozu i otjera je što dalje od početnog mjesta. Stjepan Kokša priča: "A kozana?! To se otsekla ona grana koja je imela tri grane. Odsekel si jeno grano, a imela je prema gore tri grane, dužine oko pol metra ili više. Negda je bila i meter visoka. Onda okrenola se da je na tri noge stala. I onda smo se iz daljine zgađali, ko prije pogodi, koje prvi zruši. To je kakti koza, a zvala se *kozana*."

Kukulele ili nožičkanje - U Molvama se izvodilo nožičkanje na tri načina: *po molvarski*, *po virovski* i *po đurđevečki*. Stjepan Kokša kaže: "To se je pesek poravnal i malo smo na vrpo složili peska. Najprve je igra bila *molvarsko*, onda je druga igra bila *virovsko*, pak je treča igra bila *đurđevačko*. Onda si tak zapičil noža pa si ga okretal. Lepo je na prste išel. Pa si v zobe del noža, pa si z glavom ovak meknol i okrenol, pa zapičil (pokazuje). Onda je bila *kvako*. To se je tak igralo. To se zove *kukulele* ."

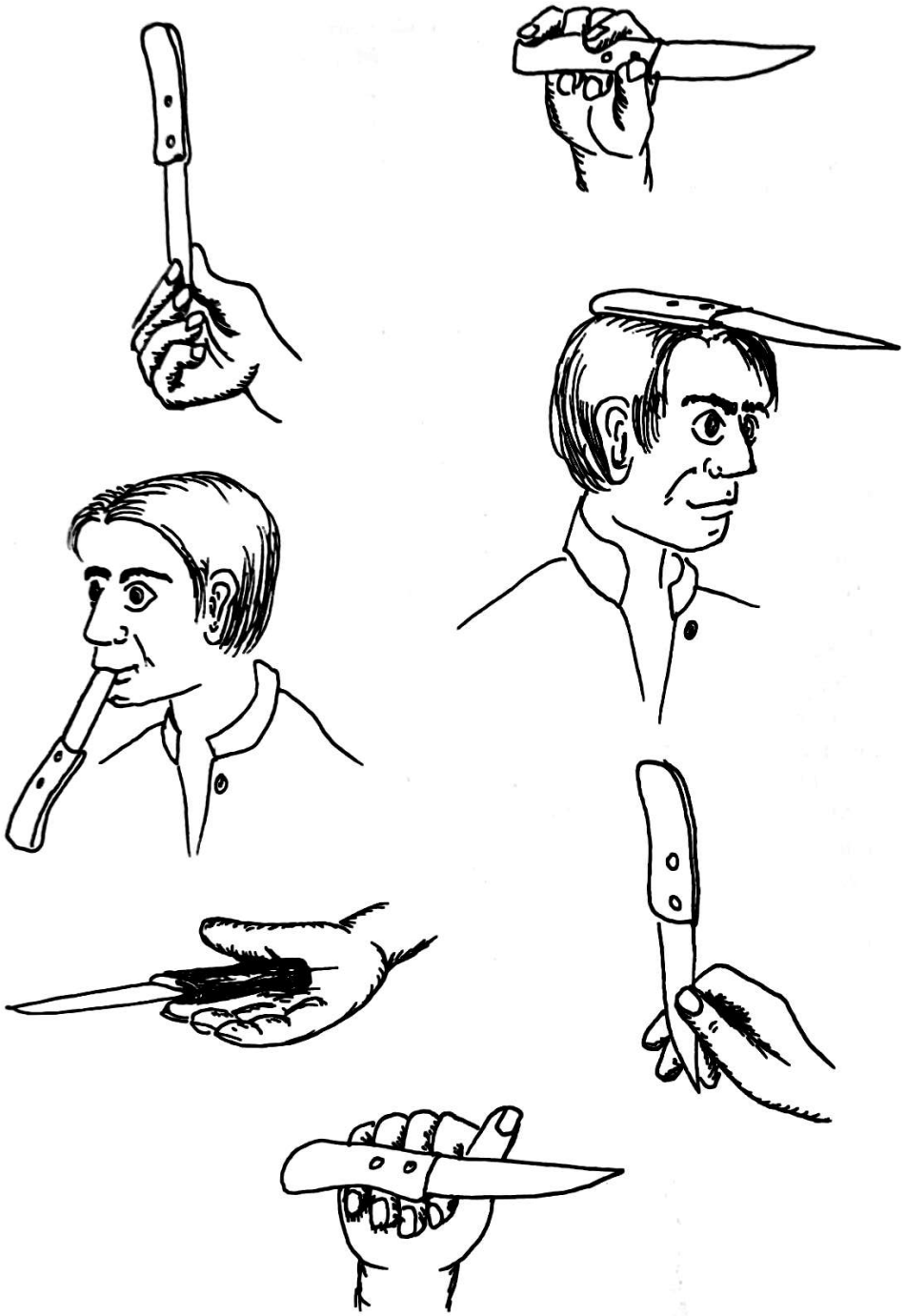

Načini držanja noža kod nožičkanja

Semeraj - "A semeraj to se igralo na paši. Bila je jedna bota *palička* od pol metra. Saki je imel boto, štapa, a na kraju je bil zašiljen štap. I onda je jeden povlekel i semeraja lupil. Ko je lupi toga semeraja moral je odbežati. Svaki je svojo rupo imal. I onda dok je of odbežal, mi smo njegovu rupu proširili. Mi smo kopali travo. I čim više trave skopali, na svojo rupo nametali. Kupčali smo travu. Čak smo znali veliku rupu napraviti."

Ostale igre

"Po zimi smo se *sankali*, na snegu. Onaj, običnu malo sančico. To smo se v zimi sankali. I onda smo se skijali po ledu. Skijali smo se po ledu, ali smo se i *tunjali*. Na Pilju. Odsekel se je led, meter za meter kocke. I stal na to jeno *tunju*, drugi igrač na drugu *tunju* i onda smo se vozili. Imeli smo komad štapa. Na kraju je bil jeden čavel zapičen, kaj so mogel v drugi led odguvarati. Odgurnul si se od drugoga leda, tak da si vozil na ovi kocki leda. To smo se *tunjali*. Onda smo se i *sklizali*. Na cipele. Si se zaletel z brega i pustil si se v Pilj. (Ime jezerca u središtu Molva. Danas ga više nema). Imeli smo bakanđe. To su *cveki* železni. Dok je železo dole na cipele zabito čim bolje letiš po ledu. A onda smo se i *skijali*. Ne na *skijaj* po snegu, nego na *skijaj po ledu.* To su bile kak ove *nanule.* Tak je izgledalo. Deska je bila dogačka oko trideset centimetri, široka jeno deset. Ispod so bile dve žice. Te si na noge nateknol i na jednom štapu od dva metra, na kraju železni klin, to si tak med noge del i onda si to teral. I juril si. Od Molve, po sinokošaj, Sušinaj, se do Matočine, prema Đurđevcu. Do staroga grada smo se tak skijali, tak na dogačko, po ledu. E, e. Voda je bila negdi pol metra, negdi meter. To se smrzlo po zimi. Onda smo se mi tak vozili. Smo se *skijali*."

Virjan - šta je to? "E, to je nekakva stara igra. To je stareše. To ste vi rekli. Zapiči se šiba pa se onda lupi. To ne znam kak se dalje igralo." "Ja sem čul za *virjan*" - dodaje sin Drago. "To se igralo na paši. I *virjan* se igral na paši. Morti tomu *semeraju* vele i *virjan*. Morti je to isto. To je ono da se bota lupi i kaj se zemlja kopa. Po celi den." "Je, to je to" - dodaje Stjepan.

Čarobnjak? -"E, čarobnjak, to je skrivač. Ima dve vrsti skrivača. Brojimo se. Sad na kojega ostane da žmeri, nas išče. Se druge. To je skrivač obični. A ovi drugi skrivač, ovi se zove *čarobnjak*. Jeden žmiri i išče jenoga. Najde jednog i više:

- Našel sem toga (veli mu ime)
- Našel sem onoga.

Imalo jedno drevo da se žmeri, pri kojem se broji. To je drevo za spas. I dobeži jeden igrač i vikne:

- Spas za mene!

Z rokom se mora doteknuti tog dreva. Ili do bandere. Doje drugi:

- Spas za mene!

Zadnjega treba najti. I on koj išče, koj je žmerel, toga zadnjega išče. Ako nemre najti, taj zadnji dobežal do toga dreva i vikal:

- Spas za sve!

On je sve poništil. I taj je moral pak ponovo gledeti i iskati dok neje našel i toga. To je bil *skrivač čarobnjak*."

Na tunje? - "A na tunje to je bilo na ledu. To se vozi. Otseče se meter za meter toga leda. Tunja jedna. I tu se nanese na drugi led. Onda se zeme jeno drevo, zeme jeden štap koji ima čavla na kraju, na sebi. I onda staneš na to tunju i to se samo odguravaš od onoga leda i voziš se."

Zadnjega - Igrali su se momci i djevojke, ali se događalo da bi se *zadnjega* igrali i mladi bračni parovi. U dva nasuprotna reda postave se muškarci i ženske. Okrenuti su jedni prema drugima. Iza leđa ženskoga reda nalazi se jedna djevojka, a iza muškoga jedan momak. Momak viče:

- Zadnji!

Igrači koji su sa strane nastoje s vanjske strane doći na čelo kolone. U tome ih sprečavaju onaj mladić i djevojka koji su sa strane. Stjepan to objašnjava: "To so se v nedeljo igrali dekle i dečki. Postrojili so se po dva i dva, koliko ih je več v red bilo, deset, ako ih je bilo deset. A na prvo so bili jeden moški na jeni strani, ženska na drugi. I sada je viknol:

- Zadnji!

I zadnji je bežal. I sad si trebal prebežati okolu da te ni dotaknol. Ako te je primil onda si ti išel na to (loviti o.I.I.). Oni dvojica pri oni koji so bili prvi, oni so čekali, a ovi so trebali oko njih krug napraviti. Ženska oko ženske, muški oko muški. I oni koji su bežali prema meni, ako sam ga ja zgrabil, onda je on išel na to mesto i onda je on vikal. Oni drugi koji su z povorke bili. To je bilo poslagano v redu. Dva i dva i tak."

Zdenci od kocenja - "Dok se kokruza na večer trebila v korpi, z runjačom, i onda dok je bila več velika vrpa kocenja, to su deca delala. To su dečje igre. Na križ. Onda smo mi slagali ovak na križ. Pa sve više. Ak si išel pol metra, meter, kak si mogel. Kad si visoko napravil zrušilo se. Pak si onda iznovač zidal. Tak si slagal."

Podevanca - "To smo dekle i dečki. To se na svate delalo. I v nedelju na potu. Seli jeno do drugoga, pa je zel dinara ili kakvoga predmeta maloga i roke si tak držal skupa. I ovaj je išel jenomu med roke, ti nisi znal, drugomu pa trećem. Jeden je moral pogoditi pri kom je, moral najti. Ak neje našel pak je te dalje podeval. Podevanec."

Puška bezgovača - "A to se z bezga dela. Bezg ima onu srčiku v sredini. I to se odreže bezgova puška, tak četrdeset centimetri duljine. Onda ona se sredina zvadi vun. Onda se napravi jeno drevo, obično trdo drevo, tak debelo kak je ona srčila, ona šupljina. I napravi se s kudelj kapslin. To se v zobe dene. To se žvače, žvače. Dok se napravi taj kapsl, dene vu tu rupu, porine se vnoter s ovem

isterivačom. Kak i v pušku kad ide. Onda se dene drugi štopl vnoter. Onda se s tim:

- Puk!

Onda to odleti gore. Štopl se dene ozdola. I onda se s tem sukačom, s tem isterivačom porine do kraja. To su kapsli bili. Skoše se. Jeden za drugim se porine. Dok jenoga porineš, onaj zrak koji je između nje, onda on, kapslin, zleti v plafon i

- Puk!"

Hegede z kokruzinja - "A hegede s kokruzinjem, to smo navek delali. V štali. V štali dok si rezal kokruzinje kravaj, zel kakvu lepo kokruzinu, tak ak je jako lepa, i z nožom si napravil dva, kak dva reza. Jedno je bilo gudalo, a onda so bile hegede. Onda si to malo pomočil i to si igral vu to."

Zmaj s kokruzinja - "To je bilo jeno s drugem spojeno s kokruzinjem. To je kak antena televizijska zgledelo, kaj se je to s kokruzinje napravilo tak. I onda smo po potu bežali. To smo onda zvali zmaj. To je bilo kak antena sad na televiziji. To je bil zmaj od kokruzinja."

Pranje flaka v Pilju - "Prale so i po letu na Pilju, ali su prale i po grabaj. Jer je bila Peićeva graba, Vargičeva graba, Šadekova graba, Šanjičeva graba. Saka je tu hiža, malo niže imala svoju grabu. I tu si onda pral. Onda so žabe skakale, regale, na Đurđevo, dok su zišle vun. A na Pilju se je pralo i po zimi. On se je led sekel, ak je bil, meter sa meter i donesla se je brv i tu so se prale pređe, s čega se je platno delalo. Dok se je prelo tu se je pralo. I flake so se prale. Roba ova, rublje kak vele. Roba se prala. I ako je bila zima, onda se je drevena motilnica donesla, krop vroči vnotre, kej si je mama roke, dok so je zeble jako več, a voda je bila zdena, onda si je roke dela f topli krop. Inače bi ji zašlo za nokte, ne bi mogla zdržati. A frtun je bil moker. On se je smrzel kak je oklop. Kak si hodal onda je to bilo smržnjeno. Jeden led. I brv smo nosili. Ja na pleča. Ona je korito na glavi nosila. Tak se je saki tjeden redovito pralo. Ili v letu. Ili sneg kad je v zimi išlo se je na Kanal (Bistru o.I.I.) prat. Letu se je išlo na Kanal. To je tekuča voda."

Kak ste se s ornicama vozili? - "Imali smo dve ornice. A to su ornice kej krave ili konji vlečo pluga. Onda saki plug ima napre ornica, dva kotača na kaj se plug kopča. Smo dvoje ornice zeli, skupa spojili. To su bili četiri kotača. Zgledelo je kak mali auto. I tu smo seli na te ornice to smo se z brega vozili dok snega ni bilo. V letu. Jer se v letu nismo mogli sankati kad neje bilo snega. Po zimi smo se sanami sankali, a v leti smo se s ornicama z brega vozili."

Natezanec - (Čime ste se natezali?) "To smo se jedni za druge prijeli i onda je to bilo kak kolo. Svezano. To se zvalo *stezanec*. A bilo je i toga, kakti natezanje konopa. Obično noža smo zeli, crto napravili i krpu deli kaj smo vidli koji so jakši, koji koje prevlečo na svoj kraj. To je igra bila, kak se zove ono na moru? Jadranski susreti! A mi smo pred pedeset let to s vožem delali. To se ponavljaju te igre, koje so se negda delale." (završava Stjepan Kokša, rođ. 29. VIII. 1940.).

SUVREMENI ŠPORT

O tome kako se u Molvama razvijao suvremeni šport, vjerojatno bolje podatke ima arhiva N.K. "Mladost", kojeg sam i osobno bio jedan od članova. Sudjelovao sam u glasovitoj pobjedi nad "Graničarom" u Đurđevcu, a nogometnom klubu posvetio i skladao himnu i tekst, melodiju i kolo uz kinetogram Laban-Knust.

Ne znam za druge osobe, ali se sjećam da sam prve skije donio u Molve 1938. ili 1939. godione, te da sam se na njima spušta niz crkveni brijeg sa stražnje strane crkve, odmah iza sakristije. Čini mi se da je to bila strmina prema Doićevu imanju. Danas je tu gusta agacija. Skije sam posuđivao i drugima, no ne sjećam se točno kome. Klizaljke ("šličuhe") donio sam u Molve 1942. godine i tada smo se klizali na Pilju. Bile su to klizaljke koje su se pričvršćivale vijcima na zimske cipele.

Pribor za stolni tenis i stol, dakako, donio sam 1978. godine u Molve iz Zagreba. No davno prije igrali smo u Molvama ping-pong na improviziranim stolovima. Sjećam se kako smo još za vrijeme rata znali zaigrati ping-pong i patiti zbog nedostatka ping-pong loptica. Veliki ping-pongaš i prijatelj, haškovac, Žarko Dolinar, nas je mlađe znao razveseliti po kojom ping-pong lopticom. Jednog sam dana stigao vlakom iz Zagreba i na putu za Molve sreo mog prijatelja i kuma Vladu Balogovića kako kreće za Zagreb. Pokazao sam mu lopticu Olympija. On se predomislio i vratio natrag u Molve. Udarali smo tu lopticu danima, zahvaljujući Dolinaru na tom velikom daru. Za nas je on bio pravi Djed Mraz. Prije dvije godine (1996.) u Molvama, u gostionici kod Lampaša, susreo sam Žarka Dolinara, a on vidjevši me, uzviknuo je:

- U boga mu, pa mi se poznajemo!

Godine 1978., u mojem dvorištu, ovdje u Molvama, priredio sam natjecanje za pokal (malen!) kojeg je osvojio moj prijatelj Drago Kokša. Pobjedivši, na opće i moje iznenađenje, mene osobno. Još prije nekoliko godina zagrebačkog prvoligaškog igrača stolnog tenisa.

Stol i pribor "posudio" sam tada Osnovnoj školi Molve. Radilo se očito o posudbi za stalno. Ako je još "živ" neka im je na sreću.

Moj najveći prilog molvarskom športu svakako su himna i kolo nogometnog kluba "Mladost" - Molve, koju sam napisao, skladao i koreografirao 11. listopada 1985. godine.

Evo riječi naše nogometne himne:

1. Napred Molvarci; napred plava boja,
"Mladost" je naša i moja i tvoja
Ko "Mladost" voli, voli plavi dres
Vu srcu odma osetil bu stres I.i.i.i.
Tres, tres, tresu se protivničke mreže
Naša navala gusti obruč steže
Svaki napad, svaki skoro gol
"Mladost"! Molve! Kupice na stol!

2. Od Malog Sela, sve do Gornje Šume
Velika radost, navek uđe vu me
Kad vidi naše plave boje dres
U mojem srcu bukne novi stres I.i.i.i.
Tres, tres, tresu se protivničke gače
Naša obrana tiput bolje skače
Protunapad, svaki skoro gol
"Mladost"! Molve! Kupice na stol!
"Mladost"! Molve! Kupice na stol!

3. Na celom svetu nema lepših cura
Svaka navija, svaka viče: Hura!
A kada vide plave boje dres
U njenom srcu bukne pravi stres. I.i.i.i.
Tres, tres, tresu se suparnička srca
Svaki protivnik, na odlaksu šmrca
Primili su opet viška gol!
"Mladost"! Molve! Kupice na stol!
"Mladost"! Molve! Kupice na stol.

4. Na gostovanju nigde nas ne maze
Ričo nas, ščipljo, nogama nas gaze
Al kada dirnu u naš plavi dres
U svakom srcu bes i bes i tres. I.i.i.i.
Tres, tres, tresu se njivi navijači
Opet vide da smo triput jači
Dali jesno opet viška gol
"Mladost"! Molve! Kupice na stol!
"Mladost"! Molve! Kupice na stol!

Dr Ivan Ivančan

Himna i kolo
N.K. „Mladost"
MOLVE

Mojim dragim suseljanima
mladeži, [illegible], [illegible]
i lijepo kolo

Ivo Ivančan

Molve, 11. listopada 1985.

Napred Molvarci, napred plava boja!

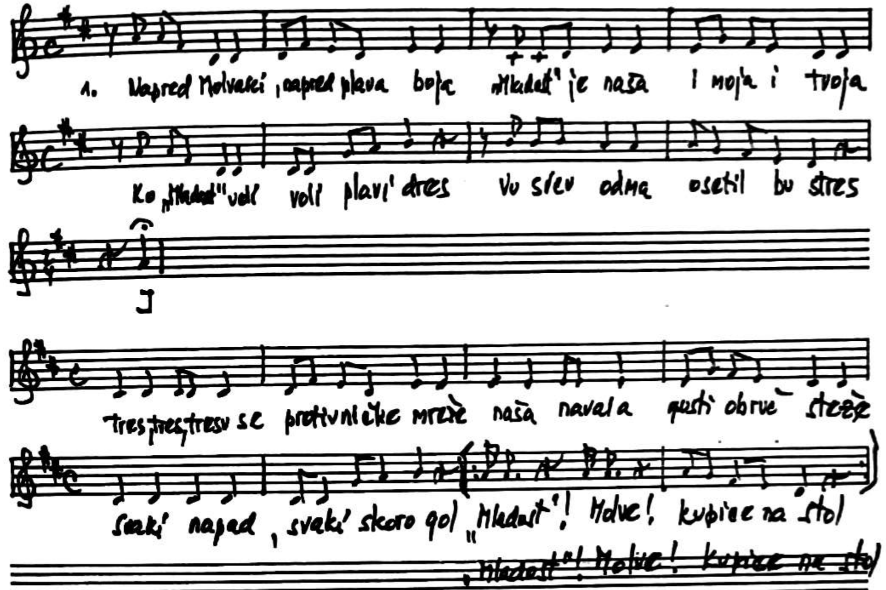

2. Od Malog sela, sve do Gornje Šume
Velika radost, navek vre vu me
Kad vidim naše plave boje dres
U mojem srcu bukne novi stres
Jiii!

Tres, tres, tresu se
Protivničke gaće
Naša obrana
Triput bolje skače
Protunapad, svaki skoro gol
„Mladost"! Molve! kupice na stol!
„Mladost" – Molve, kupice na stol!

3. Na celom svetu nema lepših cura
svaka navija, svaka viče: Hura!
A kada vidi plave boje dres
U njenom srcu bukne pravi stres
Jiii!

Tres, tres, tresu se
suparnička srca
svaki protivnik
na odlasku smrca
Primili su, opet viška gol
„Mladost" – Molve, kupice na stol
„Mladost" – Molve, kupice na stol

4. Na gostovanju nigde nas ne maže
Ričo nas, šćipljo, nogama nas gaze
Al' kada dirnu u naš plavi dres
U svakom srcu bes i bes i tres
Jiii!

Tres, tres, tresu se
Njivi navijači
Opet vide
Da smo triput jači
Dali jesmo, opet viška gol
„Mladost" – Molve, kupice na stol!
„Mladost" – Molve, kupice na stol!

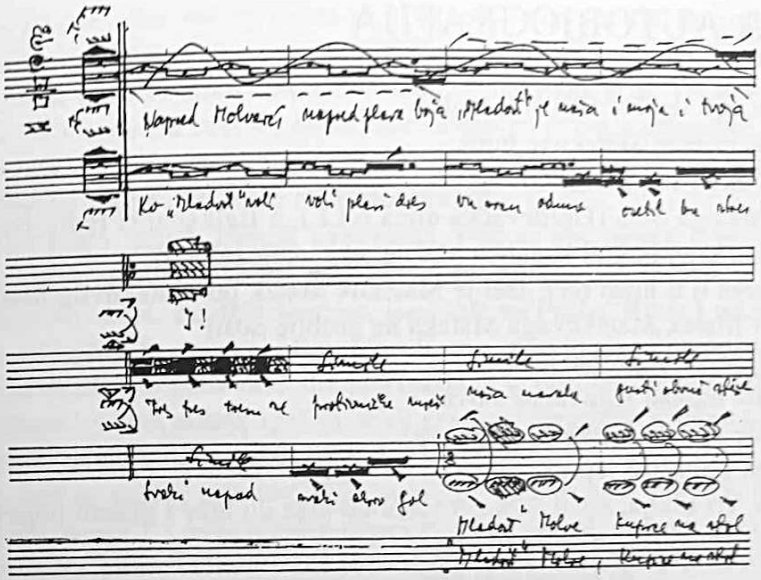

ĐURĐEVAC 10. 08. 1958. pred prvu službenu utakmicu N.K. "MLADOST" (protiv N.K. "GRANIČARA" za kup). Rezultat 5:4 (1:2, 4:4)

Stoje: Ježek Josip (7), Budaj Marijan (6), Ivančan Petar (8), Kopričanec Martin (2), Balogović Drago (11), Kopričanec Mijo (10)

Čuče: Kopričanec Petar (5), Žufika Franjo (3), Šadek Đuro (1), Ivančan Ivan-Cico (9), Kerečin Josip (4)

Snimio: Marijan Ivančan

MALA AUTOBIOGRAFIJA

- Čiji si ti dečec? Čiji si ti mali?
- Ja sem Jeve Matekove mjok.
- A odkod si ti?
- Z Maloga Sela (Đurđevačka ulica o.I.I.), z Balkana! (Predio Đurđevačke ulice, njen kraj, pokraj kapelica Marije od sedam žalosti)
- Moreš li ti hitro reči: Išel je Matekov Matek po Matekovog Mateka da bi Matekov Matek Matekovoga Mateka na groblje nosil!
- Išej je.... na grobje nosij!

Nisam mogao izgovarati slova "r" i "l".

- Ajde poveč: Riba ribi grize rep!
- Jiba jibi gjize jep.

A na Tri kralja, nosil sam zvezdicu od hiže do hiže i glasno popeval:

- O sveta tji kjaja
O bjažen vaš dan
Kad sveti kjaj mjadi
Bij s neba posjan.

O sveta zvezdica
Ka svjetjija nam
Kad majka Devica
Pojodija nam!

Ovo su najstarije uspomene. Važno je bilo da sam znao kako sam - Jeve Matekove mjok. Bio sam star oko četiri godine.

A Matekovi su bili jedna od brojnih loza Ivančana. Ivančane se je znalo i po ostalim lozama, a te su: Jožinovi, Ferkišini, Bračevi, Jakupčevi i Rivuše.

Na Balkanu, pri kapelici Majke Božje od sedam žalosti, rodio sam se 15. VI 1927. godine. Porodila me je primalja Plazekina, dobro gucnuvši za hrabrost, a na veliko veselje i zadovoljstvo moje majke. S bratom Dubravkom išlo je to mnogo teže i bolnije 1931. u Krapini, gdje su mi roditelji službovali kao prosvjetni radnici.

Baka Jeva je bila vrlo siromašna, pa se deda Martin uputio u Ameriku, te je više od 10 godina radio kao rudar i radnik u čeličanama okolice Pittsburgha. Slao je mom ocu Andriji dolare za koje smo kupili krasnu kuću, također u Đurđevačkoj ulici br. 21, u ono vrijeme najbogatijeg, najpobožnijeg i najmarljivijeg Molvarca, Hontića, zvanog Božji.

Tu živimo i danas, neki stalno, a neki povremeno.

U našoj kući u Molvama proveo sam sigurno najljepše dane života. Baka Eva nije znala kako bi mi što više ugađala. S njom sam išao u polje, pomagao sam joj u sitnim kućanskim poslovima. Ali bilo je i težih poslova. Jedne zime,

sjećam se, bio je velik snijeg, jedna se je od naših krava telila, mislim Šara. Ni do koga nismo mogli otići po pomoć. Baka me pozvala u štalu. Sjećam se da smo pod kravu nastrli veliku količinu slame i sijena. Baka je ušla rukom u kravu, uhvatila teletu noge. Ja sam joj dodao uže, a ona ga je onda omotala i zavezala oko nogu teleta. Tada smo skupa povlačili uže i tele je ispalo na pripravljeni kupčec slame i sijena. To se ne može zaboraviti.

Ima još dosta takvih lijepih uspomena. Oni su dio mojeg odnosa prema Molvama, moje ljubavi. Evo još nekoliko *droptinjića.*

S pokojnim ocem, prirodoslovcem, išao sam na Peske. Brata i mene uvijek je poučavao o prirodi, cvijeću, bilju. Morali smo znati nazive i prepoznati svaki cvijet. Skakao sam po pješčanim dinama (onda ih je bilo još mnogo) i najednoć, usred "Sahare", jedna mlada agacija, mali grm, a u njegovim grudima *sasa*. Tu sliku sigurno ne ću nikada zaboraviti.

Volio sam se voziti, zapravo, volio sam sâm hajkati naše kravice. Kad smo se jedamput penjali s krbuljinske oranice, krave su se nečega prestrašile i prevrnule kola puna valjanki. Ja sam se skupa s valjankama kotrljao niz Krbuljinsko brdo. Baka me je tješila, pazila, mazila.

Kao odrastao momak, volio sam gucnuti domaćeg direktora. (Ne odbijam ga ni sada). Legnem uveče u krevet i probudim se žedan, žedan. Otvorim oči a na štokrlu kraj kreveta vrč hladnog direktora. Bože! - to može samo baka.

Jednom sam pretjerao u ribolovu. Ostao sam dok nisam uhvatio veliku ribu koja me je u jednom rukavcu izazivala cijelo popodne. Nisam se dugo vratio kući i zamnom je bila velika potraga. Bojali su se da sam se utopio. Ponosno sam prolazio Dravskom i Malim Selom s tom velikom lovinom. Ulazeći u dvorište kuće, svi su ostali bez daha, problijedili. Baka je nestala preko stubišta trijema i začas kao ptica izletjela iz kuhinje oboružana velikim kuhinjskim nožem. Stala pred oca:

- Samo ga dodrebni mam te zakoljem. Ni ti nesi bolši bil!

Naravno roditeljima nije bilo ni na kraj pameti da me tuku. Bili su sretni da su me vidjeli živa. Inače u mojem djetinjstvu bilo je i utapljanja. Ali, eto, živ sam!

Uz baku sam doživio i pravo čudo. Moj otac joj je jednoga dana, dok je našom ulicom prošao prvi automobil, a baka istrčala da ga vidi, rekao slijedeće:

- Mama, vidiš, kak je ovaj auto prošao našom ulicom tako ti postoje isto takve mašine koje imaju krila i lete po zraku. Zovu se aeroplani.
- Nej norca z mene delati! To ne istina!
- Mama, jesam li ti se ja ikad u životu zlagal?
- Nesi, al to ne istina.

Otac je otišao u Krapinu, a ja ostao sam s bakom. I jednoga dana, za čudo božje, preletio preko Molva aeroplan. Ja brzo pozovem baku iz kuće i ona ugleda avion u zraku. Prekriži se, klekne na pod, digne obje ruke u zrak i poviče:

- Bog moj dragi, ovo je čudo!

I još je dosta dugo vjerovala da se desilo pravo čudo. (Molvarci izgovaraju samoglasnik *u* kao njemačko preglašeno ü dakle skoro kao "i").Baka je bila sretna kad se deda Martin vratio iz Amerike, ali mu je stalno nešto zamjerala. Zamjerke su se najviše odnosile na slijedeće:

- Kakov si ti čovek, koj se brije saki den, mesto samo soboto pod noč?!

I nije mu mogla oprostiti što se je svaki puta kad je išao u štalu i iz nje (a bilo je to više puta na dan) presvlačio u drugu robu. Jedna je bila za štalu, druga za po hiži, a treća za nedelju.

Moja baka bila je divna žena. Širokogrudna. Kod nje su Ciganice uvijek uspješno prosile. Davala je svima, ne samo njima. Već u njenoj starosti jednom sam došao u Molve. Bila je jako bolesna. Vratio sam se s turneje u Nizozemskoj i donio sam joj prekrasni topli vuneni šal. U kući nije imala niti čaja, niti šećera, uglavnom ničeg što bi joj pomoglo da ozdravi. Čak ni lipe više nije imala. Kupio sam joj dosta čaja, nekoliko kila šećera i obećao da ću navratiti čim budem mogao. Kao za inat došao sam slučajno za nekoliko dana. Nije više imala niti čaja, niti šećera, a šal je poklonila mojoj teti Terezi. Takva je bila.

Bilo je puno nezaboravnih doživljaja. Među ostalim, nisam mogao podnositi jake zvukove. U Novom Vinodolskom npr., kad bi brod ulazio u luku ili kad bi nailazila limena glazba, trčao sam u sobu, legao na krevet i pokrio se po glavi, da ne čujem te jake zvukove.

Susjedi su me uviđavno, a i baka, dakako, upozoravali ako će se klati pile ili možda svinja. Poput vihora otrčao bi čak do Marijanske ulice, do tete Tereze i čekao da nekako saznam da li je "okrutno ubojstvo" obavljeno.

Najbolje jelo, također, pojeo sam u Molvama."*U Ruški smo pleli kokruzo. A za rani obed teta Tereza je sekaj donesla. Prestrla je belo stolnico i na njo nametala kokruznoga kruva, slanine od baguna, prge, češnjaka i vina. I za mene je to ostal zanavek najbolši obed kojeg sam ikada pojel.*

S pokojnom majkom Šeparovom, s Đurinom i Rozom išel sem paperkuvati pšenicu. Nabrali smo dve vreče. Nitko sretniji od mene."

I još puno, puno toga! Sjećanja! To su uspomene koje su mi dale snagu za kasniji umjetnički i znanstveni rad.

Kad smo pokojni moj brat Dubravko (zvali smo ga Duco) i ja (nadimak mi je Cico) išli teti Terezi u Marijansku ulicu, prošavši Špicerov dućan, s desne strane se čula pjesma rugalica. Još mi zvuči u ušima (braća Lovričeki?). Zapamtio sam i glazbu i riječi:

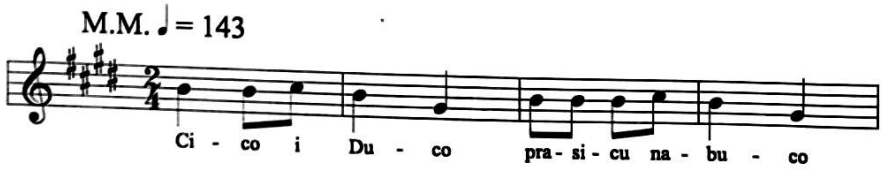

Malo ljutnje, ali to se može podnijeti zbog sreće koja nas je čekala na Bistrenjaku, zapravo na Matukinoj Gredi. Kupanje na bistroj, toploj predivnoj plaži, u društvu s malim pajdašicama. Ma kakvo more, kakve toplice, kakvi Havaji!?

A u povratku doma obavezna posjeta teti Terezi i uobičajeno pitanje:

- A kaj bomo sad? Komperiča na tepsiji ili žgance z vrnjem?

Najčešće su prevagnuli žganci, dakako kukuruzni, iz domaće mirišljave *melje.*

A sad v starosti: sakam otidem, ali nazaj dojdem. I rano v jutro zestanek kod Slave pri Lampašu. Tak poetično da sam u Oslu ispjevao pjesmu i nakon povratka iz Norveške pročitao je u gostionici:

Pri "Lampašu" navek se v jutro
Zideju pravi ljudi.
Praf nam budi!
A Slava i Mara dado nam piti
Inače si bi bili vriti.
I Crnjak i ja a i si drugi. A koj pot i Rudi.
Praf nam budi!
Skoro bo i osel došel s posla
z Osla
I pak bode vino
I crna kava
i ljubaf prava.

O Molvama sam upamtio i dosta legendi, priča. Jedna je važna jer govori o ljepoti molvarskih djevojaka. Navodno je arhitekt koji je usporedno projektirao bjelovarsku i molvarsku crkvu zamijenio bjelovarsku molvarskom, jer nije mogao odoljeti ljepoti jedne Molvarke.

Među ostalim zabilježio sam i tri krilatice:

1. Hej, haj, na Molvaj, de su dečki na deklaj.
2. Hej, haj, na Molvaj, de se kuva beli graj.
3. Hej, haj, na Molvaj, de se j... v konopljaj.

I na kraju i nova moja:

Hej, haj, na Molvaj, to je čudo, to je raj.

GRADSKA KNJIŽNICA BJELOVAR ZBK

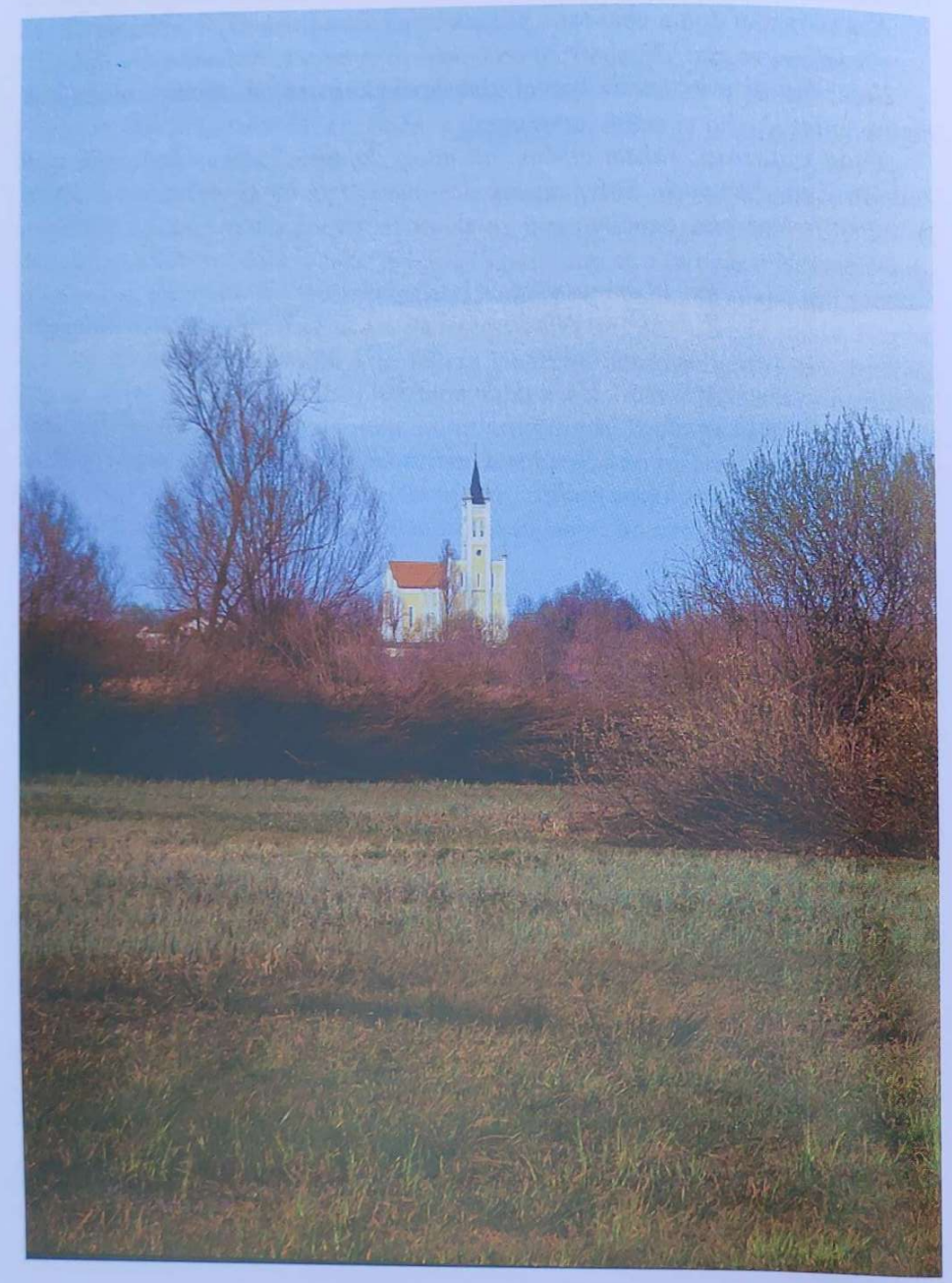

Knjižnica B. Adžije

01

TUMAČ MANJE POZNATIH RIJEČI

A
ače - ako
avetesati se - bulazniti, pričati gluposti

B
baček - bratić
baltica - sjekirica
beteg - bolest, vrag
biti - tući
blazina - jastuk, tuhica
bota - štap
bože droptinjiče - božje mrvičice, vrsta trave sa sitnim cvjetovima
brumbe - žičane kopče na svinjskoj gubici

C
cekati - sisati
celino (kopati) - cjelina
cepec - razvijač za tijesto, mlinčenjak
cicaljin - gudalo
cicati - guditi, gusliti
cmizdriti - plakati
cmugnuti - sisati
cundravo - šuplje
cvrtje - pečena jaja umiješana s brašnom

Č
čanđavi - crni
čas - vrijeme
čehalec - čijanje perja
či - kćerka
čislo - krunica
čkometi - šutjeti
čmela - pčela
čoba - usnica
čovek - muž, muškarac, suprug
čuha - čoja

D
da - kad
del - dio
detelj - djetlić (ptica)
dišala - mirisi
dodrebni - dotakni
dokol - dokolica
doje - dođe
donleč - do tada, do tuda
domeniti - dogovoriti
dovica - udovica
dotlač - dovle
dragaš - veliki svileni rubac s resama
drog - štap
droptinje - mrvice
drtati, drteti - drhtati
dudice - usna harmonika
dušno zveličenje - božji blagoslov

F
fajfa - svirala od vrbe
fanki - krafni
fanj - mnogo, dosta
flaka - rublje
ftegnuti - stignuti, stići
futa - pletenica

G
genoti - maknuti
gizdav - lijep, ohol
gonđati - ustima imitirati svirku instrumenta
goščar - gušter
gulja - zmija

H
hasen - korist
hendrek - budala i više od toga

hržena betva - ražena slamka
hukati - juškati

I
igrati - svirati
iz resne - zaista

J
jaksti - kako
japa - otac
japek - deda
jogenj - vatra
jopica - majmunica

K
kača - zmija
kajda - naravno, dakako (no ne kaj)
kajti, kejti - kao
kepenjek - obojak, krpa za omotati noge
kiniti se - mučiti se
klisiti - rugati se
klopati - pljeskati
kojiti - dojiti, gojiti
kolompar - Cigan, vrsta Cigana
kongluf - kuglof
krči - grčevi
kvaka - štap za šetnju

L
ladice - škrinje za rublje
lumer - broj, numer

M
macafike i nalažije - obilja, prednosti
mam - odmah
mamica, majkica, majka - baka
manjeni - lud, zločest
marha, blago - stoka
mečiti - vabiti
mekota - polje
melja - brašno
meniti - razgovarati
metelen - brz
metek - zimzelen
mivat - umivati
mlada - mladenka
mladina - perad
mlatiljka - sprava za mlačenje žira
mlinčenjak - razvijač za tijesto, cepec
mlok - unuk
mogude - usna harmonika
mosiknoti, mosiknuti - bljesnuti
možikaši - svirači, prvenstveno gudački sastav
mračnjak - plesač koji uvečer sa strane, iz hodnika, dolazi u svatove
mrčaljka - dude, gajde
muden - spor

N
nadevati - rugati se, grditi, špotati
najiž - tavan
nanodati - nuditi
nared - tkalački stan
nasuktati - nagovoriti, nahuckati
našivavati - vesti
na tešče - na tašte
nazaj - natrag
navek, najek - uvijek
ne - nije
nedu - ne idu
nesramljivec - besramnik
nešče - netko
nevesta - sinova žena
ničelnica - dio tkalačkog stana

O
obrisač - ručnik
od kraja - ispočetka
od maloči - od djetinjstva
ogrebljica - zubača, grablje
optrči - strgnuti
osunoti - ispasti

oto - evo
otu - tu

P
pajtic - ljevak (pajtak)
pajtl - mijenjanje zrna za brašno
pajto - lijevo
pak - opet
paprot - paprat
peftat - šopati
perje - perje, lišće
petak - mali drveni sud
petati, peščati - provlačiti, ubacivati, uvlačiti, dirati, dodirivati
pete, pojete - ići ćete
petroži - peršin
pijac - sajam
piškor - jegulja
plasikati - trčati, ludovati (za curom npr.)
podruknuti - potplatiti
pojem - poći ću, idem
polka - stolnjak, veliki ubrus, stolnica
ponođati - nuditi curu za brak
poscanka - popišanka
pot - put, znoj
potrti - slomiti, ubiti
potuljiti - objesiti nos
pozovič - onaj koji poziva u svatove
presenoti - presušiti, presahnuti
prga - sušeni sir
prijateli - roditelji mladenke i mladenca međusobno
pritrknuti - kucnuti se
prkači - kolači s maslacem
prnad - trulež
prođ - šljunak
prođec - kamenčić
prokšen, prekšen - zločest
prper - papar
prvar - primaš, prvi violinista ili tamburaš, kolovođa

R
rado - vjerojatno, valjda
ramljati - ravnati
ranje - jutro
raniti - hraniti
rasove - trozub za sijeno
raspasen - raspojasan, pokvaren
razinjen - otvorenih usta, pametan
razrit - natraške, poleđuške
razuzdanec - zločesti čovjek
rebetiti se - ceriti se
ručati - urlati, derati se
ruknoti - lupiti, udariti (npr. metlom o pod)
ruška - kruška

S
samec - samac
scati - mokriti
se - sve
semi - svima
si - svi
skomine - zazubice
skula - krasta
slomobiti - slomiti
smodilo - ono što se dimi (meso, kobasice)
spuntati se - predomisliti se
stara majka, majkica - baka
stari japa - djed (stari joča)
stija - polako, potiho
stupati - udarati nogom o pod, u stupu, podbijati
svak - šogor
svakenjaki - ljudi koji su mnogo započeli a malo napravili
svedno - svejedno

Š
šamija - rubac za glavu
šatrije - vračke
šefi - šepuri se

šeljeg - gradić
šepuga - prevrtljivka, šepa u nekim stvarima, a o sebi ima vioko mišljenje
štil - drška (od metle npr.)
što - tko
štubelj - šuplji panj

T
talak - bedak
tartek - šiba slična vrbi od koje se pletu košare
te - taj
teca - tetka
terh - teret
teu - tih, ovih (stvari)
tijam - čak
tijen - tjedan
toča - tuča, grad
todeka - ovdje
tork - utorak
tronjak - tronožac
tuka - ovdje
tubareka - ovdje
tumplja - budala, antitalent

V
valja - valjda
valjanka - tikva, buča
ve - sada
veđati - ne dati se
veđa mi se - neda mi se
vejača - vrsta drvene lopatice za grabljenje brašna, zrnja, graha
vele - mnogo
vesim - ovamo
visoki - oholi
vojćica - uzda
vračiti - liječiti
vrinuti - ugurati
vujec - ujak
vušivec - ušljivac, balavac
vuliman - vir
vuzmeni kruv - kruh od pomiješanog kukuruznog i raženog brašna
vune - vani, napolju

Z
zabiti - zaboraviti
zadevati - smetati
zađnji - zadnji
zaje - zađe (zajti), zaći
zamuditi - zakasniti
zastalno - sigurno
zavod - zalazak sunca
zden - hladan
zelva - zaova
zije - izađe (ziti), izaći
znovič - iznova, opet
zregano - plisirano

BIOGRAFIJA

Dr. Ivan Ivančan (Molve, 15. VI. 1927.) zauzima istaknuto mjesto u stručnom etnološkom i folklorističkom krugu ljudi, a poznat je i širokoj hrvatskoj javnosti više od pola stoljeća. Svojim etnokoreološkim znanstvenim, kao i umjetničkim radom, Ivančan se aktivno pridružuje svojim europskim kolegama. Etnokoreologija postala je samostalnim područjem u Hrvatskoj tek dolaskom Ivančana (1954.) u Institut za narodnu umjetnost (danas Institut za etnologiju i folkloristiku).

Svoj početni angažman oko scenske primjene folklora u ansamblu "Joža Vlahović" Ivančan je, u oviru istraživačkih projekata Instituta, nastavio sustavnim i intenzivnim terenskim istraživanjima i bilježenjem plesova diljem Hrvatske. Istražuje i plesove Gradiščanskim Hrvata u Austriji. Vrlo brzo Ivančan je odredio plesne zone (1964.), te predložio pojam *taktmotiv* za najmanju jedinicu strukture plesa. Ivančan proširuje osnovni postulat starije europske folkloristike da se isključivo bilježe seoski folklorni plesovi - on bilježi i gradske plesove.

Oblikuje osnovne zakone scene i principe scenskog koreografiranja, te daje upute za terenska istraživanja. Ivančanovo ime postalo je sinonim za polustoljetni vrhunski rad amaterskog folklornog ansambla "Joža Vlahović", koji sada nosi ime "Zagrebački folklorni ansambl dr. Ivana Ivančana".

Ivančan je zaslužan i za velike umjetničke uspjehe profesionalnog folklornog ansambla "Lado". Već 35 godina vodi ljetne i zimske škole folklora. Jedan je od utemeljitelja "zagrebačke škole folklora". Njegove najpoznatije koreografije su: "Podravski svati", "Međimurska pisana nedelja", "Lastovski poklad", "Konavolsko potkolo", "Kolo iz Račanca" i mnoge druge. Vrhunska ostvarenja rezultat su terenskog istraživanja. Skupljanje plesova i kazivanje o plesnim običajima, o sviranju, pjevanju i glazbi, osnovni su cilj Ivančanovih istraživanja. On daje uvid u hrvatsku plesnu kulturu kroz stoljeća. Komparativno raspravlja o plesovima, njihovoj povijesti i razvitku, ovisno o političkim vezama i odnosima u Europi. Izradio je čak 352 kinetograma i zasigurno je najplodniji hrvatski etnokoreolog. Svako daljnje istraživanje nemoguće je zamisliti bez njegovih radova.

Sam autor smatra da je najvredniji doprinos dao u samoj metodologiji rada. Naime, uz mnogobrojna istraživanja na terenu, najčešće metodom intervjua, cijeli opus potkrijepljen je bezbrojnim citatima kazivačica i kazivača na njihovom originalnom jezičnom iskazu.

KNJIGE ISTOG AUTORA

1. Narodni plesovi Hrvatske 1. dio (Baranja, Slavonija), Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb, 1956., 160 str.
2. Narodni plesovi Hrvatske 2. dio (Podravina), Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb, 1963., 187 str.
3. Ivan Ivančan -Zvonko Lovrenčević: Narodni plesovi Hrvatske 3. dio (Bilogora), Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1969., 318 str.
4. Folklor i scena: Priručnik za rukovodioce folklornih skupina, Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1971., 147 str.
5. Narodni plesovi korčulanskih kumpanija, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1967., 210 str.
6. Narodni plesovi Dalmacije 1. dio (Od Konavala do Korčule), Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1973., 318 str.
7. Narodni plesovi Dalmacije 2. dio (Od Metkovića do Splita), Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1981., 335 str.
8. Narodni plesovi Dalmacije 3. dio (Od Trogira do Karlobaga), Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreg, 1982., 376 str.
9. Narodni plesni običaji Južne Dalmacije, Narodna plesna kulura u Hrvata, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1985., 476 str.
10. Istarski narodni plesovi, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1963., 320 str.
11. Narodni plesovi i igre u Lici, Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1981., 208 str.
12. Narodni plesni običaji Banije i Pounja, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1986., 133 str.
13. Narodni plesni običaji Međimurja, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1987., 394 str.
14. Narodni plesovi i plesni običaji Požeške Kotline, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1988., 254 str. (Biblioteka "Narodni plesovi Hrvatske")
15. Narodni plesni običaji Podravine 1, Plesni običaji Općine Đurđevac, Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb, 1989., 336 str. (Biblioteka "Narodni plesovi Hrvatske")
16. Narodni plesni običaji Podravine 2, Opis plesova Općine Đurđevac, Hrvatski sabor kulture Zagreb, 1991., 393 str.
(Biblioteka "Narodni plesovi Hrvatske")
17. Narodni plesni običaji u Hrvata. Hrvatska matica iseljenika i Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1996., 374 str.
18. Narodni plesni običaji Podravine 3, Institut za etnologiju i folkloristiku Zagreb, 1999., 300 str.

KNJIŽNICA

KAZALO

U potrazi za tajnim znacima 6
UVOD 11
Predaja o Molvama 13
Život u zadruzi 15
Život u obitelji 19
Rodbinski odnosi 22
Život sosede 23
Život prema dobi 23
Poznavanje prirode 25
Brojenje vremena i stvari 25
Poznavanje zemalja i naroda 26
Poznavanje prošlosti 26
Mišljenje o ljudima i životu 27
Mišljenje o svijetu i životu 28
Kak se špota 28
Poslovice i zagonetke 30
Vjerovanja 30
Drugi svijet 33
Gatanje 33
Bajanje 34
Vračke (čarolije) 34
Sveci, crkvene stvari 35
Pjesme, pripovijetke, priče, gatke 35
O životnim problemima uopće (oko 1939.) 48
Običaji 50
Porod 50
Ženidba 51
Svatovi (stariji) 60
Svatovi do Drugoga svjetskoga rata 64
Svatovi nakon Drugoga svjetskoga rata 67
Struktura svadbe 80
Magične čini i praznovjerja 86
Smrt 87
Pjevanje (tekstovi i neke melodije svirke) 88
Kola i plesovi 129
Imena plesova 129
Kada se pleše 130
Gdje se plesalo 131

Tko pleše 131
Zabrane i smetnje 132
Detaljnije o plesnim zabavama 132
Ples kod nekih običaja 134
Svirka uz ples 137
Vuzmeno kolo 144
Svatovska kola 147
Kola kod ostalih običaja 153
Ostala kola 154
Plesovi 167
Učenje plesa 181
Vjerovanja vezana uz ples 181
Ples u Drugom svjetskom ratu 181
Praznovjerja 184
Anegdote 187
Stanovanje, gospodarstvo, društveni život, plesanje 189
Ispiranje zlata 197
Narodna nošnja 204
Radni sastanci i zabave 205
Stari način ribolova 207
Dječje, pastirske i športske igre i igre odraslih 219
Suvremeni šport 228
Mala autobiografija 234
Tumač manje poznatih riječi 254
Biografija 259
Knjige istog autora 261
Kazalo 263

020102550

Knjižnica Božidara Adžije
39
IVANČ
m
020102550 / 423.073